Vestala

Colecția MYTHOS

BIBLIOTECA ALEPH

9 789731 200507

Mitologia greco-romană

1

LEGENDELE ZEILOR

G. Popa-Lisseanu

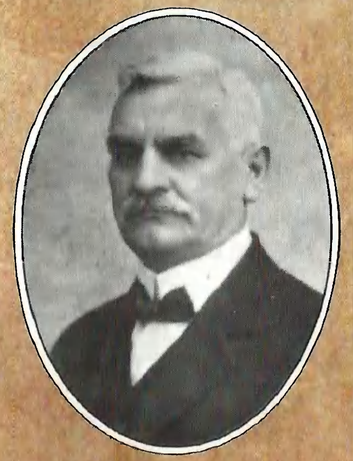

Cartea aceasta va dezvălui, sperăm, multe colţişoare tainice din sufletul cetitorului şi-l va face să priceapă cât de mare este puterea tradiţiunii, arătându-i că, în mare parte, cultura antică este cultura noastră, şi, în partea ei formală, religia păgână, – cine ar putea-o crede? – religia noastră sub sute de mii de raporturi.

Cartea aceasta, fără să insistăm asupra interpretărilor, ne va arăta multe din miturile strămoşilor noştri, mituri pe care nu le-a putut şterge din amintirea noastră nici lungul şir al anilor, nici restiştea vremurilor.

G. Popa-Lisseanu

Specialist în literatura clasică, G. Popa-Lisseanu a dăruit culturii române, fără îndoială, cea mai atractivă şi mai documentată **Mitologie greco-romană.**

Trilogia sa (**I. Legendele zeilor**, **II. Legendele eroilor** şi **III. Legende şi poveşti**), nevestejită de timp, constituie încă un preţios ghid în hăţişul povestirilor mitologie, ce au nutrit o bună parte a literaturii şi artei moderne.

I. Oprişan

G. POPA-LISSEANU

MITOLOGIA GRECO-ROMANĂ
în lectură ilustrată

I
Legendele zeilor

Coperta de I. OPRIŞAN

Coperta I: – *Victoria din Samotrake*, Luvru
– *Artemis*, Tarent, soc. V î. Chr.

Coperta IV: – *Helios şi stelele*, desen pe un vas antic, British Museum, Londra.

Editura VESTALA
ISBN 978–973–120–051–4
ISBN 978–973–120–052–1

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii VESTALA.

Lucrarea a apărut cu sprijinul Autorităţii Naţionale pentru Cercetarea Ştiinţifică.

G. POPA-LISSEANU

MITOLOGIA GRECO-ROMANĂ

în lectură ilustrată

I
Legendele zeilor

Ediție îngrijită şi prefață de
I. OPRIŞAN

Editura VESTALA

București – 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
POPA-LISSEANU, GHEORGHE
Mitologia greco-romană în lectură ilustrată / G. Popa-Lisseanu; ed. îngrijită şi pref. de I. Oprişan, – Bucureşti: Vestala, 2008-
3 vol.
ISBN 978-973-120-051-4
Vol. 1: Legendele zeilor.-2008.-ISBN 978-973-120-052-1

I. Oprişan, Ionel (pref.: ed. şt.)

292.11
398.3/.4(38)

8-dul Tudor Vladimirescu, nr. 21,
sector 5, Bucureşti, ROMÂNIA
fedprint
tipografie
Tel.: 411.00.56; 411.47.76 office@fedprint.ro

Trilogia mitologică a lui G. Popa-Lisseanu

Nu greșim, credem, afirmând că moștenirea cea mai prețioasă a Antichității și a timpurilor încă mai vechi o constituie mitologia fiecărui popor, în care națiunile moderne au încercat să-și găsească sâmburele spiritualității individualizante.

A se vedea, mai ales, exacerbarea romantică a rolului mitologiilor și al tradițiilor populare în crearea culturilor naționale.

Între moștenirile vechii lumi există, însă, o mitologie care, preluată de romani – nu o dată prin simple echivalări de nume – și impusă în vastul spațiu, cu deosebire european, al imperiului, a fost revendicată în Renaștere și din ce în ce mai mult după aceea ca unul dintre izvoarele fundamentale ale literaturii și artei moderne de pretutindeni.

Ne referim la mitologia greacă, îngemănată, amplificată și sintetizată sub forma așa-zisei mitologii greco-romane.

Grație asimilărilor creatoare de peste 500 de ani, și încă mai vechi, dacă ne gândim la atât de intensa circulație a *Metamorfozelor* lui Ovidiu în Evul Mediu, ea a căpătat valoarea unui imens tezaur de teme, motive, simboluri ale existenței umane și ale aspirațiilor spirituale de cea mai largă generalitate, vizibile sau meșteșugit voalate într-o bună parte a artei moderne.

Încât cunoașterea mitologiei clasice greco-romane devine, volens-nolens, una dintre condițiile esențiale ale înțelegerii multora din capodoperele lumii.

*

Intuind importanța stăpânirii mitologiei greco-romane – nu numai pentru cunoașterea trecutului clasicității antice, ci și pentru căpătarea unui ghid în hățișul de înțelesuri al marilor opere din ultimele veacuri – savanții apuseni au pus la dispoziția publicului adevăratele monumente – devenite ele însele clasice – de inițiere în universul mitologiei vechi romano-elene.

Lucrările lui René Ménard[1], P. Commelin[2], Friedrich Nösselt[3], Otto Seemann[4], Wilhelm Heinrich Roscher[5] – invocate, de altfel, și de G. Popa-Lisseanu ca modele – și ultima dintre ele, *Dictionnaire de la Mythologie grecque et romane*, de Pierre Grimal (Paris, 1951), oferă o imagine completă a mitologiei greco-romane putând fi completate doar prin noi cercetări arheologice și eventuale descoperiri de manuscrise necunoscute.

Prin învățământ, în structura căruia mitologia a căpătat, în secolele XIX–XX, o importanță deosebită, constituind una dintre căile de apropiere de vechile civilizații greacă și romană, credințele și personajele mitologiei clasice au devenit elemente familiare pentru toți.

La noi, prin Șt. Mihăileanu[6], Lazăr Șăineanu[7], dr. I.

1. René Ménard, *La Mythologie dans l'art ancien et moderne*, Paris, 1878, XVI + 908 p.
2. P. Commelin, *Nouvelle mythologie greque & romain*, Paris, 1934, VIII + 516 p.
3. Friedriech Nösselt, *Lehrbuch der griechischen und römischen Mythologie für höhere Töchterschulen*, ed. a VI-a, Leipzig, 1874, XII + 475 p. + XIX planșe.
4. Otto Seemann, *Mythologie der Grichen und Römer*, ed. a V-a, revăzută și corijată de Richard Engelmann, Leipzig, 1910, XIV + 319 p.
5. Wilhelm Heinrich Röscher, *Ausfiihrliches Lexikon der grieschischen und römischen Mythologie*, vol. I, 1–2, II, 1–2, III, 1–2, IV–VI + Supplemente, 13 vol., Leipzig, 1884–1937.
6. Șt. Mihăileanu, *Mitologie*, după E. Econopol, vol. I, București, 1897, 304 p.
7. Lazăr Șăineanu, *Mitologia clasică. Credințele religioase și*

Kiriac[1], înfățișarea mitologiei greco-romane a cunoscut o continuă rafinare și amplificare, marcând, prin trilogia lui G. Popa-Lisseanu, un punct greu de depășit.

*

Desigur, imboldurile care l-au determinat pe G. Popa-Lisseanu, să elaboreze o mitologie clasică au fost multiple și diverse: interne și externe, didactice și științifice.

Ca profesor universitar de limba și literatura latină, autorul a experimentat, după cum mărturisea, modalitatea cuceririi sufletești a interesului studenților față de obiectul cursurilor și al seminariilor sale prin apelul la frumoasele legende mitologice.

Pe de altă parte, ca ardelean și clasicist, în sângele său mai pulsa mândria originii romane pe care o și sublinia în prefață, afirmând exagerat, evident, că „noi înșine, atât ca limbă cât și ca fel de a gândi și de a simți, suntem chiar poporul roman în evoluțiunea sa".

Profund familiarizat – în altă ordine de idei, – cu universul imaginar al fabulației mitologice greco-romane, el resimțea necesitatea inițierii largi, în primul rând a tinerilor, în acest domeniu, cu reflexe atât de bogate în cultura modernă, ce-l făcea chiar să susțină cu oarecare îndreptățire că „cultura antică este cultura noastră modernă, că sufletul antic este sufletul nostru, [că] credința antică [este] credința noastră și [că], în partea ei formală, religia păgână – cine ar putea-o crede ? – [este] religia noastră sub mii și mii de raporturi".

El spera, totodată, că o bună carte de mitologie clasică ar putea stimula realizarea unei lucrări similare referitoare la mitologia națională, către care simțea el însuși chemarea de a o înfăptui (după cum se vede din cele câteva studii pe care le-a publicat în această direcție).

---

legendele eroice ale grecilor și romanilor, Craiova, 1898, XIII + 258 p.

1. Dr. I. Kiriac, *Mitologie*, I–II, București, 1920–1921, 280 + 260 p.; *Mitologie. Opera completă*, ed. I, București, 1924, 662 p.; ed. a II-a, [f.a.], VIII + 672 p.

Se pare, însă, că motivul esențial care l-a hotărât să treacă de la aspirații și idei la fapte l-a constituit „inițiativa" administratorului „Casei Școalelor, M. Popescu, care i-a comandat pur și simplu lucrarea spre a fi publicată drept primul tom din „Biblioteca Liceală" extrașcolară, în curs de înfăptuire, menită a susține și consolida învățământul românesc „printr-o lectură" „mai puțin teoretică și mai pe placul elevilor".

*

Indiferent, însă, de cauzele relevate, G. Popa-Lisseanu încheia în iunie 1912 elaborarea primului volum *Legendele zeilor* din *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată*, care și apărea la scurtă vreme, fiind retipărit peste trei ani într-o formă îmbunătățită în urma criticilor lui N. Iorga, formă ce a rămas aproape neschimbată în următoarele șase ediții.

Prins, însă, cu munca de realizare a vastelor sale proiecte științifice, și cu obligațiile diverselor funcții înalte pe care le ocupa, autorul nu putea să definitiveze decât peste 11 ani cel de al doilea volum al cărții, *Legendele eroilor* anunțat ca terminat încă din 1915.

În schimb, aproape concomitent cu apariția vol. II, vedea lumina tiparului și cel de al III-lea volum (1926), nenumerotat, dar prezentat realmente ca atare, *Legende și povești antice*.

Prin urmare, în decurs de un deceniu și jumătate, G. Popa-Lisseanu dădea contur definitiv trilogiei mitologice, rămasă până astăzi cea mai importantă lucrare de acest gen din cultura română.

*

Într-un fel, trilogia, pe care o republicăm după mai bine de șase decenii de la ultima apariție (1944), urmează structura tuturor mitologiilor clasice ale lumii prezentând mai întâi zeii și apoi eroii, în funcție de importanța lor.

Atipic e doar volumul III, care merge mai mult către motivele și temele literare neatinse sau tratate doar în trecere în primele două volume.

O oarecare ezitare e de observat în cadrul vol. I, în sensul că, alături de zei, autorul introduce și unele legende despre eroi, ceea ce ne face să bănuim că, inițial, el se va fi gândit la elaborarea mitologiei doar într-un singur volum și că abia ulterior, după succesul editorial al primei ediții, va fi năzuit spre cuprinderea totală a credințelor mitologice greco-romane.

Deși aparent ordinea prezentării divinităților și a eroilor pare a fi subiectivă, în realitate ea e impusă de importanța sacrală a fiecărui personaj mitic în parte: de la triada Zeus-Poseidon – Pluton – cei trei fii ai lui Saturn, care și-au împărțit universul prin tragere la sorți –, spre Hera, soția lui Zeus, și fii lor legitimi sau naturali: Apollo, Minerva, Diana, Marte, Venus, Mercur, până la Vulcan, Bacchus, Eros și restul divinităților și semizeilor care stăpâneau, în imaginația antică, lumea.

Aceeași structurare e vizibilă și în cadrul eroilor, de la înfățișarea în prim plan a figurilor naționale, fii naturali de zei, deificați în cele din urmă, Hercule, Theseu, Perseu, Iason, Castor, Polux, etc., la făpturile imaginar-literare Oedip, Antigona, Ahile, Agamemnon, Elena, Hector, Paris, Enea, Ulise și tot restul personajelor ciclului Troian.

Cu un simț extraordinar al relației dintre parte și întreg, sau dintre prim plan și multiplele planuri secvențial-secundare de diverse valori, G. Popa-Lisseanu ne prefiră pe dinaintea ochilor personaje și scene, prin intermediul cărora reușește să sugereze admirabil totalitatea și complexitatea lumii mitice greco-romane.

*

Cu toate că autorul releva, în prefața primei ediții a volumului I (1912) că lucrarea pe care o începea „nu poate avea pretenții de originalitate“ – „Legendele zeilor, scria el, nu pot fi... decât o prelucrare în românește a diferitelor mituri transmise nouă în textele scriitorilor antici“, prelucrare ce se resimte „de felul de a fi al lor“ – trilogia sa se distinge, totuși, prin mai multe trăsături de toate celelalte instrumente similare românești și străine publicate de-a lungul timpului.

În primul rând prin faptul că G. Popa-Lisseanu nu vrea doar să informeze (cum procedează cei mai mulți autori de mitologii similare români și străini, ci, fără a face rabat la probitatea științifică, el urmărește să impresioneze, să-și câștige sufletește cititorii pentru lumea civilizației greco-romane, și pentru frumusețea creațiilor ei mitologice.

În acest sens, el apelează, pe de o parte, la creațiile artistice ale Antichității, din care citează copios, convins că operele respective, care au impresionat atât de puternic publicul de-a lungul mileniilor, mai au forța necesară să impresioneze încă.

De aceea își și subintitulează cartea *Mitologia greco-romană*: „în lectură ilustrată".

Pe de altă parte, el retrăiește, scriind, toate întâmplările narate, încărcând astfel textul de un puternic efluviu patetic, care te cucerește, ca o operă literară propriu-zisă.

Spre deosebire, iarăși, de alți autori, el face, în mod firesc, numeroase aluzii la mitologia românească – cunoscută nu atât din cărți, cât din experiența sa de copil născut în universul mirific al satului transilvănean – și pune într-un permanent paralelism mitologia antică cu creștinismul.

Adăugând la toate acestea faptul că, dincolo de orice considerații ale autorului, legendele însele sunt prezentate de-o așa manieră încât să ne conducă deopotrivă către înțelegerea neașteptată a unor mituri, motive și simboluri naționale sau să ne conecteze la un șir impresionant de opere fundamentale ale patrimoniului universal, vom intui că în substanța și subtextualitatea ei lucrarea lui G. Popa-Lisseanu are, incontestabil, o originalitate inconfundabilă, ce-o individualizează profund.

Ea umplea, într-adevăr, la data apariției și umple încă – la o reevaluare oricât de severă – un gol în cultura română, înfățișându-ne în mod viu unul din tezaurele de gândire și reprezentare artistică esențiale ale umanității, lacunar cunoscut până atunci, prin intermediul căruia ne descoperim, între altele, înșeși rădăcinile spiritualității noastre, ca urmași direcți ai Romei.

I. OPRIȘAN

Notă asupra ediției

După cum mărturisea el însuși în prefața ultimei ediții a lucrării *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată*, ediția a VIII-a, Editura „Universul" S.A., București, 1944, 580 p., G. Popa-Lisseanu a încercat să cuprindă în prezentarea sa întreg universul mitologiei greco-romane - atât mitologia clasică, cât și aspectele disoluției ei.

Cel dintâi volum, *Legendele zeilor* a apărut în 1912, la „Casa Școalelor", București, 1912, ca primul număr al „Bibliotecii Liceale".

Cel de al doilea volum, *Legendele eroilor*, anunțat încă din 1915 ca fiind gata, apărea deabia în 1926 („cu 66 ilustrațiuni și 27 planșii") la Tipografia Ion C. Văcărescu, București, 454 p.

Concomitent, vedea lumina tiparului la Editura Socec & Co SA, București, și cel de al treilea volum, intitulat: *Legende și povești antice prelucrate după autorii clasici greci și romani*, în care erau incluse aspectele neabordate sau tangențial atinse în primele două volume.

În mod curios, însă, în 1944, autorul tipărea ca formă ultimă a lucrării doar primele două volume: *Zeii* și *Eroii*, lăsând pe dinafară, poate și din lipsă de spațiu, cel de al treilea volum.

Urmând voința sa, publicăm deocamdată, împreună, în două volume separate, *Legendele zeilor* și *Legendele eroilor* (mitologia clasică propriu-zisă),urmând să adăugăm ulterior

ediției cel de al treilea volum *Legende și povești antice*, spre a întregi, astfel, trilogia lăsată moștenire de autor culturii române.

Ediția de față, având în frunte *Prefața* sintetică din 1944 reproduce integral textul și ilustrațiile cu care G. Popa–Lisseanu a împodobit–o: fotografii după monumente antice precum și desene de autori nenumiți după statui, mozaice și ceramică veche preluate din lucrările similare celebre.

Acestora le–am adăugat, după caz, spre a da contur unor personaje mitologice rămase fără suport ilustrativ, noi imagini antice.

În transcrierea textelor, s–au aplicat regulile firești de editare a clasicilor expuse pe larg în preambulurile la ediția critică B. P. Hasdeu, *Opere*, sau la *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu.*

Gândindu–ne, însă, că lucrarea se adresează în primul rând tineretului, am optat pentru o mai largă actualizare a formelor de limbă, spre a nu crea bariere nedorite (artificiale, în fond) între cititori și expunerea atât de frumoasă a străvechilor legende mediteraneene.

Republicând, după atâția ani, importantissima trilogie mitologică a marelui savant G. Popa–Lisseanu, oferim tuturor celor interesați un ghid autorizat în vastul labirint al mitologiei greco–romane, cu urme așa de profunde în cultura modernă (europeană în special).

I. OPRIȘAN

Cântăreață din flaut
sec. V î. Chr.

G. POPA-LISSEANU

MITOLOGIA GRECO-ROMANĂ

I
Legendele zeilor

Naşterea Afroditei,
Muzeul Boncompagni, Roma.

Prefață

Mitologia greco-romană, ce publicăm astăzi, face parte din grupa științelor auxiliare, pe care le socotim necesare să fie date, în mod sistematic, elevilor din cursul gimnazial. Ea a izvorât, deci, din trebuința de a spori și întregi, printr-o lectură particulară și extrașcolară, complexul de cunoștințe dobândite de elevi în studiul istoriei și mai ales în cel al limbii latine.

Mitologia va lărgi vederile elevilor asupra lumii antice, făcându-i să cunoască mai de aproape cultura clasică și le va da, pe furiș, o serie de îndrumări în domeniul artei, atât de înaintate, a celor vechi, dezvoltându-le în special simțul estetic

Cartea de față, deși este riguros științifică, întrucât toate afirmațiile ce face sunt bazate pe datele precise ale autorilor clasici, totuși ea nu este o carte de știință. Ea este mai mult o carte de popularizare a științei mitologice. Pusă la îndemâna școlarilor din cursul gimnazial în primul rând, și în al doilea rând, la dispoziținea publicului celui mare, care nu poate avea nici timp și nici, în genere, pregătirea trebuincioasă spre a urmări cercetări mitologice, însoțite de aparatul științific, cartea ce publicăm va umplea desigur, un gol, de mult simțit în literatura noastră românească.

Și, după cum am procedat în cursul nostru de limba latină, urmărind sub diferitele ei aspecte, Cultura romană *și*

făcând-o accesibilă elevilor sub forma mai atrăgătoare de lectură ilustrată, *tot astfel și aici, în această completare a cunoștințelor asupra culturii antice, am expus mitologia greco-romană sub forma de lecturi ilustrate, prin care, urmând povața lui Horațiu,* – Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, – *punem pe școlar, pe nesimțite, să petreacă, cu profit, câteva momente în lumea veche, furându-i în același timp mintea și sufletul pentru probleme de artă clasică.*

Cartea aceasta va dezvălui, sperăm, multe colțișoare tainice din sufletul cititorului curios și îl va face desigur să priceapă cât de mare este puterea tradițiunii, arătându-i că, în mare parte, cultura antică este cultura noastră modernă, că sufletul antic este sufletul nostru, credința antică credința noastră, și, în partea ei formală, religia păgână, – cine ar putea-o crede? – religia noastră sub mii și mii de raporturi. Cartea aceasta, fără să insistăm asupra interpretărilor, ne va arăta multe din miturile strămoșilor noștri, mituri pe care nu le-a putut șterge din amintirea noastră nici lungul șir al anilor, nici restriștea vremurilor.

O mitologie a românilor, însă, atât de necesară, pentru cunoașterea ființei noastre și atât de bogată în date, cum o întrevedem noi, pentru moment, nu e posibilă, materialul de folclor nefiind până astăzi sistematizat. Ea însă se va produce desigur pe viitor[1].

Cartea de față, pe care sperăm să o citească toți elevii din învățământul secundar, înainte de a-și fi ales secțiunea de urmat în liceu, nădăjduim să dezvolte gustul pentru cultura clasică și, în special, pentru cunoașterea artei antice. Dacă în Germania, în clasica Germanie, bunăoară, cultura veche este așa de mult dezvoltată, aceasta se datorește, în mare parte, lecturii cărților de felul acesteia, se datorește în special aprecierii monumentelor antice și moderne, referitoare la antichitatea greco-romană. Pietele publice și

1. Vezi ale noastre *Urme de sărbători păgânești: Brumalia, Rosalia și Floralia* în *Conv[orbiri] Liter[are]*, XLI, 6, 7 și în *Romanica*, p. 9 sq.

muzeele statului și cele particulare sunt pline, acolo, de monumente de această natură.

La noi, aceste monumente ori nu se cunosc ori nu se apreciază. Exemplarele destul de interesante din colecțiunile țării noastre, multe originale, ne lasă reci și nepăsători, tocmai din pricină că ne-a lipsit cu totul, până acum, lecturi de felul aceleia pe care o prezentăm acum publicului. Cele câteva exemplare, date în această carte, după originalele din muzeul național, ne dovedesc, încă o dată mai mult, că frumusețea stă în interesul subiectiv ce-l avem noi pentru lucru, iar nu în lucrul în sine. Citești un tablou sau o statue numai atunci când ai învățat să citești, prețuiești pe un Laocoon sau pe un Bacchus numai atunci, când poți să proiectezi ideile tale subiective asupra tabloului sau statuii ce ai înainte.

Acestea le spuneam acum treizeci și doi de ani, când, inaugurându-se Biblioteca secundară a Casei Școalelor, am publicat primul volum de Mitologie greco-romană în lectură ilustrată, Legendele zeilor, *volum care s-a tipărit în urmă cu șapte ediții.*

Ca o completare a acestui volum de Mitologie, am tipărit de abia în 1926 – căci habet sua fata libelli *– volumul al II-lea, Legendele eroilor și cam în același timp, un al III-lea volum:* Legende și povești antice. *În acest din urmă volum lăsam să se întrevadă prăbușirea panteonului greco-roman cu zeii săi îmbătrâniți și decrepiți și făceam să se întrezărească triumful noii și umanitarei religii a lui Christ.*

Astăzi publicăm într-un singur volum atât legendele zeilor cât și legendele eroilor.

Prin aceste publicațiuni ale noastre am urmărit să introducem pe elevii școalelor secundare în lumea de gândire antică, în acea lume simplă și naivă, în care, după cum se exprimă un scriitor de legende mitologice, oamenii purtau pe vremea călduroasă un singur fel de cămașe, peste care aruncau, în vreme de frig, o blană de lup sau de urs; în acea lume în care regii și prinții mâncau cu degetele și nu se rușinau să fie plugari sau păstori de vite, iar regii și prințesele se ocupau cu bucătăria și torceau la lână sau

țeseau la pânză; în acea lume, în sfârșit, în care nu știa nici să scrie nici să citească și nici măcar poeții de meserie, între care cel mai faimos dintre ei, Homer, se spune chiar că ar fi fost orb.

Nu știm precis care va fi fost originea acestor mituri. Dar, fie că ele vor fi fost simple născociri și invenții ale spiritului omenesc, după cum se susține în general astăzi, fie că ele vor fi fost odinioară adevăruri istorice, după cum căuta să dovedească într–o vreme filosoful grec Evhemer, faptul incontestabil este că, în decursul vremurilor, miturile au ajuns subiecte de credință și s–au prefăcut pentru popoarele păgânității în dogme și în realități ce nu se mai discutau.

Aceste mituri au creat în cele două lumi de cultură ale antichității instituțiuni de stat, au inspirat pe literați, pe poeți și pe artiști și au servit ca un izvor nesecat pentru admirabile creațiuni sufletești și chiar pentru capodopere, de netăgăduită originalitate. Și, desigur, aceste mituri vor mai servi, și de aci înainte, ca izvoare de inspirație, mai ales în domeniul artelor plastice.

În afară de faptul că noi înșine, atât ca limbă cât și ca fel de a gândi și de a simți, suntem chiar poporul roman sau romanizat în evoluția sa și în afară de faptul că obiceiurile și tradițiunile păgânătății romane viează încă între noi, dar chiar literaturile moderne, cele culte ca și cele profane, s–au dezvoltat sub influența literaturilor antice și multe fapte ar rămâne neînțelese, fără o cunoaștere oricât de superficială a miturilor. Căci, fără cunoștința legendelor antice, n–ar putea fi deplin înțelese aceste literaturi moderne, fiindcă în ele, și mai ales în clasicii moderni, întâlnim, la tot pasul, fie o aluzie, fie o comparație, fi o reminiscență mitologică.

Deși mitologia greacă este deosebită de mitologia romană, totuși deoarece aceasta din urmă a fost influențată de cea dintâi și deoarece poeții latini, urmând o tradiție statornicită la Roma – tradiție care în parte s–a stabilit și la noi – au numit, fără nu prea mare prejudiciu științific, pe eroii și zeii grecilor, cu numele corespunzător latinesc,

Venus Capitolina.
Copie romană în marmură a Afroditei din Knidos,
sec. III–II î. Chr., Roma.

ne-am pus și noi sub autoritatea lui Virgiliu și a lui Horațiu, care au adoptat numele latin pentru divinitățile lui Homer și Hesiod.

Având convinderea profundă că nimic nu robește așa de mult pe cititor ca povestea, am expus faptele mitologice sub forma ușoară de legendă, lăsând la o parte orice interpretare și am ilustrat aceste legende, în marginile posibilităților, pentru ca, pe de o parte, să introducem pe cititor în arta antică, iar, pe de altă parte, pentru ca să-i punem sub ochi intuirea faptelor.

Mitologia greco-romană, ca fond de idei, nu poate avea pretenții de originalitate. Originalitatea ei stă mai mult în felul de expunere al diferitelor legende, expunere care să producă impresiune și reacțiune în sufletul cititorilor. Legendele zeilor și ale eroilor nu pot fi, deci, decât o prelucrare, în românește, a diferitelor mituri, transmise nouă de textele scriitorilor antici.

În volumul de față am utilizat, în afară de cele mai de seamă lucrări de milogie ale autorilor moderni: Ménard, Commelin, Seemann, Schwab, Orvieto, Göll, Stoll, etc.[1] *operele originale ale scriitorilor greci și latini, adaptându-le, ca formă, fără însă a le fi modificat ca fond. În același timp, am prefăcut, lucrare destul de grea și migăloasă, în narațiune – tragediile antice, compuse de autorii lor, pentru acțiune dramatică.*

1. Dintre lucrările în românește, n-am utilizat decât mitologiile lui St. Mihăileanu, Laz[ăr] Șăineanu, și un articol al lui Anghel-Iosif, din ziarul *Minerva*.

I. CREAȚIUNEA

Masa celor 12 zei,
basorelief antic, Luvru.

1. Destinul

La început, când omul s-a trezit în mijlocul naturii nemărginite, a trebuit să bage de seamă, că tot ceea ce-l înconjoară, ființe și lucruri, sunt unele trecătoare, adică [unele] care se nasc, trăiesc și pier, ca bunăoară animalele și plantele, iar altele, veșnice, care nici nu se nasc, nici nu pier, ca aerul, pământul etc. Această observație era natural să-l ducă la credința într-o ființă superioară, la credința într-o providență. Lumea trebuia, deci, să fie creată și cârmuită de o providență, adică de un D[umne]zeu unic, atotputernic și atoateștiutor, care orânduiește cu înțelepciune soarta oamenilor și a noroadelor de pe pământ.

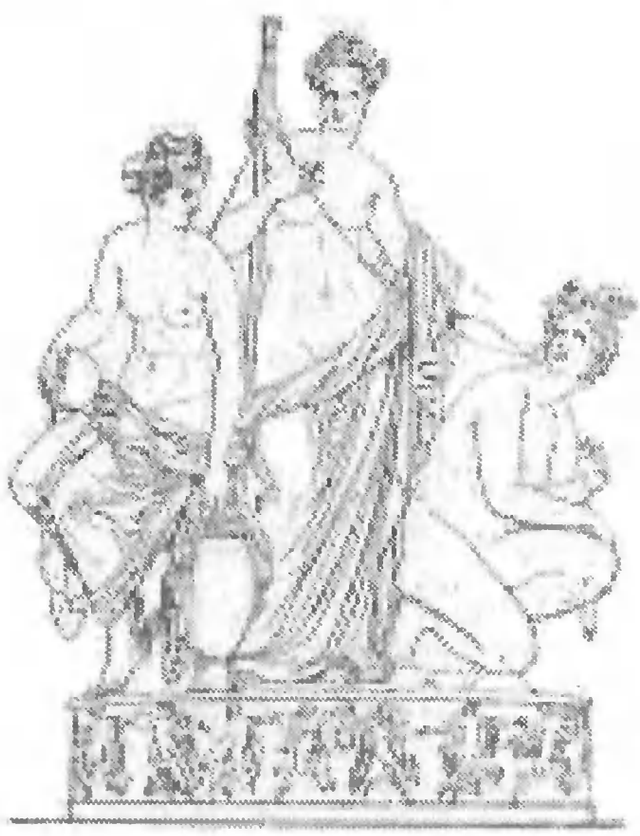

Cele 3 parce,
grup statuar de Debay,
apud Menard, *Mythologie*....

Cu vremea, însă, popoarele din lumea veche și-au pierdut toată cunoștința lor despre acest D[umne]zeu adevărat și, în locul lui, au început să se închine la mai mulți zei, la o sumedenie de zei, pe care și i-au închipuit stăpâniți de patimi și păcate, întocmai ca și oamenii muritori. Totuși, o licărească de cunoștință își vor mai fi păstrat ei despre providență și, de aceea, și-au

plăsmuit o zeitate, mai presus decât ceilalți zei, o zeitate pe care au numit-o *Fatum* (de unde fatalitate), Destin.

Fatum
Desen de Sellier.

Acest *Destin,* pe care românul îl mai numește și *Ursită* sau *Soartă,* după credința grecilor și a romanilor, era fiu al *Haosului* și al *Întunericului,* adică al nopții celei negre. Haosul și Întunericul erau socotiți și ei tot ca niște zei, dar niște zei fără de început, fără de părinți. Amândoi însă au avut un sfârșit, o moarte, Haosul prin creațiune, Întunericul prin lumină.

Toți ceilalți zei ai păgânătății au avut un început, au avut o naștere, deși se zicea că ei n-au sfârșit, că sunt adică nemuritori. Adevăratul D[umne]zeu al nostru, D[umne]zeul religiei creștine, n-are nici început, n-are nici sfârșit. El singur este etern. Cei vechi n-au cunoscut, deci, zei eterni. Și în această privință, pe lângă multe altele, legea noastră

Fortuna.
Statuie de marmură, găsită în Ostia, azi în muzeul Vaticanului, Roma.

creștinească, monoteistă, este mai presus decât legea păgânismului politeist.

Destinul, după credința lumii antice, era un zeu fără milă și fără îndurare, un zeu aspru, rece. El nu-și apleacă urechea la rugăciunile oamenilor, cum o face Dumnezeul nostru, în bunătatea sa nemărginită. Toți ceilalți zei se supuneau poruncilor aspre ale Destinului și chiar marele Jupiter nu îndrăznea să i se împotrivească; nici el nu putea să-l înduplece sau să câștige ceva de la el în hatârul oamenilor. Nimic nu se putea aștepta de la Fatum. De aceea, nici nu i se rugau oamenii; nu i se aduceau nici închinăciuni, nici jertfe, căci ar fi fost degeaba. Numai oracolele puteau să ghicească puterea și voia Destinului. Hotărârile sale erau scrise pe o tablă de aramă, de pe care nimenea nu le putea șterge și pe care le puteau citi numai zeii.

Poeții și artiștii își închipuiau pe Fatum ca un bătrân orb – norocul e orb, zicem și noi – având ochii legați, stând cu picioarele pe globul pământesc, ca dovadă că puterea lui pe pământ e nemărginită, și având în mâini o urnă, uneori o carte, în care se găsește scrisă soarta oamenilor și purtând un sceptru, simbolul atotputerniciei sale. Deasupra capului zeului se vede o cunună de stele, semn că în stăpânirea lui nețărmurită stă nu numai pământul și infernul, dar chiar și cerul.

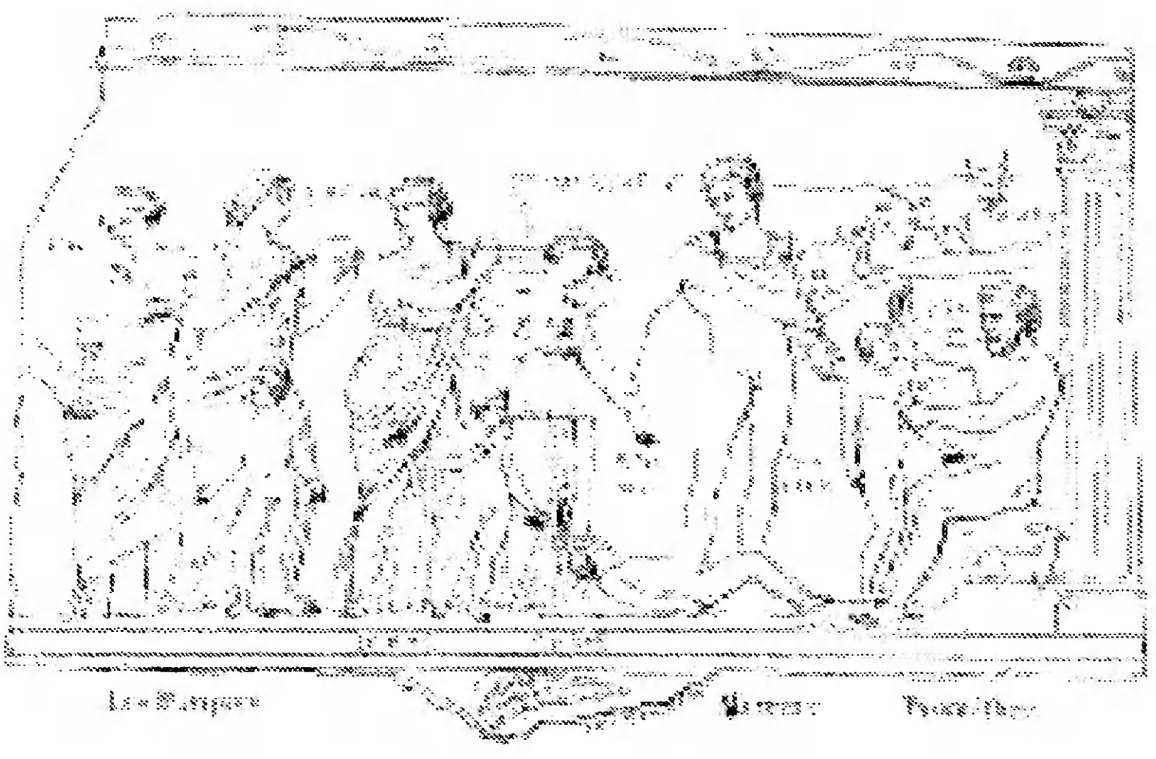

Soarta omenească, Apud Menard, *Mythologie...*

2. Facerea lumii

La început de tot, înainte de a fi fost cer, pământ și apă, – ne spune poetul Ovidiu – era o singură priveliște în lume. Era un *Haos,* adică o îngrămădire de elemente fără nici o înfățișare; o greutate fără viață și un amestec de tot felul de lucruri, în plină vrajbă. Pe cer nu lumina nici soarele dătător de viață și nici dalba lună cu coarnele ei mereu în refacere.

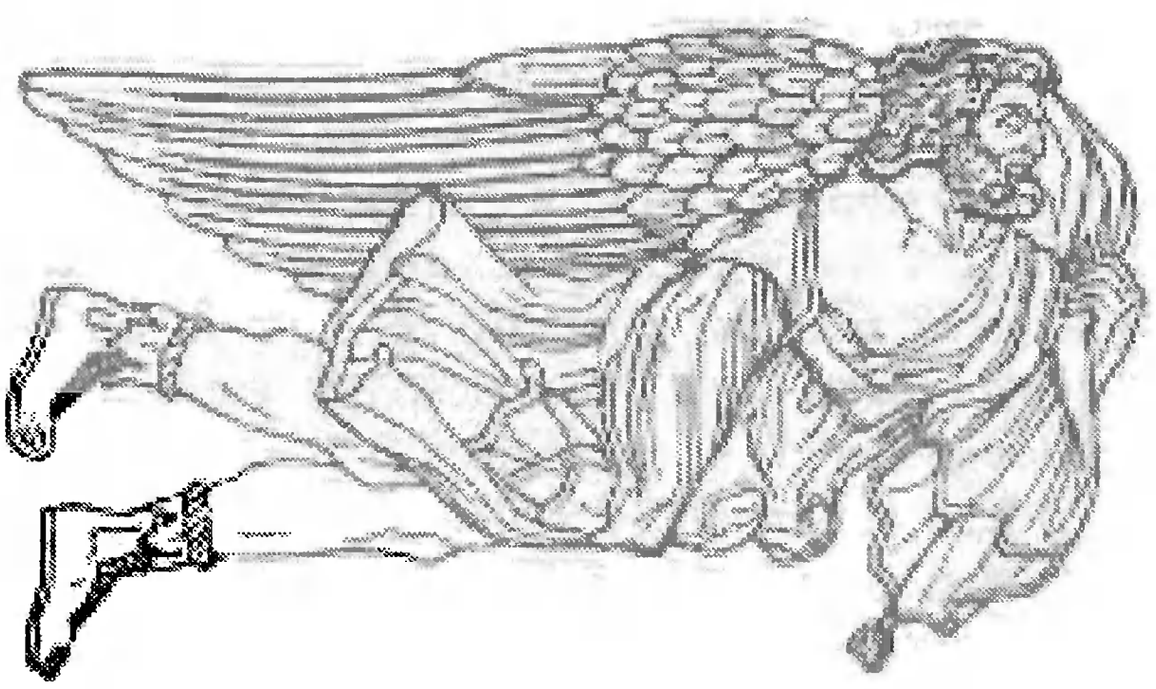

Eurus, vântul de sud-est.
Basorelief, Atena.

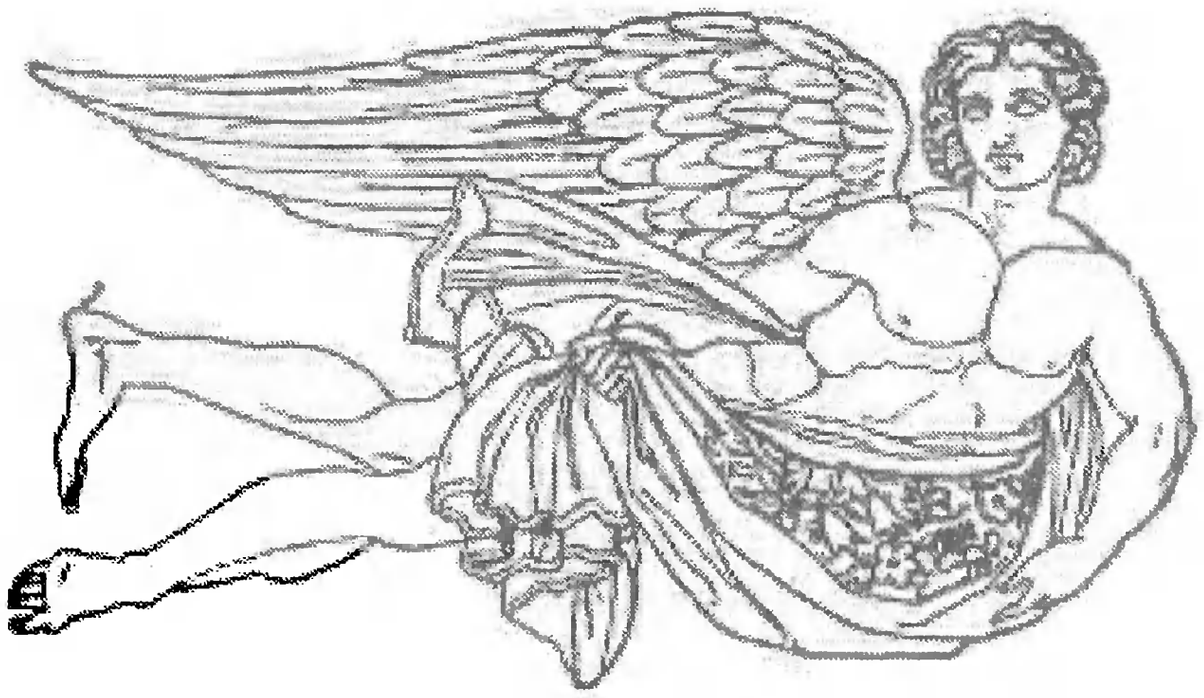

Zephyrus, vântul de apus.
Basorelief, Atena.

Pământul, azi neclintit, nu era încă înconjurat din toate părțile de aer, iar marea nu-și întinsese încă brațele sale până la îndepărtata margine a uscatului. Peste tot, pe unde era pământ, pe acolo era și apă și aer: pământul nu era vârtos, unda nu știa de corăbii, aerul n-avea lumină. Nimica nu avea o formă a sa; nu erau corpuri; toate elementele erau în luptă: frigul cu căldura, lucrurile umede cu cele uscate, cele moi cu cele tari, cele grele cu cele ușoare.

Un zeu, sau poate *natura* binefăcătoare, a pus capăt acestei lupte. A despărțit apa de uscat și uscatul de cer; a despărțit și aerul mai gros de eterul cel curat și subțire. După ce a desfăcut acest haos și a despărțit elementele, dând fiecăruia locul său, le-a orânduit legi hotărâte. *Focul* mai ușor s-a ridicat strălucind pe bolta cerească, ocupând locul cel mai de sus; *aerul,* mai greu decât focul, s-a așezat după el; iar *pământul* cel mai greu, mai greoi decât aerul, a târât în jos, după sine, corpurile cele mari; în sfârșit *apa,*

răspândindu-se în jurul uscatului, a intrat chiar în măruntaiele pământului și l-a înconjurat din toate părțile.

După ce zeul a împărțit și a orânduit astfel lucrurile, a început să dea o anumită *formă pământului;* ca să fie la fel din toate părțile, l-a făcut rotund ca un glob. A dat apoi poruncă să se formeze *mările* și să se umfle la suflarea vântului și să se răspândească împrejurul uscatului. A creat *izvoare* și *bălți* și *lacuri* și *râuri.* Acestea din urmă, șerpuind printre maluri povârnite, sunt sorbite, pe ici pe colea, de uscat, alteori însă ajung până la mare, și, intrând în câmpia întinsă și liberă a mării, izbesc țărmi în loc de râpe strâmte. În urmă au început să se întindă *câmpiile,* să se așeze ceva mai jos *văile,* să se acopere cu frunză *pădurile,* să se înalțe *munții* și să se ridice *stâncile.*

Și precum a împărțit zeul bolta cerească în *cinci zone,* două la dreapta, două la stânga și una la mijloc mai fierbinte decât celelalte, tot astfel globul pământesc, acoperit de bolta cerului, l-a împărțit în cinci zone sau regiuni. Zona de mijloc

Boreas, Crivățul, vântul de miazănoapte.
Basorelief, Atena.

e atât de fierbinte că nu poate fi locuită; o zăpadă veșnică acoperă pe cele de la margine. Între acestea din urmă se găsesc zonele temperate de căldură și de frig.

Aici, în această regiune temperată, zeul a poruncit să se așeze și *negurile* și *norii* și *tunetele* care au să bage groaza în oameni, și *vânturile*, care fac să se producă fulgerele, și *frigul.* Creatorul însă n-a lăsat vânturile de capul lor. Cu toate că ele au fiecare o împărăție deosebită, totuși, din pricina vrajbei lor de frați, cu greu le-ai putea opri să nu prăpădească lumea. De aceea, *Eurul* fu surghiunit în împărăția perșilor, în împărăția arabilor și în munții pe care se ivesc razele îndepărtate ale Aurorii. Lăcașurile pe care le încălzește soarele cu razele sale de la asfințit sunt în stăpânirea *Zefirului.* Năprasnicul *Crivăț* s-a repezit în Scitia și în regiunile din miazănoapte. Furtunosul *Austru* și-a stabilit împărăția norilor și a ploilor în ținuturile de miazăzi. Deasupra vânturilor, Creatorul a așezat eterul cel ușor și limpede, lipsit de miasmele necurate ale pământului.

După ce Creatorul lumii a orânduit în hotare anumite locul diferitelor corpuri, *stelele,* care până atunci stătuseră înmormântate în întunericul haosului, începură să strălucească pe întreg întinsul cerului; și pentru ca toate regiunile să fie locuite, bolta cerească se prefăcu în locaș al stelelor și al zeilor; apele în locaș al peștilor; pământul – al fiarelor sălbatice; aerul – al păsărilor într-aripate. Lipsea însă un animal mai de seamă, cu o minte mai înaltă și făcut ca să poruncească tuturor celorlalte. S-a născut *omul:* fie că marele creator, care a scos lumea din haos, l-a plăsmuit dintr-o sămânță divină, fie că pământul, de abia ieșit din mâna creatorului, și de abia despărțit de eterul cel înalt, mai reținuse încă sămânța cerului înrudit și pe care *Prometheu,* fiul lui Iapet, înmuind în apă țărâna pământească, l-a făcut în chipul zeilor atoatestăpânitori. Și, în vreme ce toate celelalte animale privesc aplecate pământul, omului i-a dat o frunte mândră, și i-a poruncit să se uite la cer și să-și înalțe

privirea spre stelele de sus. Astfel, pământul, care odinioară nu era decât un haos fără formă, transformându-se capătă figuri de oameni, necunoscuți mai înainte[1].

1. Compară *Creațiunea lumii,* după poetul Ovidiu, cu *Creațiunea lumii,* după tradițiunea biblică, și cu *Creațiunea lumii,* după teoria științifică de astăzi.

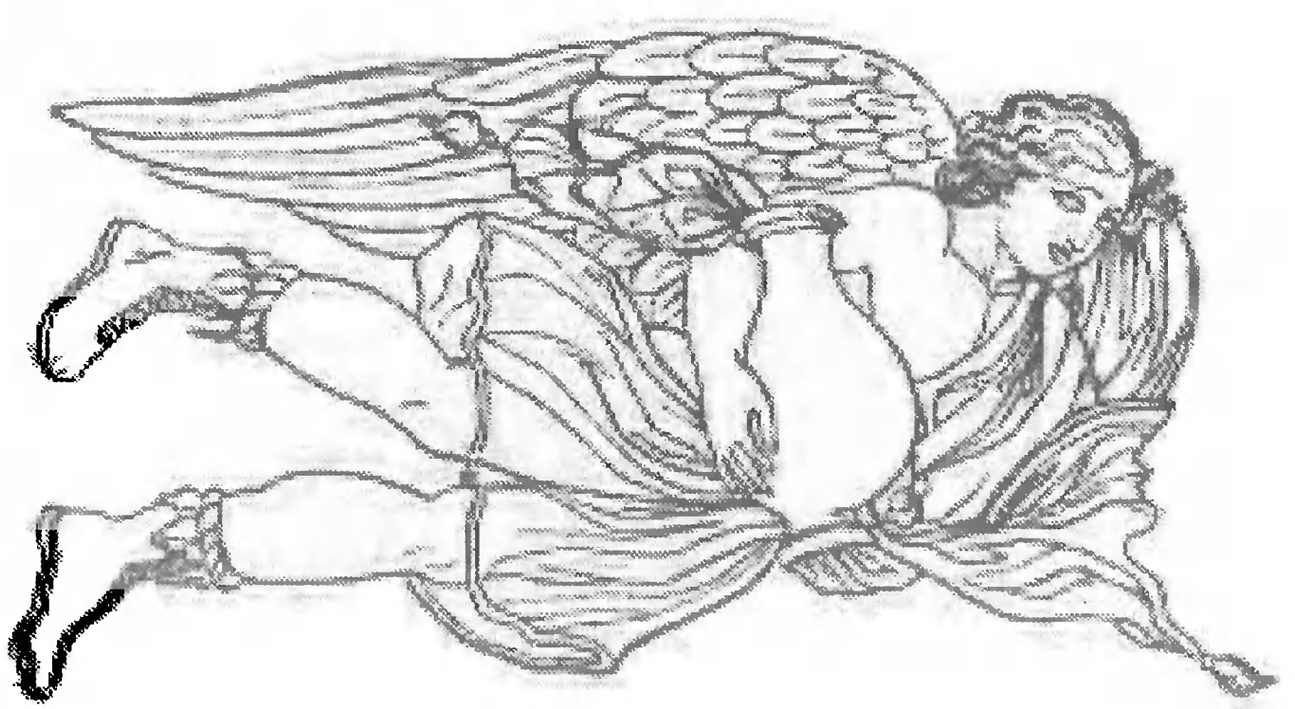

Notus, Astrul, vântul de miazăzi.
Basorelief, Atena.

3. Naşterea zeilor

Fiindcă toate câte se văd şi câte există în lume, s-au născut, după cum credeau grecii, din puterile cerului şi ale pământului, era firesc lucru ca şi zeii să fi fost născuţi tot de aceleaşi puteri, de puterea cerului şi a pământului, adică de *Uranus (Coelus)* cer, ca bărbat, şi de *Gea,* pământ, ca femeie. Din unirea lor, adică din căsătoria lui Uranus cu Gea – care purta diferite numiri, ca *Titea, Ops, Tellus, Vesta* şi chiar *Cybele,* – s-au născut 45 de copii, *Titani* şi *Titanide,*

Uranus (Cerul), după o lampă antică,
apud Menard, *Mythologie...*

adică fiii Titeei, sau ai Pământului, întruchipând diferitele puteri ale naturii. Cei mai însemnați dintre aceștia au fost: *Oceanus, Iapetus, Saturnus, Tethys, Mnemosina, Themis* și *Rhea.*

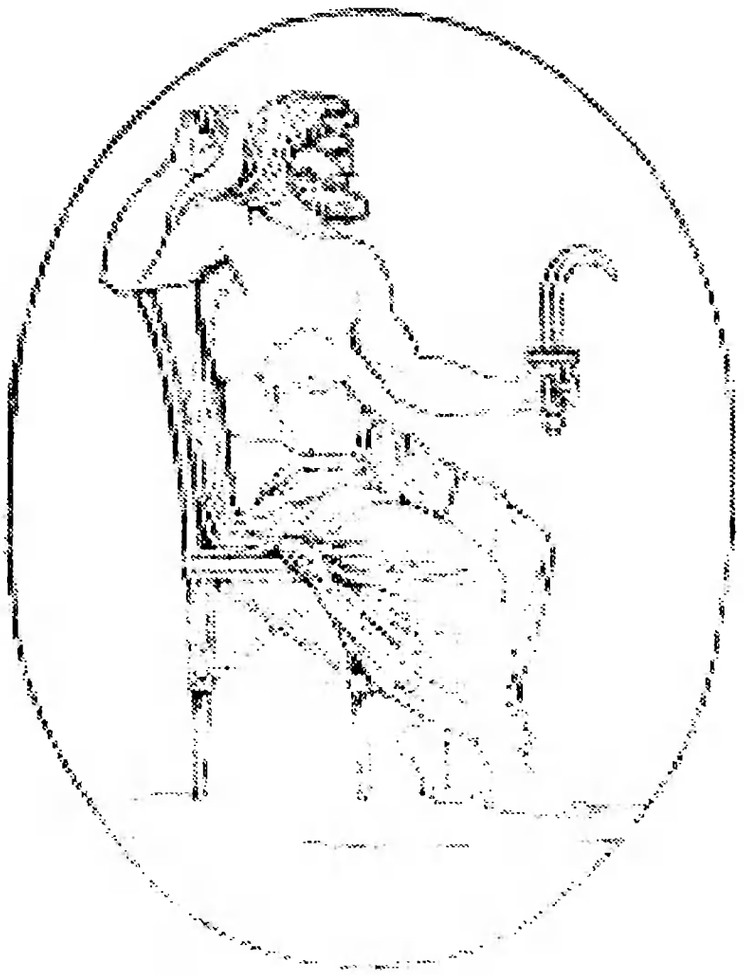

Cronos-Saturnus.
După o piatră antică gravată, Pompei.

Saturnus (Cronos, timpul), cel mai tânăr dintre Titani, era în același timp și cel mai șiret. Acesta, din cauză că tatăl lor Uranus, având teamă de copiii săi, îi aruncă îndată după naștere în Tartar, adică în sânul pământului, la îndemnul Geei, mama lor, se puse în fruntea fraților săi și se revoltară cu toții împotriva lui Uranus. Saturn primi de la mama sa o seceră, numită *harpe,* cu care răni așa de tare pe tatăl său, încât îl aduse în neputință de a mai avea copii. De supărare și din cauza rănii, Uranus muri, după ce prevesti mai întâi fiilor săi pedeapsa ce aveau să-și primească pentru crima lor. Lui Saturn îi prezise îndeosebi că la rându-i va fi și el detronat și izgonit de fiii săi.

Sângele ce curse din rana cerească a lui Uranus se răspândi pe pământ și dădu naștere *Furiilor;* cel care căzu în spuma mării făcu să se nască *Aphrodita* (sau *Venus).*

După aceasta, Saturn se căsători cu soră-sa Rhea (o altă personificațiune a Pământului). Rhea deveni în curând mama a cinci copii *Hestia-Vesta, Demeter-Ceres, Hera-Iuno, Hades-Pluton* și *Poseidon-Neptun.* Dar, de frică să nu se împlinească prevestirea lui Uranus, îndată ce soția sa Rhea năștea un copil, Saturn îl și înghițea, – timpul înghite toate.

Când se născu al șaselea copil, *Zevs-Jupiter,* mama, întristată de a fi pierdut atâți copii, ca să scape cel puțin pe

acest fiu al ei de lăcomia lui Saturn, se gândi la un șiretlic. Pe copil îl ascunse într-o peșteră, iar lacomului părinte îi dădu să înghită o piatră înfășată în scutece. Saturn, care avea vederea scurtă și stomacul excelent, o dete pe gât fără să simtă. Nenorocitul, nu băgă de seamă că, înghițind această piatră, punea la adăpost pe fiul său, care avea în urmă să-l răpună cu puterea brațelor și să-l izgonească din domnia ce o avuse până atunci.

După un an de zile, Jupiter ieși din peștera unde fusese ascuns și se pregăti să pedepsească pe crudul său părinte. *Metis,* viitoarea soție a lui Jupiter, dădu lui Saturn un vomitiv. Atunci acesta vărsă mai întâi piatra și apoi pe copiii înghițiți. În urmă, Jupiter tratã pe Saturn precum acesta tratase pe Uranus și, gonindu-l din cer, se întronă în stăpânirea lumii.

Șiretlicul Rheei.
Basorelief antic, Muzeul Capitolin, Roma

4. Saturn pe pământ

Se spune că Saturn, fiind detronat de fiul său și redus la starea de simplu muritor, s-a refugiat în Italia, în *Latium* (*latere,* a se ascunde), unde adună în jurul său pe oamenii care, deși aveau un conducător, un rege, pe *Ianus,* trăiau prin

Bustul lui Saturn.
Muzeul din Vatican, Roma.

păduri, ca niște sălbatici. Saturn (*sata*-semănătură) învață pe oameni agricultura și epoca cât a trăit aici, a fost o epocă de belșug și de prosperitate: a fost epoca vârstei de aur.

Oamenii, în această vreme, trăiau într-o egalitate desăvârșită, fără griji și fără necazuri. Pământul producea de la sine, nelucrat, toate bunătățile. Liberi de necazurile zilnice, viața se scurgea în liniște și pace. Oamenii nu știau ce e suferința sau neputințele vârstei; ei trăiau în deplină putere până ce venea moartea. Sufletele, după moarte, se prefăceau în spirite bune, care mângâiau pe cei rămași în viață, dându-le fericire și dreptate. Spre amintirea acestor vremuri fericite, romanii sărbătoreau în fiecare an, cam la Crăciunul nostru, o sărbătoare foarte populară, *Saturnalele,* care ținea șapte zile.

Sărbătoarea începea prin desfacerea unor legături de lână de la statuia zeului, legături cu care era legat un an întreg: aceasta însemna că se ridicau toate legăturile cu care era încătușată libertatea omului.

Urma apoi un repaus, un armistițiu, în toate afacerile publice și particulare. Tribunalele se goleau; nici o crimă nu se mai pedepsea, nici un război nu se mai declara. Erau numai chefuri, bucurie și veselie.

Mai ales sclavii se bucurau de această libertate. Ei aveau dreptul să-și pună pe cap pălării, semn al libertății, să se îmbrace cu togă de purpură, ca cei mai de seamă cetățeni, și, ce e încă și mai mult, puteau să fie serviți de stăpânii lor, pe care adeseori îi luau în bătaie de joc. Puteau cu această ocazie să spună toate păsurile serviciului lor și toate cusururile stăpânilor. Peste tot domnea bucurie și veselie, atât în case, cât și pe străzi, și întocmai ca și la anul nou al nostru, își trimiteau fel de fel de cadouri. Puteau să

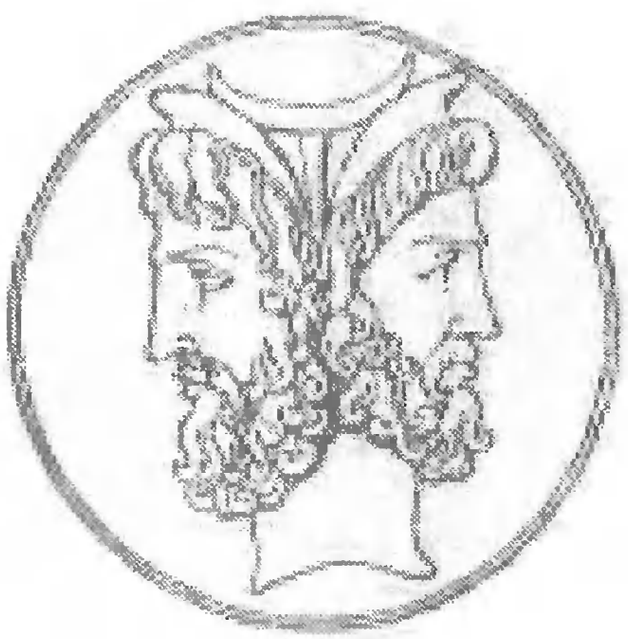

Ianus.
După o monedă romană.

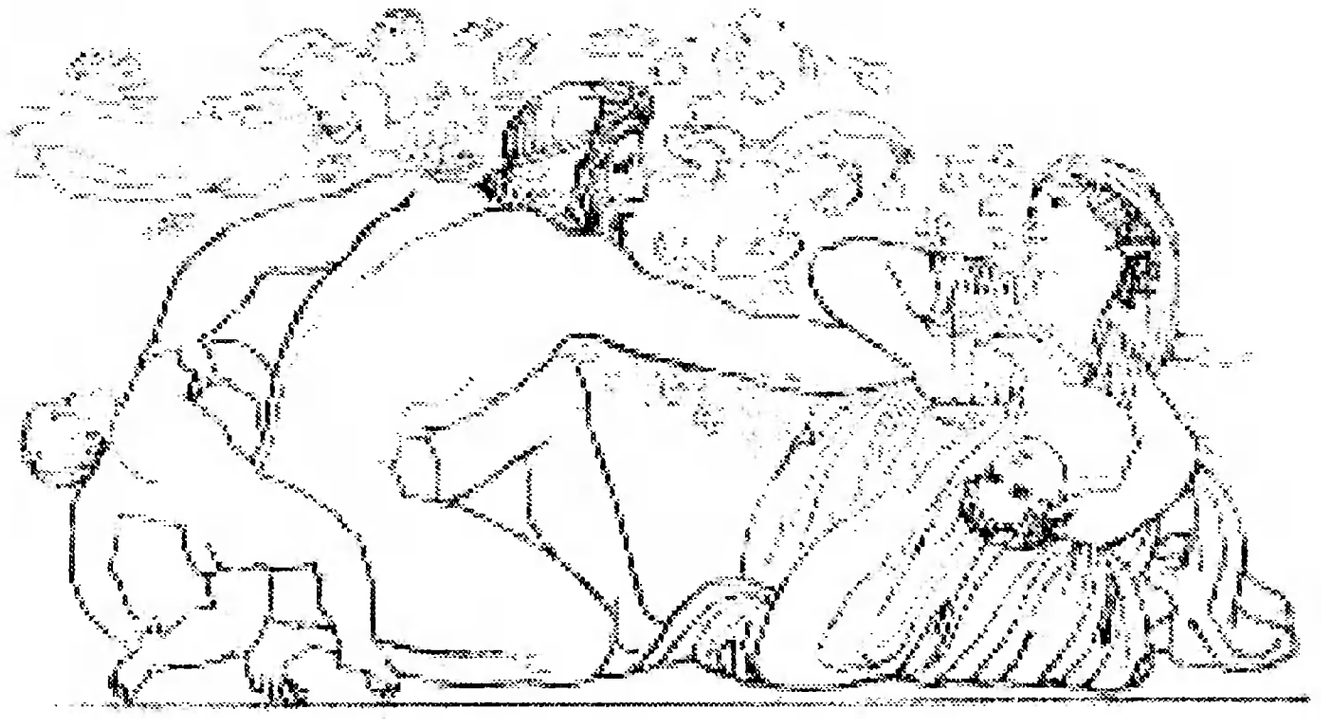

Timpul își devorează copiii,
apud Flaxman.

zică, cum zicem și noi despre Crăciun, care a înlocuit sărbătoarea păgână a Saturnalelor, „căci aceasta este pentru noi, cea mai mare din sărbători". Saturnalele aminteau vremurile de aur, din epoca lui Saturn.

Saturn era, la Roma, în strânsă legătură cu *Ianus,* rege și zeu al începuturilor, – de aici Ianuarie – al intrărilor, – *ianua,* poartă – și, fiindcă cunoștea trecutul și viitorul, era închipuit cu două fețe. Templul său nu era închis decât în timp de pace; în timp de război era totdeauna deschis. Închis nu s-a întâmplat să fie decât de vreo trei ori în întreaga istorie a romanilor.

Thorwaldsen, *Noaptea.*

5. Vârstele omenirii

Omenirea a avut mai multe vârste, cărora li s-a dat numele diferitelor metale. De obicei se numără patru vârste.

Cea dintâi a fost *vârsta de aur*[1]. Omul păzea, în această vârstă – ne spune poetul Ovidiu – dreptatea și buna credință, fără să aibă trebuință de legi și de judecători. Nu se știa pe atunci nici de pedeapsă, nici de frica de pedeapsă. Legile nu

1. Compară cu acest capitol, *Vechiul Testament* I, 2, *Paradisul.*

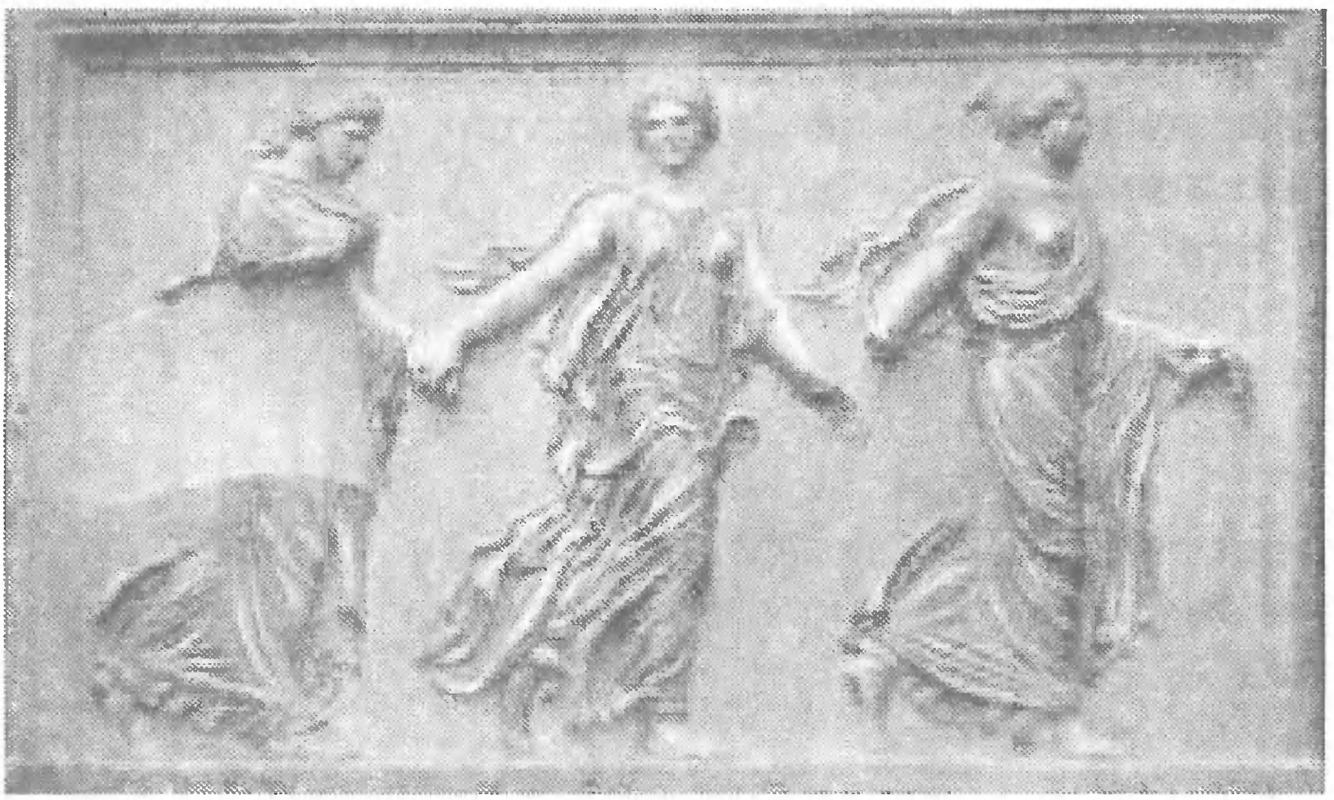

Horele,
basorelief, apud Seeman, *Mythologie...*

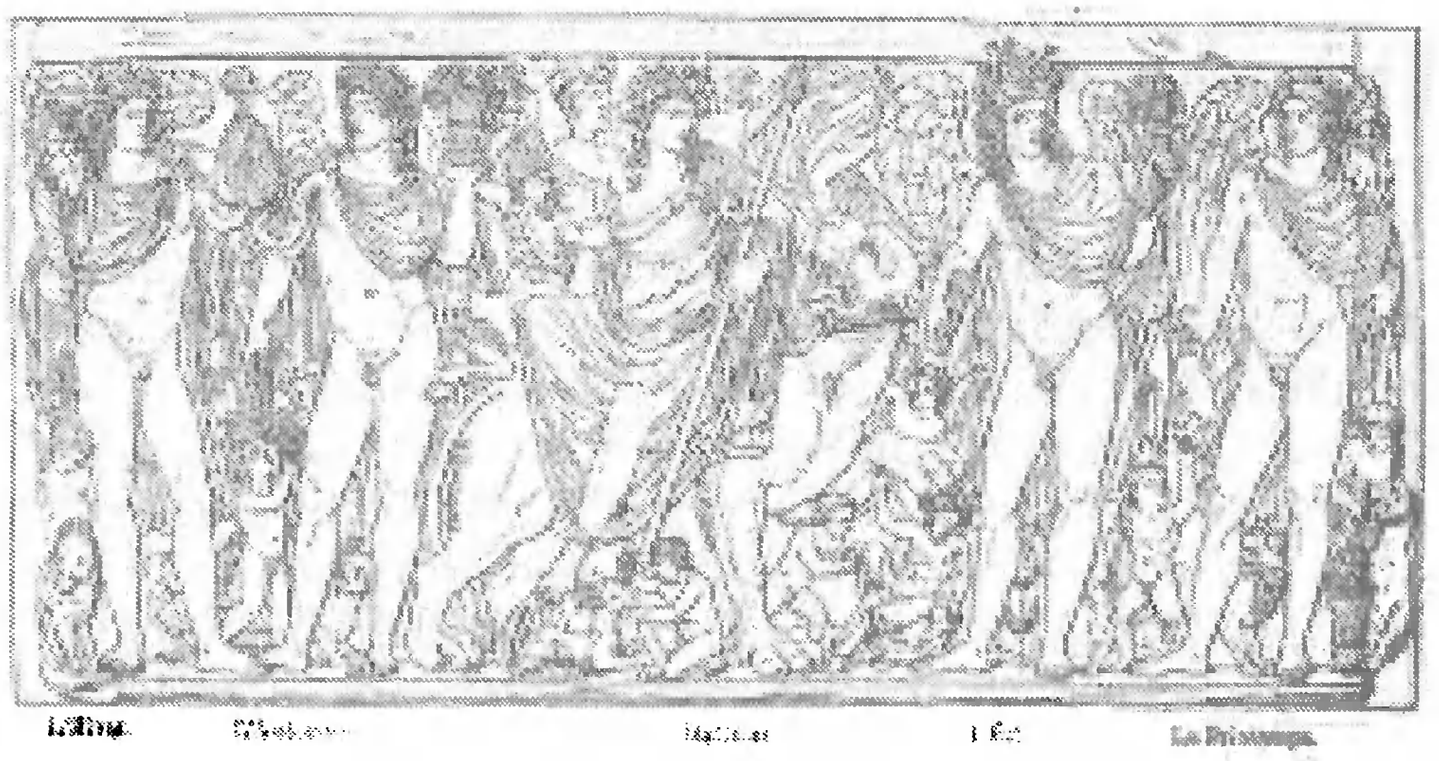

Cele patru anotimpuri,
basorelief pe un sarcofag roman.

erau scrise, ca astăzi pe table de aramă, iar oamenii nu tremurau înaintea judecătorilor. Oamenii trăiau în pace, fără să aibă trebuință de acești judecători.

Toporul încă nu tăiase bradul din munți spre a-l trimite pe câmpia lucie a mării să cutreiere astfel, sub formă de corabie, o lume străină.

Oamenii nu-și cunoșteau decât țara lor; nu erau, pe vremea aceea, cetăți împrejmuite cu șanțuri. Nu auzeai nici trâmbițe, nici trompete de război. Nu vedeai nici coifuri, nici săbii, iar popoarele trăiau fără oștiri, în liniște și în pace. Chiar pământul, neatins nici de greblă, nici de plug, dădea, de bunăvoie, toate roadele.

Mulțumiți de hrana ce producea de la sine pământul, oamenii culegeau poame, și coarnă, și fragi de munte, și mure de pe mărăcinii spinoși, și ghindă ce cădea din copacul consacrat lui Jupiter, din stejar.

Era o primăvară veșnică și adierea cea dulce a zefirului mângâia lin florile născute, fără să îi fost semănate.

Pământul, ca să rodească, n-avea nevoie de munca agricultorului și câmpiile, fără să fi fost lăsate ogor, încărunțeau de spice bogate.

Curgeau fluvii de lapte, fluvii de nectar, iar mierea cea bălaie picura din tulpina stejarului verde.

*

După ce Saturn a fost aruncat în negrul Tartar, lumea a trecut sub domnia lui Jupiter. Atunci începe *vârsta de argint,* mai rea decât vârsta de aur, dar mai bună decât cea de aramă.

Jupiter a mai scurtat din primăvara cea lungă de odinioară și a împărțit anul în patru anotimpuri: în iarnă, în vară, în toamna cea schimbăcioasă și în primăvara cea scurtă. Pentru întâiași dată s-a aprins văzduhul de o căldură năbușitoare, pentru întâiași dată atunci apa înghețată de vânturi s-a prefăcut în sloi.

Atunci pentru întâiași dată și-au căutat oamenii un adăpost, și acest adăpost au fost peșterile, crângurile stufoase sau bordeiele de nuiele împletite.

Atunci pentru întâia oară s-au aruncat semințe în brazde lungi și atunci pentru prima oară au gemut boii sub povara jugului.

*

După aceste două vârste, urmă *vârsta de aramă.* Rasa de oameni de atunci era sălbatecă, era gata de lupte crâncene, dar încă nu era nelegiuită.

Vârsta din urmă a fost *vârsta de fier.* Toate fărădelegile deteră năvală în acest veac plin de ticăloșii. Atunci fugiră din lume și rușinea și adevărul și buna-credință; locul lor îl luară înșelăciunea și viclenia și trădarea și sila și păcătoasa lăcomie de avere.

Atunci începu negoțul: corăbierul întinse pânzele la voia vânturilor, pe care până acum încă nu le cunoscuse. Catartele, care stătuseră multă vreme înfipte în vârful munților, se coborâră acum de vale să înfrunte valuri necunoscute.

Plugarul prevăzător își măsură și își hotărnici acum moșia sa, care mai înainte fusese comună, a tuturora, întocmai ca și aerul și lumina soarelui.

Și n-a fost de-ajuns că pământul mănos dedea recoltă și

hrana trebuincioasă, dar oamenii, în lăcomia lor, au pătruns până și în măruntaiele pământului și au scos comorile ce se țineau ascunse în apropierea umbrelor Styxului, comori care sunt tot atâtea îmboldiri spre nenorociri. Ieși atunci la iveală fierul ucigător și aurul mai vinovat încă decât fierul; a ieșit la iveală războiul, care se luptă cu ajutorul amândurora, și al fierului și al aurului, război care face să răsune, în mâna sa sângeroasă, armele zăngănitoare.

Oamenii trăiesc acum din jafuri. Oaspetele se teme acum de gazda sa, socrul se teme de ginere, unirea este rară chiar între frați. Bărbatul pune la cale moartea soției sale, soția pe cea a bărbatului. Grozavele mame vitrege, amestecă otrăvuri ucigașe. Fiul este mâhnit că tatăl său trăiește prea mult. Respectul de cei mari zace doborât la pământ, iar fecioara *Astrea,* justiția, părăsește și ea, cea din urmă dintre zei, pământul stropit de sânge.

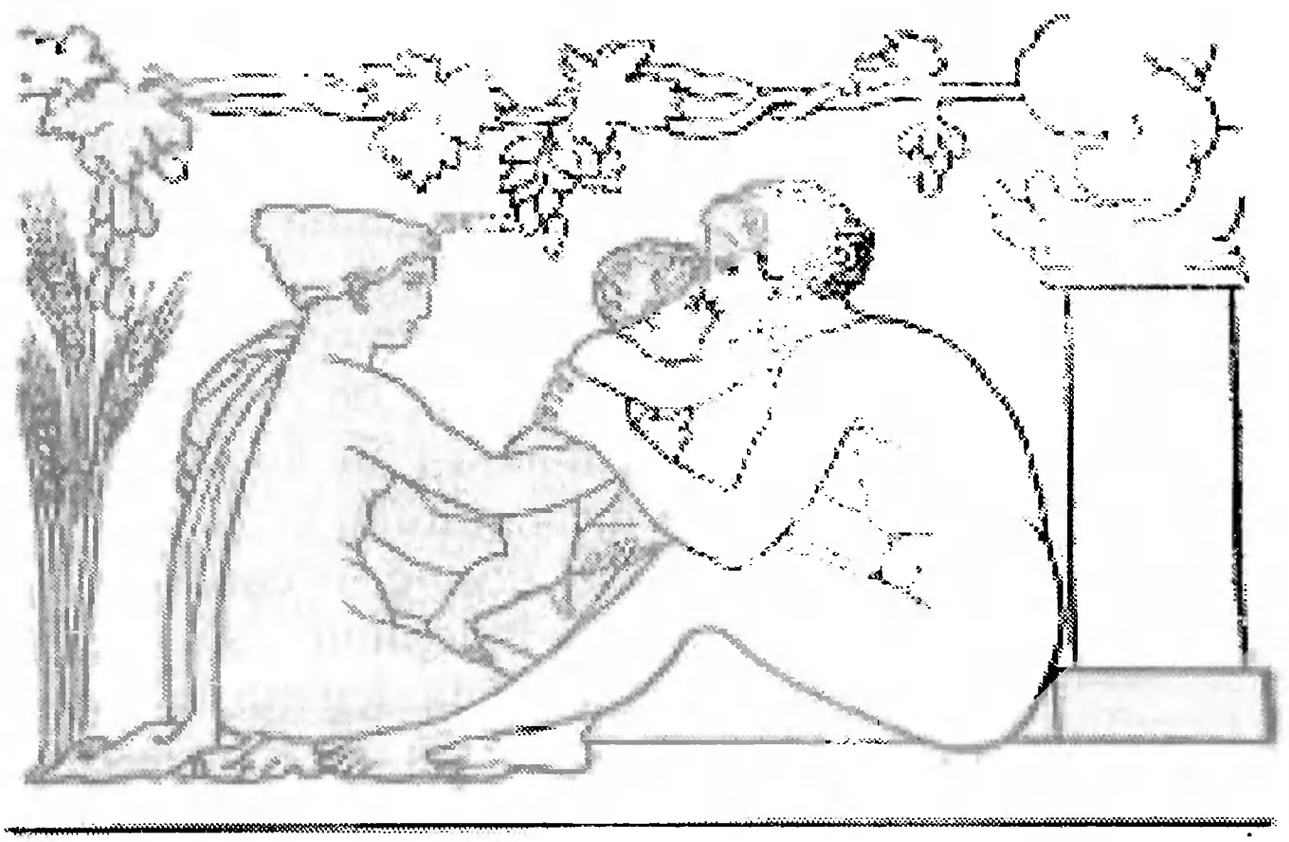

Vârsta de aur,
apud Flaxmann.

6. Rhea-Cybele

Soția lui Cronos-Saturn era *Rhea,* care, fiindcă era mamă a mai multor zei, s-a numit *Mama mare,* mama zeilor și s-a confundat cu Ops, Vesta și mai ales cu *Cybele*[1].

Rhea sau Cybele.

Îndată ce s-a născut, mama sa o aruncă într-o pădure, unde veniră fiarele sălbatice și o alăptară. Aici crescu ea mare și iubită de toată lumea pentru frumusețea, cumințenia și bunătatea ei deosebită.

Zeița trăiește singură, până când, întâlnind odată, în drumul ei, pe *Atys,* un tânăr frigian frumos, îl îndrăgește și și-l luă de bărbat, însărcinându-l în același timp cu grija cultului ei. Îi puse însă o condițiune, o condițiune grea de îndeplinit: să nu calce niciodată legăturile de castitate. Atys, în entuziasmul său

1. Rhea (sau Hera, lat. Terra, germ. Erde) este tot *Gea,* zeificată, sub al doilea nume al ei, iar *Cybele* este personificarea pământului muntos și stâncos.

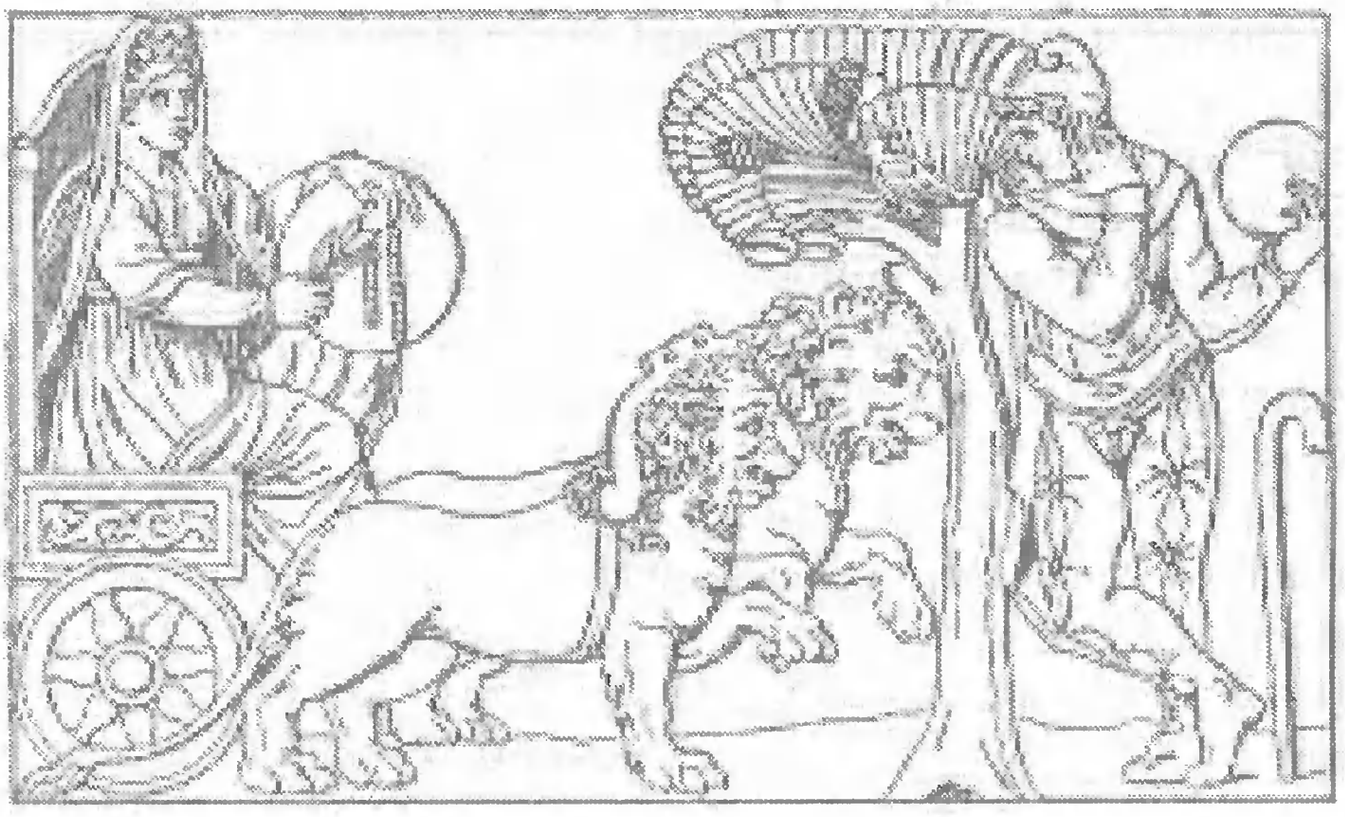

Cybele și Atys.
Relief pe un altar.

de tânăr, făcu jurământ, dar, mai târziu, cuprins de iubire pentru nimfa *Sangaris,* nimfa unui copac, își uită de jurământ și Cybele îi dete o grea pedeapsă, făcând să piară rivala sa Sangaris, tăind arborele de care era legată soarta nimfei – se știe că nimfele trăiau numai atâta cât trăiau și copacii lor.

La această priveliște, Atys fu cuprins de un acces de nebunie. Străbătând pădurile *Dindymei* și ale *Idei,* din Frigia, și, în urlete, tăindu-și membrele corpului cu un cuțit ascuțit, făcea schimonosituri și lăsa ca buclele părului său frumos să se murdărească de praf și de țărână; striga cât îl ținea gura că și-a meritat pedeapsa și că trebuie să plătească cu sângele său călcarea jurământului.

De atunci, imitând exemplul lui Atys, preoții Cybelei, în procesiuni, își făceau răni pe corp și scoteau urlete, însoțindu-le de tobe și țimbale. Era aproape să se spânzure de supărare băiatul, când zeița, cuprinsă de milă, îl prefăcu într-un *pin.*

Cybele este închipuită ca o femeie robustă, purtând pe cap o cunună de stejar, arborele care a hrănit cu fructele sale pe cei dintâi oameni. Un turn ce ține în cap ne arată că orașele sunt sub ocrotirea ei.

De multe ori Cybele e închipuită stând pe un car, simbol

al stabilității pământului, având într-o mână un disc, simbol al vânturilor, pe care ea le ține închise în peșterile sale, și ținând în cealaltă mână o cheie. Carul său e tras de doi lei. (Fig. 11). Preoții ei erau Cabirii, Corybanții, Cureții, Galii etc., toți în general eunuci, în amintirea lui Atys.

Sărbătoarea zeiței se ținea la începutul primăverii, timp de trei zile. În ziua întâia se tăia un pin de care se atârna chipul lui Atys; pe acesta îl duceau la templul zeiței. A doua zi, ziua așteptării, intonau din goarne cântece de asurzeau munții și văile. Reprezentau prin aceasta tânguirile Cybelei, care caută pe Atys. A treia zi era aflarea lui Atys. În urlete sălbatice, cu facla într-o mână și cu cuțitul în cealaltă, având părul vâlvoi, preoții zeiței, la sunetul de trompete, goarne, fluiere și țimbale, își făceau tăieturi la brațe și picioare.

Aceeași imagine de la p. 43,
fotografiată după monumentul antic original.

7. Hippomenes și Atalanta

Leii care trăgeau carul zeiței Cybele își au și ei povestea lor; e povestea lui *Hippomenes* și *a Atalantei.*

Atalanta era fiica lui Iasos, rege al Arcadei, și a soției acestuia Clymena. Când s-a născut copila, tatăl ei s-a supărat grozav, căci el dorise să aibă un băiat și acum se vedea înșelat în speranțele sale. De aceea, porunci slujitorilor săi să ia copila și să o arunce pe muntele Parthenion, ca să se prăpădească.

Aci, însă, o găsi o ursoaică ai cărei pui fuseseră omorâți de niște vânători, o luă frumos cu botul și o duse în vizuina sa. Aplecând ugerul la gura fetiței, o învățâ să sugă și astfel Atalanta crescu, cum crește un pui de urs.

Într-una din zile, trecând pe la vizuina ursoaicei niște vânători, dădură cu ochii de fetiță, o luară cu ei și o duseră acasă, unde o crescură până se făcu fată mare.

Hippomenes.
Statuie de Guillaume Coustou.

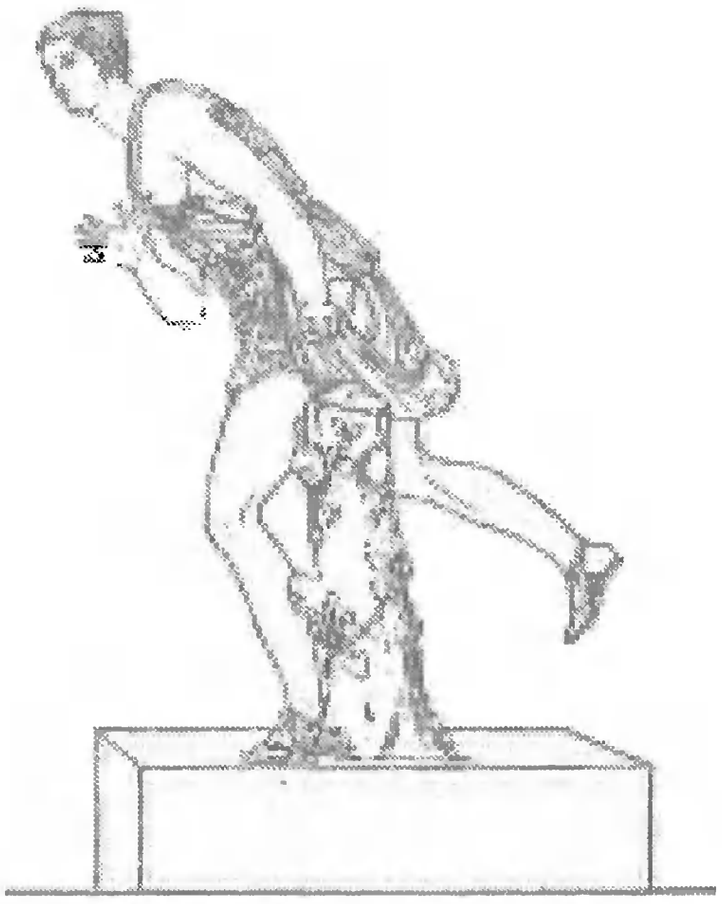

Atalanta.
Statuie de Lepautre.

Trăind în tovărășia vânătorilor, în aer liber, și în ținuturile muntoase ale Arcadiei, Atalanta se făcu frumoasă și voinică și ajunse să fie mai sprintenă la fugă decât o căprioară. Și măcar că o bătuseră vânturile și o arsese soarele, totuși avea strălucirea unei nimfe și frumusețea fecioarei Diana.

În singurătatea munților trăia ea retrasă, mândră și castă, refuzând pe toți pețitorii, câți îi cereau mâna. O singură plăcere avea această fată, să alerge pe jos și, cu sulița în mână, să gonească cerbii de prin munți și fiarele de prin păduri.

Aci o zăriră, într-una din zile, doi centauri, niște monștri, jumătate om, jumătate cal, care își puseră de gând să răpească pe frumoasa fecioară. Când însă se apropiară, cu gând rău, de Atalanta, ea puse mâna pe săgeți și dintr-o lovitură îi culcă la pământ pe amândoi deodată.

În urmă, împreună cu toți eroii Greciei, luă parte la vânătoarea mistrețului din Calydon și Atalanta fu cea dintâi care dădu lovitura mortală fiorosului monstru; luă de asemenea parte și la jocurile în onoarea lui Pelias, unde birui pe mai mulți viteji.

Într-un târziu, își regăsi părinții, și aceștia stăruiră cu tot dinadinsul pe lângă fată, ca să se mărite.

Atalanta, însă, în ruptul capului nu voia să audă de aceasta, nu vrea să știe de măritiș. Jugul căsniciei o înspăimânta. De aceea, se duse să întrebe oracolul, ca să-și afle și ea viitorul, cum face orice fată mare.

Acesta îi răspunse: „Tu, Atalanto, nu trebuie să te măriți

niciodată. Fugi de bărbați. Totuși nu o să scapi, și, cu toate că o să fii încă în viață, n-ai să mai fii Atalanta".

Îngrozită de această prevestire, biata fată fugi în pădure, părăsindu-și din nou părinții și, mai mult prin întunericul pădurilor decât pe acasă, își petrecea ea timpul. Sumedenia de pețitori, însă, nu-i dedea pace nici aici. „Nu va avea mâna mea decât acela care mă va întrece în fugă, zise în cele din urmă, plictisită, biata fată, iar cel care va fi fost învins va plăti îndrăzneala cu capul său". Condițiunea era grea; frumusețea fetei însă, le dedea putere. Ceata pețitorilor nu se dă îndărăt să înfrunte orice pericol. Și astfel, într-una din zile, începu spectacolul: o întrecere în fugă.

Între privitorii acestui neobișnuit spectacol se găsea odată și un tânăr fudul, un tânăr trufaș, cu numele de *Hippomenes,* care râdea de prostia pețitorilor și-i batjocora în sine. „Ce, să te expui la atâtea primejdii pentru o femeie!" și, în taină și pe față, critică aspru nebunia acestor tineri orbiți de dragoste pentru o fată.

Îndată ce, însă, Atalanta apăru în câmpul de luptă strălucind ca o zână, și îndată ce o văzu Hippomenes în toată splendoarea ei, zise: „Iertați-mă toți, pe câți v-am mustrat cu vorbele mele! Iertați-mi nesocotința! Răsplata pentru care vă puneți voi în joc viața și onoarea îmi era necunoscută". Și începu să o laude și să o admire. „O, dacă n-ar întrece-o în fugă nici unul dintre aceștia".

Cum ar vrea să fie Atalanta a lui! Începuse să tremure; îl cuprinse gelozia.

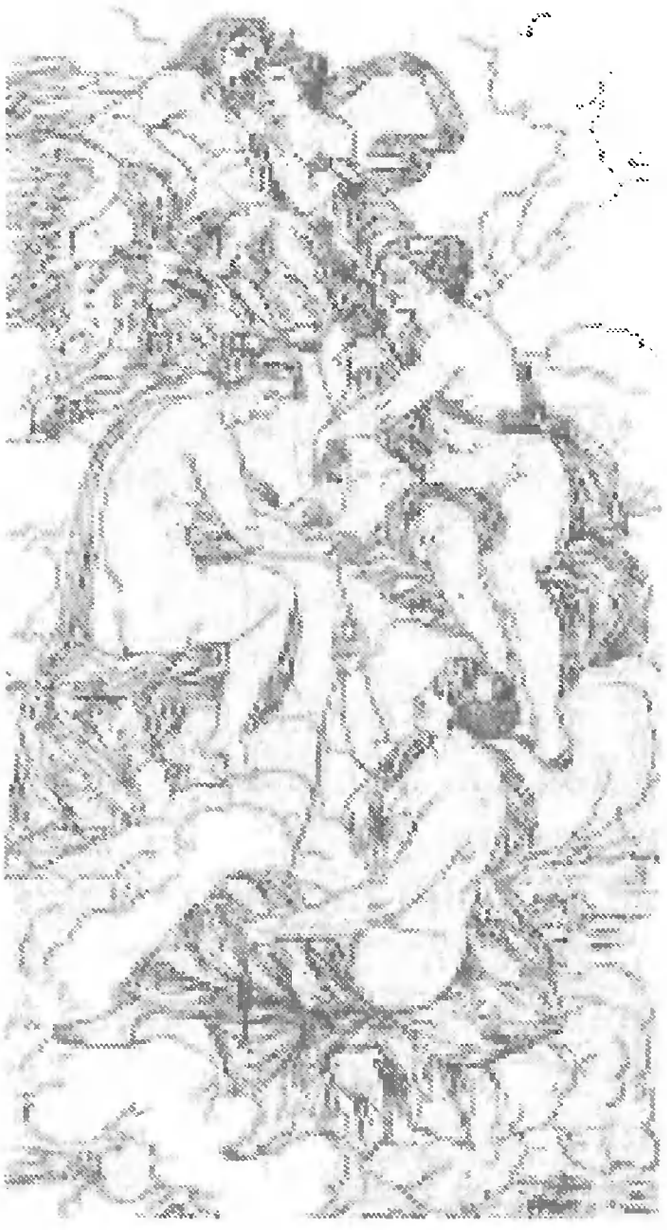

Rubens, *Parcele.*
Detaliu, Luvru.

„Dar, de ce n-aș încerca și eu norocul luptei? Dumnezeu ajută pe cei curajoși. Va fi ca și un zeu acela, care va pune mâna pe această splendoare de fată".

Pe când astfel de gânduri tulburau mintea și inima lui Hippomenes, sprintena fecioară se înalță pe vârful picioarelor și zboară mai repede decât o pasăre; săgeata din arcul unui Scyth nu străbate văzduhul mai iute decât alerga Atalanta și, cu toate acestea, în ochii lui Hippomenes, nu părea deloc mai puțin fermecătoare. Iuțeala îi da mai mult farmec, mai multă frumusețe. Dar, uite-o ajunsă triumfătoare la țintă; departe în urma ei veneau cei învinși, care scoțând gemete se supun legii fatale, legii de a fi omorâți.

Totuși, soarta crudă a celor nenorociți nu îngrozește pe Hippomenes, pe Hippomenes care mai adineauri avea cu totul altă părere de tinerii care își puneau în primejdie viața. Iese în mijlocul arenei și cu ochii nedezlipiți de pe frumoasa fecioară, zise: „De ce, Atalanto, umbli tu după o glorie așa de ușoară, măsurându-te cu acești neputincioși? Vin de te măsoară cu mine și dacă soarta îmi va îi favorabilă, un învingător ca mine nu te va face să roșești de neizbânda ta; căci eu sunt Hippomenes, fiul lui Megareus, strănepot al lui Neptun, zeul mărilor. Puterea mea nu e mai prejos decât noblețea neamului meu; iar, dacă voi cădea, gloria și meritul tău va fi cu atât mai mare, cu cât cel pe care îl vei fi învins, va fi fost un Hippomenes".

Astfel grăi el, iar Atalanta îl privi cu ochii plini de înduioșare. Se tulbură în toată ființa ei și nu știa ce să facă, să se lase biruită sau să-l biruiască. „Ah, zise ea, ce zeu, gelos de frumusețea lui, vrea să-l piardă și-l împinge, cu primejdia prețioaselor sale zile, să mă ia de soție? O, dar eu, în ochii mei nu prețuiesc atâta! Dar nu e atât frumusețea lui care mă mișcă, care mă tulbură, cu toate că și aceasta ar putea să mă miște, să mă tulbure: e tinerețea lui. Vârsta lui, nu el mă interesează. Și apoi mă interesează, fiindcă are atâta curaj, fiindcă nu vrea să știe de moarte, fiindcă e strănepotul lui Neptun, fiindcă mă iubește, fiindcă, în sfârșit, ține atâta la căsătoria cu mine, că vrea să moară, dacă destinul cel crud s-ar împotrivi speranțelor lui".

„Fugi, tinere, câtă vreme mai poți fugi; renunță la gândul tău. Patul meu de nuntă e un pat funebru. Alte fete nu-ți vor refuza mâna; tu poți face fericită pe orice fată..." „Dar, de unde o fi venind atâta interes ce-mi insuflă, după moartea atâtor flăcăi? O, da; vrea să moară, fiindcă pieirea atâtor victime nu l-a descurajat, fiindcă disprețuiește viața.

O să moară, așadar, fiindcă a voit să trăiască cu mine. Moartea! un preț nevrednic pentru dragostea lui. Izbânda mea n-are să fie de invidiat. Dar ce sunt eu de vină? O, dacă ai fi cel puțin mai iute de picior decât mine. Dar, uite ce trăsături de copil are el în fața sa! Are o înfățișare de fecioară... Nenorocitule Hippomenes, ce bine ar fi fost să nu mă fi cunoscut! Ar trebui să mai trăiești! Dacă eu aș fi mai fericită, dacă o soartă crudă nu s-ar împotrivi la căsătoria noastră, ai fi tu, ai fi tu singur pe care l-aș alege de bărbat".

Astfel grăi în naivitatea ei, atinsă de săgețile amorului, fără să știe și fără să vrea a început să simtă în vinele ei focul dragostei.

În vremea aceasta, regele, poporul, gloata întreagă, cer cu stăruință să vadă lupta, să vadă fuga. Atunci, cu o voce tremurătoare, Hippomenes, strănepotul lui Neptun, se roagă în tăcere de ajutorul zeiței iubirii: „Prea frumoasă Venus, fi-mi priincioasă și, cu bunătatea ta, ajută-mă în încercarea mea plină de primejdii; căci tu ai aprins în mine flacăra iubirii; ție ți se cade să nu mă lași". Zeița îi ascultă rugăciunea.

În insula Cipru se află un pom, închinat zeiței Venus; din acesta ea culese trei mere de aur. Fără să fie văzută de cineva, Venus veni la Hippomenes, îi dădu prețioasele fructe și-i spuse în același timp, cum să se folosească de ele.

Trompeta dete semnalul. Hippomenes porni cel dintâi. Încurajat de strigătele mulțimii care îl îndemna și-l îmbărbăta, fugea bietul băiat din toate puterile, dar era încă departe de țintă și Atalanta, fără să-l scape din ochi, era pe urmele lui.

Atunci Hippomenes lăsă să-i cadă jos unul din merele de aur date de Venus și, ce să vezi, fecioara, se opri, ademenită de fructul strălucitor; se pleacă și-l ridică cu

uimire. În timpul acesta tânărul câștigă din fugă o bună bucată și când Atalanta era să-l ajungă din nou, Hippomenes aruncă al doilea măr în arenă. Fecioara iarăși nu putu să reziste ademenirii, în vreme ce Hippomenes se apropia tot mai mult de țintă.

Mai rămăsese o mică parte de drum. „Acum, ajută-mă, zeiță binefăcătoare", se rugă el cu glasul tare și aruncă într-o parte a arenei pe cel din urmă măr fermecat și fermecător.

Atalanta se opri pe loc: păru că stă la îndoială, dar pentru a treia oară se puse să alerge după mărul de aur.

În vremea aceasta, Hippomenes ajunse la capătul drumului, salutat cu bucurie de strigătele mulțimii. Atalanta e învinsă și biruitorul își luă răsplata sa.

Într-o pădure întunecoasă se găsea un templu, închinat Cybelei, mama zeilor.

Pe când, într-una din zile, treceau pe aici cei doi însurăței, oboseala drumului îi făcu să se odihnească puțin acolo. Intrară amândoi în sanctuar, pe care profanându-l, zeița se răzbună amar pe ei. Fură amândoi prefăcuți în lei, lei îngrozitori pentru oameni, dar blânzi față de zeiță și, dacă e bine să credem spuselor poetului Ovidiu, acești lei trăgeau carul zeiței Cybele.

Zefirul, detaliu
după o pictură de Prudhon.

II. ZEUS-JUPITER

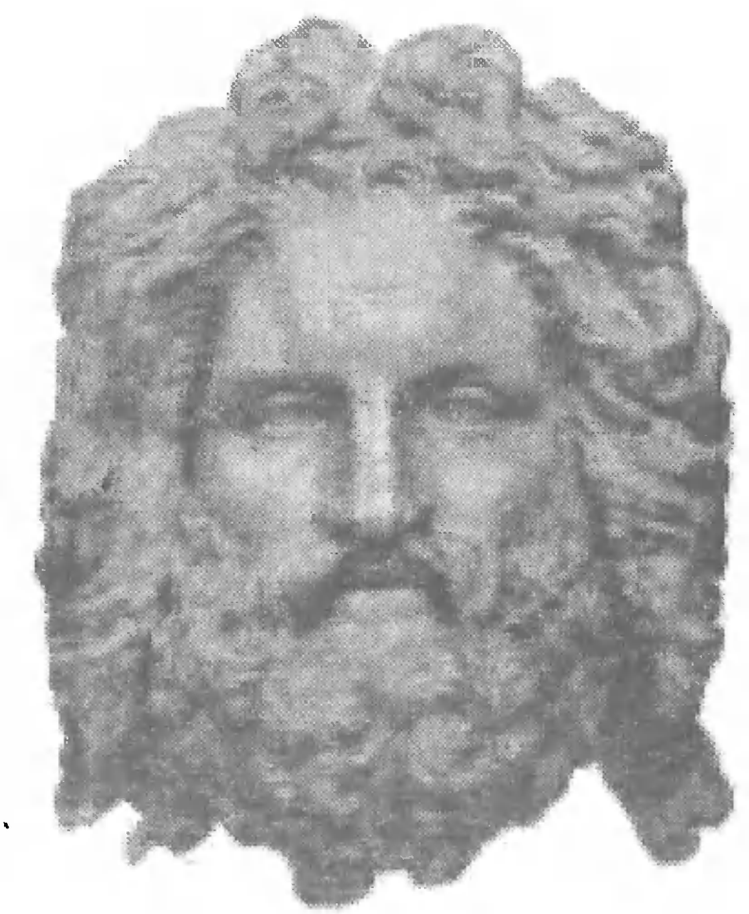

Jupiter.

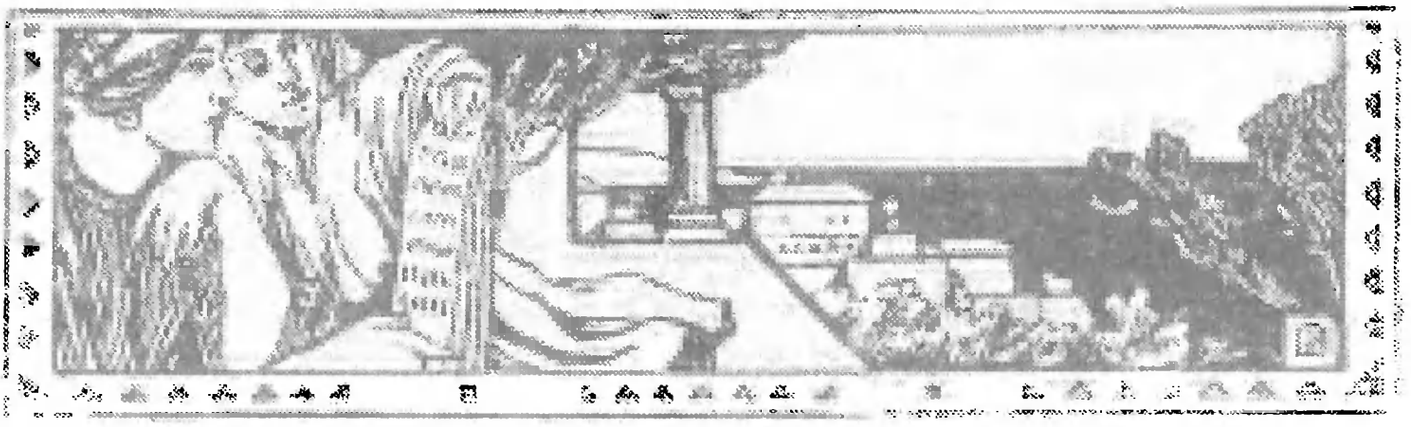

1. Naşterea şi copilăria lui Jupiter

Multe ţări îşi disputau, în vechime, onoarea de a fi văzut pe *Jupiter* născându-se şi crescând. Tradiţiunea cea mai vrednică de crezământ este că el s-ar fi născut în insula *Creta.*

Mama sa Rhea era grozav de amărâtă, că pe copiii pe care îi năştea, îndată după ce vedeau lumina zilei, îi înghiţea lacomul lor tată Saturn. Nu putea biata zeiţă să se bucure şi ea de copiii ei, ca toate femeile şi să aibă şi ea parte de plăcerea de a fi mamă. Până acum mâncase pe Vesta, pe Ceres, pe Pluton etc. – când Rhea, spre a-şi scăpă copilul ce avea să nască, alergă la un şiretlic. Se refugie în Creta, în peştera *Dicte,* unde dete zile lui *Zevs-Jupiter* şi *Herei-Iunona.* Aceasta a fost numaidecât devorată de Sa-

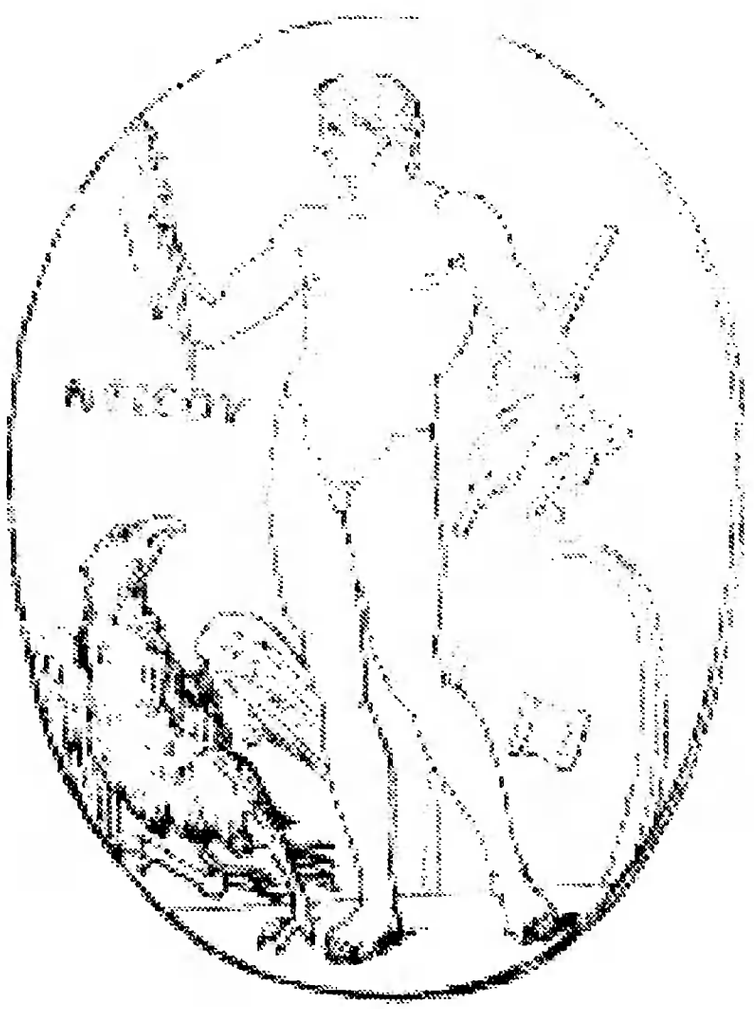

Jupiter nud şi imberb,
piatră antică gravată,
apud Menard, *Mythologie...*

Zeus-Jupiter și Cureții.
Basorelief antic.

turn. În locul băiatului, însă, îi dete să înghită un bolovan înfășat în scutece, iar Jupiter fu încredințat de Rhea surorii sale Themis, care îl dete nimfelor *Adrastea* și *Ida,* numite *Melisse,* ca să-l crească. Acestea îl hrăniră cu miere și cu lapte de al caprei *Amalthea.* Cureții, niște preoți din Creta, făceau atâta zgomot cu zângănitul armelor lor, că Saturn nu putea să audă țipătul copilului. Într-una din zile capra Amalthea și-a rupt de un arbore un corn; o nimfă îl găsi, îl înveli în frunze verzi și îl duse încărcat de fructe la buzele lui Jupiter. Când Jupiter se făcu, în urmă, stăpân al cerului, puse pe Amalthea printre stele, unde strălucește și astăzi, sub numele de *Constelațiunea caprei.* Din pielea ei se făcu vestita *egidă,* scutul Minervei. Acest scut nu putea fi pătruns de nici o săgeată. Cornul Amaltheei fu prefăcut în *Cornul abundenței.*

Jupiter creștea repede. Într-un singur an s-a simțit atât de voinic și de puternic, că se hotărî să pedepsească pe crudul său tată.

Metis, zeița prevederii și a înțelepciunii, care în urmă

avea să devie soție a lui Jupiter, dete lui Saturn un vomitiv, după care a trebuit să verse pe copiii înghițiți: Hestia-Vesta, Hera-Iuno, Demeter-Ceres, Hades-Pluton, Poseidon-Neptun. Cu ajutorul fraților săi, Jupiter goni pe Saturn și-și împărți cu ei domnia lumii: Pluton luă infernul, Neptun marea, iar *Jupiter cerul și pământul, ca rege al zeilor și al oamenilor.*

Zeus.
Bronz, sec. VI î. Chr.

2. Titanomachia

Jupiter, înainte de a-și fi statornicit domnia asupra lumii, avu să poarte o mulțime de lupte crâncene. Mai întâi se ridicară împotriva lui Titanii, care începură în câmpiile Thessaliei o luptă îngrozitoare. Jupiter, ajutat de ceilalți zei, luă poziție pe Olymp; Titanii se așezară pe muntele Othrys din față. Lupta fu cruntă; zece ani se bătură necontenit, făcând să răsune marea, cerul și pământul, fără ca, însă, războiul să se poată hotărî pentru vreo parte sau alta.

Gea sfătui atunci pe Jupiter și pe ceilalți zei, care îi luaseră partea, să cheme în ajutorul lor pe *Cyclopi* (fulgerele) și pe *Hecatonchiri* (furtunile).

Acești monștri stăteau în Tartar, închiși de Saturn. Monstrul *Kampe* le păzea intrarea și nu-i lăsa să iasă de acolo. Jupiter omorî mai întâi pe Kampe, apoi scoase în ajutorul său pe ceilalți monștri din infern.

Veseli și plini de recunoștință că au fost liberați, pun mâna pe arme. Cyclopii, trei la număr, *Brontes, Steropes* și *Arges,* erau de o mărime colosală, cu un singur ochi în mijlocul frunții. Ei deteră lui Jupiter fulgerul, care stătuse până acum ascuns în măruntaiele pământului, lui Neptun tridentul, o furcă cu trei dinți, simbolul viitor al acestui zeu, iar lui Pluton, un coif care făcea pe zeu nevăzut.

De asemenea Hecatonchirii, și ei trei la număr, *Briareus, Cottus* și *Gyges,* trei frați, fiecare cu câte o sută de brațe și cu câte cincizeci de capete, ținură să-și arate recunoștința

lor. Dintr-o singură dată aruncau asupra Titanilor câte trei sute de stânci.

Jupiter le dete de băut nectar, de mâncat ambrozie și insuflându-le curaj a început lupta îngrozitoare. Dacă ai fi văzut, sau dacă ai fi auzit atâta vuiet și atâta lumină, ți s-ar fi părut că se năruie cerul și pământul; căci era un zgomot infernal, făcut de pământul frământat și de cerul prăvălit peste pământ: așa de mare era lupta între zei.

În același timp, se urniră vânturile, care ridicau praful, și tunetul, și fulgerul, și trăsnetul arzător, armele marelui Jupiter. Vuietul era asurzitor; și, în această harhalaie [hărmălaie] necontenită de învălmășeală îngrozitoare, fiecare își arăta puterea brațului său.

Pentru ca Jupiter să se folosească de toate armele sale, dezlegă vânturile. Acestea duseră praful și fulgerele în obrajii Titanilor. În cele din urmă, aceștia fură zdrobiți de armele Hecatonchirilor, de fulgerele Cyclopilor și fură siliți să se dea biruiți. Zeii învingători îi puseră în lanțuri și-i aruncară în negrul Tartar. Hecatonchirii îi păzesc acolo, în acest locaș îngrozitor, unde, dacă ar cădea un muritor, n-ar ajunge până la ei, într-un an întreg.

Jupiter trăsnește giganții,
piatră antică gravată, apud Menard, *Mythologie*...

3. Gigantomachia

Gea răbda cu mare amărăciune soarta Titanilor, a fiilor săi, de aceea se hotărî să pedepsească pe zei pentru cruzimea lor. Pentru aceasta creă pe Giganți, niște monștri îngrozitori, la privirea cărora chiar și zeii păleau.

Setoși de luptă, năvăliră din pământ și, ca să atace cerul, îngrămădiră munte peste munte și, din vârful acestora, aruncau trunchiuri de copaci și bucăți de stâncă. Zeii fură cuprinși de spaimă la acest atac neașteptat. Un oracol însă prezisese că Giganții nu vor putea fi biruiți decât cu ajutorul unui muritor.

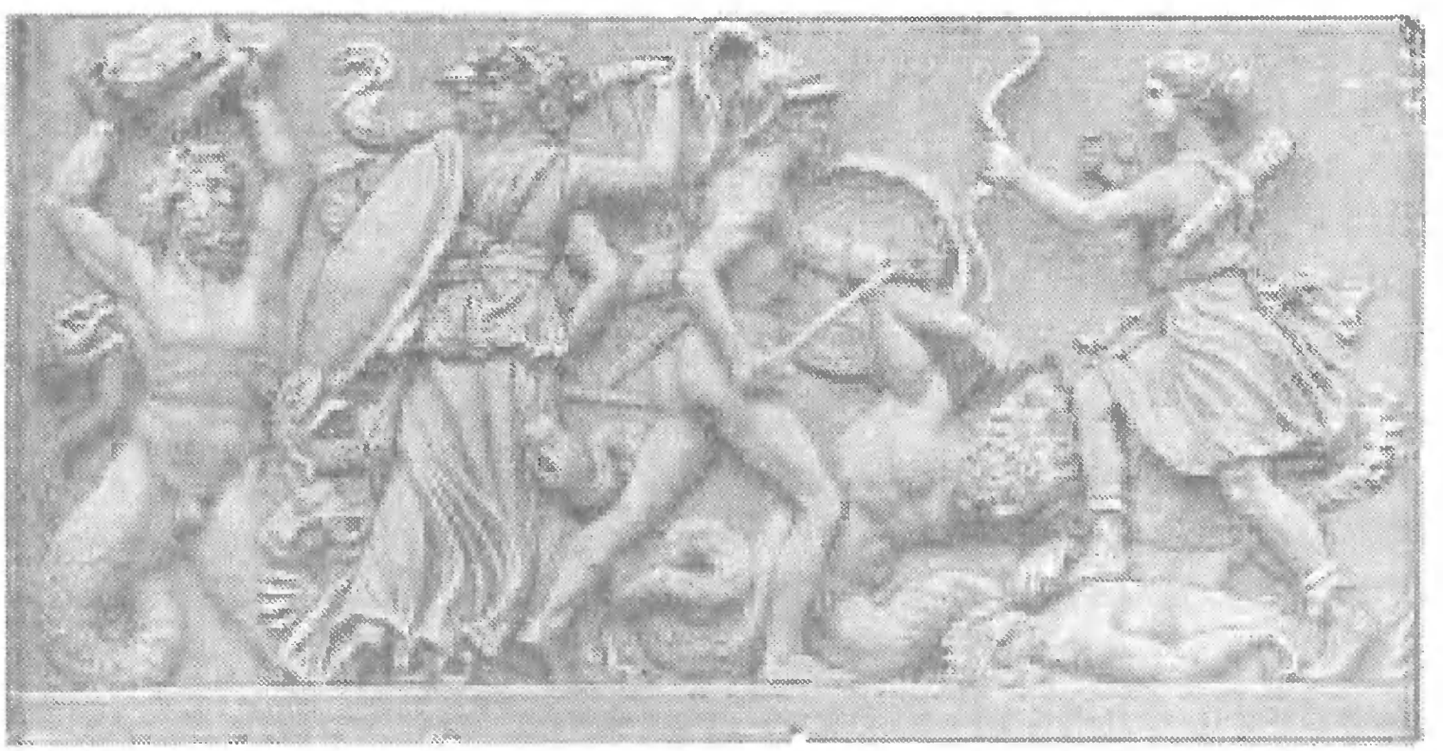

Hecate în luptă cu Giganții.
Relief de pe altarul lui Jupiter de la Pergam, azi la Muzeul din Berlin.

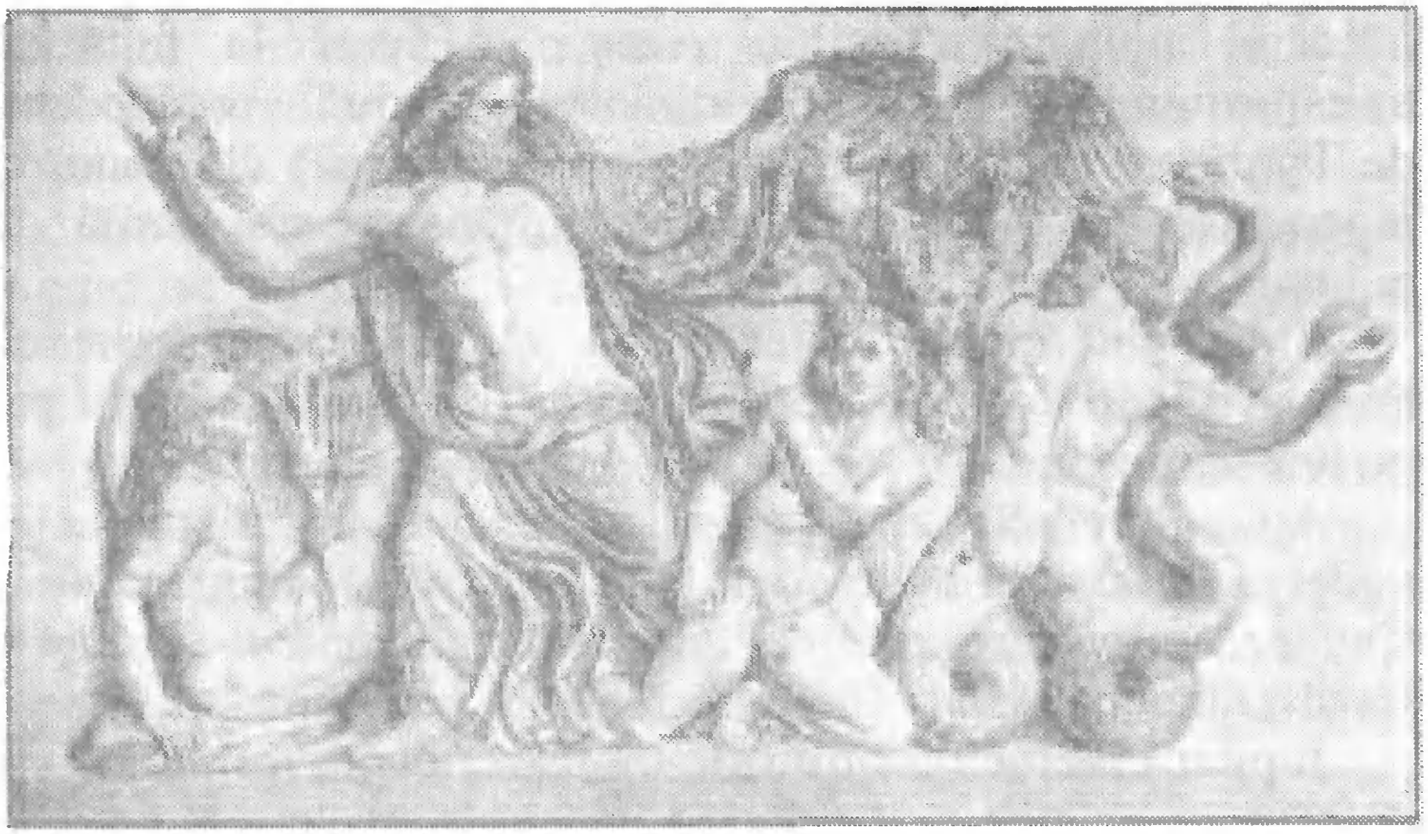

Jupiter în luptă cu Giganții.
Relief de pe altarul lui Jupiter de la Pergam, azi la Muzeul din Berlin.

Atunci Jupiter chemă în ajutor pe *Heracle-Hercule.* Îndată ce Gea a aflat despre aceasta, puse să se caute ierburi fermecate, cu care să apere pe Giganți contra armelor muritorilor. Dar Jupiter, ca să stânjenească pe Gea, a dat ordin zeităților de lumină, *Eos* (aurora), *Helios* (soarele), *Selene* (luna) să nu răsară, iar el, în timpul acesta, a smuls toate ierburile vrăjite, pentru ca să nu le mai găsească Gea. Și acum, începu lupta. Toți zeii luptau din răsputeri, iar printre aceștia mai ales Hercule. Aci, un gigant era ucis de o săgeată, dincolo un altul, de fierul aprins; unul cădea lovit de buzdugan, asupra altora se aruncau insule și munți de foc. Înaintea tuturora, însă, Jupiter, cu puternicul său fulger, culca la pământ pe cei mai mulți, până ce, în sfârșit, nimenea nu se mai scula de jos.

Supărată și mâhnită din cauza pieirii Titanilor și a Giganților, Gea hotărî să se răzbune pe altă cale. De aceea, dădu naștere unui monstru mai hidos decât toți cei de până acum, produse pe îngrozitorul *Typhaon* sau *Tiphoeus.* Acesta, având șerpi încolăciți în jurul său, începu lupta împotriva cerului, aruncând stânci aprinse și suflând din nări și gură pară de foc. Prin înfățișarea sa, băgă în spaimă

întreaga adunare a zeilor. Aceștia o luară la fugă și, transformându-se în chip de animale, ca să nu fie recunoscuți de Typhaon, se ascunseră în Egipt. De atuncea egiptenii au început să se închine zeilor lor, înfățișați sub formă de animale.

Chiar puternicul Jupiter o luă la fugă și, cu toate că arunca fulgerele sale înspre monstrul ce-l urmărea, era cât pe aci să fie prins.

Atunci, marele zeu scoase securea sa de diamant, la vederea căreia monstrul o tuli în altă parte. Fugi până la Caucaz, unde între zeul cerului și între Typhaon se dete o luptă crâncenă.

Jupiter crezu că a biruit pe monstru, deoarece, din miile de răni ce i-a pricinuit fulgerul, țâșnea sângele șiroaie. Din acest sânge, însă, răsăriră ca prin minune o mulțime nenumărată de balauri, care trântiră pe zeu la pământ, iar Typhaon îi răpi securea, îi tăie vinele și cordelele de la mâini și de la picioare și, aruncându-l pe umerii săi cei lați, îl duse în Cilicia, unde îl închise într-o peșteră plină de pucioasă.

Vinele și cordelele tăiate le înfășură într-o piele de urs și puse un balaur să le păzească, în vreme ce el, monstrul, se duse repede să dea de urma celorlalți zei.

Nu numai vinele și cordelele lui Jupiter, dar chiar și fulgerul ce-l răpise zeului, îl dete în paza balaurului. La șuieratul puternic al balaurului, se repeziră toți șerpii să se războiască cu stăpânul zeilor, și lumina zilei fu întunecată, ca de o umbră groasă.

În vremea aceasta, trecând din întâmplare pe acolo *Cadmus,* Jupiter ca să-și redobândească fulgerul și vinele, îi propuse să zidească o colibă, în care să atragă pe Typhaon prin sunetele melodioase ale flautului său[1], căci Cadmus era un mare cântăreț. „Cântă, Cadmus, îi zise, și vei da înapoi cerurilor seninătatea lor de odinioară. Typhaon mi-a răpit fulgerul și nu mi-a mai rămas decât egida: dar ea nu poate să-mi fie de nici un folos împotriva focurilor puternice ale fulgerului. Fă-te cioban, pentru o zi, și fluierul tău ciobănesc servească-mi, ca să mi se redea imperiul, mie, păstorul etern

1. În text: „flautei sale“ (*n. ed.*).

al lumii. Serviciile tale nu-mi vor îi fără răsplată; tu vei fi un nou creator al armoniei din univers și prea frumoasa *Harmonia,* fiica lui Marte și a Venerei, va fi soția ta".

Cadmus se prefăcu numaidecât în cioban și stând proptit alene pe un stejar, făcea să răsune pădurile dimprejur de sunetele flautului său.

Typhaon rămase încântat; se apropie de locul de unde veneau sunetele fermecătoare. Atunci Cadmus se prefăcu că are frică de fulgere; Typhaon, ca să-l scape de această frică, le ascunse într-o peșteră. Jupiter, însă, face să se lase un nor, în care se ascunde el însuși, în timp ce Typhaon ascultă sunetele armonioase ale lui Cadmus. Astfel izbuti să pună mâna din nou pe fulgerele sale.

Păcălind astfel pe monstru, Jupiter se sui apoi pe carul său de tunete și caii săi într-aripați se puseră pe urma lui Typhaon. Acesta fugi de fulgerele zeului până la muntele Nysa. Aci monstrul flămând, la îndemnul Parcelor, mâncă

Un Gigant [Typhaon].
După o piatră antică gravată.

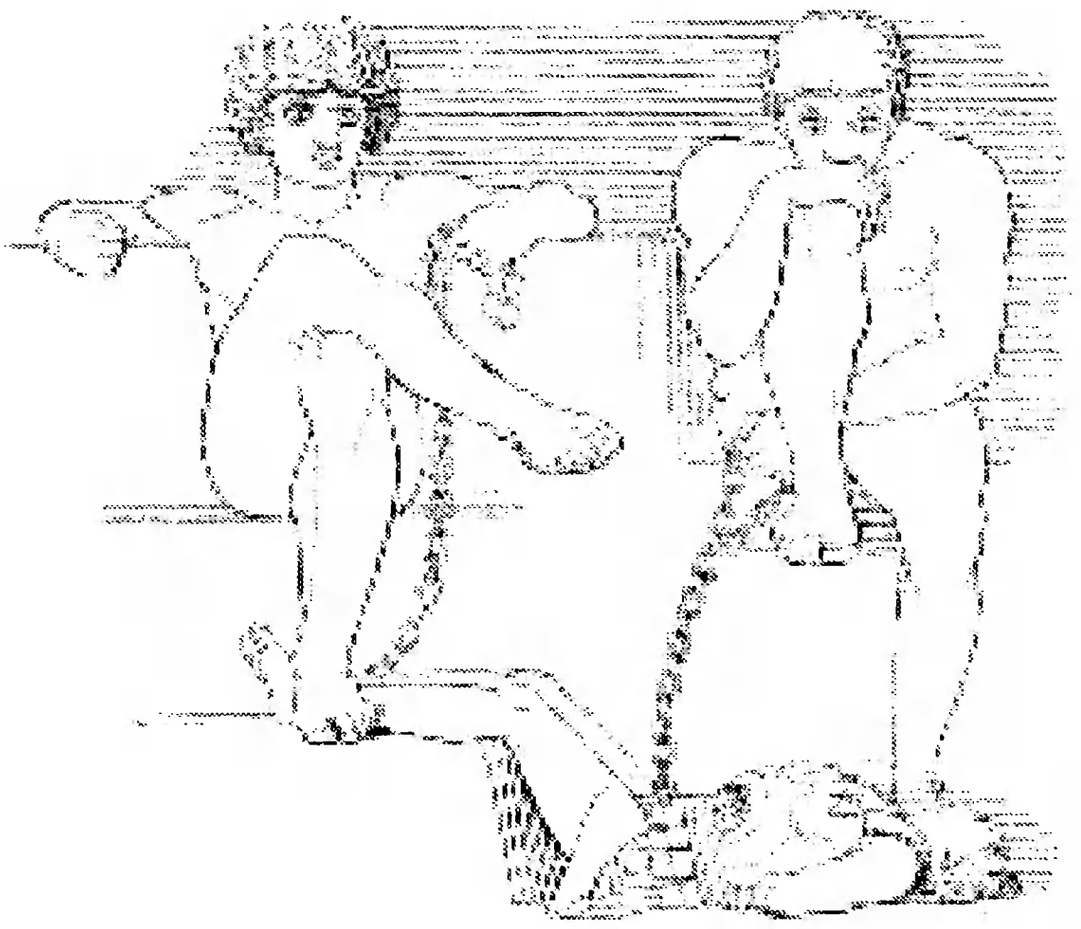

Marte înlănțuit și păzit de Otos și Ephialtes.
După o sculptură de Flaxman.

niște fructe care făcură să-i scadă puterile. Îndată ce, însă, văzu pe Jupiter că se apropie, o luă din nou la fugă și nu se mai opri până în Tracia, pe muntele Haemus.

Aci, pe muntele Haemus, (*haema*, sânge, Balcanii de astăzi, numiți după sângele ce curse din rănile monstrului), se dădu o luptă disperată. Jupiter arunca fulgere peste fulgere, Typhaon stânci peste stânci. Fulgerele însă fură mai zdrobitoare decât stâncile și monstrul biruit o luă din nou la fugă și nu se mai opri până în Sicilia.

Aci îl ajunse soarta, căci Jupiter îl aruncă la pământ și răsturnă peste el muntele Aetna.

Acolo zace și acum și, când se întoarce sau se mișcă, se cutremură pământul. Când răsuflă, fumegă muntele și când se mânie ies flăcări și foc din vârful piscului. – Poeții își plăsmuiau că Giganții, și mai ales Typhaon, sunt erupțiunile vulcanice.

Astfel pieri acest monstru, despre care poetul Hesiod ne spune: „Mâinile puternice ale acestui Gigant lucrau fără încetare, iar picioarele lui erau neobosite. Pe umerii săi se ridicau o sută de capete de balaur îngrozitor, fiecare cu câte

o limbă neagră; ochii deschiși, în capetele lor monstruoase, scoteau flăcări strălucitoare; gurile lor hidoase scoteau mii de sunete neînțelese și, câteodată, așa de ascuțite că zeii înșiși nu puteau să le audă; erau, când un muget de taur sălbatic și fioros, când un răget de leu teribil; adeseori, o minune, lătratul unui câine sau urletele asurzitoare de care răsunau munții cei înalți".

Înainte de a-și statornici definitiv domnia sa, Jupiter mai avu de înfruntat o ultimă luptă.

Neptun avea doi fii, pe uriașii *Otos* și *Ephialtes,* numiți și *Aloizi,* după numele unui alt părinte al lor, Aloeus. Împliniseră abia nouă ani, când erau deja de o înălțime de nouă stânjeni și de o grosime de nouă coți, căci primiră de la tatăl lor însușirea de a crește pe fiecare an câte un stânjen în înălțime și câte un cot în grosime. La această vârstă de 9 ani, vestiră lui Jupiter război și puseră unul peste altul munții Pelionul, Ossa și Olympul. Zeii se îngroziră de acest atac neașteptat și desigur ar fi fost biruiți, dacă uriașii nu s-ar fi grăbit să declare războiul, și dacă ar mai fi așteptat încă câțiva ani.

Bătălia dintre zei și giganți,
basorelief antic.

Ephialtes pretinse să ia de soție pe Iunona, *Otos* pe Diana. Cel dintâi care se opuse cererilor lor a fost Marte. Acesta porni război împotriva Giganților. Fu însă învins, legat în lanțuri, unde a stat legat timp de 13 luni, și din care lanțuri n-a putut fi scăpat decât numai prin vicleșugul lui Mercur. Tot prin viclenie au putut fi răpuși și uriașii. Diana luă figura unui cerb, alergă între ei și în vreme ce, și unul și altul, aruncau cu săgețile lor înspre cerb, acestea atinseră pe Giganți, care căzură morți. Ca pedeapsă pentru îndrăzneala lor, au fost țintuiți în infern de o coloană, unul la spatele celuilalt, și legați de jur-împrejur cu șerpi veninoși. În vârful coloanei stă o bufniță, care, prin cârâitul ei, nu-i lasă să doarmă niciodată, iar un uliu le mănâncă mereu măruntaiele care cresc neîncetat.

Aceasta a fost ultima luptă ce au încercat-o monștrii asupra cerului. De atunci zeii trăiesc liniștiți și netulburați de nimeni[1].

1. *Titanomachia,* ca și *Gigantomachia,* închipuiesc prefacerile geologice ale pământului înainte de a ajunge în starea sa de astăzi.

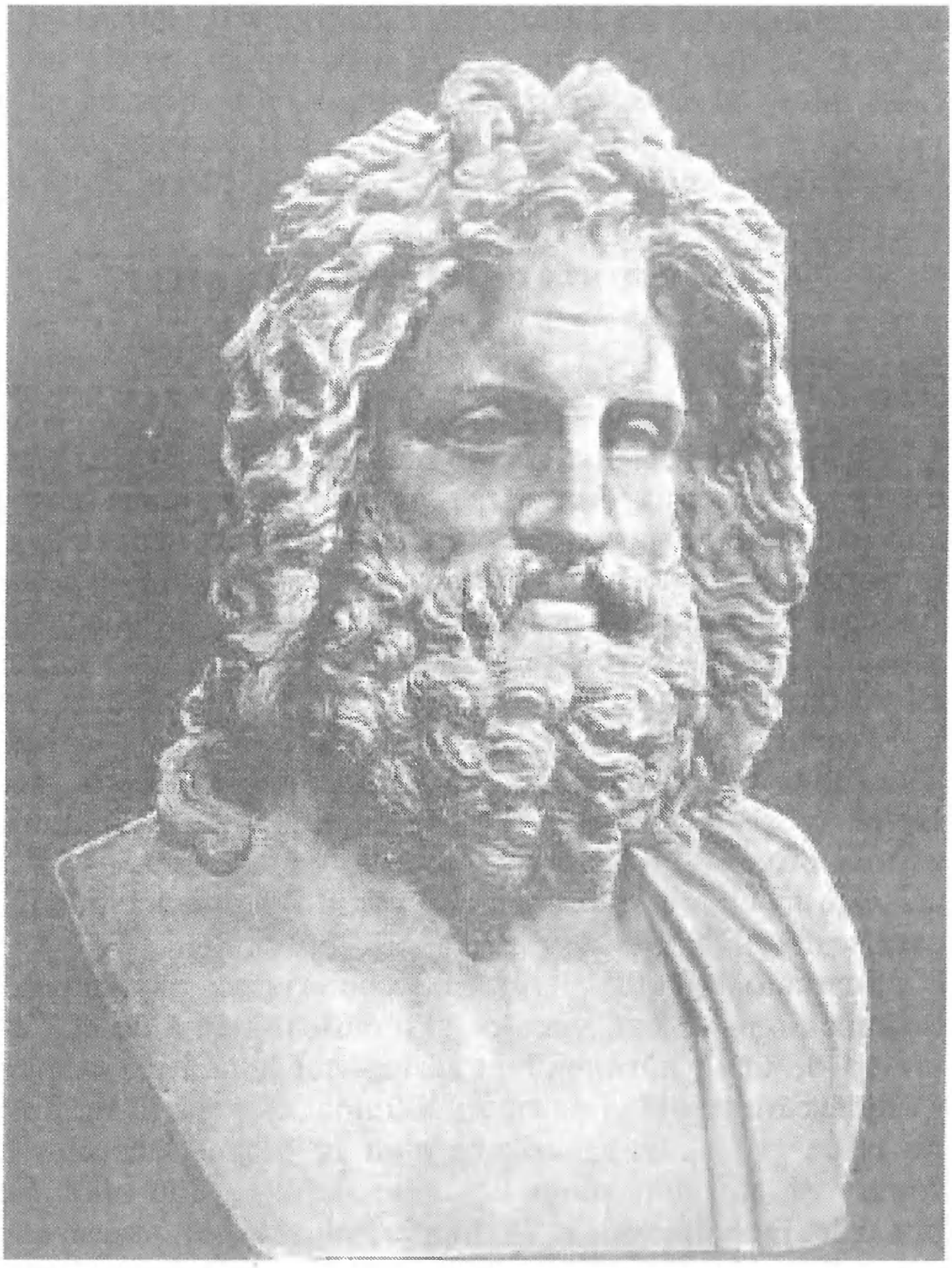

Zeus-Jupiter.
Bust găsit la Otricoli, Muzeul Vatican, Roma.

4. Atotputernicia lui Jupiter

Jupiter este cel mai mare zeu și are privegherea peste tot ce se întâmplă, în cer, pe pământ și pe mare. Zeu al atmosferei, el e purtat în carul său tras de niște telegari într-aripați, care nechează sălbatic deasupra norilor; el aruncă fulgerul omorâtor, adună norii și-i gonește, face să cadă ploaia, zăpada și grindina și zguduie totul printr-o încruntătură de sprânceană.

Tronul său este sus în cer, pe *Olymp,* un munte înalt din Thessalia, ale cărui vârfuri sunt totdeauna învălite de nori. De aceea și poartă el numele de Olympicul. Din înălțimea cerului privește la faptele și purtările oamenilor.

Aci, în Olymp, sunt palate de strălucire neînchipuită, în care se fac ospețele zeilor și în care țin ei sfat.

Soarta oamenilor, fericirea și nefericirea pământească, bogăția ca și sărăcia, viața ca și moartea, atârnă de el. Zeii, urzind destinele sărmanilor muritori, au hotărât ca oamenii să trăiască în trudă și necazuri și numai ei, zeii, să fie lipsiți de orice grijă. „Două butoaie stau în pragul lăcașului lui Jupiter și ele sunt pline de toate darurile: într-unul sunt bunurile, într-altul relele. Și Jupiter fulgerătorul, amestecând aceste daruri, trimite unuia binele, altuia răul. Cel ce a avut parte de daruri rele, cade jertfă ocării; foamea blestemată îl roade pe pământul cel mănos, trăiește necinstit de zei, necinstit de oameni".

Jupiter are în paza sa buna rânduială în lume și ca chezaș

al cuvântului dat, al jurământului făcut, el pedepsește pe cel ce-și calcă cuvântul, pedepsește pe sperjuri. El are în grija sa pe călători și veghează ca legăturile de ospitalitate să fie ținute. Un oaspe, un străin, era socotit ca un trimis al cerului, ca un protejat al lui Jupiter. Acesta, pogorându-se din când în când printre muritori, pedepsea cu asprime pe cei nelegiuiți și răsplătea cu dărnicie pe cei buni și primitori.

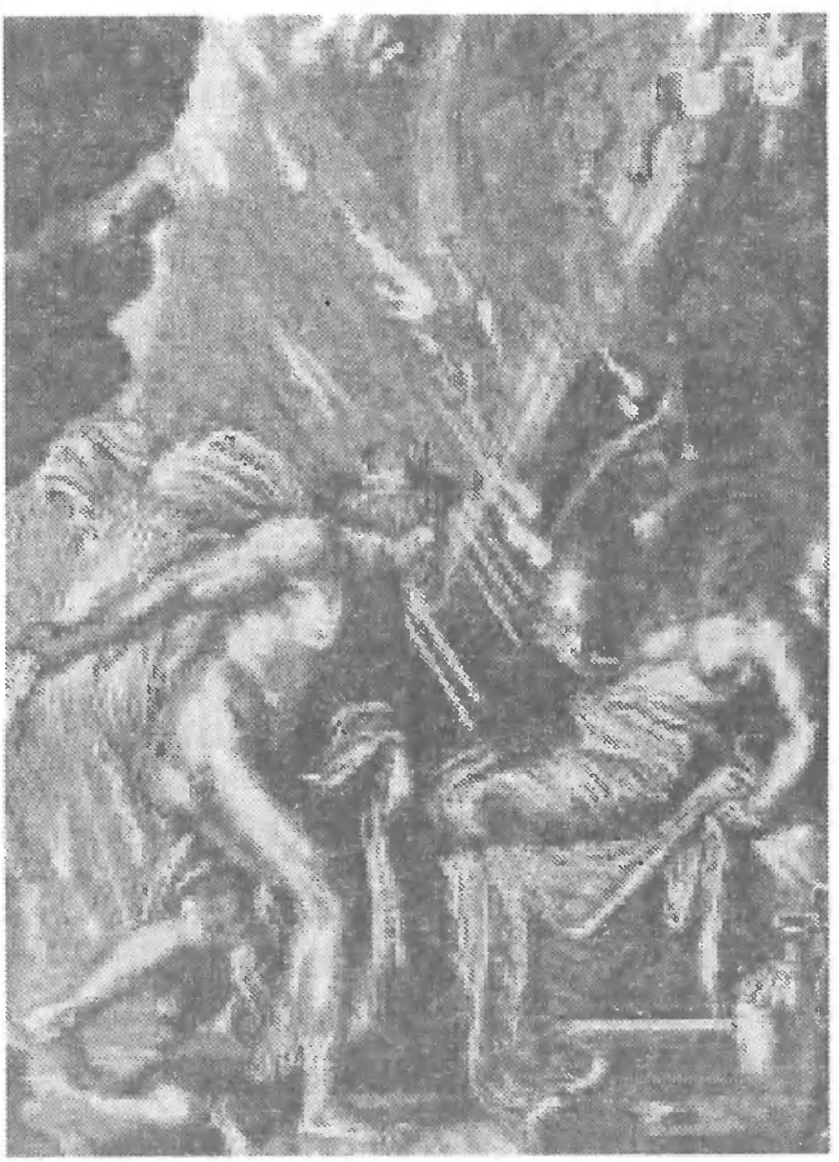

Zeus și Semele.
Gravură, 1676.

5. Pedeapsa lui Lycaon

Lycaon – ne spune poetul Ovidiu – a fost un rege din Arcadia, în Peloponez.

Aflând Jupiter că acest rege, însetat de sânge, omora pe toți străinii, câți se întâmplau să vie prin țara sa, spre a se convinge de adevăr, a luat chip de om și s-a hotărât să se ducă la palatul lui Lycaon.

Într-o seară, târziu în amurg, Jupiter intră în palatul neospitalierului rege și, prin oarecari semne, dădu să se înțeleagă că a sosit un zeu. Mulțimea alerga din toate părțile să se închine, căzând în genunchi înaintea străinului.

Lycaon însă, ia în bătaie de joc această rugăciune a mulțimii. „O să vedeți voi, zise el, dacă acest străin este un muritor sau un zeu".

În acest moment ia hotărârea în sufletul său să omoare pe oaspe la miezul nopții, în momentul când l-ar fi cuprins somnul.

Înainte însă de a-și pune planul în aplicare, porunci să se taie un ostatic, trimis al poporului molossilor, și o parte din membrele acestuia puse să le fiarbă de vii în apă clocotită, iar altă parte să le frigă la foc. În urmă le aduse pe masă, pentru cina oaspelui străin.

Jupiter care observase și știa toate cele ce se petrecuse, făcu să ia foc casa. Surprins de aceasta, regele fugi în câmp. Voi să vorbească, dar în zadar. Strigătul său era urlet, hainele sale se prefăcură în blană de păr, brațele în picioare, și în loc de om, alergă pe câmp un lup însetat de sânge. *(Lycos,* în grecește, însemnează *lup).*

6. Philemon și Baucis

În același timp, Jupiter știa și să răsplătească pe cei care păzeau legile ospitalității. Dovadă despre aceasta – legenda lui *Philemon* și *Baucis,* povestită de poetul Ovidiu:

Pe o colină din Frigia se poate vedea și astăzi un stejar de mii de ani și alături de el un tei, de aceeași vârstă. Amândoi sunt adosiți de un zid scund. Nu departe de aci se află un lac întins; odinioară era un oraș și o câmpie populată, astăzi este lăcaș al pescărelor și lișițelor.

În aceste locuri veni odată Jupiter în chip de om muritor. Era întovărășit numai de fiul său Mercur, cu toiagul în mână, dar fără de aripi. Pe la mii de case se abătură ei, cerând loc de găzduire, dar mii de zăvoare le închiseră ușile. Una singură i-a primit, un mic bordei, acoperit cu paie și stuf.

Aici, în această căscioară, bătrâna Baucis, plină de cucernicie, și unchiașul Philemon, de aceeași vârstă cu ea, s-au unit în tinerețile lor și aci, în același bordei, au îmbătrânit împreună. Mărturisindu-și sărăcia lor și-o făcură mai ușoară, și și-o răbdau cu bărbăție. În acest bordei n-aveai să cauți stăpâni și servitori; toată familia o alcătuiau numai ei doi. Ei porunceau și tot ei aduceau la îndeplinire poruncile.

Îndată ce zeii călcară pragul bordeiului, aplecându-se, bineînțeles, în ușa cea scundă, moșneagul Philemon i-a și poftit să șadă, punându-le înainte o laviță, peste care Baucis întinse cu îngrijire o pătură țărănească.

Apoi baba dete la o parte cenușa din vatră și ațâță focul

rămas din ajun, aprinzându-l cu foi uscate și cu surcele, în care suflă cu toată puterea ei de bătrână. Pune pe foc aschii și vreascuri, uscate după cuptor, tăiate mărunt, și deasupra lor, cușba cu un ceaun. Și, în vreme ce Baucis curăța ceapa adusă de bărbatu-su din grădinița udată de un pârâiaș, Philemon cu o furcă ridică o bucată de slănină afumată ce stătea de multă vreme atârnată în grindă, și tăie o felie îngustă pe care o băgă în apa fierbinte.

Și, ca să înșele vremea și să o scurteze până să se gătească mâncarea, se pun la vorbă.

Agățat de o toartă stătea atârnat într-un cui în perete un ibric de lemn; îl umplură cu apă încropită și zeii își spălară picioarele.

În mijlocul colibei era o laviță cu perne înfundate cu mușchi; picioarele și laturile laviței erau de salcie. Baba întinse pe laviță hainele ce de obicei le întindea numai în zile de sărbătoare; nu-i vorbă și hainele acestea erau învechite și fără preț, potrivite tocmai pentru lavița de salcie. Pe ea se așezară zeii. Baba, suflecată și tremurând din mâini, puse masa.

Un picior al mesei era însă mai scurt. Un hârb vârât dedesubt, îl făcu și pe acesta la fel cu celelalte.

Apoi șterse masa cu mentă verde și mirositoare. Pe ea puse măsline, coarnă tomnatică, ținută în saramură, apoi lăptucă, ridichi, brânză și ouă coapte în spuză; toate în vase de pământ. Pe urmă aduse un ulcior, tot de pământ, plin cu vin, și ulcele de fag, smălțuite pe dinăuntru cu ceară.

După puțin timp, sosesc mâncările încălzite la foc și un vin care n-avusese vreme să se învecheasca.

În urmă, dând la o parte vinul, începe desertul. Se aduseră, în niște coșulețe largi, nuci și smochine și curmale zbârcite și prune și mere parfumate și struguri culeși din viță purpurie. În mijlocul mesei a așezat un fagur alb de miere; dar mai presus de toate, au adus moșnegii o față veselă și o inimă săracă, dar plină de bunăvoință.

Într-aceea, de câte ori se golea ulciorul, el din el se umplea din nou și cu toții vedeau cum sporește vinul.

Uimiți de această minune, bătrânii încep să tremure și

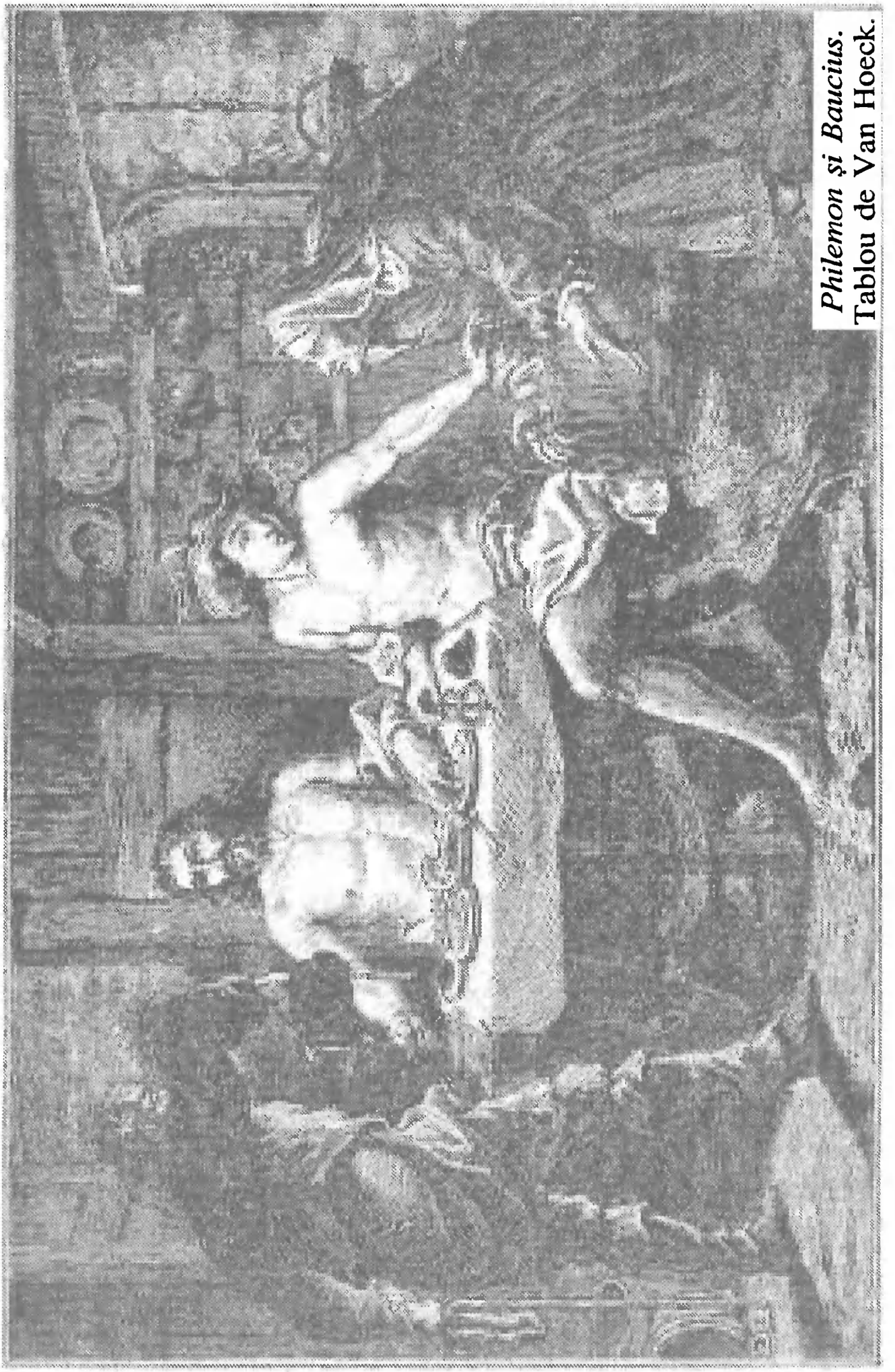

Philemon și Baucius.
Tablou de Van Hoeck.

cu mâinile ridicate spre cer, sfiosul Philemon și sfioasa Baucis cad în rugăciuni și cer iertare pentru mâncarea și masa lor cea sărăcăcioasă. Aveau o singură gâscă, unica pază a bordeiului lor; se găteau tocmai să o jertfească pentru zeii găzduiți. Ea însă, cu aripele ei cele iuți, face să se obosească zadarnic bătrânii, împovărați de ani și, multă vreme, îi ademenește când aci, când colo; în sfârșit, ea caută loc de scăpare chiar la picioarele zeilor. Aceștia îi opresc să o taie.

„Da, suntem zei, ziseră, și avem să pedepsim pe nelegiuiții voștri vecini; numai voi veți fi scutiți de nenorocire; părăsiți numaidecât casa voastră și urmați-ne pe vârful acestui munte".

Amândoi se supun cu smerenie, și sprijinindu-și bătrânețile pe toiagurile lor, se silesc să-și ducă pașii, târâș-grăpiș, pe înalta colină.

Erau departe de vârful colinii, ca de o bătaie de săgeată, când, întorcându-și capul, zăresc înapoia lor tot satul scufundat într-un lac de apă; numai bordeiul lor mai rămăsese locului.

Pe când se mirau de acea minune și plângeau soarta vecinilor lor, iată că deodată acea colibă sărăcăcioasă, mică chiar și numai pentru doi stăpâni, se preface într-un templu și în locul furcilor ce susțineau acoperișul se înalță coloane mândre; stuful se făcu aur galben; podina se acoperi cu marmură; ușile se încărcară de sculpturi bogate și de aur strălucește acum întreg bordeiul lor.

Atunci părintele zeilor le grăi astfel: „Tu, unchiaș iubitor de dreptate, și tu, femeie vrednică de un asemenea bărbat, spuneți, ce dorință aveți?" Bătrânii schimbară câteva vorbe și Philemon tălmăci dorința lor comună: „Dorința noastră este să fim preoții și păzitorii templului vostru și, fiindcă ne-am petrecut veacul în plină unire, același ceas să ne ia pe amândoi, să nu văd rugul soției mele și nici ea să nu vadă pe al meu".

Dorința lor se împlini. Bătrânii păziră templul toată viața. Încărcați de ani și de vremuri, pe când într-una din zile stăteau dinaintea templului, pe treptele sfinte, și povesteau

trecătorilor întâmplarea acestor locuri, Baucis se pomenește că Philemon se acoperă de frunze, bătrânul Philemon se pomenește că Baucis se acoperă de ramuri; o scoarță rece îi înfășură încet-încet. Cât timp putură să mai vorbească și-au spus vorbe dulci. „Adio soț, adio soție", au fost ultimele lor cuvinte și în aceeași clipă frunzișul acoperi gurile lor.

Unul a fost prefăcut în stejar, celălalt în tei și multă vreme, în urmă, locuitorii de pe acolo arătau acești copaci sacri, de care atârnau ghirlande de flori.

Zeus și Hera pe muntele Ida,
metopă de la templul Herei din Selinunt.

7. Potopul. – Deucalion și Pyrrha

După ce pedepsi pe Lycaon pentru fărădelegile sale și răsplăti pe Philemon și Baucis pentru bunătatea inimii lor, Jupiter se întoarse în Olymp, unde adună la sfat pe toți zeii și unde le spuse toate câte a văzut pe pământ. Pentru ca, însă, să stârpească răul din rădăcină, se hotărî să piardă întregul neam omenesc.

Dar, deoarece prin fulgerele sale, dacă le-ar fi aruncat în omenire, ar fi luat foc și pământul și bolta cerească și ar fi ars osia lumii pe toată întinderea ei și deoarece își aducea aminte că destinul a fixat în viitor un timp, când marea și pământul și palatul cerului vor fi mistuite de flăcări și când minunata mașină a lumii se va prăpădi într-un groaznic cataclism, a pus la o parte fulgerele ce i-au făurit Cyclopii și a hotărât o altfel de pedeapsă.

A hotărât ca întregul neam omenesc să fie înghițit de ape, care să se reverse pe pământ din toate părțile cerului. De aceea, închise numaidecât în peștera lui Eolus *Crivățul* și toate vânturile care împrăștie norii și nu lăsă în libertate decât *Austrul* care aduce furtunile și ploile.

Austrul zbură numaidecât pe aripile sale umede; fața lui teribilă se acoperi de un nor negru ca păcura, barba i se îngreună de nori; din părul lui cel alb curgeau valuri, pe fruntea lui ședeau negurile, iar din sân îi pica apa. Îndată ce mâna sa a apăsat norii atârnați în aer, se auzi un mare bubuit. Din înălțimea cerului se năruiau revărsându-se puhoiuri de ploaie.

Iris, curcubeul, pristavul Iunonii, gătit în haine de felurite culori, soarbe apa mărilor și adapă norii. Secerișurile sunt culcate la pământ; nădejdea agricultorilor nimicită cu totul și, într-un moment, zădărnicită munca dintr-un an întreg.

Mânia lui Jupiter nu se mulțumește numai cu apele ce se varsă din cer; cere și ajutorul fratelui său Neptun, regele mărilor. Acesta chemă îndată în adunare, în palatul său, fluviile, cărora le grăi astfel: „N-am nevoie de lungi discursuri. Desfășurați-vă toate puterile voastre; repeziți-vă și deschideți toate izvoarele voastre, răsturnați digurile și dați frânele tuturor apelor".

Așa e porunca.

Acestea se întorc pe acasă și dau drumul izvoarelor care se rostogolesc în mare într-un puhoi fără frâu. Însuși Neptun izbi cu tridentul său în pământ. Acesta se cutremură și deschizându-se făcu loc apelor care începură să dea năvală din toate părțile. Fluviile umflate se rostogolesc pe întinsul câmpiilor, târând în torentul lor și plante și copaci și turme și oameni și case și temple și sanctuare. Dacă, pe ici pe colo, a mai rămas vreo casă, putând să înfrunte furia valurilor, unda trece peste acoperișul ei și turnurile cele mai înalte sunt îngropate în fundul vâltorii.

Acum uscatul nu se mai deosebea de mare, o apă era peste tot, iar marea nu mai avea țărmi.

Oamenii se urcă, unul pe un vârf de colină, altul pe o barcă și vâslesc, pe unde mai înainte araseră cu plugul. Unul plutește pe deasupra semănăturilor, sau pe deasupra casei sale înecate, celălalt prinde pești în vârf de ulm. Dacă ancora s-ar putea arunca, s-ar înfige în vreo livadă verde; bărcile își fac drumul peste dealurile acoperite cu vii și, pe unde mai înainte ciuguleau iarba căprițele ușoare, acum se tolăneau focile cele urâte.

Nimfele Nereide se miră văzând acum, sub apele lor, dumbrăvi și orașe și palate. Delfinii își au locuința acum prin păduri; sar și izbesc cu cozile lor vârfuri de stejari. Lupul înoată printre oi, leul roșcat și tigrul sălbatic înoată prin valuri. La nimic nu-i mai folosește acum mistrețului puterea dintelui, la nimic nu-i mai folosește cerbului sprintenia picioarelor. Pasărea rătăcitoare, căutând în zadar un

locșor uscat, unde să-și repauzeze puțin aripele-i obosite, cade în mare.

Enorma revărsare de ape acoperise toți munții și acum, pentru întâia dată, vârfurile lor erau izbite de valuri. Omenirea mai toată a fost înghițită de talazuri; pe câți i-a cruțat apa, au căzut biruiți de groaznica foame.

Între Attica și Beoția se află Phocida, o țară bogată, mai înainte de acest potop. Acum, fiind tot una cu marea, nu era decât o câmpie de ape. În această țară, un munte înalt, cu două vârfuri, se pierde în stele. E *Parnasul* care se ridică deasupra norilor.

Deucalion și soția, sa, scăpând numai ei amândoi pe o mică barcă, se opriră aci, singurul loc pe care nu-l acoperiseră apele. Se coboară și fac închinăciuni, mai întâi nimfelor coriciene, care locuiau la poalele Parnasului, apoi celorlalți zei, stabiliți cu locașurile lor pe acest munte, și care, pe atunci, dădea oracole în aceste locuri. Pe vremea aceea n-a existat om mai bun și mai drept decât Deucalion și nici femeie mai evlavioasă decât *Pyrrha.*

Când Jupiter a văzut lumea prefăcută într-o mare nesfârșită și când dintr-atâtea mii de oameni a văzut că n-a rămas decât unul singur, și din atâtea mii de femei, o singură femeie, amândoi fără păcate, amândoi cucernici, a împrăștiat norii, poruncind Crivățului să-i risipească și a dezvelit pământului cerul și cerului pământul.

Furia mării se potoli, stăpânul oceanului își puse jos tridentul și astâmpără apele... Marea se retrase între țărmii săi, fluviile începură să scadă și să intre în albiile lor. Dealurile păreau că cresc din unde, și pământul că se ridică pe măsură ce apele se retrăgeau. Copacii își descoperă capetele lor, pline încă de noroi, după ce stătuseră atâta vreme sub valuri.

În sfârșit, pământul ajunse în starea sa de mai înainte.

Când văzu, însă, Deucalion lumea golită de oameni și pământul pustiit, zăcând într-o adâncă singurătate, îl podidiră lacrimile și zise soției sale Pyrrha: „O, soră, o, soție, o, femeie, tu care singură mai supraviețuiești sexului tău, tu care ai fost legată de mine prin legături de sânge, printr-o origine comună, iar în urmă printr-o căsătorie, de aici înainte

ne va lega însăși nenorocirea. Pe întreg întinsul pământului, de la apus până la răsărit, nu suntem decât noi doi. Toți ceilalți își au mormântul în apă. Cu toate că, nici chiar acum, nu sunt sigur de viața noastră. Și acum, mă mai îngrozesc norii de deasupra capetelor noastre. Sărmană femeie, dacă cerul ar fi voit ca tu să scapi fără mine, ce te-ai fi făcut? Singură, cum ai fi putut să rabzi atâta nenorocire? Cine te-ar fi mângâiat în durerea ta? Cât despre mine, crede-mă că, dacă te-ar fi înghițit pe tine marea, marea m-ar fi înghițit și pe mine împreună cu tine. O, dacă aș putea cel puțin să refac neamul omenesc, după exemplul tatălui meu Prometheu; o, dacă mi-ar fi dat să însufletesc, ca și el, țărâna frământată în mâinile mele! Acum noi formăm întreaga rasă omenească; așa au voit zeii, ca noi să fim singurul model al omenirii întregi". Astfel grăi el și plângeau împreună.

În cele din urmă, se hotărâră să ceară ajutorul zeilor și să întrebe oracolele. De aceea, plecară numaidecât la malurile Cephisului, ale cărui ape, deși încă pline de noroi, curgeau prin matca lor. Aci, după ce s-au stropit cu apă sfântă pe cap și pe haine, după obiceiul lor cel vechi, se îndreptară spre sanctuarele zeiței. Acoperișul templului era plin de mușchi murdar, iar focul de mult se stinsese pe altar. Sosind la treptele altarului, căzură amândoi cu fața la pământ și sărutară cu un fior de groază, marmura cea rece. „Dacă zeii, ziseră ei, pot fi înduioșați de rugăciunile umilite ale oamenilor, dacă mânia nemuritorilor poate fi îmblânzită, spune-ne, o, Themis, pe ce cale se poate reface neamul nostru omenesc, și, cu bunătatea ta, dă o mână de ajutor lumii scufundate sub ape".

Înduplecată de aceste rugăciuni, zeița le răspunse: „Când veți plecă din templu, acoperiți-vă capul, descingeți-vă hainele și aruncați în urmă oasele bunicii voastre".

Multă vreme rămaseră ca încremeniți, neștiind ce să creadă; în cele din urmă Pyrrha întrerupse tăcerea și zise că ea nu se supune poruncilor zeiței. Să o ierte, – se rugă ea tremurând,– dacă nu îndrăznește să pângărească pe *manii* bunicii sale, risipindu-le oasele. Totuși se gândiră multă vreme la înțelesul ascuns al vorbelor echivoce ale oracolului.

În sfârșit, Deucalion își mângâie soția, liniștind-o cu

aceste cuvinte: „Ori mă înșeală mintea, ori vorbele zeilor nu pot fi decât vorbe sfinte și nicidecum nu pot ei să ne sfătuiască să facem o nelegiuire. Bunica este pământul, iar oasele cred că sunt pietrele de pe pământ; pe acestea poruncește ea să le aruncăm în urma noastră".

Multă vreme statură nelămuriți asupra înțelesului acesta. Dar, ce strică o probă? Plecară, își acoperiră capul, își dezlegară brâul tunicilor și după sfatul lui Themis, aruncară pietre în urma lor. Pietrele – cine-ar putea-o crede, dacă n-ar fi însăși antichitatea martoră – pierzându-și tăria și vârtoșia lor, se înmuiară încetul cu încetul și căpătară o nouă formă.

În urmă, pe măsură ce ele creșteau și pe măsură ce firea lor își pierdea asprimea, păreau că primesc un fel de figură de om, un chip însă nedesăvârșit, întocmai ca o marmură din care artistul a început să croiască o figură omenească. Părțile moi și pământești ale acestor pietre se prefac în carne, părțile tari și solide în oase; ceea ce fusese mai înainte vine, vine au rămas.

Astfel, într-un scurt timp, prin puterea zeilor, pietrele aruncate de Deucalion se prefăcură în bărbați, cele aruncate de Pyrrha în femei.

De aceea suntem noi astăzi o rasă tare și răbdătoare: noi dăm dovadă de originea noastră de piatră.

Copilul lui Deucalion și Pyrrhei a fost *Hellen,* strămoșul elenilor, adică al grecilor. Astfel s-a populat din nou lumea.

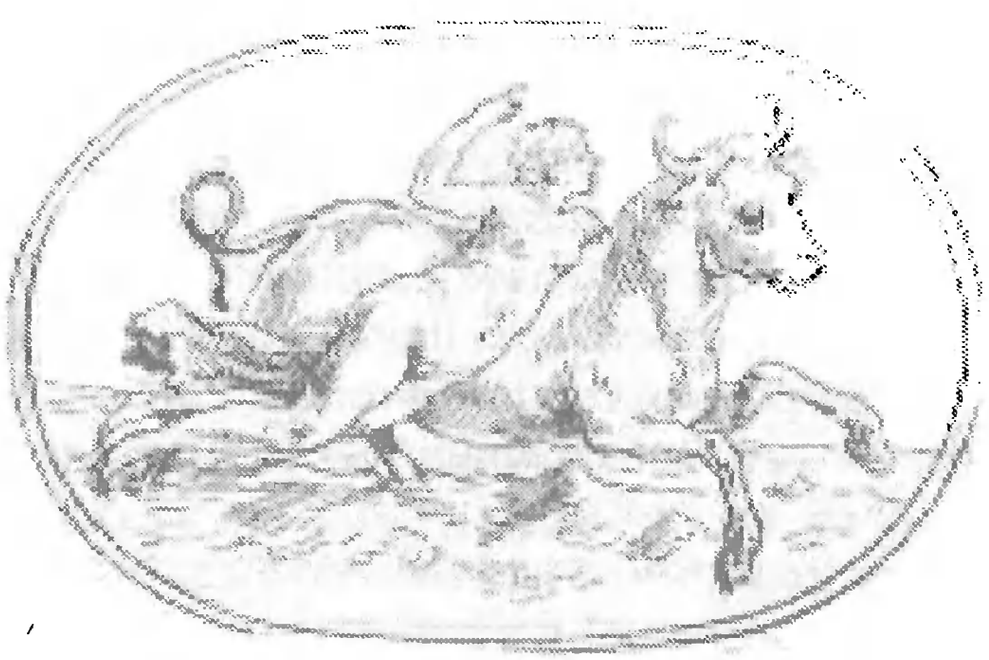

Răpirea Europei de către Jupiter, piatră antică gravată.

III. HERA-JUNONA

Hera, scrulptură descoperită la Neapole,.
Copie, probabil după Polyklet.

1. Căsătoria și căsnicia lui Jupiter cu Junona

După ce Jupiter se făcu mare și în vârstă de însurătoare, a început să cutreiere lumea în lung și lat. Într-una din preumblările sale avu cea dintâi aventură de dragoste. În insula Samos curgea un râu cu apă cristalină, în care Junona, încă fecioară, soră a lui Jupiter, obișnuia să se scalde.

Acolo Jupiter văzând-o dezbrăcată, fu cuprins de o patimă fără frâu și de atunci a început să o pândească doar-doar o va întâlni odată singură. Fiindcă, însă, bănuia el că îi va refuza iubirea, fiindu-i frate, se transformă într-un cuc și se așeză pe un munte, numit de atunci *Cochix* (cuc).

Aci veni și Junona, de data aceasta singură; cucul cum o văzu, zbură și se așeză pe genunchii ei, ca și cum ar fi voit să scape de frigul cel cumplit ce era pe acel munte.

Junonei i se făcu milă de pasăre și luând-o în brațe, o înfășură în haina sa. Jupiter, însă, își luă acum adevărata sa fire și, făgăduindu-i că o va lua de soție, de soție legitimă, devine bărbatul ei.

Jupiter și Junona avură nuntă mare. La ea au poftit pe toți zeii și pe toate zeițele, și, după cum era obiceiul pe atunci și după cum mai este el și astăzi pe la noi, pe la țară, fiecare aduse câte un dar bogat.

Jupiter, însă, observă un loc gol printre nimfe. Era *Chelone* care lipsea. Mercur, pristavul cerului, fu trimis numaidecât să o întrebe de ce nu vine la ospăț. *Chelone*

Nunta lui Jupiter cu Junona.
Pictură pompeiană, azi în Muzeul de la Neapole.

declară că ea nu se simte bine decât acasă și se încumetă chiar să ia în bătaie de joc pe cei doi miri.

Mercur, supărat foc de aceasta, făcu să-i cadă casa în spate și prefăcând-o în broască țestoasă, o opri să mai vorbească pe viitor, o făcu adică mută, ca să nu-și mai poată bate joc de zei.

De aceea, broasca țestoasă, căci *Chelone* însemnează în grecește broască țestoasă, își poartă totdeauna casa în spate și nu poate să scoată nici un sunet, nici un strigăt.

Deși căsătorit legitim în urmă cu Junona, totuși acest fapt nu-l împiedica pe marele zeu să se facă stăpânul și al altor femei. Din pricina aceasta avea dese scene familiale cu soția sa geloasă. Ba odată, Junona supărată din cauza traiului rău ce ducea cu bărbatul său și din cauza deselor certuri familiale, a fugit din Olymp și s-a refugiat în Beoția.

Fuga de acasă a Junonei a supărat mult pe ceilalți zei,

care, de altfel, erau ei de mult mâhniți de purtarea semeață a lui Jupiter și cu toții voiră să se răscoale împotriva fratelui lor.

Jupiter, ca să preîntâmpine vrajba, veni în Beoția și, la povața regelui de aci, făcu o statuie de lemn, închipuind o femeie. Pe aceasta a îmbrăcat-o în haine frumoase, a ridicat-o în carul său și o preumbla răspândind vorba că ar fi frumoasa nimfă Platea pe care avea să o ia de soție și să o ducă în Olymp, unde să înlocuiască pe Junona, care părăsise domiciliul conjugal.

Când zeița a auzit de intențiunea soțului său, se supără grozav și alergând spre car, sfâșie vestmintele presupusei nimfe, râse de spirituala glumă a lui Jupiter și se împăcă cu dânsul. De atunci rămase pentru totdeauna în Olymp.

*

Cu toate acestea, Jupiter nu putea să-și schimbe felul de viață din pricina geloziei soției sale. Ba, în ciuda Junonei, se hotărăște într-o zi să ducă în cer pe un tânăr, căruia să-i dea funcțiunea de paharnic, funcțiune pe care o avea până atunci *Hebe,* favorita Junonei.

Văzând într-o zi pe prea frumosul *Ganymedes* păscând turmele tatălui său *Tros,* pe muntele Ida din Troada, fiind răpit de frumusețea lui, sau, cum ne spune Homer, ca să dea cerului o podoabă de care pământul nu era vrednic, se transformă în vultur, îl răpește și îl duce în Olymp, unde îi încredințează slujba de paharnic, slujbă ce o avea *Hebe,* pe care o îndepărtă. (Fig. 21).

Hebe dezmierdând vulturul lui Jupiter.
După o piatră antică gravată.

Hebe era una din fiicele Junonei, căci din căsătoria acesteia cu Jupiter se născură patru copii, *Marte* și *Vulcan* și două fete *Hebe* și *Ilythia.* Hebe, – despre care se mai spune că era fiică numai a

Răpirea lui Ganymedes.
Tablou de Rembrandt, Muzeul din Dresda.

mamei sale, căci Junona a născut-o după ce ar fi mâncat odată la un ospăț niște lăptuci sălbatice, – era zeița tinereții și a frumuseții eterne și servea ca paharnică a zeilor, având să verse nectarul în cupele nemuritorilor.

Fiindcă odată, făcând un pas greșit, a căzut în râsul tuturor zeilor, a fost înlocuită din însărcinarea ei și a fost dată, în urmă, de soție, lui Hercule, când acesta s-a urcat la cer. În locul Hebei, a fost luat ca paharnic al zeilor *Ganymedes.*

Între Jupiter și Ganymedes, ne povestește *Lucian,* s-ar fi ținut următorul dialog:

Jupiter. – Sărută-mă, dragă, că ai scăpat de orice primejdie, că nu mai am nici cioc, nici gheară.

Ganymedes. –Ce s-a făcut cu ele? Nu ai venit tu la mine în chip de vultur să mă ridici din mijlocul turmei mele? Cum te-ai prefăcut în om?

Jupiter. – *Eu* nu sunt nici om, nici vultur, ci stăpânul zeilor, și mă transformasem astfel, numai ca să te răpesc pe tine.

Ganymedes. – Ești tu *Pan?* Dar tu n-ai nici coarne, nici picioare acoperite de păr; nici măcar flautul care este semnul acestui zeu.

Jupiter.– *Nu* cunoști tu deloc alți zei?

Ganymedes. – Nu; noi însă jertfim în toți anii lui Pan câte un țap, la intrarea în peștera sa; cât despre tine, eu cred că tu ești un geambaș de copii, din aceia care fură copii ca să-i vândă.

Jupiter. – N-ai auzit deloc vorbindu-se de Jupiter, și n-ai

văzut tu nici un altar ridicat pe muntele Ida pentru zeul tunetelor și al fulgerelor?

Ganymedes. – Ce! Tu ești acela care faci tot acest zgomot care se aude acolo sus și căruia tatăl meu îi jertfește tot anul un berbec? Ce ți-am făcut să mă răpești? Poate în acest ceas oile mele sunt mâncate de vreun lup.

Jupiter. – Te mai gândești la oile tale, acum când ești nemuritor și tovarășul zeilor!

Ganymedes. – Cum? Nu o să mă mai duci înapoi de unde m-ai luat?

Jupiter. – Nu; căci atunci aș fi muncit degeaba.

Ganymedes. – O să se supere tata, când nu mă va mai vedea și mă va bate, că mi-am părăsit oile.

Jupiter.– Nu te teme, ai să rămâi totdeauna aci.

Ganymedes. – Nu vreau; lasă-mă să mă duc, și-ți făgăduiesc că am să-ți jertfesc pe cel mai frumos berbec din turmă.

Jupiter. – Ce naiv ești, ce copil ești! Trebuie să uiți toate acestea acum, când ești în cer și în stare să faci bine tatălui tău și țării tale, fără să-ți pese de supărarea lor; căci tu nu vei mai fi om, ci zeu și, în loc de lapte și brânză, tu ai să te hrănești cu nectar și ambrozie și ai să vezi strălucind steaua ta pe cer, mult mai luminoasă decât celelalte stele.

Răpirea lui Ganymedes. Statuie de marmură după Leochares. Vatican, Roma.

Ganymedes. – Dar, când oi vrea să mă joc, cine o să-mi fie tovarăș? căci eu aveam pe muntele Ida mai mulți tovarăși de vârsta mea.

Jupiter. – Cupidon are să se joace cu tine în arșice. Mângâie-te numai, și nu te mai gândi la lucrurile de pe pământ.

Ganymedes. – Dar ce am să fac eu aci? Sunt oi de păscut?

Jupiter. – Ai să fii paharnicul zeilor, să le verși nectar în cupe.

Ganimedes. – E mai bun nectarul decât laptele?

Jupiter. – N-ai să mai vrei să bei altceva, când vei fi gustat o dată din el.

Regele Troadei fu nemângâiat de pierderea fiului său. Jupiter, însă, îi ușură durerea, arătându-i că Ganymedes a fost făcut zeu nemuritor și că l-a dus în cer, unde avea să devină un semn al zodiacului, sub numirea de *Vărsătorul.* În schimb, Jupiter dete întristatului părinte un buture de viță de aur și niște cai care fugeau mai repede decât vântul (Fig. 23).

Junona, când văzu pe Ganymedes, turbă de mânie. De aceea, începu să comploteze cu Neptun, Apollo și Minerva și se hotărâră să prindă pe Jupiter și să-l lege cu lanțurile pe care le făcuse Vulcan, anume pentru aceasta.

Dar Thetis, cea cu picioarele de argint, aflând de la tatăl ei Nereu cele ce se unelteau, se duce repede în Olymp și înștiințează pe Jupiter despre complotul urzit.

Atunci Jupiter, ca să se răzbune, alungă din cer pe pământ pe Neptun și pe Apollo și nu iertă decât pe Minerva. Pe Junona o spânzură de cer cu un lanț de aur, atârnându-i de picioare două nicovale mari. În urmă o iertă și convocând pe toți zeii, pe cel mai înalt creștet al Olympului, le grăi următoarele:

„Dacă vedea-voi că vrunul din zei pe furiș se desparte
Ori de-l voi prinde, zvârli-l-voi în bezna Tartarului negru,
Colo departe de tot, sub pământ, în prăpastie adâncă,
Temnița oarbă cu poarta de fier și cu pragul de-aramă,
Jos într-atâta sub iad, pe cât sub cer e pământul.
Știi-va pe urmă cât eu pe toți vă întrec în putere.
Haide, poftim și cercați, o, zei, ca să știți fiecare:

Hera-Juno, numită Barberini.
Statuie, probabil, după un original al lui Praxiteles,
Muzeul Vaticanului, Roma.

Junona Lucina,
statuie antică

Dac-atârna-veți un lanț de aur de-a cerului boltă
Și vă veți prinde de el cu toții, voi zei și zeițe,
Nu veți putea din pământ la cer să mă trageți pe mine,
Cel mai înalt domnitor, cu toata strădania voastră.
Dar de m-oi pune într-adins eu singur și trage-voi lanțul,
Sus vă voi smulge spre cer cu pământul și mările toate;
Lanțul lega-voi de jur-împrejur de-a Olympului culme
Și voi lăsa plutitor să spânzure totul în aer!
Iată cât eu covârșesc în putere bărbații și zeii".
Zise, iar dânșii rămaseră toți cufundați în tăcere,
Plini de uimire auzind cumplitele vorbe a lui Zeus[1].

De atunci, lăsat cu desăvârșire liber, s-a dat cu totul vieții destrăbălate, iar soția sa Junona, protectoarea căsătoriei și a cinstei familiale, se mulțumea numai cu protestări și cu scene conjugale violente.

Cea mai frumoasă scenă casnică între Jupiter șt Junona a fost în timpul războiului troian.

1. G. Murnu. *Omer, Iliada,* VIII 19.

Junona era dușmană troienilor și protectoare a grecilor. Văzând ea că grecii sunt mereu biruiți de săgețile lui Hector, se gândi să le dea un ajutor. Jupiter, însă, care era dreptatea încarnată, oprise pe zei să ia parte în război și, ca să-i privegheze mai de aproape, se așeză pe înălțimea muntelui Gargarus. Junona se gândi atunci la un vicleșug. Se duse la Venus și sub pretext că avea să facă o vizită, împrumută de la zeița frumuseții miraculoasa ei cingătoare, un brâu, care dădea celei ce-l purta o drăgălășenie irezistibilă. Astfel gătită, se duse să întâlnească pe bărbatul său, prefăcându-se că vrea să-l întrețină un moment. Fiindcă, însă, Junona luase cu sine și pe *Hypnos*, somnul, Jupiter, regele zeilor, adormi, și, într-o clipă, troianii pierdură toate izbânzile ce le câștigaseră cu atâta trudă și greutate. Când s-a deșteptat Jupiter și a văzut păcăleala, o amenință cu un tratament la fel cu cel de mai sus. Faptul însă se petrecuse și Junona își ajunsese scopul.

Hera.
Statuie de marmură descoperită în Samos,
astăzi la Muzeul Luvru.

2. Soțiile lui Jupiter

Jupiter, înainte de a se îi căsătorit cu Junona, avusese mai multe soții. „Jupiter, regele zeilor – ne spune un poet antic – a luat ca primă soție pe *Metis,* cea mai știutoare dintre toți zeii și dintre toți oamenii. Iar când aceasta era să nască pe zeița Minerva, cea cu ochii de bufniță, Jupiter o înghiți în pântecele său, după sfatul Geei și al înstelatului Uranus, fiindcă astfel l-au sfătuit, ca să nu aibă demnitatea cerească altul dintre nemuritorii zei, în locul lui Jupiter. Căci era scris că dintr-însa avea să se nască copii prea înțelepți: mai întâi copila cu ochii de bufniță, Minerva, care să aibă tăria și judecata prevăzătoare, egală cu a tatălui ei; apoi și ea avea să nască un copil cu suflet semeț, rege al zeilor și al oamenilor. Jupiter însă, de mai înainte, își înghiți soția în pântecele său, pentru ca zeița să-i facă astfel cunoscut și binele și răul".

Parcele.
După o pictură de Michelangelo,
Muzeul din Florența.

A doua oară a luat în

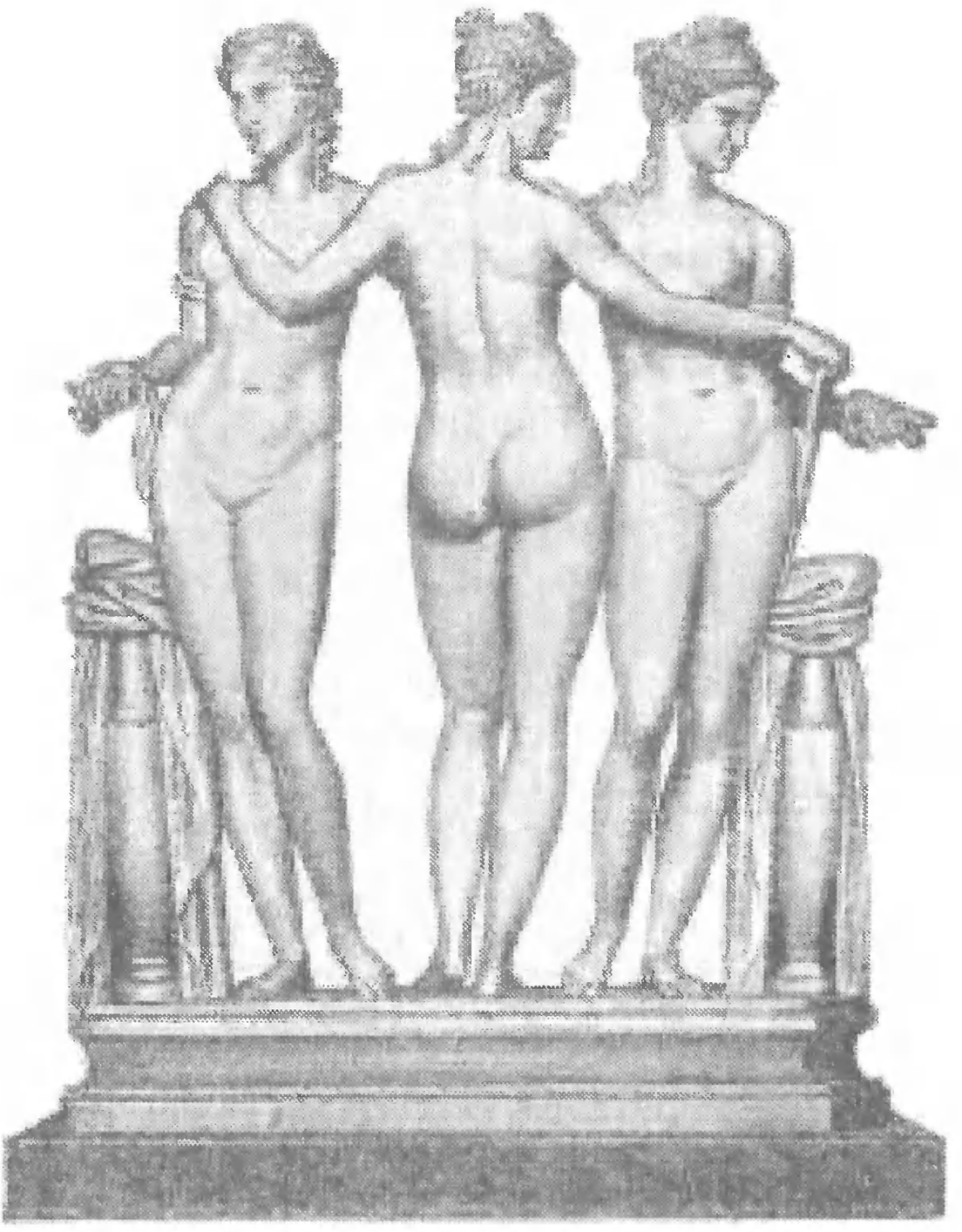

Cele trei Grații (Charitele).
Grup statuar antic. Muzeul Luvru, Paris.

căsătorie pe strălucita *Themis,* o titanidă, o mătușă a sa, zeița dreptății și a egalității. Ea voise să rămână fecioară, dar Jupiter o sili să-l ia de bărbat. Din această căsătorie s-au născut trei fete: *Dreptatea, Legea* și *Pacea*, care tustrele se îngrijesc de relațiunile dintre muritori.

Aceste trei fete, numite și *Horele*, reprezentau cele trei anotimpuri. La început erau numai trei anotimpuri: primăvara, vara și toamna;– iarna în Grecia mai nu se observa. – Numai mai târziu, s-a adaus și al patrulea anotimp și, deci, și a patra Horă. Dintre cele trei fete, *Dreptatea* stătea totdeauna lângă Jupiter și observa pe cei nelegiuiți și-i

pedepsea. În epoca de aur a omenirii, Dreptatea locuia printre oameni, în epoca de argint, însă, a început să se ascundă prin munți și prin câmpii și numai câteodată se arăta printre oameni, ca să-i mustre și să-i amenințe că o să-i părăsească cu totul, dacă nu se vor lăsă de lăcomie, de nedreptate și de vrajbă. În epoca de bronz, zeița Dreptății părăsi cu totul omenirea; de atunci strălucește pe cer *Constelațiunea Fecioarei,* numită *Astrea.*

Tot ca fiice ale zeiței Themis treceau și *Parcele* (Moire) adică Ursitoarele: *Clotho,* torcătoarea, care urzea firul vieții, *Lachesis,* ursitoarea care da fiecăruia partea sau norocul său și *Atropos,* neclintita, care tăia firul vieții. Câteșitrele luau parte la nașterea fiecărui copil și-i hotărau soarta viitoare. Nimic în lume și nici chiar Jupiter, nu putea să schimbe sau să zădărnicească hotărârile lor. Ele sunt închipuite ca trei femei bătrâne, una ținând fusul, a doua torcând și a treia tăind firul, când sosește ceasul din urmă.

În al treilea rând, Jupiter a luat de soție pe *Eurinome,* cea cu chip ispititor, fiică a lui Oceanos. Aceasta i-a născut pe cele trei grații: *Thalia, Aglae* și *Eufrosina.* Aceste grații, care strecurau amorul prin genele lor, ne dau tot ceea ce ne poate face viața plăcută. Fără ele nici chiar zeii nu se puteau bucura de fericire deplină (Fig. 27).

În al patrulea rând a avut de soție pe *Demetra-Ceres*, cu care a născut pe frumoasa *Persephona-Proserpina*, pe care o răpi de la mama ei Pluton.

Cu *Latona* dădu în urmă naștere lui Apollo și Dianei. Cea din urmă dintre soțiile lui Jupiter a fost *Junona,*

Pe lângă aceste soții, Jupiter a avut legături cu numeroase femei pământene, iar copiii lui sunt atâția, cât sunt frunzele pădurii și norii cerului.

Ca fiică a lui Jupiter a fost și *Tyche* sau *Fortuna,* care la romani era una dintre zeițele cele mai însemnate.

Tyche-Fortuna.
Statuie de marmură, după Eutychides,
muzeul Vatican, Roma.

3. Callisto

Fiica lui Lycaon, regele Arcadiei, a fost prea frumoasa *Callisto.* (Callisto înseamnă în grecește *prea frumoasă*). Această fată nu stătea acasă, ca celelalte fete, să toarcă la lână, cum era obiceiul pe acele vremuri, sau să se gătească, pieptănându-și părul toată ziua, ci, aruncându-și pe ea o rochie și punând mâna pe arc și tolba cu săgeți, alerga să întâlnească pe zeița Diana, în preajma căreia îi plăcea să petreacă. Într-una din zile a zărit-o Jupiter și, uimit de atâta frumusețe, și-a făcut planul să și-o facă soție.

Soarele, pe carul său cel înalt, – zice poetul Ovidiu, – făcuse jumătate drumul, când Callisto se duse într-o pădure, pe unde picior de om nu călcase și pe unde toporul nu intrase. Își luă tolba de pe umeri, își dezdoi arcul lăsându-l slobod, se trânti pe iarba verde și-și puse la căpătâi tolba-i strălucitoare. Când Jupiter o văzu astfel, singurică, obosită și fără paznic, își zise în sine: soția mea Junona n-are să știe de furtișagul acesta, dar chiar de-ar afla, o ceartă bună și atâta tot.

Numaidecât zeul se travestește în femeie, ia înfățișarea și îmbrăcămintea Dianei și se îndreaptă către fecioara Callisto și o întreabă: „Ascultă-mă, soro, pe ce culmi ai fost la vânat?“ Copila văzând pe zeița Diana, se scoală în picioare și-i răspunde: „Te salut, zeiță, pe tine care, după părerea mea, ești mai mare și mai puternică – poate să mă audă chiar el, – decât însuși Jupiter“. Zeul surâde auzind-o și se

bucură de precăderea ce-i dă. O sărută, și o sărută mai cu foc de cum era sărutul castei Diana. Când fata începu să-i povestească prin ce păduri a fost la vânat, zeul îi taie vorba printr-o nouă sărutare și apoi, printr-o îmbrățișare criminală, se descoperă cine este. În urmă pleacă.

Dar, iată că Diana, întovărășită de o ceată de nimfe, apare pe vârful unei coline, mândră că a vânat o sumedenie de fiare. Cum zărește pe Callisto o cheamă la sine. Fata temându-se să nu fie tot Jupiter, o ia la fugă. După ce, însă, a văzut și a recunoscut pe suratele sale nimfe, avântându-se înspre ea, se liniști și intră în mijlocul cetei, amestecându-se printre tovarășe. Dar curajul fetei acum nu mai era ca altădată. În cele din urmă, casta Diana, aflând despre cele petrecute, o goni de la curtea sa.

Dar și Junona aflase de multă vreme de ofensa ce-i adusese bărbatul său. Teribila ei răzbunare, însă, o amânase pentru vremuri mai priincioase. Acum sosise timpul.

Callisto dădu naștere unui copil, care a tulburat grozav sufletul Dianei. Era *Arcas,* împotriva căruia se îndreaptă acum și privirea și mânia zeiței. „Asta îți mai trebuia, ticăloaso, strigă Junona necăjită, mai trebuia să rămâi și însărcinată și să dai naștere unui copil, dovadă pipăibilă a insultei ce ni s-a adus și a fărădelegii bărbatului meu. Nu o să rămâi nepedepsită; am să-ți răpesc eu această frumusețe, cu care te fălești și care a aprins flacăra nelegiuită în sufletul lui Jupiter. Zicând acestea se repezi la ea, o apucă de păr și o trânti Ia pământ. Biata Callisto, întinzându-și brațele se rugă de iertare. Când colo, ce să vezi? Brațele ei începură să se acopere de un păr negru și zbârlit, mâinile i se schimbară în picioare. Gura ei, odinioară admirată de Jupiter, i se lărgi și urâți. Și, ca nu cumva să se înduioșeze de rugăciunile ei, Junona i-a răpit și darul vorbirii. Callisto fu prefăcută în ursoaică.

Fiul ei *Arcas* crescu mare și ajunse un vânător isteț și priceput. Într-una din zile, urmărea cu arcul în mână, o ursoaică, care, din întâmplare, era tocmai mama sa. Ea se oprește la vederea lui Arcas și pare că-l cunoaște. Arcas face un pas înapoi. Văzând-o că-și pironește ochii asupra lui,

începe să tremure. Ea se apropie de el. Vânătorul e cât pe aci să tragă. Jupiter, însă, neputând să rabde un paricid, ridică pe Callisto în cer, prefăcând-o în constelațiune. De aici originea și numirea de *Ursa Mare* sau *Carul Mare.*

Dar, nici acum nu putea Junona să sufere ca rivala sa să fie, și după moarte, așa de mult cinstită, ca stea pe cer; de aceea, fiindcă un zeu nu putea să desfacă ceea ce e făcut de alt zeu, se duse, plină de necaz și supărare, la Tethys, zeița mării și la bătrânul Oceanos, pe care îi rugă să nu o primească la ei, cum primesc pe celelalte stele. De aceea, *Ursa Mare (Septemtrio,* șapte arători) se vede întotdeauna pe cer și nu apune niciodată în sânul mării, ca celelalte astre.

Arcas, după care s-a numit țara *Arcadia,* a fost și el prefăcut după moarte în constelațiunea *Ursa Mică:*

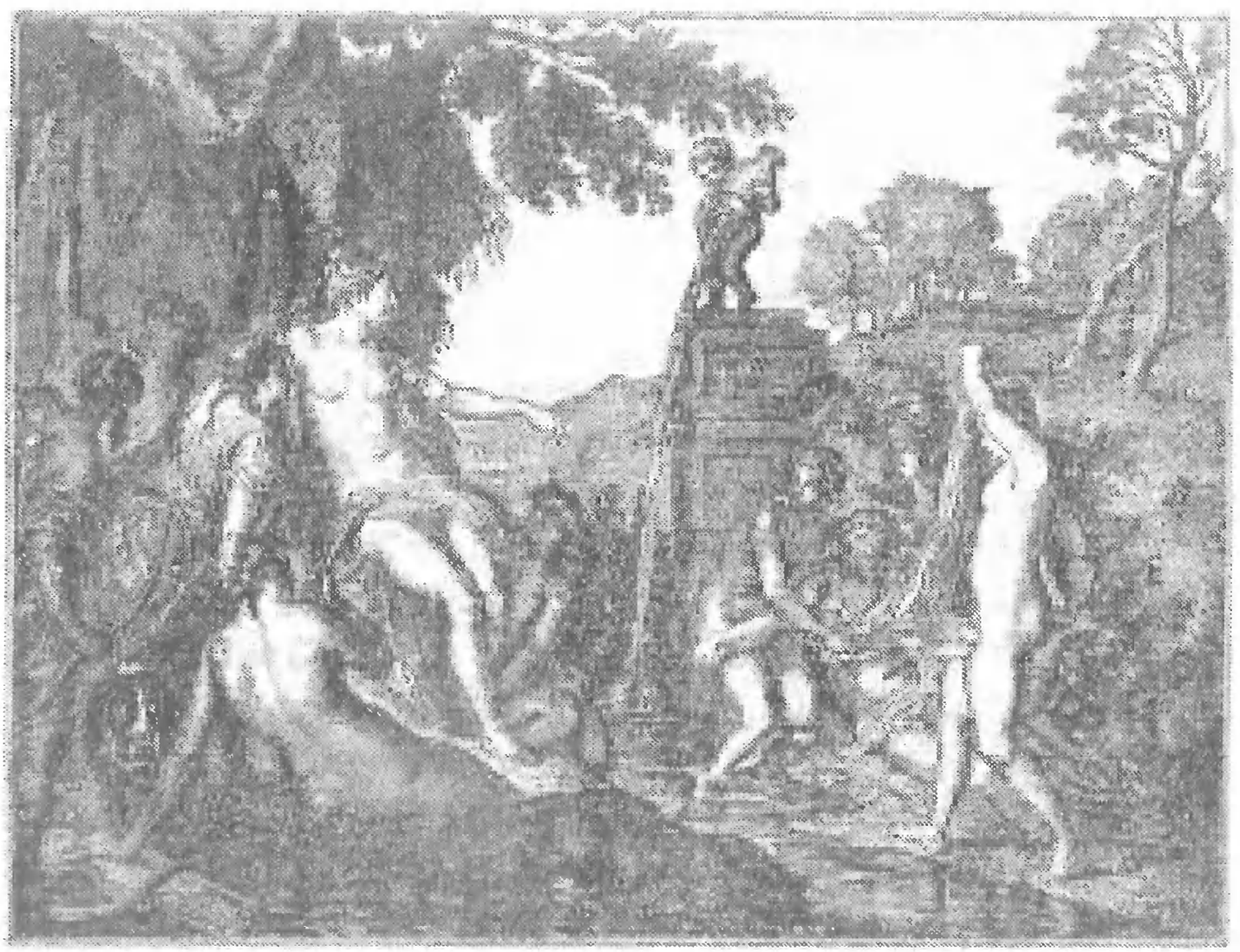

Diana și Callisto.
După un tablou de Tițian.

4. Io

Fluviul Inachus avea o fată de o frumusețe răpitoare, avea pe drăgălașa nimfă *Io*.

Jupiter o văzu, pe când ea se întorcea din valurile tatălui ei și-i zise: „O, fecioară, vrednică de Jupiter, cine va fi fericitul care o să aibă parte de mâna ta? Vino în umbra deselor păduri, vino cât timp este cald și soarele trece prin mijlocul orbitei. Nu-ți fie frică să intri singură în vizuina fiarelor; un zeu te va călăuzi și te va apăra, și nu un zeu de rând, ci un zeu care ține marele sceptru al domniei cerești, care aruncă în dreapta și în stânga fulgerele. Oprește-te și nu fugi de mine“ – copila speriată fugea. – Atunci zeul ridică un nor des, cu care acoperi întinsul pământ și prinse pe Io.

În timpul acesta, Junona, din înălțimile cerești își aruncă privirile pe pământ și mirându-se că niște nourași ușori putură să facă din zi noapte, și încă o noapte adâncă, simți ea că acei nori nu puteau fi din vaporii râului, nici că se ridicau ei din sânul umed al pământului. Își aruncă, deci, ochii în jurul său, căutând să vadă unde-i bărbatul, căci îi cunoștea ea vicleniile, prinzându-l de atâtea ori. Negăsindu-l în cer, își zise: „de nu mă înșel, iarăși m-a trădat“.

Și, coborându-se din înaltul eter, se opri pe pământ, la Argos, și porunci să se risipească norii. Jupiter, însă, presimțise sosirea soției sale și transformase chipul copilei lui Inachus într-o juncă mândră, mândră, căci și sub chipul de vacă tot frumoasă era.

Junona, fiica lui Saturn, prefăcându-se că ar admira

frumusețea vacii și că n-ar fi știind adevărul, îl întrebă, a cui este și de unde este și din care cireada? Jupiter, ca să scape de întrebări, născocește o minciună, răspunzându-i că s-a născut deodată, din pământ. Junona cere să i-o dăruiască ei. Ce era să facă bietul Jupiter? Era dureros să renunțe la dragostea inimii sale; dar un refuz ar fi dat de bănuit. Putea, oare, să refuze surorii și soției sale un dar așa de mic, fără să nu fi bănuit ea că sub această juncă se ascunde altceva? Deși fără voie, i-o dăruiește.

Dar, chiar după ce rivala sa Io i-a fost dăruită, zeița nu scapă totuși numaidecât de gelozia ce o chinuia și de frica ce o tortura, căci se temea încă de Jupiter, se temea de o nouă trădare. În cele din urmă a încre-dințat-o în paza lui *Argus,* fiul lui Arestor.

Argus era un monstru care avea împrejurul capului său o sută de ochi. Pe rând, câte doi se odihneau, iar ceilalți vegheau și stăteau la pândă; în orice poziție ar fi stat, privea pe Io. Chiar când stătea cu spatele, Io îi era tot înaintea ochilor.

În timpul zilei o lăsa să pască; când soarele însă cobora sub pământ, o închidea și o lega de gât cu un lanț, nevrednic de un astfel de gât. Nenorocita! Se hrănește cu frunze și cu iarbă amară! În loc de pat, sărmana se culcă pe pământ, care nici măcar nu era acoperit cu iarbă. Când voia să întindă brațe rugătoare spre Argus, nu avea ce brațe să întindă; când încerca să plângă, din gura sa nu putea să scoată decât mugete. Se înfricoșa de strigătul său și se îngrozea de propria-i voce.

Într-una din zile veni și la malurile Inachului, unde adeseori, ca fată, obișnuia să se joace. Când își văzu în apă coarnele ei cele noi, se îngrozi și, simțindu-și nenorocirea, o luă la fugă.

Naiadele nu o mai cunosc; chiar tatăl ei Inachus nu o mai cunoaște cine este. Dar ea însoțește pe tatăl său, însoțește pe surorile sale naiade, le îngăduie să o mângâie și să o admire.

Bătrânul Inachus culege iarbă și i-o pune dinainte; ea linge mâinile tatălui său și i le sărută și nu-și poate stăpâni lacrimile. De ce n-are ea grai? Ar cere ajutor, și-ar spune numele și și-ar povesti nenorocirea.

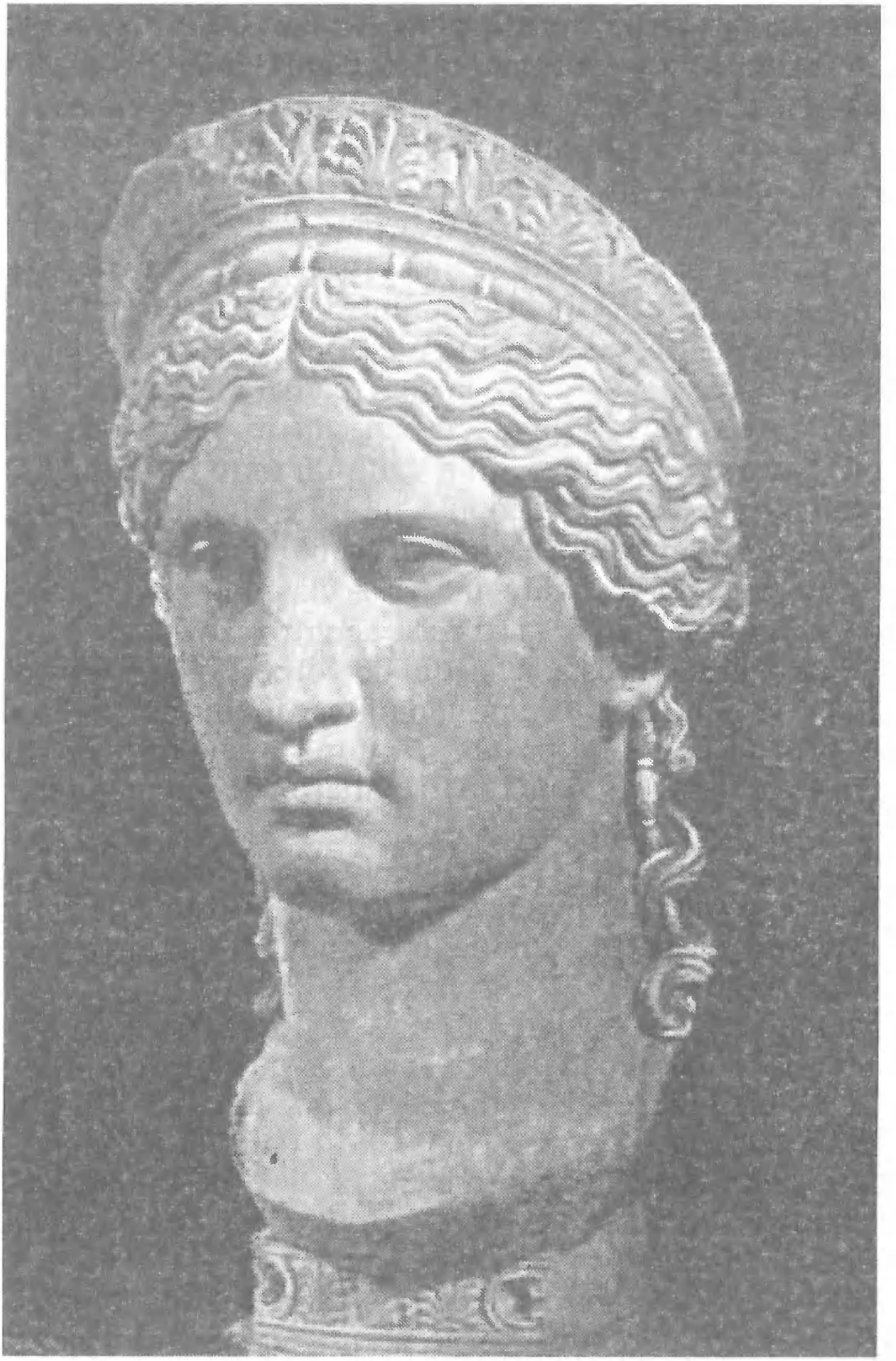

Hera-Juno, numită Ludovisi.
Statuie, muzeul Thermelor, Roma.

În loc de vorbă, însă, litera pe care piciorul ei o făcu în pulbere, vestea trista transformare a corpului ei.

„Vai de mine, nenorocitul, exclamă tatăl ei Inachus, atârnându-se de coarnele și de gâtul juncei albe ca zăpada! Vai de mine, nenorocitul, repetă el iarăși. Tu ești, oare, copila pe care te-am căutat peste întreg pământul? De nu te-aș fi găsit, jalea mea ar fi fost mai mică, decât acum că te-am găsit. Tu ești mută și nu răspunzi la vorbele mele, suspini numai din adâncul pieptului tău și la vorbele mele mugești! Acesta e singurul lucru ce poți să faci. Iar eu fără să știu de soarta ta, îți pregăteam cameră de nuntă și de măritiș; întâia mea dorință era un ginere și a doua niște nepoți". „Acum, tu trebuie să-ți cauți un mire în turmă, între vite; din turmă vei avea și copii și nu-mi e îngăduit să sfârșesc prin moarte o durere așa de mare, ci mă chinuiesc, căci sunt zeu – Inachus era zeul fluviului cu același nume – și închisa poartă a morții deschide jalea mea pentru veșnicie".

Pe când amărât rostea el astfel de vorbe, Argus cu fruntea înstelată de ochi, îi întrerupe tânguirea, îi smulge pe Io din brațe și o duce în alte pășuni. În urmă monstrul se așează pe creștetul unui munte, din depărtare, de unde putea să spioneze în toate părțile.

Dar stăpânul zeilor nu mai poate suferi nenorocirea atât de mare a copilei lui Inachus și cheamă numaidecât pe fiul său Mercur, născut de strălucita Pleiadă, și-i poruncește să ucidă pe Argus.

Mercur repede își pune aripi la picioare, își ia în mâna sa puternică toiagul care aduce somn, și pe cap își potrivește casca. Astfel gătit se repezi din cer pe pământ. Aci, își scoase coiful, îl puse la o parte, își puse la o parte și aripile și nu rămase decât cu toiagul fermecat. Ia chip de cioban, care, mânându-și turma sa de capre prin țarini retrase, venea cântând din fluier.

Păzitorul Argus, fermecat de noua arie, îi zise; „Oricine ai fi, stai, te rog, puțin cu mine pe această stâncă; căci nicăirea iarba nu este mai bună pentru turme, ca aci, și apoi această umbră pe care o vezi este așa de plăcută pentru păstori!".

Mercur se așează jos și spu-nându-i multe fleacuri, îl ținu cu vorba o mare parte din zi.

Cântând din fluierul său de trestie, se încerca să adoarmă ochii veghetori ai lui Argus. Acesta, totuși, se lupta să învingă molatecul somn și, deși somnul îi cuprinde o parte din ochi, ceilalți totuși vegheau.

Se inventase de curând naiul. Argus îl întrebă în ce chip s-a inventat.

Atunci Mercur începe să grăiască:

Mercur omorând pe Argus.
După o piatră antică gravată.

„În munții înghețați ai Arcadiei, între nimfele Dryade din pădurile nonacrine, a fost o naiadă pe care nimfele o numeau Syrinx (Naiul). Nu o singură dată frumoasa nimfă amăgise pe Satirii care o urmăreau și încă și pe zeii care trăiesc prin umbroasa pădure și prin roditoarele câmpii ale acestei țări. Consacrându-se zeiței Diana, imita în apucăturile ei, în îmbrăcămintea ei și în castitatea ei, pe această zeiță. Și ar fi putut fi luată drept Diana, dacă dânsa n-ar fi avut arcul de corn, pe când zeița – de aur; dar și așa făcea pe lume să se înșele. Pe când se întorcea odată de pe colina Liceană, Pan, având capul împodobit cu o ghirlandă de pin, o zărește și i se adresează cu aceste vorbe..."

Rămânea să povestească vorbele lui Pan, cum nimfa, disprețuind rugăciunile lui, a fugit prin poteci neumblate, cum a ajuns până la liniștitele ape ale nisiposului Ladone; cum străveziile ei surate nimfe naiade ar fi rugat-o să se transforme, fiindcă apele râului îi împiedicau fuga; cum Pan, când socotea că o are deja în mâini, îmbrățișa în loc de corpul nimfei o trestie de baltă; cum, pe când Pan ofta, trestia bătută de vânt a produs un sunet ușor și asemenea unui suspin și cum zeul zise: „cel puțin pe această cale mă voi înțelege pe viitor cu tine", și cum, din trestii de felurite lungimi, unite între dânsele prin legături de ceară, a făcut *naiul, siringa,* care poartă numele nimfei...

Astfel de vorbe avea să-i mai spună, când Mercur vede că toți ochii monstrului Argus au fost biruiți și că lumina lor este acoperită de somn. Își curmă numaidecât vorba și-i întărește somnul, mângâindu-i obosiții ochi cu toiagu-i fermecat. Fără zăbavă, cu sabia-i încovoiată, taie gâtul monstrului, îl îmbrâncește de pe vârful culmii și pătează cu sânge prăpăstioasa stâncă.

O, Argus! tu zaci acum în întuneric și lumina, pe care o aveai în atâția ochi, s-a stins cu totul și o noapte adâncă acoperă acum cei o sută de ochi ai tăi! Copila lui Saturn, Junona, însă, strângându-i, îi așează pe penele păsării sale favorite și umplu coada *păunului* cu giuvaeruri scânteietoare (Fig. 32).

Cumplita turbare a Junonei, împotriva nenorocitei vaci Io, nu se potoli nici acum. De aceea, porunci unei Furii ca, sub formă de tăun sau strechie, să o gonească peste tot pământul.

Ajungând la Nil, căzu în genunchi și ridicându-și gâtul spre cer cu gemete, lacrimi și mugete, se părea că roagă pe Jupiter să pună capăt nesfârșitelor ei nenorociri.

Jupiter înduioșat îmbrățișă cu brațele-i divine pe soția sa Junona și o roagă să sfârșească cu răzbunarea ei.

„N-aibi, de aci înainte, nici o frică, îi zise, în viitor nu-ți va mai fi pricină de durere" și se jură pe apele Stigelui, dovadă de sinceritatea spuselor lui.

La acestea, zeița Junona își potoli ura; Io își ia numaidecât figura de mai înainte și se face femeie cum a fost: [îi] dispare părul de pe corp, coarnele îi descresc, orbita ochiului devine mai mică, gura i se strâmtează, îi revin mâinile și umerii, apoi căzându-i copita, revin cele câte cinci unghii. Nimic nu mai rămâne din vacă, afară de albeață.

Nimfa se ridică slujindu-se de cele două picioare, dar se teme de a vorbi, ca să nu mugească, ca pe timpul când era vacă și cu frică scoate cuvinte întretăiate.

După ce a dat naștere fiului său *Epaphus,* a rămas pentru totdeauna în Egipt și a fost adorată ca zeiță, sub numirea de *Isis.*

5. Europa

În singurătatea palatului său părintesc din Tyr, trăia într-o vreme fecioara Europa, fiica regelui Agenor.

Într-un miez de noapte, atunci când visurile nu înșeală, fecioara Europa visă un vis ciudat. I se păru că două continente, Asia și cel pe care stăm noi astăzi, în chip de femei, se certau între ele, a cui să fie ea, Europa.

Una dintre cele două femei, după înfățișare era străină, cealaltă însă, părea după chip și port, chiar din țara ei, din Fenicia.

Aceasta din urmă se lupta cu îndârjire pentru copila ei, pentru Europa, zicând că nu i-o dă, căci ea a născut-o și ea a crescut-o.

Femeia străină nu se dă biruită, ci o apucă în brațele ei uriașe, ca pe o pradă, și o duse cu sine, fără ca ea, Europa, să se fi putut împotrivi. „Vino cu mine, drăguță, zise străina, te duc la Jupiter, căci așa îți este hărăzit de soartă".

Europa se deșteptă și, bătându-i-se inima cu putere, se ridică drept în picioare. Mult timp rămase în pat uluită, având, parcă, înaintea ochilor săi chipul celor două femei. Numai într-un târziu putu să grăiască și să rostească: „Ce putere cerească va fi aceea care mi-a trimis această vedenie? Ce visuri minunate mi-au tulburat somnul meu cel dulce? Cine o fi fost străina pe care am văzut-o în vis? Cum se apropia ea de drăgăstos de mine și chiar când m-a luat cu de-a sila, cu ce privire de mamă nu mi-a râs! Dar-ar zeii ca acest vis să se adeverească".

Se făcu ziuă; lumina strălucitoare a soarelui șterse din sufletul Europei orice urmă de vis. Porni, deci, gătită după plăcerile și ocupațiunile ei obișnuite.

Veniră prietenele ei de joc și de preumblări și cu toatele se duseră pe țărmul mării, ca să culeagă flori și să asculte murmurul dulce al valurilor. Toate fetele își aveau hainele înflorate; Europa, însă, purta o haină brodată cu aur, reprezentând scene din viața zeilor. Haina aceasta fusese dăruită odinioară chiar de Neptun și ajunse ca moștenire lui Agenor.

Gătită cu această haină de mireasă, Europa cu prietenele ei se găsea pe țărmul mării, jucându-se și culegând flori. Fiecare fată strângea florile ce-i erau mai dragi. Una culegea coprine, alta zambile, o a treia viorele, altele flori de șofran. Alergau zburdalnice de ici colo, și, în mijlocul tuturora, mai mândră decât toate era Europa, întocmai ca și Venus între Grații, și ținea în mână un mănunchi de trandafiri.

După ce culeseră destule flori, se așezară cu toatele pe iarbă, având pe Europa în mijlocul lor, și începură să împletească cununi, pe care să le agațe în urmă de ramurile pomilor pentru nimfele acelor livezi.

Nu se bucurară mult de această stare, căci visul din timpul nopții începu să se adeverească.

Nebiruitul Jupiter, fiind atins de săgețile iubirii, se îndrăgosti de frumusețea Europei. Dar, fiindcă avea frică de gelozia soției sale și fiindcă n-avea nădejde să cucerească inima nevinovatei fecioare, a născocit o nouă șiretenie.

Se schimbă dintr-odată la chip și se prefăcu în taur. Ce taur superb! Nu era un taur ca cei ce pasc pe câmp, sau ca cei ce trag la jug, el era un taur mare, cu gâtul gros, cu ceafa rotundă și plină. Coarnele lui erau mici, subțiri și răsucite, și erau strălucii ca pietrele scumpe. Avea o culoare galbenă ca aurul, și numai pe frunte avea o pată argintie, în formă de lună; iar în cap îi străluceau niște ochi albaștri rotitori.

Înainte de a se întruchipa Jupiter în taur, chemă la sine pe Mercur, în Olymp, și fără să-i descopere planurile sale, îi zise: „Grăbește-te, fiul meu, tu care întotdeauna mi-ai îndeplinit poruncile. Vezi, tu, colo jos, acea țară? Este

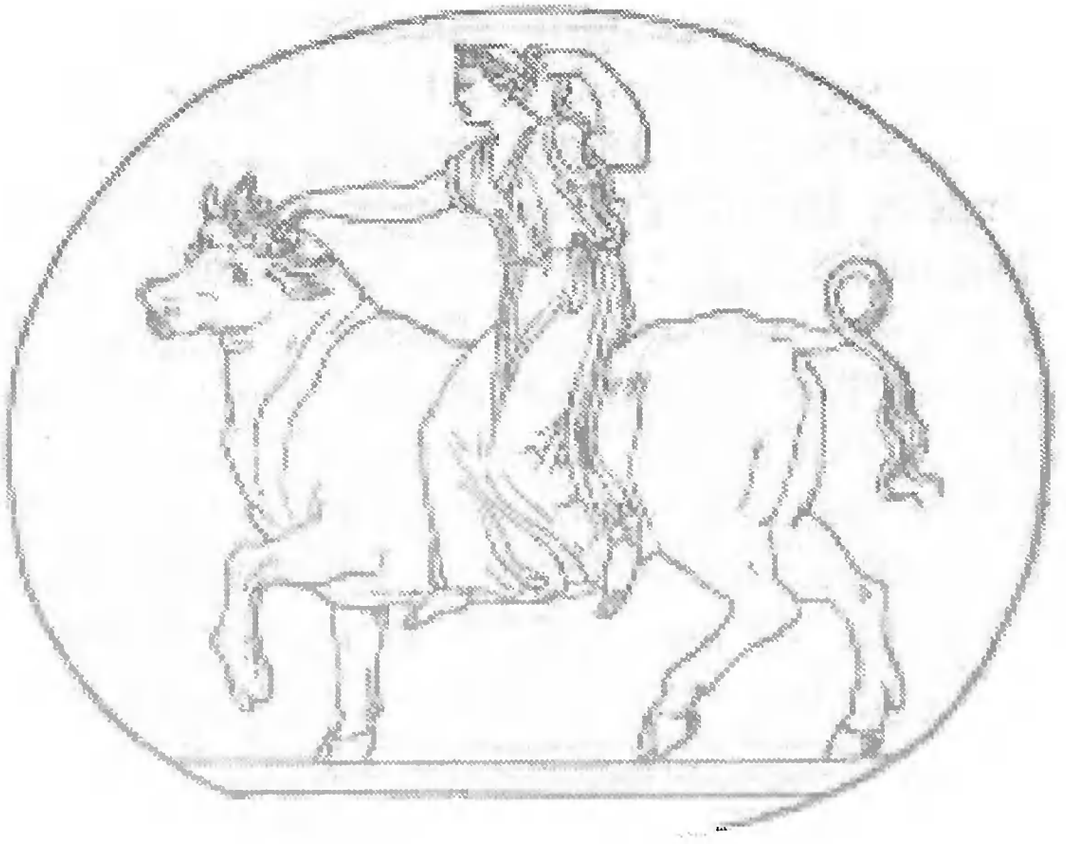

Răpirea Europei.
Piatră antică gravată.

Fenicia. Du-te acolo și să-mi mâni către țărmul mării cirezile de vite ale regelui Agenor".

În câteva clipe, într-aripatul zeu se și duse pe câmpiile Sidonului și mână cirezile de vite, în mijlocul cărora, fără să știe Mercur, se afla și Jupiter transformat în taur.

Ajungând cu ele pe câmpiile unde se jucau fetele, răsfățându-se cu flori, frumosul taur, în care se ascunsese Jupiter, se apropie de fete, în vreme ce celelalte vite se răspândiră în toate părțile. Mândrul animal se preumblă falnic prin iarba deasă. Ochiul său nu era înspăimântător, întreaga sa făptură era plină de blândețe. Europa și celelalte fete încep să admire frumusețea puternicului taur și văzându-l blând și domol, ardeau de dorința de a-l vedea din apropiere, de a-l mângâia, de a-i netezi părul.

Taurul parcă simțea cât era de admirat de fete. De aceea, se apropie tot mai mult până ce veni lângă Europa. Ea văzându-l în apropiere se sperie și se retrase câțiva pași înapoi; dar când văzu că animalul stă blând și nemișcat, prinse curaj, se apropie de el și întinse mănunchiul de flori la botul lui plin de spume.

Taurul linse florile și mâna gingașă care îl mângâia. Din ce în ce i se părea fetei mai frumos taurul și, în cele din urmă, își luă curajul și-l sărută pe fruntea lui cea netedă.

De bucurie, taurul scoase atunci un muget, dar nu un muget obișnuit de taur, ci ca sunetul armonios al unei trompete, când răsună între doi munți.

Se lasă jos la picioarele fetei, se uită la ea cu drag și întorcându-și gâtul îi arată spinarea lată.

Europa nemaiavând acum nici un fel de frică de taur, zise către prietenele sale: „Veniți și voi mai aproape, dragele mele, să ne suim pe spinarea acestui animal. Vom petrece bine stând pe spatele lui, ca pe o corabie frumoasă. E așa de blând și frumos, nu seamănă deloc cu ceilalți tauri; credeți-mă, el are minte ca un om și nimic nu-i lipsește decât graiul".

Cu aceste cuvinte luând florile ce le aduceau fetele, împodobi coarnele taurului și veselă se sui pe spinarea lui. Tovarășele se uitau încremenite la ea.

Taurul, după ce se văzu cu prada dorită în spate, se ridică numaidecât și plecă cu pas domol, fără ca fetele însă să-l poată urma.

Când ajunse la marginea câmpiei, pe țărmul nisipos al mării, deodată își iuți pasul, alergând nu ca un taur, ci ca un cal într-aripat.

Până ce Europa să se dezmeticească, el se și aruncase în valuri și înotând cu povara în spate, despică grăbit apa. Fata se ținea strâns, cu dreapta de un corn al taurului, iar cu stânga se sprijinea pe spinarea lui.

Vântul îi sufla prin haine, întocmai ca în pânzele unei corăbii. Înfricoșată biata fată privea înapoi spre țărm și-și striga necontenit prietenele într-ajutor. Dar în zadar. Acestea nu o mai vedeau și nu o mai auzeau, iar apa o înconjura din toate părțile, udându-i piciorușele ei cele albe.

Taurul înota plutind în largul mării, întocmai ca o corabie. În curând nu se mai zărea nici țărmul. Soarele se apropia de asfințit. Încetul cu încetul, în licărirea nopții, nu se mai vedeau decât valuri și stele.

Noaptea întreagă și ziua următoare întreagă a dus-o

taurul pe spatele sale, având însă grijă ca apele să nu ude scumpa sa povară.

În sfârșit, către seară, ajunseră la uscat.

Taurul se avântă pe țărm, așează pe fată sub umbra unui pom, iar el se făcu nevăzut. În locu-i apăru un june de o frumusețe dumnezeiască. Acesta spuse fetii că este stăpânitorul insulei și-i făgădui sprijinul său, dacă îl va luă de bărbat.

Europa, singură și părăsită, îi întinse mâna în semn de învoială. Cu aceasta Jupiter își ajunse scopul și se făcu apoi nevăzut.

A doua zi, Europa se deșteptă târziu din toropeala în care căzuse. Aiurită privea în dreapta, privea în stânga, ca și cum ar căută cu ochii patria ei iubită și chemă cu deznădejde numele scumpului ei tată. Se opri însă și își zise: „Cum mai pot eu, pierduta de mine, să mai rostesc numele tatălui meu? Ce nebunie m-a împins să-mi uit de scumpii mei părinți și cum am ajuns eu aci? Nici cu moartea nu-mi pot spălă greșeala. Dar nu; eu n-am făcut-o aceasta cu voia mea, eu sunt nevinovată. Și poate nici nu e aievea, ci un vis urât, care se va risipi îndată. Cum puteam eu să-mi părăsesc părinții, să plec din mijlocul florilor, dintre prietenele mele iubite, pentru ca să fug pe spatele unui taur?“.

Așa vorbea ea și-și freca mereu ochii, voind să se trezească din visul cel urât. Dar totul era în zadar; chipurile străine rămâneau în jurul ei neschimbate; arbori necunoscuți, stânci necunoscute și valuri se izbeau de țărm tot necunoscuți.

„De mi-ar ieși acum înainte acel blestemat de taur, strigă ea furioasă, l-aș omorî chiar cu mâinile mele. Nu m-aș lăsă până nu i-aș rupe monstrului coarnele, deși mai înainte mi se părea vrednic de iubit. În zadar însă plâng. După ce mi-am părăsit patria, acum nu mi-a mai rămas decât să mor. Zei, dacă nu m-ați părăsit cu totul, trimiteți-mi în cale un leu sau un tigru. Dar, poate că frageda mea carne îi va ademeni și pe aceștia și voi fi osândită să aștept până ce foamea neîndurată va scofâlci obraji mei rotunzi“.

Nici o fiară sălbatică, însă, nu se arătă, iar natura în jurul ei surâdea scăldată în razele de soare ale unui cer senin.

Ca biciuită de furii, Europa sări în sus. „Ființă ticăloasă, strigă ea, nu auzi tu glasul tatălui tău din depărtare? El te blestemă, dacă nu-ți pui capăt zilelor ce mai ai. Uite, îți arată platanul acela, de care poți să te spânzuri cu cingătoarea ta, uite, îți face semn către stânca aceea înaltă, de pe care sărind te-ai putea prăpădi în adâncul mării. Sau vrei poate mai bine să fii amanta unui barbar, să-i fii sclavă toată viața? Asta să-ți fie soarta ta, mândră fiică a lui Agenor?".

Așa se frământă biata fată, gândindu-se la moarte și totuși fiindu-i frică de ea.

Deodată, însă, auzi în apropiere un murmur tainic; speriată își întoarse capul și zări îndărătul ei pe zeița Venus, împreună cu fiul ei Amor, strălucind într-o lumină supranaturală.

Zeița, cu surâsul pe buze, îi grăi astfel: „Nu fi mâhnită, fată frumoasă! Urgisitul de taur va veni iarăși, pentru ca să-ți întindă coarnele sale pe care să le sfărâmi. Să știi, însă, că eu sunt aceea care ți-am trimis în casa ta părintească acel vis. Mângâie-te, Europo, căci Jupiter este cel ce te-a furat. Tu ești soția de pe pământ a celui nebiruit din cer. Numele tău va fi nemuritor, căci pământul străin, care te-a găzduit, va purta pe viitor numele tău de *Europa*".

Europa avu cu Jupiter trei copii, pe Minos, Rhadamante și Sarpedon.

Europa răpită de taur.

IV. POSEIDON-NEPTUN

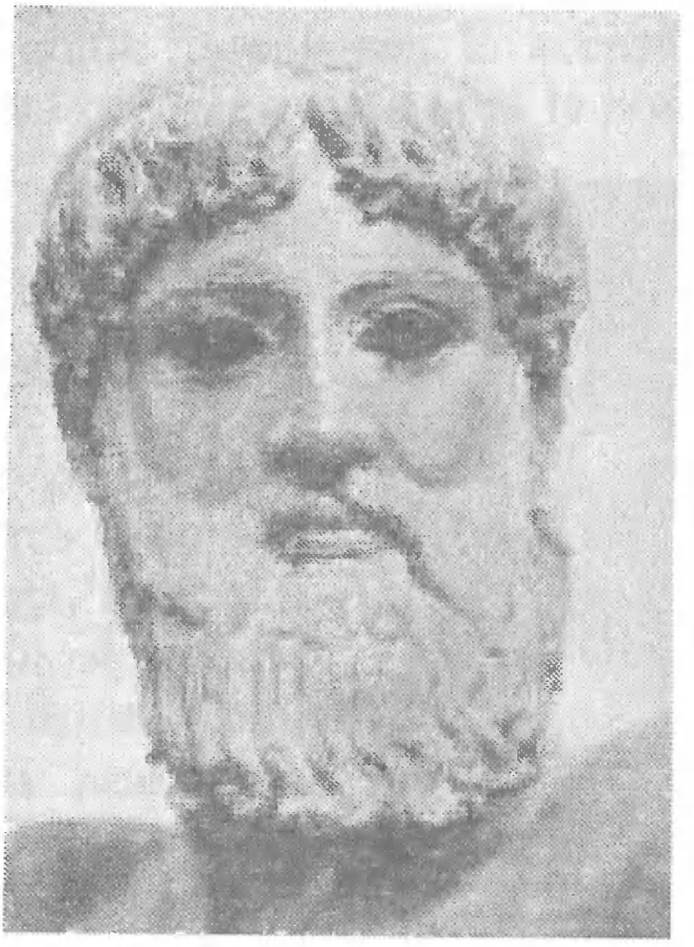

Poseidon.

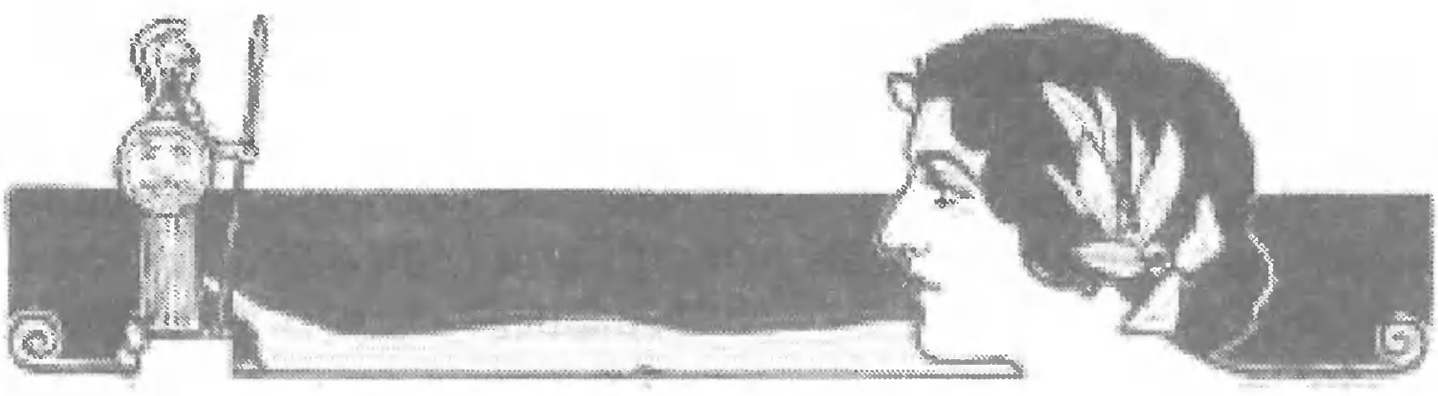

1. Naşterea şi caracterul zeului

Neptun era fiul lui Saturn şi al Rheei, frate cu Jupiter şi cu Pluton. La naştere, mama sa Rhea, temându-se ca să nu fie înghiţit de Saturn, cum se întâmplase şi cu ceilalţi fraţi ai lui, îl ascunse – ne spune o legendă – într-un staul de oi, dându-l în seama ciobanilor să-l crească.

Aici a stat el până când fratele său mai mic Jupiter, sculându-se împotriva tatălui lor Saturn, l-a biruit pe acesta şi l-a aruncat în negrul Tartar.

Neptun dădu ajutor fratelui său în această luptă şi el a fost acela care a pus zăvoarele de aramă la porţile Tartarului, unde crudul său părinte a rămas pentru vecie. Iar la împărţirea lumii între cei trei fraţi, Neptun căpătă împărăţia mărilor şi a apelor.

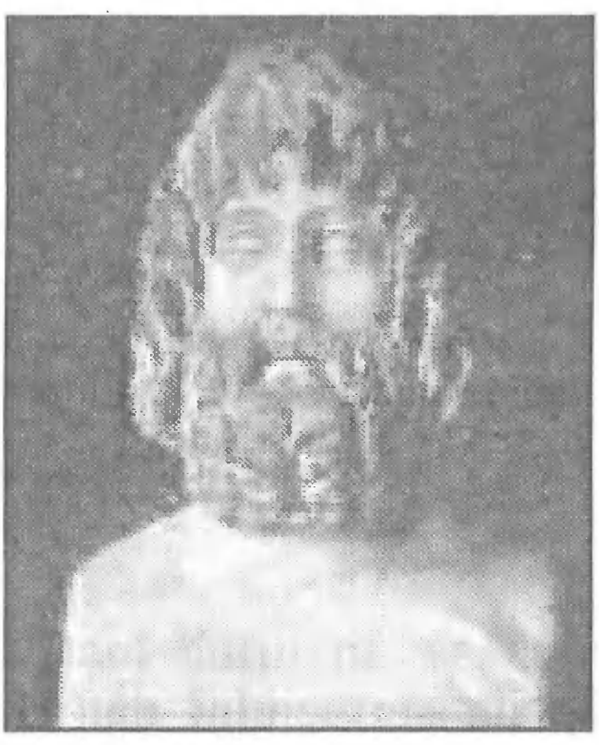

Poseidon-Neptun.
Cap de bronz,
Muzeul naţional din Bucureşti.

Vijelios, furios şi furtunos, întocmai ca şi marea tulburată pe care o stăpâneşte, întocmai ca şi puhoiul râului ce aşterne la pământ toate în drumul său, Neptun poartă în mână un trident, un fel de furcă cu trei coarne, semnul atotputerniciei sale; cu acest trident fabricat, ca şi sceptrul lui Jupiter, în

Poseidon-Neptun.
Statuie, muzeul de la Dresda.

atelierele Cyclopilor, când izbește în pământ, se clatină munții și se cutremură infernul. Sub pașii săi se mișcă pădurile, se mișcă și câmpiile. El strânge norii, face să curgă din ei ploaia, ridică furtunile, tulbură marea și, când vrea, o potolește cu puternicul său trident.

Uneori umblă peste valuri, pe un car de spume, înconjurat de Nereide, Tritoni, delfini, balene și câini de mare; alteori se odihnește în liniște în palatul său de cleștar din fundul Mării Egee. De aci, cu câțiva pași, ajunge în Olymp, în ceata celorlalți zei. Cu oamenii muritori e bun și îndurător, și-i învață navigațiunea; câteodată, însă, se și supără și toate nenorocirile, câte se întâmplă pe ape, sunt pricinuite de supărarea lui.

Neptun, întocmai ca și ceilalți zei, ia parte la isprăvile oamenilor, se amestecă în afacerile lor și uneori chiar îndeplinește slujbe, care nu s-ar prea potrivi cu demnitatea sa.

Astfel, odată, când regele Laomedon a ridicat zidurile cetății sale Troia, Neptun, împreună cu Apollo, ca niște salahori, au ajutat pe rege în lucrarea sa; în urmă însă, Laomedon a refuzat lui Neptun răsplata serviciului dat, din care pricină zeul, în războiul dintre greci și troiani, a luat partea grecilor, alături de sora sa Junona.

Într-una din zile, ne spune Homer, Junona și-a păcălit bărbatul, pe care, dezmierdându-l, l-a adormit pe brațele sale.

Neptun alergă numaidecât în tabăra grecilor, care fuseseră biruiți și restabili lupta.

Când Jupiter s-a trezit din somn și a văzut cele ce se întâmplase, a luat la ceartă pe Junona că a îndemnat pe zei să ia partea grecilor împotriva troianilor. – Se știe că Junona avea pică pe troiani, de când Paris a dat mărul frumuseții zeiței Venus. – Junona s-a jurat, pe tot ce avea mai sfânt, că ea n-a pus pe Neptun să se lupte.

Jupiter, când auzi jurământul soției sale, râse cu poftă și dădu poruncă să fie chemată *Iris* (curcubeul). Iris, care era mesagera puternicei Iuno, fu trimisă numaidecât la Neptun, cu poruncă aspră, să părăsească îndată lupta, și să se ducă, fie în Olymp, fie în valurile mărilor sale.

Porunca cea aspră a lui Jupiter îl supără grozav pe

Neptun mergând pe ape,
sculptură într-un candelabru antic, Vatican.

Neptun. De aceea, zise lui Iris: „El mi-e frate, o recunosc, dar, când am împărțit domnia lumii, sorțul a vrut ca el să ia cerul și eu marea. Pământul ne este comun. Amândoi avem o putere deopotrivă asupra lui. Deci, nu mă supun poruncii lui Jupiter. Cu poruncile lui îngâmfate să sperie el pe fiii și fiicele sale, nu pe mine!“

Iris, văzându-l atât de supărat, îl îmbună cu vorbe dulci și în urmă îi zise: „Să duc în adevăr vorbele tale puternicului Jupiter, sau îmi dai un alt răspuns?“

– „Da, ai și tu dreptate, replică Neptun, ai vorbit o vorbă cuminte. Nu poți, însă, să-mi iei în nume de rău; vorbele fratelui meu m-au rănit adânc. Dar mai bine mă supun“.

Astfel Neptun părăsi tabăra grecilor și se afundă în adâncul valurilor mării.

Două animale erau consacrate lui Neptun: calul și delfinul. Calul l-a creat el însuși, izbind cu tridentul în pământ, iar ca să-l îmblânzească a născocit frâul. Mai scump decât calul, însă, îi era delfinul.

Într-una din zile, Neptun se luă după Ceres. Zeița, însă, ca să scape de urmărirea zeului se prefăcu în iapă; Neptun luă atunci forma unui cal și din unirea lor s-a născut vestitul cal *Arion,* pe care zeul i l-a dăruit lui Hercule.

Soția lui Neptun a fost *Amphitrita.*

Iris.

2. Amphitrita, delfinul

Amphitrita, tânăra fiică a Oceanului, trăia retrasă la poalele muntelui Atlas, într-o peșteră fermecată, cu pereții de marmură. Aci, ferită de razele soarelui și de ochii oamenilor, Amphitrita primea prinoasele ce-i aduceau în fiecare zi toate noroadele mărilor: alge mlădioase și scoici în fel de fel de fețe și mărgeanurile cele mai curate.

Vestea despre această frumoasă zână a mărilor străbătuse departe-departe și ajunse chiar până la palatele de cleștar ale

Fig. 37. – *O Nereidă.*
Desen pe un vas antic din Ruvo.

puternicului zeu din fundul apelor, ajunse până la urechile lui Neptun.

Acesta, într-o bună dimineață, își aruncă pe spate hlamida-i de purpură brodată cu fire de aur, își pieptănă cu tridentul pletele și barba cea încâlcită și, punându-și pe cap cununa de rege, se duse să vadă și el acea minune de fată, de care vorbea întregul norod al mărilor.

Ieșind tiptil din palatul său străveziu, fără să fie observat de Nereide și Naiade, o pornește pe întinsul nesfârșit al apelor și ajunge la poalele bătrânului Atlas, care, de mii și mii de ani, purta pe spatele sale gârbovite bolta albastră a cerului înstelat. .Numai doi delfini neobservați de zeu, îi urmăreau pașii, ridicându-se și scufundându-se în valuri și căutând să afle unde se duce așa de gătit stăpânul lor.

Soarele era pe asfințite, când Amphitrita, ieșind din ape,

Neptun și Amfitrita.
Figură pe un vas antic.

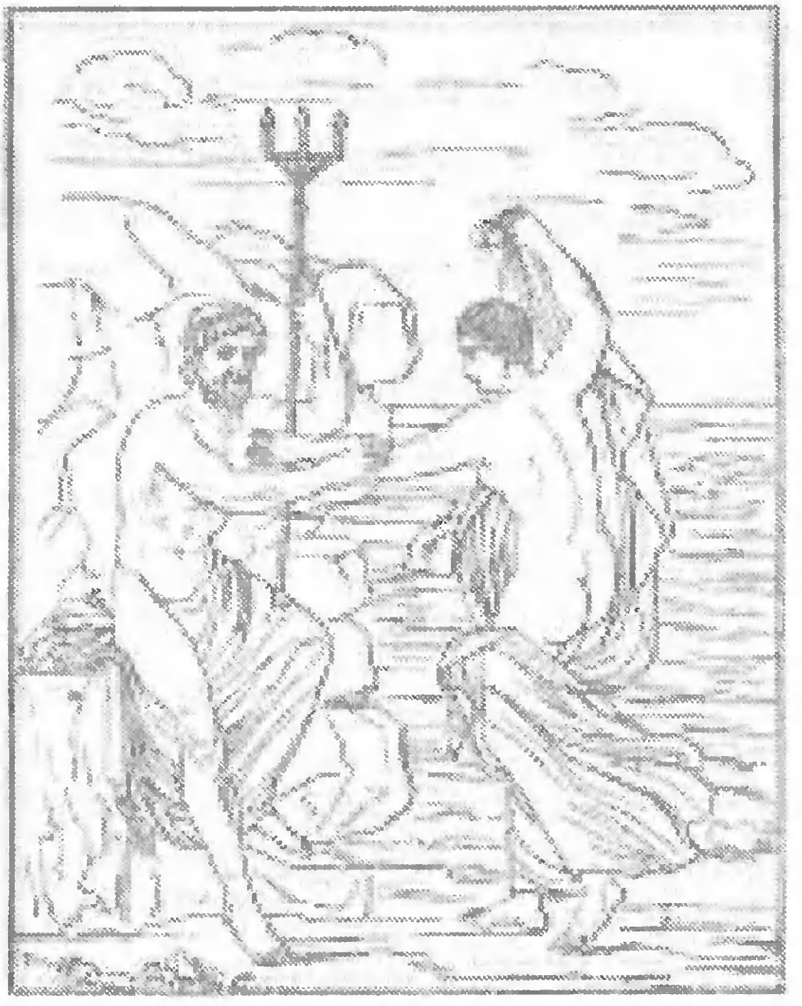

Neptun și Amfitrita.
Basorelief antic.

își storcea pletele sale ude și, ridicându-și ambele brațe deasupra creștetului, făcea să-i iasă sânii ei de fecioară.

Atunci deodată se pomenește în față cu un necunoscut, care avea fața arsă de vânt, barba plină de scoici și nisip și ochii mari și albaștri. Nimfa se îngrozi la această vedere și vru să o ia la fugă, dar zeul printr-o privire cruntă, dar și ademenitoare, o pironi locului și o făcu să se uite la el. Îi zâmbi, iar zeul mulțumit cu atâta, se întoarse la palatele sale de cristal, pentru ca să revină din nou a doua zi.

Amfitrita, scăpând de pericol, nu mai apăru, iar Neptun în fiecare zi venea, pe la apus de soare, ca să dea cu ochii de zâna care îl fermecase și-i furase mințile.

După o așteptare de ceasuri întregi, obosit și plictisit, zeul se retrăgea ca o furtună, și pe unde își ducea pașii, talazuri înalte cât casa se ridicau, umflând valurile și cufundând corăbiile care din nenorocire i-ar fi ieșit în cale; iar apele nu se linișteau decât atunci când ajungea în palatele sale din fundul mării.

Ajuns acasă, înaintea mâniei lui, nimfele înfundau cotloanele și nimenea nu îndrăznea să-i mai iasă în față.

Zile întregi de-a rândul mintea tulburată a zeului tulburase toate apele și toate mările și nimenea nu mai cuteza să-i iasă în cale, iar pricina acestei supărări nimeni nu o cunoștea. Numai cei doi delfini, ca doi bătrâni pricepuți, înțeleseră sufletul zeului și se hotărâră să se ducă, în numele stăpânului lor, la Amfitrita să o ceară de soție.

O porniră și, rostogolindu-se mereu prin ape, unul după altul, ajunseră la țărmul unei mări, unde găsiră pe Amfitrita culcată pe iarbă verde. Nimfa auzind zgomotul apelor se ridică pe un cot și privea cu plăcere la tumbele ce făceau cei doi pești marini.

Un mărgăritar uriaș se rostogoli la picioarele zeiței. Se făcu o lumină plină de farmec și unul din cei doi delfini povesti păsurile stăpânului său; celălalt începu să înșire bogățiile și comorile ce avea Neptun în palatele sale și mai ales să-i arate câte giuvaericale și mărgăritare avea să-i dea ca zestre.

Sufletul ei de femeie se înduioșă și primi propunerea petitorilor. Astfel, cei doi delfini au dat înapoi liniștea și chiar viața stăpânului lor Neptun. (Fig. 38 și 39).

La nuntă, cei doi delfini și-au cerut răsplata serviciului lor. Neptun, însă, i-a aruncat pe bolta cerească, unde și astăzi stau de strajă, *Constelațiunea celor doi delfini.*

*

De atunci pescuitul delfinilor este oprit și, în orice caz, întocmai după cum faci un păcat când omori o rândunică, păcătuiești în fața zeilor marini când pescuiești un delfin.

Pescarul care pleacă la pescuit de delfini, săvârșește o faptă rea, săvârșește o crimă care trebuie ispășită nu numai de el, ci și de întreaga lui familie.

Și este tot una, în fața zeilor nemuritori, ori omori un om ori omori un delfin.

Căci precum stăpânul pământului este omul, tot astfel stăpânul mărilor este delfinul și precum Dumnezeu a creat pe om, ca să fie mai mare și să domnească peste viețuitoarele

de pe uscat, tot astfel a vrut ca delfinul să fie mai mare și să domnească peste viețuitoarele din apă.

E chiar o prietenie strânsă între om și delfin și, dacă trebuie să credem pe poeții de demult, delfinii trăiau odinioară în orașe și schimbându-și natura lor pentru elementul mărilor, au luat forma de pești. Deși au intrat în mare, schimbându-și natura, moravurile lor, însă, au rămas aceleași, ca și mai înainte. Aceasta se vede din toate faptele lor.

Nu numai atât. Delfinii sunt prieteni ai oamenilor, fiindcă dau acestora ajutor, când se duc la pescuit de alți pești. Uneori chiar scapă pe oameni de nenorocire, prevestind prin jocul lor furtuna, când ea se apropie. Și apoi sunt și iubitori de muzică.

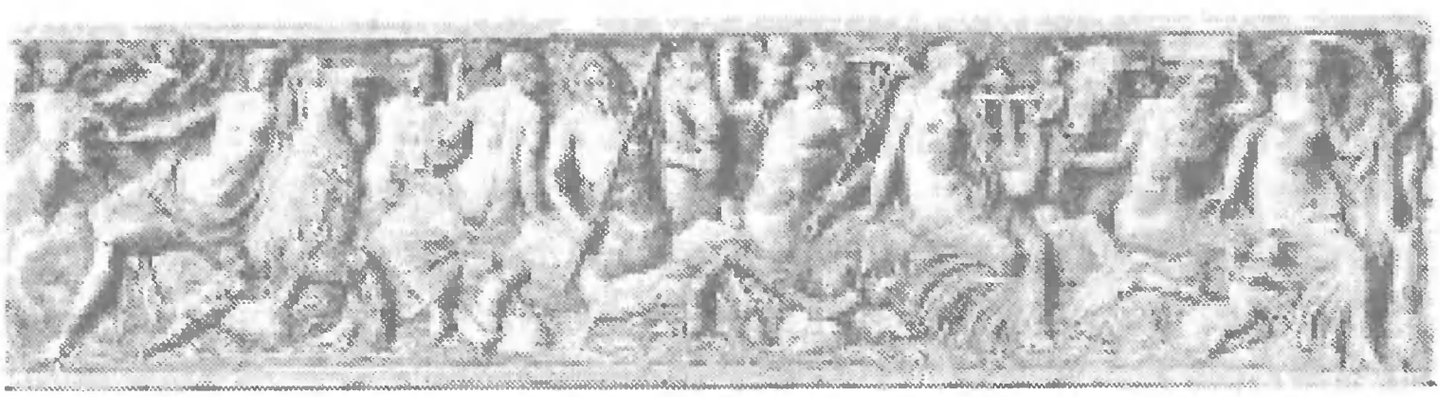

Nereidele,
basorelief pe un sarcofag antic, Luvru.

3. Arion

Arion era un mare cântăreț care trăia prin veacul al VII[-lea] înainte de Christos, la curtea regelui Periandru din Corint. Când își înstruna lira, râurile se opreau din cursul lor, lupul înceta de a mai urmări pe miel, iar acesta nu mai fugea de fiorosul său dușman. Câinele și iepurele, când cânta Arion, se așezau la aceeași umbră de copac, iar cerbul de mai multe ori, la cântecul lui Arion, s-a oprit pe același vârf de stâncă, alături de leu; cioara gâlcevitoare a șezut, adeseori, la vocea lui, alături de bufniță, iar porumbița, de multe ori, s-a apropiat de șoim. Chiar Diana, fermecată de vocea lui Arion, adeseori s-a oprit să-l asculte, părându-i-se că aude vocea fratelui ei Apollo.

Arion a cutreierat mări și țări, încântând prin cântecele sale pe toți, pe câți îi întâlnea în drum. Numele lui Arion străbătuse peste tot pământul și toate noroadele auziseră de cântecele lui și le ascultase. În toate orășelele Siciliei răsunase lira armonioasă a lui Arion și concertele lui fermecase pe toți locuitorii Italiei.

Într-una din zile, se hotărî să se întoarcă din Italia în patria sa de la Corint. Îmbarcându-se pe o corabie, își îngrămădi pe ea toate bogățiile pe care le câștigase cu arta sa muzicală.

Plin de sfială se urcă pe corabie temându-se în sufletul său, sărmanul, mai mult de valuri și de furtună, cu toate

că valurile aveau să-i dea un azil mai bun decât însăși corabia.

Marinarii lacomi, însă, dorind să pună mâna pe bogățiile lui, hotărâseră să-l arunce în mare.

În zadar se rugă el să-i cruțe cel puțin viața. În schimbul vieții, le oferea toate tezaurele și toate bogățiile sale. Degeaba, căci marinarii se temeau să nu-i trădeze în urmă.

Bietul Arion nu mai avea nici o nădejde de scăpare. „Nu vă mai cer viața, zise în cele din urmă cântărețul, luându-și inima în dinți, ca să înfrunte moartea, vă rog însă un singur lucru, lăsați-mi lira să mai cânt o dată".

Cu un surâs batjocoritor, corăbierii îi îngăduiră această amânare, îi acordară această favoare.

Arion își puse atunci pe cap coroana care ar fi stat bine și pe capul lui Apollo, își aruncă peste umeri hlamida-i vopsită cu purpură de Tyr și începu să-și instruneze lira-i răsunătoare. Era ca și lebăda care, pălită de o săgeată fatală, face să mai răsune încă o dată, înainte de moarte, melodia ei mișcătoare.

Fără să-și dezbrace hainele sale mândre, Arion se aruncă cu curaj, deodată, în mijlocul valurilor mării. Delfinii, care în mare număr parcă ar fi presimțit cine se găsea în corabie, făceau să salte apa cu tumbele și giumbușlucurile lor. Unul chiar primi numaidecât pe poet pe spatele sale, care, cu lira în mână, fermeca până și undele care îl ascultau.

Astfel, neatins, duseră delfinii pe Arion până la țărmul de miazăzi al Peloponezului. Iar marinarii, în vremea aceasta, socoteau că valurile mării au înghițit de mult pe cântărețul Arion.

Arion sosi teafăr la Corint și povesti regelui Periandru minunata sa scăpare. Nu trecu mult și sosiră și marinarii.

Unde ați lăsat pe Arion?, îi întrebă regele, fără să-și trădeze mirarea. „A murit" le fu răspunsul. Atunci intră în sală Arion.

Corăbierii necrezându-și ochilor, socotiră că au înainte-le o fantomă. Își mărturisiră crima și-și primiră cu toții

pedeapsa cu moarte. Toți fură răstigniți pe cruce, după obiceiul de pe acele vremuri.

După moartea poetului, *lira* lui a fost pusă pe cer, unde formează de atunci o prea frumoasă *constelațiune,* nu departe de astrul delfinului, de pe Calea Laptelui.

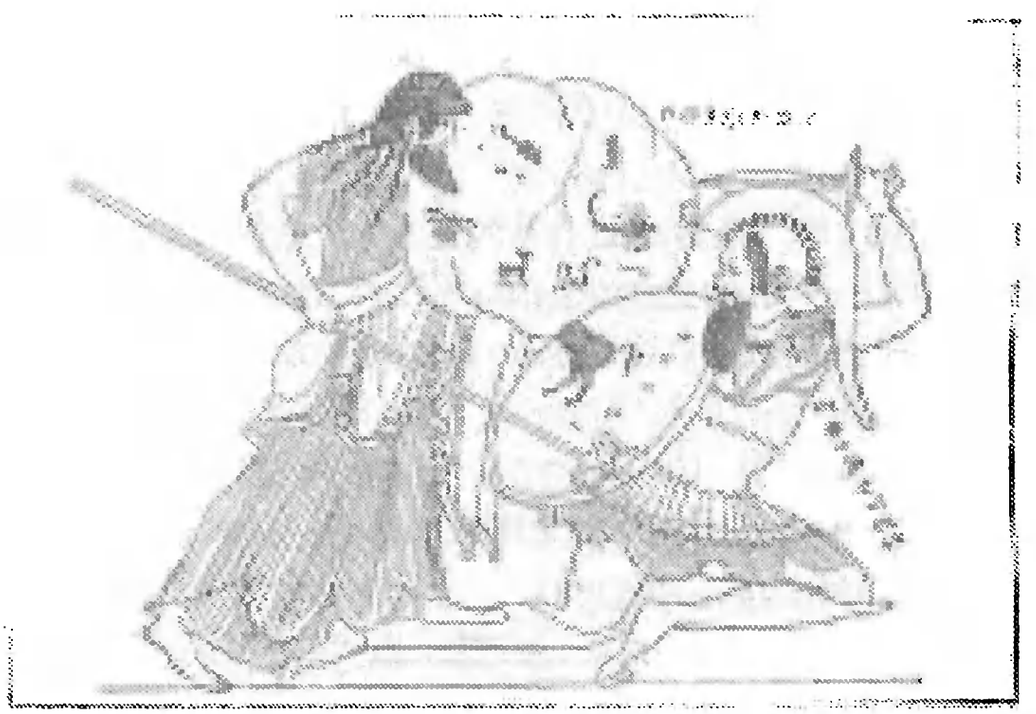

Neptun, ucigându-l pe gigantul Efialtes,
pictură pe un vas antic.

4. Galatea și Polifem

Cea mai frumoasă dintre toate Nereidele, nimfele mării, a fost *Galatea,* fiica lui Nereu și a drăgălașei Doris. De câte ori nimfa pleca pe mare, Tritonii și Amorașii, cu arcurile lor întinse, o însoțeau și-i formau cortegiul. Fiind iubită de un ciclop, își povestește astfel, prin gura poetului Ovidiu, pățania ei:

Acis era fiul lui Faunus și al nimfei Symaetis, iubit de tatăl său, iubit de mama sa și iubit mai ales de mine. Era chipeș, de vreo 18 ani, și-i mijea mustața. Îl iubeam; un cyclop din Sicilia, însă, mă urmărea cu zor.

Dacă m-ai întreba care patimă era mai mare în sufletul meu, dragostea pentru Acis sau ura pentru ciclop, ți-aș răspunde că amândouă erau la fel de mari. O, prea bună Venus, mare este puterea ta!

Acest gigant îngrozitor, spaima pădurilor, pe care nimenea nu l-a putut vedea fără să o pățească, acest disprețuitor al Olympului și al zeilor, simte și el puterea amorului.

Cuprins de dragoste, își uită de turmele sale, își uită de peșterile sale. Se gândește, însă, la chipul său, la chipul său cel urât și vrea totuși să placă și el. Își pieptănă cu o grapă părul său cel zburlit; își tăie cu o secere barba sa cea răsfirată; se oglindește mereu în ape; își potrivește fața sa de sălbatic.

Amorul îl doboară. Îl părăsise acum și sălbăticia sa, și

dragostea sa neînfrânată de sânge; corăbiile debarcau și părăseau acum țărmul fără nici o primejdie.

Telemus ajungând în vremea aceasta pe coastele Siciliei, Telemus, fiul lui Eurymide, pe care prevestirile sale niciodată nu-l dădură de minciună, întâlnește pe teribilul Polifem pe muntele Etna. „Unicul ochi pe care îl ai în mijlocul frunții, îi zise el lui Polifem, ți-l va scoate Ulise". „Minți, ghicitor stupid ce ești, altcineva mi l-a răpit", răspunse ciclopul râzând și bătându-și joc de amenințarea augurului care nu greșise niciodată.

Gigantul n-avea astâmpăr: acum cutreiera țărmul, turtind pământul sub pașii săi cei greoi, acum se retrăgea obosit în întunericul peșterilor sale.

Într-una din zile, veni și se așează pe stânca ce se înălța cu vârful ei în mijlocul undelor, fiind înconjurat de oile sale care se strânseseră ele de ele, împrejurul gigantului.

După ce și-a lăsat din mână bârna de brad, care îi servea drept măciucă, și din care s-ar fi putut face un catarg de corabie, își luă fluierul format dintr-o sută de trestii și făcu să răsune toți munții și toate apele de țiuiturile sale înfricoșate. Ascunsă sub o stâncă stăteam la sânul scumpului meu Acis, zice Galatea, și de departe auzii aceste vorbe care se întipăriră adânc în urechile mele:

«O, Galatea, tu care ești mai albă decât floarea de mălin, mai înflorită decât florile din livezi, mai zveltă decât o nuia de alun, mai strălucitoare decât cristalul, mai zglobie decât un ied tânăr, mai lucitoare decât o scoică tăvălită de talazurile mării, mai plăcută decât razele soarelui de iarnă și decât umbra în timpul arșiței de vară, mai plăpândă decât cele mai plăpânde fructe, mai înaltă decât paltinul, mai strălucitoare decât gheața, mai dulce decât strugurele copt, mai moale decât puful de lebedă, și, dacă n-ai fugi de mine, mai drăgălașă decât o grădină de flori. Dar, tot tu, Galateo, ești mai sălbatică decât o juncă nepusă încă la jug, mai tare decât un stejar încărcat de ani, mai înșelătoare decât o undă, mai alunecoasă din mâinile mele decât o ramură de salcie și decât o viță de vie, mai nepăsătoare decât o marmură rece, mai năbădăioasă decât un fluviu, mai mândră decât păunul

Poseodon-Neptun.
Statuie, Muzeul din Dresda.

cu penele sale, mai iute decât focul, mai aspră decât ghimpele, mai fioroasă decât o ursoaică cu pui, mai surdă decât adâncimile mării, mai neîmblânzită decât un șarpe călcat în drum și, spre marea mea durere, mai iute decât o cerboaică gonită de o haită de câini, și mai ușoară decât aripa zefirului.

Ah, dacă m-ai cunoaște, te-ai căi de fuga ta, ți-ar părea rău de lunga ta împotrivire și ai face totul să mă ții pe lângă tine. Eu am pe coasta muntelui o peșteră tăiată în stâncă, unde nu se simte, vara, arșița soarelui, unde nu se simte, iarna, înghețul. Am pomi încărcați cu poame, am vii nenumărate, unele cu struguri aurii, altele cu struguri ca purpura: ciorchinele lor te așteaptă. Tu, cu mâna ta, ai să culegi fragi parfumate, crescute în umbra pădurii și coarnă de toamnă și prune brumării și prune cu culoarea ca ceara. Nu-ți vor lipsi nici castane dulci, nici poame gustoase, când vei fi soția mea: arborii cu toții îți vor împlini pofta inimii tale. Turmele astea sunt toate ale mele și altele încă multe, care pasc prin păduri și prin văi; multe chiar se odihnesc acum prin peșterile munților. Dacă m-ai întreba de numărul lor, n-aș putea să-ți spun câte sunt. Numai săracii, doar, își numără vitele. Nici nu m-ai crede când ți-aș spune ce fel sunt vitele mele; vino de vezi, cum de abia își mai pot duce ugerele lor. Mielușeii stau în târlele lor cele calde, alții de aceeași vârstă stau în târlele de iezi. Am un lapte alb ca zăpada; o parte îl țin pentru băut, la o altă parte îi dau cheag. Lângă mine nu vei avea numai aceste daruri obișnuite, plăceri pe care și le poate da oricine: cerbi, iepuri, capre, o pereche de porumbițe și un cuib luat dintr-un vârf de copac. Am găsit în munți doi pui de urs, cu părul lung, pe care cu greu îi poți să-i deosebești unul de altul, așa de mult se aseamănă. I-am găsit și mi-am zis: pe ăștia îi voi păstra pentru stăpâna inimii mele. Vino, Galateo, ridică-ți capul deasupra valurilor de azur, vino și nu disprețui darurile mele. Eu îmi cunosc chipul; m-am uitat mai adeseaori în oglinda unei ape și mi-a plăcut figura mea. Uite ce mare sunt eu; nici Jupiter nu este mai mare în cer; căci, voi vorbiți mereu de nu știu care Jupiter, stăpânitor al lumii, cum îi ziceți voi.

Fruntea mea o acoperă o chică deasă, care îmi umbrește umerii întocmai ca o pădure. Iar dacă un păr zburlit îmi acoperă membrele, crede-mă, aceasta nu e o urâciune. Frumusețea copacului stă în foile sale, frumusețea calului stă în coama ce-i acoperă gâtul, podoaba păsărilor sunt penele, podoaba oilor este lâna; omului, însă, îi stă bine cu barbă și cu membre păroase. Am un singur ochi în frunte, dar el e ca un scut colosal. Ce? soarele de pe cer nu vede el toate, măcar că are un singur ochi? Unde mai pui că eu am de tată pe Neptun, stăpânul apelor voastre. El va fi socrul tău. Ai milă de mine, Galateo, te rog din adâncul inimii mele. Ascultă-mi rugăciunea. În viața mea, tu ai fost singura de care mă rog. Eu nu vreau să știu de Olymp, nu vreau să știu de Jupiter, nici de fulgerele lui. Numai înaintea ta, fiică a lui Neptun, tremur eu. Supărarea ta este mai teribilă decât fulgerul. Chiar și disprețul tău l-aș suporta mai ușor, dacă ai fugi de toată lumea, după cum fugi de mine. De ce, respingând pe un ciclop, tu iubești pe un Acis și pui mai prejos dragostea mea decât pe a lui. Acis să se iubească pe sine, nu pe tine, Galateo. De mi-o cădea, însă, în mână, are să vadă că puterea mea este deopotrivă cu mărimea-mi. Îi voi smulge de viu măruntaiele și i le voi împrăștia pe câmpii și pe undele tale, pentru ca numai astfel să se unească cu tine. Căci eu sunt o pară, iar flacăra mă arde din ce în ce mai mult. Ard, ca și când Etna și toate focurile sale ar fi în pieptul meu; și tu, Galateo, ești fără nici o milă!"

Cu aceste văicăreli neputincioase – eu vedeam totul – se scoală și ca un taur furios, căruia i se ia o juncă, nu mai poate sta pe loc, ci nebun cutreieră munții, cutreieră pădurile. Deodată, însă, fără să știm și fără să bănuim, mă zărește în brațele lui Acis. „Vă văd, zbieră el. Acestea sunt sărutările voastre cele din urmă". Strigătul lui era teribil, cum numai un ciclop poate să strige la mânie. Etna răsună cu groază. Eu pierdută mă arunc în valurile învecinate. Acis o ia la fugă. „Ajutor, Galateo, strigă el, tată, mamă, ajutor; ascundeți-mă în apele voastre, unde vreau să pier". Polifem îl urmărește; smulge o stâncă și o aruncă asupra lui și cu toate că numai un bolovan din stâncă îl ajunse, zdrobi totuși pe

Acis. Sub stânca ce strivi pe Acis, curgea sânge în valuri de purpură. În urmă, culoarea a început să dispară, apoi părea întocmai ca apa unui fluviu tulburat din cauza unei ploi, în sfârșit se prefăcu în izvor cu apă limpede și curată. Stânca se deschise, din crăpăturile sale crescu trestie verde și valuri de apă țâșnită în murmure. Era Acis metamorfozat în fluviu, în fluviul *Acis,* de lângă Etna (azi *Il Fiume freddo).*

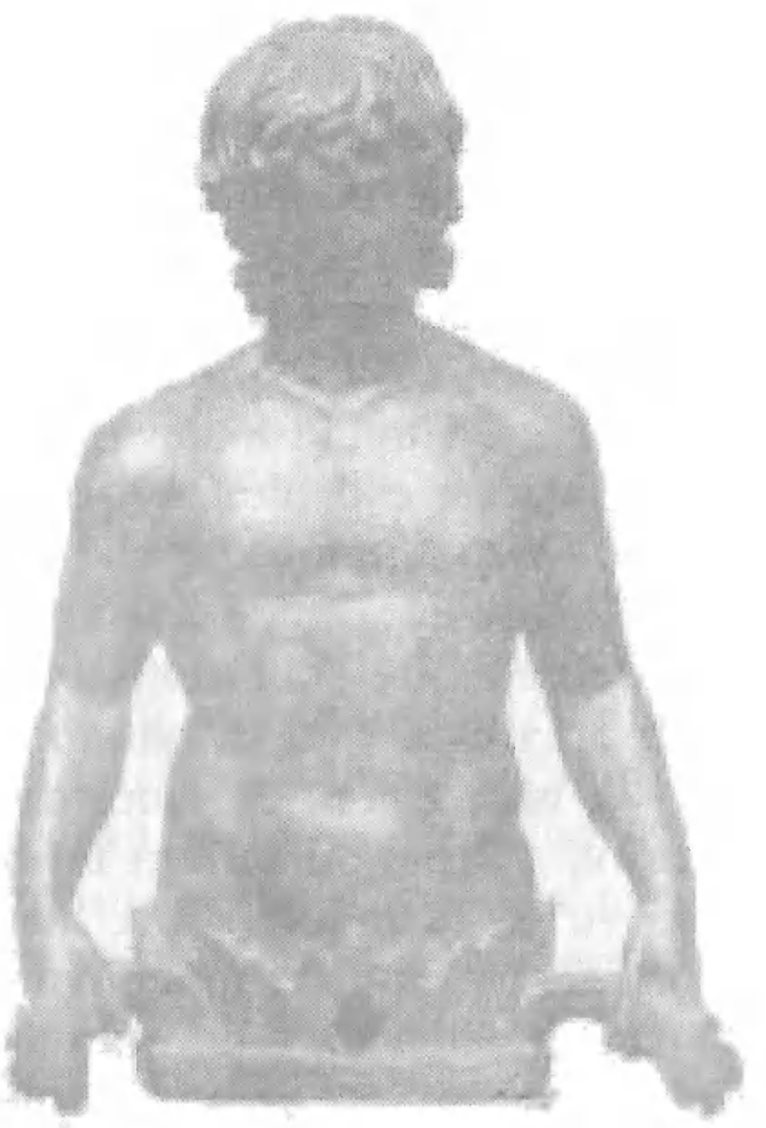

Triton.
Bronz, sec. II–III, Ermitaj.

5. Echo (Eco) și Narcis

Echoul a fost odată o nimfă, nu o simplă vorbă cum este astăzi. Fiind însă cam limbută, avea urâta apucătură, cum o are și acum, sa îngâne, să spună adică numai ultimele cuvinte pe care le aude.

Pedeapsa aceasta i-a dat-o zeița Junona, fiindcă, într-o vreme, pe când ea, Junona, căuta să prindă pe nimfe în brațele bărbatului său Jupiter, Echo ținu de vorbă pe zeiță, până să poată fugi nimfele.

Când, însă, Junona a descoperit această viclenie a șiretei Echo, i-a zis: „Limba aceasta a ta, care m-a înșelat, nu va mai avea nici o putere și de aci înainte te vei folosi prea puțin de ea".

Amenințarea s-a realizat. Echo de atunci n-a mai putut decât să redea ultimele sunete și să repete ultimele cuvinte pe care le aude.

Când, odată, Echo a zărit pe tânărul *Narcis* rătăcind prin păduri neumblate, s-a aprins de dragoste pentru el și a început, pe ascuns, să-i urmărească pașii.

Cu cât îl urmărea mai mult, cu atât mai mult flacăra iubirii îi cuprindea inima, întocmai ca și o faclă când se aprinde.

O! de câte ori n-a voit ea să se apropie de el cu cuvinte ademenitoare și să i se adreseze cu vorbe dulci! Natura sa, însă, se împotrivește și nu o lasă să înceapă, dar, pe cât îi

e îngăduit, ea e gata să aștepte cuvântul lui Narcis și să-i răspundă la rândul ei.

Din întâmplare, odată, Narcis pierzându-se de băieții ce-l întovărășeau, strigase: *„Cine este?"* – *„Este"* răspunse atunci Echo, ascunsă după o stâncă. Încremenit își aruncă ochii cu uimire în toate părțile. *„Vino"*, strigă el cu glas tare, și *„Vino"* îi răspunse și Echo. Se uită înapoi și nevăzând pe nimenea venind, zise: *„Ce fugi de mine"* și urechea sa auzi aceleași vorbe câte le spusese.

Păcălit de acest glas care îl îngâna, grăi din nou: *„Vin să ne întâlnim"*. – *„Să ne întâlnim"* răspunse și Echo, la cele mai plăcute vorbe pe care le dorea să le audă. Se încânta astfel fata de vorbele sale și, ieșind din pădure, mergea să se arunce în brațele ce-i erau dragi. Narcis, însă, se smucește și cu fuga se smulge din brațele ei. *„Mai bine să mor decât să fiu al tău"*, iar Ecoul nu răspunse decât *„să fiu al tău"*.

Nimfa disprețuită se ascunse atunci în pădure și, rușinându-se, își acoperi fața cu frunze și, din ziua aceea, trăiește numai prin peșteri solitare.

Dragostea însă i-a rămas în suflet și crește mereu din pricina durerii ce o simte în inimă pentru acest refuz.

Grijile ce nu o lasă să doarmă o slăbesc și-i istovesc trupul. Slăbiciunea o face să se zbârcească și tot sângele îi dispare din mădulare. Nu rămâne decât cu vocea și cu oasele; vocea n-a părăsit-o; oasele, însă, se zice că s-au prefăcut în stâncă.

De atunci Echo stă ascunsă prin păduri. Pe dealuri nu se mai zărește. E auzită de toți câți o strigă. E numai un sunet toată făptura ei.

Frumosul *Narcis* era din fire puțin cam sălbatic, și aceasta din pricina creșterii sale de acasă. Tatăl său a fost fluviul *Cephis,* care s-a îndrăgit de nimfa *Liriope,* vecina sa. Aceasta, însă, îi disprețuia iubirea. Atunci șiretul *Cephis* făcând să se reverse apele sale, dădu peste sărmana nimfă, care nu era decât un mic râuleț.

Astfel se uniră apele lor și din această căsătorie se născu Narcis.

Profetul *Tiresias,* fiind întrebat odată de Cephis în

Narcissus.
După un tablou de Lépicié.

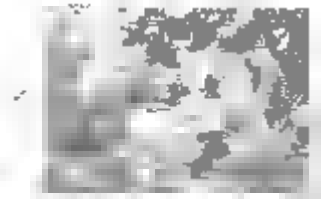

privința destinului acestui copil, răspunse că el ar putea să trăiască mulți ani, dacă nu s-ar vedea niciodată pe sine.

Această vorbă păru o prostie și multă vreme nu i s-a dat nici un crezământ. Viitorul, însă, dovedi că profetul nu s-a înșelat în proorocia sa.

Nu departe de aici era un izvor cu apă limpede, din care curgeau unde argintii, neatinse nici de picior de păstor, nici de căprițele ce pasc pe vârf de munte, nici de vreo altă vietate. Apa sa n-a tulburat-o nici o pasăre, nici o fiară și nici măcar vreo frunză căzută din copac. De jur-împrejur, locul umezit era verde, iar pădurea cea deasă nu lăsa să străbată până la izvor nici o rază caldă de soare.

Obosit de vânătoare și de arșiță, tânărul Narcis s-a așezat odată aci, fiind ademenit și de frumusețea locului și de apa cea limpede cu care voia să-și stingă setea.

Dar cu cât bea mai mult, cu atât setea i se făcea mai mare.

Pe când, cu burta la pământ, sorbea apă, încântându-se de chipul său frumos din undă, s-a îndrăgostit de sine și începu să creadă că este trup însuflețit, ceea ce de fapt nu era decât o umbră.

Ca vrăjit de sine rămase în nemișcare, pironit în aceeași stare, întocmai ca și o statuie de marmură de Paros.

Întins la pământ se uită mereu la ochii săi, ca două stele, la buclele-i din cap, vrednice de un Bacchus, vrednice de un Apollo, și la gâtul său ca de fildeș și la podoaba feții sale și la rumeneala de pe obrajii săi cei fragezi și albi ca zăpada. Era răpit de tot ceea ce făcea, ca el să fie un chip răpitor.

Nebun, el se îndrăgostește de sine, face semne și i se răspunde la semne, iubește și e iubit; focul pe care îl aprinde, îl arde pe el însuși. Ah, de câte ori n-a sărutat el izvorul amăgitor! De câte ori nu și-a vârât el brațele în unde, să pună mâna pe capul pe care l-a văzut, fără, însă, să-l poată prinde. Nu știa ce este aceea ce vedea, dar ceea ce vedea, îl înflăcăra și iluzia înșelătoare îi aprindea mai mult patima. „Copil credul ce ești, de ce umbli în zadar după un chip, pe care n-ai să-l prinzi niciodată ? Ceea ce cauți n-ai să găsești

nicăieri. Dragostea ta, bagă de seamă, are să te piardă. Ceea ce vezi este chipul tău oglindit în apă. El n-are trup, n-are viață, cu tine vine, cu tine rămâne; cu tine va pleca, dacă vei mai putea să mai pleci".

Nimica, însă, nu-l mai poate smulge de aci, nici foamea, nici odihna. Întins pe iarba deasă, se uită cu ochiul nesățios la o frumusețe înșelătoare.

Se stinge înveninat de veninul propriilor săi ochi și ridicându-și puțin capul, și întinzându-și brațele spre pădurile ce-l înconjurau, zise: „Ah, păduri, spuneți-mi, iubit-a cineva vreodată mai cu foc decât mine? Spuneți-mi-o, voi, care ați fost de atâtea ori lăcașul ascuns și prielnic pentru cei îndrăgostiți! Spuneți-mi, voi, care duceți o viață de atâtea veacuri, vă aduceți voi aminte, în îndelungata voastră viață, de cineva care să se fi topit mai rău decât mine? E de fapt o frumusețe care îmi place, pe care o văd, dar ceea ce văd și îmi place, nu pot să o găsesc. Atât de zăpăcită e dragostea mea! Și, culme a necazului meu: pe noi nu ne desparte nici vreo mare nemărginită, nici vreo cale lungă, nici munți și nici cetăți cu porțile închise. Doar nițică apă ne separă. Și el mă iubește și vrea să fie al meu; căci de câte ori mi-am întins buzele mele spre apa limpede, tot de atâtea ori și-a apropiat și el gura de a mea; se lasă să fie atins; iar ceea ce se împotrivește iubirii noastre e un lucru de nimic. Ah! oricine ai fi, ieși aici din unda asta; copil scump și iubit, de ce mă înșeli? De ce fugi de îmbrățișările mele? Zău, nici frumusețea mea, nici vârsta mea n-ar trebui să te facă să fugi de mine! Și eu am fost iubit, nimfele au oftat odinioară după mine. Dar chiar acum, îmi dai oarecare nădejde cu privirea ta prietenească. Când eu îmi întind brațele spre tine, le întinzi și tu pe ale tale; când eu râd, râzi și tu; de câte ori am plâns, am observat lacrimi și în ochi tăi; când îți fac semn din cap, îmi faci și tu, la rândul tău, și după cât pot bănui după mișcările drăgălașei tale guri, îmi trimiți chiar vorbe, care însă nu ajung la urechile mele. Eu, pe cât înțeleg, sunt în tine, chipul meu nu mă înșeală. Ard de dragostea după tine, aprind o flacără, pe care o am în sufletul meu. Ce să mă fac? Să aștept să fiu rugat sau să mă rog eu însumi?

Dar ce să cer? Ceea ce doresc e în mine, și deși am aceasta, totuși sunt un nenorocit. O, de aș putea să mă desfac de trupul meu! Curioasă dorință; aș vrea să n-am ceea ce am. Dar văd că durerea îmi curmă puterile; mă sting în floarea vârstei. Moartea mea, însă, nu e dureroasă, căci numai prin ea am să scap de dureri. Aș dori grozav de mult să trăiască măcar el, el pe care îl iubesc, dar vom muri doi deodată, stingându-se o singură viață".

Așa grăi și, nebun de durere, se întoarse iarăși să admire chipul din izvor. Lacrimile sale însă, tulburară apa, iar chipul său se întunecă în mișcarea undelor. Văzându-l pe acesta cum dispare, zise bietul Narcis: „Unde fugi? rămâi, te rog, nu fi crud, nu părăsi pe iubitul tău. Dacă nu te pot atinge, lasă-mă cel puțin să te privesc, nu refuza atâta lucru nebuniei mele".

În mijlocul unei astfel de dureri, își sfâșie cu mâna haina, rupând-o de la guler și cu palmele-i reci ca marmura își lovi pieptul gol. Acesta roși puțin, întocmai ca poamele care, roșii pe o parte, își au cealaltă parte galbenă, sau ca strugurele care, începând să se coacă, capătă o culoare purpurie.

Îndată ce s-a aplecat iarăși spre unda limpede, n-a mai putut să-și privească chipul, ci, precum ceara aurie se topește la flacăra focului său, precum bruma dimineții se topește de razele soarelui, tot astfel se stinge încet și Narcis, istovit de focul ce-l poartă în suflet.

El vede cum pierde rumeneala din obrajii săi cei albi, și puterea și vigoarea și frumusețea care, mai înainte, îl fermecau. S-a dus Narcis pe care odinioară îl iubise Echo! Cu toate astea, când l-a văzut, biata fată, cu toate că ea își amintea de durerea ei de-odini-oară, i s-a făcut, totuși, milă de el și, de câte ori sărmanul băiat striga *„vai"*, glasul lui Echo repeta *„vai"* și de câte ori își izbea el pieptul cu mâinile, făcea și ea să se audă din pădure un zgomot la fel. Ultimul cuvânt al lui Narcis, aruncându-și privirea în undă, a fost *„Vai, copil iubit în zadar"*, și tot atâtea vorbe răspunse și pădurea, și la cuvântul *„adio"*, *„adio"* zise și Echo!

Obosit își lasă capul pe iarba verde, iar noaptea,

fermecată de frumusețea lui, îi închise ochii. În urmă chiar, târziu, după ce s-a coborât în infern, se uita mereu în oglinda apei Stygiane. Naiadele, surorile sale, îl jeliră și, după obicei, își tăiară păr din cap spre a-l pune în urna funerară.

Îl jeliră și Dryadele. De plânsetele lor răsuna, însă, și Echo. Pe când ele pregăteau rugul și faclele funebre și catafalcul, corpul lui Narcis dispăru: în loc de corp găsiră o floare de culoare de șafran, cu petale albe *(o coprină)*.

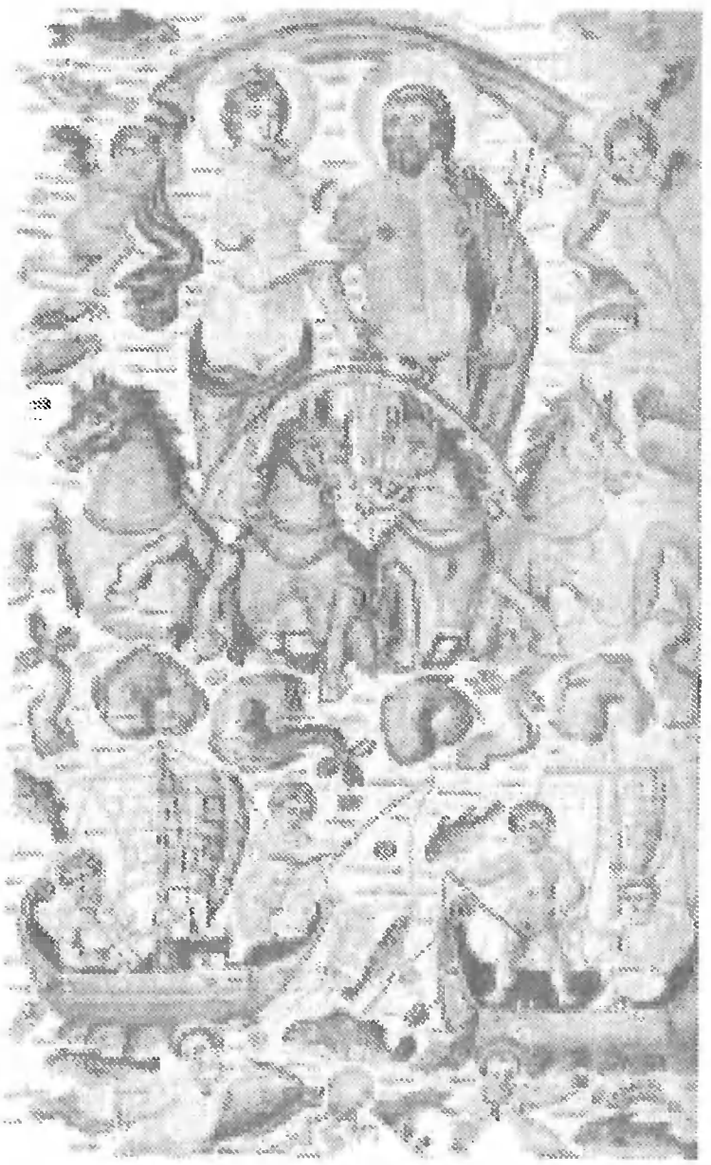

Triumful lui Neptun.
Mozaic roman din Cirta (Constantine),
sec. III, Luvru.

6. Pyramus și Thisbe

Pyramus, un flăcău falnic și chipeș, și *Thisbe,* o fată care întrecea toate frumusețile Orientului, își aveau casele alipite una de alta, în mândra cetate a Babilonului, pe care se zice că o înconjurase Semiramida cu un zid înalt de o sută de metri și cu cincizeci de turnuri.

Fiind vecini, cei doi tineri își făcură cunoștința și-și legară prietenie.

Cu timpul se îndrăgostiră unul de altul și, fără îndoială, s-ar îi luat în căsătorie, dacă nu le-ar fi stat în cale părinții.

Ceea ce, însă, nici părinții lor n-au putut să le împiedice a fost dragostea de care au fost cuprinși amândoi deopotrivă. Nimeni nu aflase de iubirea lor; își vorbeau prin semne, își vorbeau din ochi, și cu cât focul lor era mai ascuns cu atâta ardea mai cu putere.

În peretele care despărțea casele lor era o mică crăpătură, lăsată chiar de la zidirea caselor și pe care nimenea nu o descoperise până acum. Dar, ce nu descoperă amorul? Voi, tineri îndrăgostiți, voi ați fost cei dintâi care ați dat de urma ei și ați făcut din ea drum pentru șoaptele voastre, pe unde fără primejdie să se audă murmurul ușor al vocii voastre.

Nu arareori, s-a așezat aici Thisbe, dincolo Pyramus să-și soarbă unul altuia răsuflarea. „Perete invidios, își ziceau ei, de ce te pui tu stavilă dragostei noastre? De ce nu ne lași tu să ne unim de tot sau, dacă gelozia te oprește, de ce nu ne dai tu cel puțin un locșor pentru sărutat? Cu toate acestea

noi nu-ți suntem nerecunoscători; limba amorului nostru numai prin tine ne ajunge până la urechi".

Stând unul în fața celuilalt, unul de o parte și celălalt de cealaltă parte, se tânguiau mereu, și când se apropia seara, își luau rămas bun, încărcând zidul cu sărutări, sărutări care, însă, nu puteau să se atingă.

A doua zi, când Aurora făcea să dispară de pe cer stelele nopții și când soarele usca ierburile scăldate de rouă, ei se duceau în grabă la locul obișnuit.

Aici, plângându-se multă vreme unul altuia, în șoapte care de abia se auzeau, au hotărât, odată, ca în tăcerea nopții să încerce să înșele straja paznicilor și, îndată ce vor fi ieșit de acasă, să părăsească porțile orașului și să se ducă împreună în lume.

Ca să nu cutreiere, însă, prea mult, rătăcind pe întinsele câmpii, se hotărâră să se întâlnească la *Mormântul lui Ninus,* unde să se pitule sub crengile unui dud. Căci era acolo, la marginea unui izvor cu apă rece, un dud înalt încărcat cu dude albe ca zăpada. Planul era minunat.

Acum, ziua, care li se părea că trece grozav de încet, se scufundă în sânul mării și din aceeași mare se ridică noaptea.

Thisbe, pe întuneric, deschizând cu meșteșug ușa, ieși scăpând de paznici și, acoperită cu un voal, ajunse la mormântul lui Ninus și se așeză sub pomul hotărât de acasă; iubirea îi dădea destul curaj.

Iată, însă, că o leoaică cu botul mânjit încă de sângele unor boi pe care îi hăpăise, vine să-și potolească setea la izvorul din apropiere. Fecioara Thisbe o zărește de departe, prin razele de lună, și cu piciorul tremurând fuge într-o peșteră întunecată. În fuga ei îi căzu voalul în picioare. Sălbatica leoaică, după ce și-a potolit setea în unda apei, se întoarse în pădure, dar din întâmplare găsește voalul și, cu dinți-i plini de sânge, îl sfâșie în bucăți.

Pyramus, ieșind de acasă mai târziu, vede în țărână urmele sigure ale fiarei și se făcu galben ca ceara. Când însă a văzut voalul plin de sânge, începu să strige: „Aceeași noapte trebuie să ne piardă pe amândoi îndrăgostiții; ea, cel puțin, ar fi trebuit să trăiască o viață mai lungă! Vinovatul

sunt eu, eu te-am pierdut, nenorocito; eu te-am îndemnat să vii într-aceste locuri pline de groază: și, cel puțin, dacă aș fi venit eu mai înainte! Sfâșiați-mă pe mine, leilor, voi toți, câți trăiți prin aceste stânci; cu mușcăturile voastre rupeți în bucăți trupul meu cel vinovat! Ah, dar, numai cei lași își cheamă moartea!"

Cu aceste cuvinte ia de jos voalul Thisbei și se repede cu el la pomul unde Thisbe trebuia să-l aștepte și după ce a udat cu lacrimi și după ce a încărcat cu sărutări haina cea scumpă, zise: „Primește acum și sângele meu care curge" și-și implântă în piept arma ce o purta la brâu. Murind își trase pumnalul din rana fierbinte. Răsturnându-se, cade la pământ. Sângele îi țâșni cu putere, întocmai cum țâșnește apa dintr-o țeavă de plumb care s-a spart.

Stropite de sânge, dudele cele albe se înnegresc, iar rădăcina udată vopsește în purpură dudele care de atunci au mai atârnat în acel pom.

Dar, iată că Thisbe, tremurând încă de spaimă, se întoarce, ca să nu facă pe iubitul ei să o aștepte prea mult. Îl caută și cu ochii și cu inima, dorind din tot sufletul să-i povestească prin câte primejdii a trecut. Vede locul pe unde trecuse mai înainte, recunoaște dudul; forma acestuia însă și culoarea schimbată a dudelor o zăpăcește.

Pe când stătea uluită, zărește la pământ un corp plin de sânge. Se întoarce repede spre el, cu fața mai palidă decât sâmceriul și tremurând, întocmai cum tremură marea la bătaia vântului. Când, însă, și-a recunoscut pe iubitul său, începu să urle, să-și izbească pieptul cu mâinile și să-și smulgă părul. Prinse în brațe trupul neînsuflețit al lui Pyramus și plânge pe rana lui. Lacrimile sale se amestecă cu sângele lui și sărutându-l cu foc pe gura lui de gheață, striga cu putere: „Pyrame, ce nenorocire mi te-a smuls? Pyrame, răspunde! Thisbe a ta, dragă, te cheamă, ascultă-mă! Ridică-ți capul de jos".

La numele de Thisbe, Pyramus își ridică ochii, apăsați de umbra morții, și după ce a privit-o îi închide din nou.

Atunci ea zărește voalul și vede teaca fără sabie. „Ah, nenorocitule, strigă ea, mâna ta, iubirea ta te-a pierdut. Și

eu am braț puternic care să te urmeze, și eu am iubirea mea care să-mi dea curaj. Te voi urma în mormânt. Se va spune odată că, eu, nenorocita de mine, am fost pricina și tovarășa morții tale. Vai, tu, pe care numai moartea ar fi putut să te despartă de mine, acum moartea nu te mai poate despărți de mine. Iar voi, nenorociți părinți ai Thisbei și ai lui Pyramus, ascultați-ne ruga noastră, a amândurora: Băgați-ne într-un singur mormânt pe noi, pe care dragostea ne-a unit toată viața, pe care ceasul din urmă ne-a unit pentru totdeauna. Iar tu copac, care acoperi cu ramurile tale trupul neînsuflețit al nenorocitului Pyramus și care vei acoperi îndată și pe al meu, păstrează de-a pururea amintirea morții noastre: fructele tale să poarte în veci semnul doliului și al sacrificiului de sânge" *(frăgar, dud negru)*.

Astfel grăi și s-a lăsat cu pieptul în vârful săbiei, încă caldă de sângele lui Pyramus.

Zeii le ascultară rugăciunea, le-o ascultară și părinții. Fructul dudului când se coace, capătă o culoare negricioasă, iar cenușa lor, a lui Pyramus și a Thisbei, se odihnește într-o singură urnă.

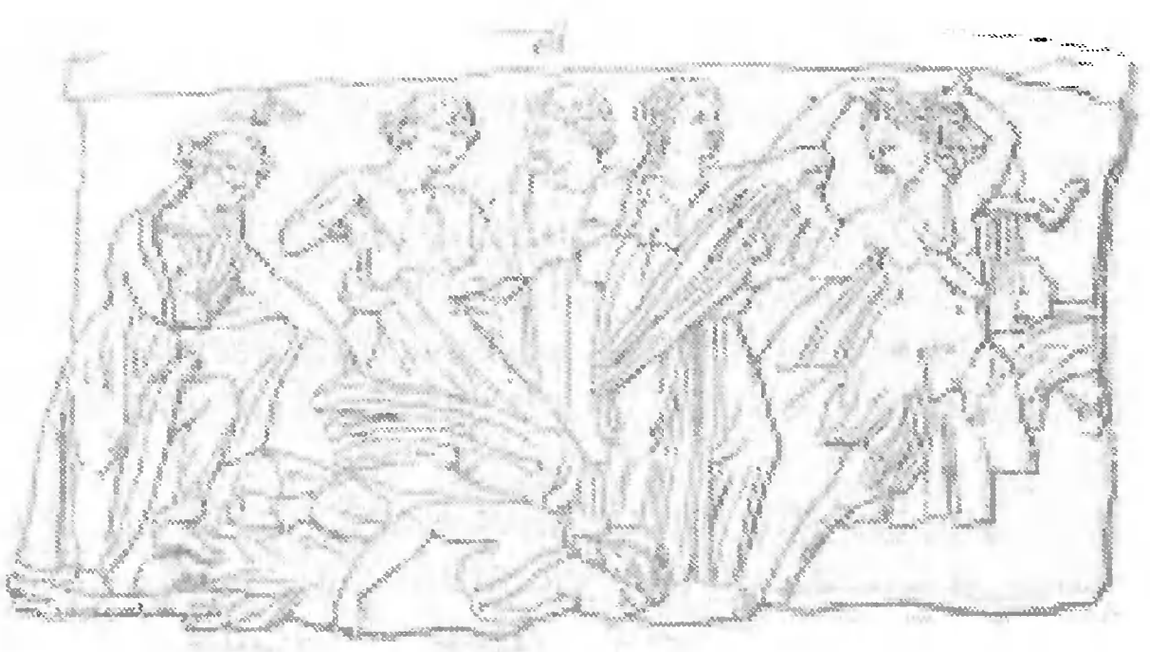

Sirenele jumulite de pene de către muze,
basorelief antic.

7. Salmacis și Hermaphroditus

În peșterile muntelui Ida, nimfele Naiade au crescut un copil născut din amorul zeului Hermes cu zeița Aphrodita. Fiindcă copilul semăna așa de mult cu părinții săi, le-a luat și numele, *Hermaphroditus.*

De abia atinsese băiatul vârsta de 18 ani, când părăsi munții unde s-a născut.

Ducându-se departe de Ida, începu să cutreiere locuri necunoscute și să viziteze fluvii nemaivăzute. Curiozitatea îl făcea să nu simtă osteneala drumului. Străbătu și țara Lyciei și orașele Cariei. Aci, în această țară, descoperi un lac, a cărui apă cristalină lasă ochiul să vadă până în fund. Nici trestia, nici papura, nici alga nu tulbura limpezimea apei. Malurile lacului erau un covor de iarbă verde și de flori.

Aci locuiește o nimfă, nimfa lacului; ei nu-i place vânătoarea; niciodată nu întinde arcul și nici nu se ia la întrecere în fugă cu celelalte nimfe. E singura dintre nimfele Naiade, care e necunoscută de sprintena Diana. Suratele ei Naiade se zice că o îndemnau adeseori cu vorbele: „*Salmacis,* ia și tu arcul, ia și tu tolba cu săgeți și, în loc de ședere, vino și tu la vânat".

Ea, însă, nu lua nici arcul, nici tolba cu săgeți; ea nu-și tulbura liniștea cu greutățile vânatului; ci, acum își scălda membrele-i frumoase în apa cristalină, acum își pieptăna părul cu un cișmir din muntele Cytorus; iar când se gătea, se uita totdeauna în oglinda lacului.

Câteodată, acoperindu-și trupul cu un voal diafan, sta culcată pe frunze sau pe iarbă moale.

Adeseori culegea flori; și culegea tocmai flori, când odată zări pe tânărul păstor Hermaphroditus. Cum l-a văzut, s-a și îndrăgostit de el.

Înainte, însă, de a-i grăi, cu toată nerăbdarea sa își aranjă cu măiestrie părul de pe cap, își aranjă haina, își potrivi trăsăturile feței: putea să pară în adevăr frumoasă.

Atunci începu să-i vorbească. „Băiete, ar crede cineva că ești un zeu! Dacă ești un zeu, tu nu poți fi altcineva decât Cupidon; dacă, însă, ești un muritor, ferice de părinții care ți-au dat viață! Ferice de frate-tău și de soră-ta, dacă ai vreun frate, dacă ai vreo soră, ferice și de doica al cărei lapte l-ai supt! Dar de o mie de ori mai fericită, decât toți aceștia, este tovarășa ta sau aceea pe care tu vei socoti-o vrednică de a-ți fi tovarășă! Dacă tu ți-ai ales-o deja, un dulce furtișag să fie prețul iubirii mele; dacă alegerea încă n-ai făcut-o, o, dacă aș fi eu aceea, o, dacă ai împărtăși cu mine plăcerile căsătorei!“

Cu aceste vorbe Naiada tăcu; băiatului i se rumeni fața; el nu știa ce e amorul; rumeneala, însă, îl făcu mai frumos. Era tocmai ca merele ce atârnă în ramurile mărului expus la soare, întocmai ca fildeșul vopsit, întocmai ca luna de pe cer.

Nimfa îi cere cel puțin un sărut, cum primește o soră de la un frate, și își întindea brațele spre gâtul de alabastru al tânărului.

„Oprește-te sau fug, îi zise el, te las singură aci“.

Salmacis s-a cutremurat. „Străinule, rămâi stăpân pe aceste locuri libere“, îi răspunse ea, și întorcându-și pașii, se prefăcu că pleacă. Apoi uitându-se îndărăt se ascunse într-o tufă deasă și îndoindu-și genunchii se opri în loc.

Băiatul, ca orice băiat, crezând că nu-l vedea nimenea într-aceste locuri pustii, se duce în sus, se întoarce în jos și, așezându-se pe iarbă, își afundă în apă talpa picioarelor și le udă până la glezne. În urmă, fiind ademenit de apa căldicică, își leapădă hainele-i ușoare de pe trup.

Salmacis, însă, încremenește și se înflăcărează la vederea frumuseții goale a băiatului. Ochii îi scânteiază, întocmai ca

razele strălucitoare ale soarelui ce se reflectă într-o oglindă. Nu mai poate să se rețină, nu mai poate sta pe loc; arde de dorința de a zbura în brațele lui; nu se mai poate stăpâni.

Băiatul, în vremea aceasta, își atinge ușor corpul și și-l mângâie cu mâinile și, apoi, sprinten sare în apă. Și, în timp ce își întindea brațele în limpezimea apei, părea mai strălucitor decât o statuie de fildeș, mai alb decât un crin sub o sticlă transparentă.

– „Am biruit, e al meu", strigă Salmacis. Și, azvârlindu-și cât colo hainele, se aruncă în mijlocul undelor, prinde pe Hermaphrodit, care se zbătea în brațele ei și-l încarcă de sărutări. În zadar însă se luptă împotriva nimfei. Din acel moment corpurile lor formează unul singur, jumătate bărbat, jumătate femeie. Ei par că nu au nici un sex și le au cu toate acestea pe amândouă. (Fig. 41).

De atunci cine se scaldă în undele acestei ape, – e izvorul *Salmacis* din Caria – își pierde, ne spune poetul Ovidiu – jumătate din sexul său. Bărbații se moleșesc și se afemeiază.

Hermaphroditus.
După o statuie antică, Muzeul Luvru, Paris.

V. HADES-PLUTON

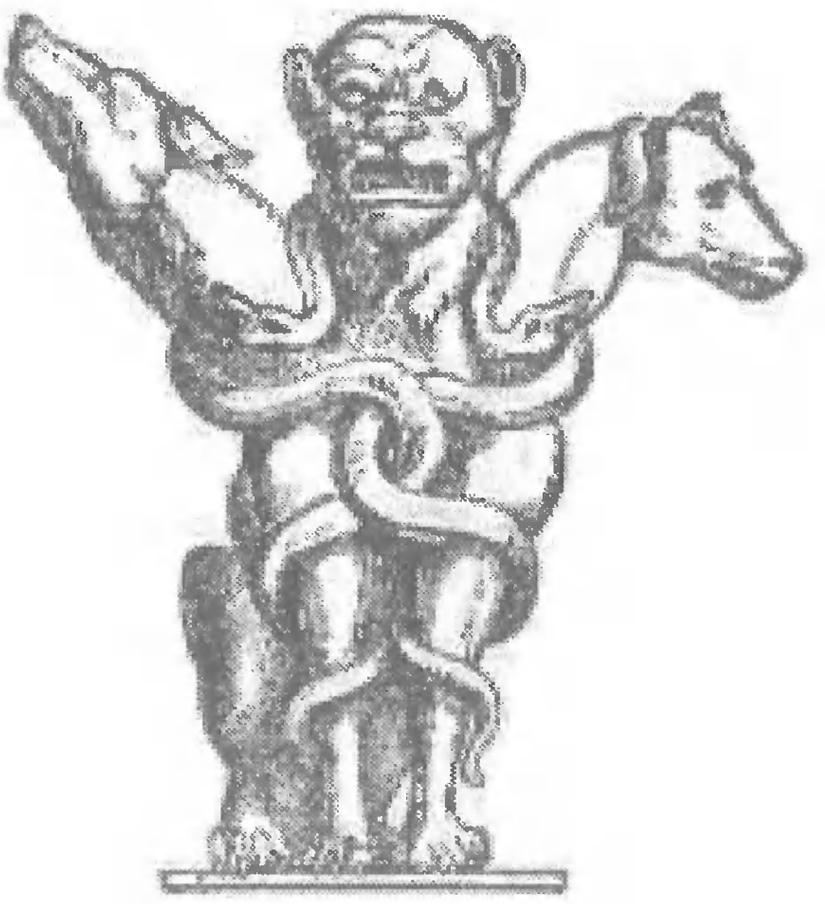

Fig. 47. – *Cerberus*.
Statuie, muzeul de la Dresda.

1. Infernul

Pluton, frate cu Jupiter și Neptun, este al treilea fiu al lui Saturn și al Rheei.

Având aceeași soartă ca și ceilalți copii ai lui Saturn, a fost scăpat din pântecele tatălui său numai grație lui Jupiter.

Ca recunoștință pentru aceasta, a luat parte, alături de fratele său, în toate luptele ce acesta a avut cu Titanii și cu

Hades-Pluton.
După o statuie antică.

Giganții. În urmă, când s-a făcut împărțirea lumii, lui Pluton i-a căzut la sorți stăpânirea peste Infern.

Fiind urât și posomorât, și aceasta din cauza tristei sale împărății, împărăția morților, nici o zeiță n-a vrut să-l ia de bărbat. De aceea, s-a hotărât să-și fure mireasa. Aceasta a fost *Proserpina,* fiica [zeiței] Ceres[1].

Împărăția lui Pluton *(Dis)* era sub pământ, acolo unde razele soarelui nu ajung niciodată și unde este un întuneric veșnic. Erau mai multe intrări în regatul umbrelor, dintre care cele mai însemnate erau, una în Grecia, la capul Matapan, și alta în Italia, aproape de lacul Avern.

Infernul era udat de două râuri mari, *Styx* și *Acheron,* care aveau ca afluenți *Cocytus* și *Phlegethon.* Tot în Infern se mai găsea și fluviul *Lethe* din care, bând, sufletele morților își uitau de trecutul lor și de aceea nu căutau ele să se mai întoarcă pe pământ *(lanthano* în grecește înseamnă *a sta ascuns* și *a uita).* Styxul înconjură de nouă ori imperiul umbrelor, iar Acheronul e păzit de luntrașul *Charon,* care transportă pe corabia sa sufletele.

Iată cum descrie poetul Vergiliu coborârea lui Aeneas în Infern:

> Merg singuratici prin neguri acum și p-umbroasele
> drumuri;
> Trec prin ținutul lui *Dis* și prin goluri și locuri deșerte...
> Tocmai în pragul dintâi și-n gurile Iadului, gloata
> *Grijilor* neiertătoare stătea și cu dânsele *Amarul,*
> Veștede *Boale* împrejur și plina de chin *Bătrânețe.*
> *Foamea* ce-ndeamnă la rele și *Groaza* și mult urgisita
> *Lipsă,* grozave vedenii și *Moartea* și *Truda* muncirii
> *Somnul* cu Moartea-nfrățitul și lacoma *Poftă* ce-n inimi
> Naște păcate; și plinul de-ucideri *Războiul* cel jalnic,
> Negre iatacuri de *Furii* se văd și *Vrajba* îndrăcită:
> Părul îi curge, ca șerpii, desprins din coardele crunte,
> Groaznice ramuri, la mijloc, un ulm le-ntinde noptatec.
> Brațe de sute de ani și acolo deșertele *Visuri*
> Cuibul și-l au, ațipind câte-un vis pe fiece frunză...
> Drumul acum îl apucă spre râul cel negru din Tartar.

1. În text aici și mai departe: „fiica Cererei" (*n. ed.*).

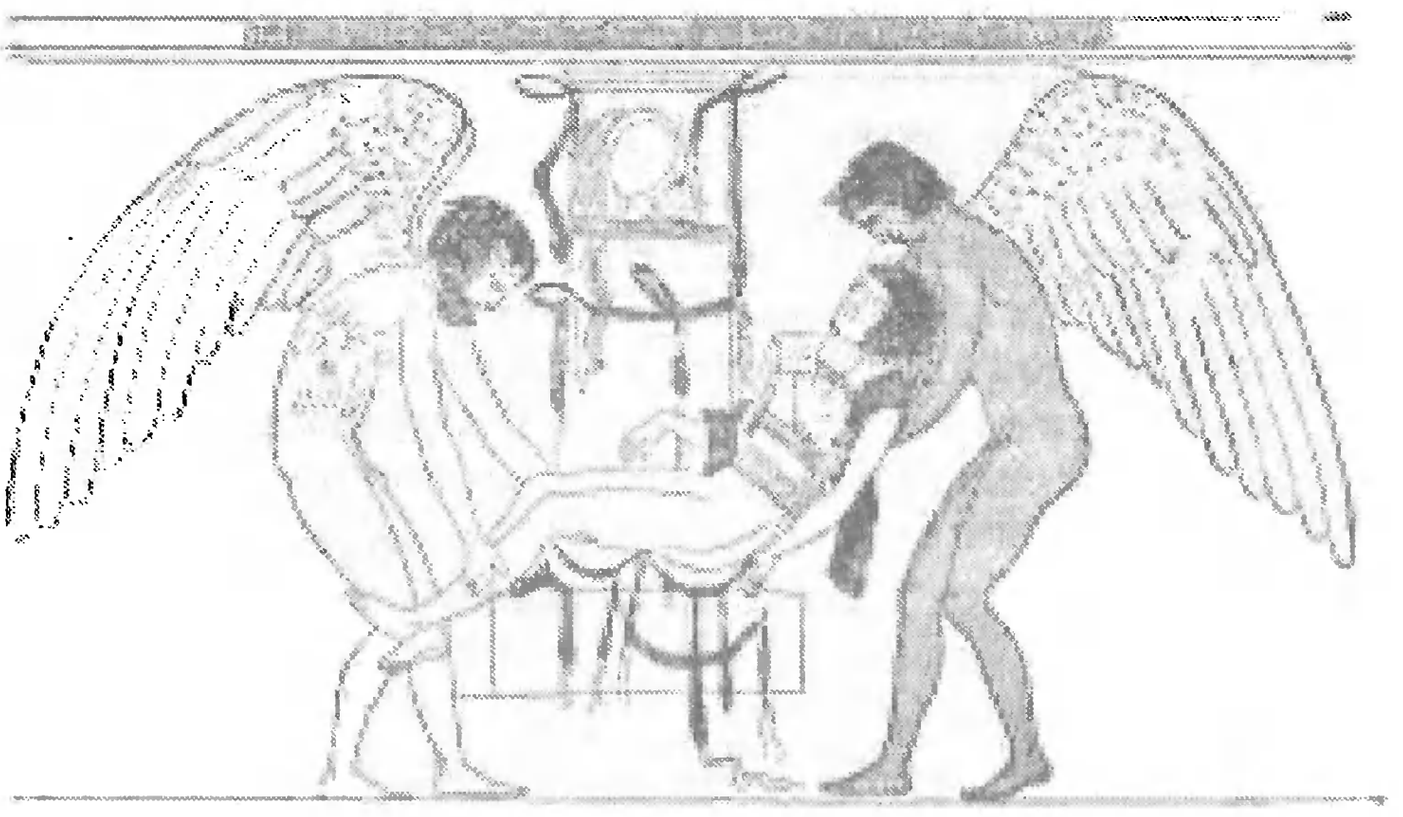

Somnul și Moartea îngropând un mort.
Pictură pe un vas din Atena.

Tulbure aici de nămoluri, vârtejul se-nvolbură-n valuri,
Vâjâie surd, tăvălind spre Cocyt năvalnic nămolul.
Apele atâtor vâltori vuitoare prin vaduri grozave
Charon le ține, luntrașul zbârlit în veșminte murdare:
Surele-i țepi i se-ncurcă pe-obraz și-i scapără ochii,
Haina-i atârnă pe umeri, soioasă, din copcii desprinsă.
Luntrea împingând-o cu o lungă prăjină, dă vâslelor
umblet,
Umbre cu dânsul ducând în luntrea cea-n fața ruginii.
El e bătrân, dar voinic și verde-n putere e zeul.
Ceata de suflete acum de pe maluri cu zgomot se-ndeasă,
Mame și tineri bărbați și viețile stinse din trupuri
De ale vitejilor nobili, copii și copile fecioare,
Tineri pe rug aruncați, sub ochii părinților jalnici
Fără de număr!
Toate se roagă cu plânset, dintâi să le treacă pe ele,
Mâinile-ntind și se uită cu jale pe maluri dincolo.
Tristul luntraș îi alege de-aici și de acolo pe unii,
Pe alții-i alung azvârlind în ei cu nămoluri din baltă...
Cerber, trei guri ridicând, la praguri cu vuiete latră.
Urlă și întinde scârbosul său trup, în ponoarele stâncii,
Gâtul cu șerpi încomat, zbârlindu-l. Dar ziua-i aruncă

Bulzul cu miere gătit și cu tari pregătitele zămuri:
Dânsul trei gâturi căscând, turbat de flămânde, cu pocnet
Lacom înghite și-apoi își întinde grozava spinare.
Cască și-n urmă lungit el de-a lungul intrării se culcă.
Grabnic, Aeneas, văzându-l răpus de beție pe Cerber,
Intră și aleargă spre mal, spre veșnic ne-ntoarsele râuri,
Iată, deodată împrejur scâncire s-aude și vaier;
Suflete-n prag, de copii, plâng jalnice plânsuri: pe dânșii,
Cei ce la sânuri de-abia s-au deprins să zâmbească
măicuței,
Noaptea-ngropării i-a smuls aruncându-i eternelor neguri.
Cei mai de aproape de aici sunt cei osândiți prin năpaste,
Însă locașul au toți prin județ hotărât și prin soarte.
Minos ascultă și scoate din urnă sortirea și cheamă
Mutele gloate-mprejur și le judecă fapta și totul.
Cei amărâți locuiesc pe câmpia din față, cei care
Singuri prin crime-și curmară viața și urându-și lumina
Sufletul în ei l-au strivit. Și-acum ei și muncă și lipsuri
Cât de cu drag le-ar trăi pe lumea din care fugiră!
Legea-i oprește! Și jalnici se uită la trista mocirlă.
Styxul cu nouă vărsări le-nchide cărarea prin ape,
Nu-n depărtare de-acolo, pe-ntindere fără de margini,
Câmpii durerii se văd, așa se numesc ei pe nume.
Cei ce din multă iubire au pierit, în aprinderea poftei,
Stau prin dumbrava de mirt, pe poteci singuratice aleargă
Jalnici, prin umbră. Nici morți, durerilor n-află repaos....
Locul aici e, pe unde se-mpart cărările-n două;
Drumul din dreapta spre Dis și spre ziduri puternice
pleacă.
Noi ne vom duce pe-aici în *Ilisiu.* Spre plinul de crime
Duce, spre *Tartar,* în stânga, că-i drumul spășirii de rele.
Fără de voie se uită viteazu-ndărăt și la stânga,
Vede-o cetate sub stânci, de trei ori cu ziduri încinsă,
Larg o-mpresoară cu flăcări de foc și cu apele repezi
Phlegethon, râul din Iad și stânci vuitoare târăște.
Gem uriașele-i porți și de greu diamant îi sunt stâlpii
Nici o putere de om și nici zeii să n-aibă putere,
Ca să-i sfărâme, și un turn se ridică puternic în aer...
Gemet răsună de acolo și plesnete crunte cu biciul,
Vaier și zângăt de fiare și zornet de lanțuri târâte...

Ceia ce, pân-au trăit, pe frați prigonit-au urându-i;
Ori au gonit pe părinți, ori în curse vârât-au pe prieteni,
Ori lăcomind au păstrat bogății cu zgârcenie-adunate,
Singuri lăsându-și pe-ai săi să cerșească – și mulți sunt aceștia –
Cei ce prin dragoste case au stricat, ori acei ce porniră
Vrajbe mișele și-acei ce vreun bine-l plătiră cu rele;
Toți își așteaptă pedepsele închiși. Nu cere știință,
Care pedepse amenință pe răi și care li-e chipul.
Unii de-a dura dau stânci uriașe, iar spițe de roată
Pe alții-i dezbină în bucăți...[1]

1. Vergilius, *Aeneis,* VI, trad. G. Coșbuc.

Orfeu în infern, îmblânzește prin cântec Cerberul.
Piatră gravată antică.

2. Tartarul

Pluton, deși e zeu al morților, având împreună cu soția sa Proserpina stăpânirea peste întreaga lume a Infernului, totuși sufletele nu le judecă el, ci trei judecători speciali: *Minos, Aeac* și *Rhadamante.* Aceștia, după ce-și pronunță judecata lor, dau fiecărui om soarta care o merită.

Cu toate că Proserpina este soția puternicului Pluton, ea, fiindcă petrece jumătate de an pe pământ, la mama sa Ceres, stăpânirea peste zeițele infernale o are *Hecate,* zeiță puternică și în cer și pe pământ și în Infern. De aceea se și numește ea întreita Hecate.

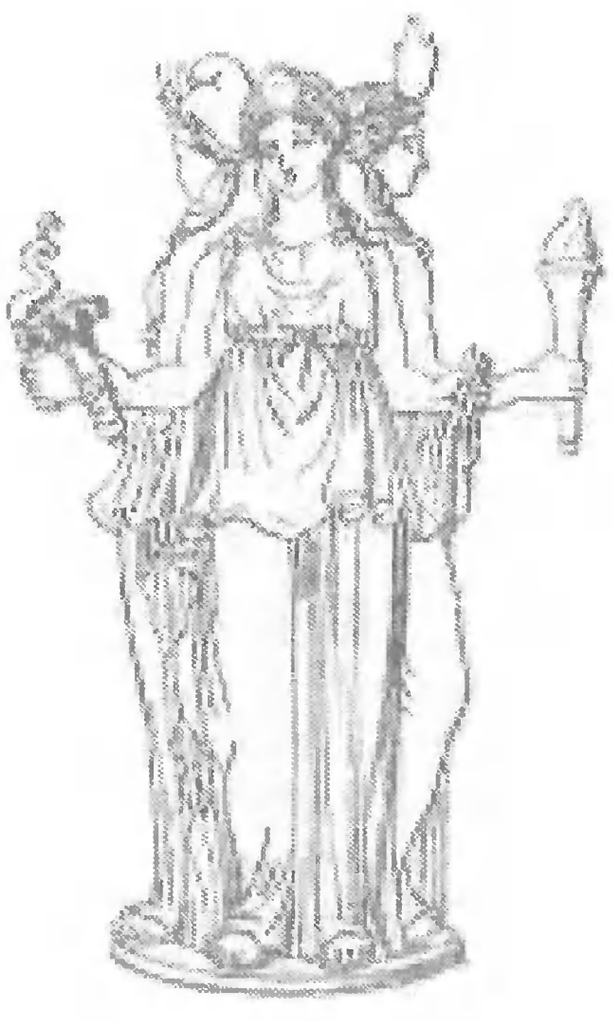

Hecate.
Statuie în Capitoliu, Roma.

În Infern se găsea într-o parte *Tartarul,* loc unde toți câți au fost răi și păcătoși pe pământ, își primeau pedeapsa meritată, iar în altă parte *Câmpiile Elysee,* unde cei buni duceau o viață fericită, o viață de zei.

În Tartar se găsea *Ixion,* care insultând pe Junona a fost aruncat de Jupiter în fundul

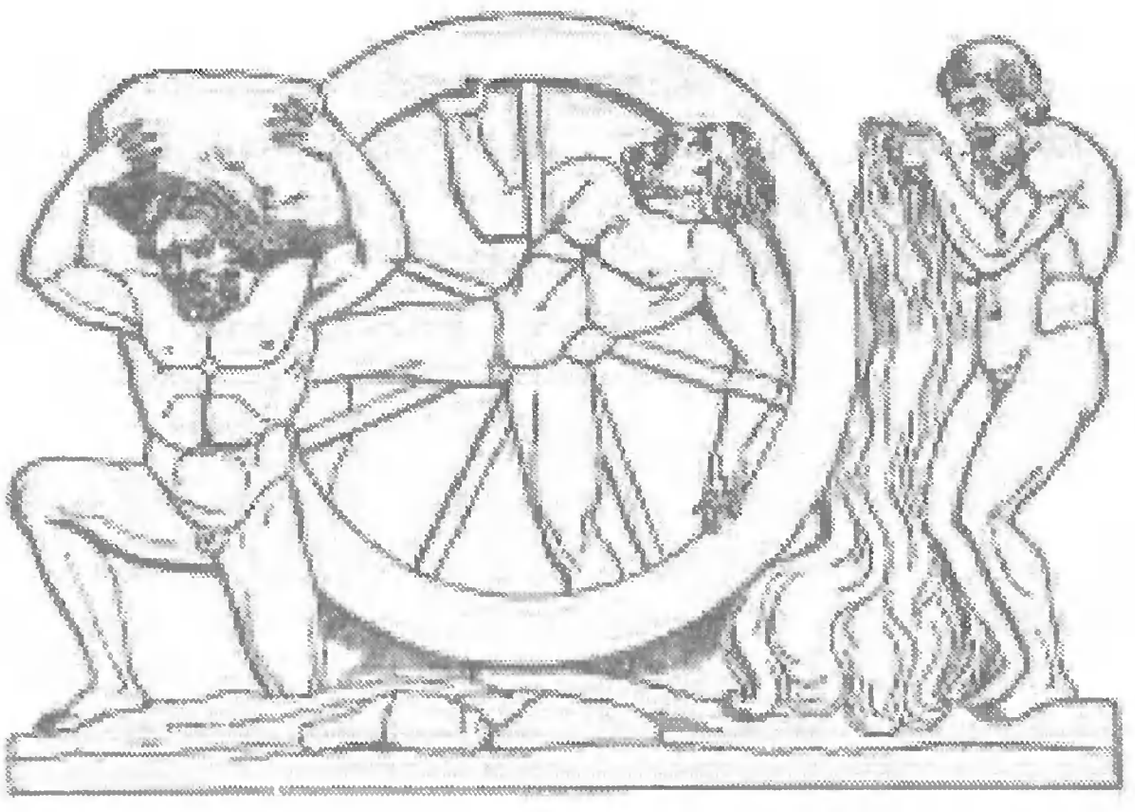

Sisyphus, Ixion și Tantalus.
Relief pe un sarcofag, Muzeul Vaticanului, Roma.

întunericului, unde era condamnat să se învârtească legat pe o roată cu legături de aramă și șerpi.

Sisyphus, fondatorul orașului Corint. Fiind avar și înșelător, a fost condamnat să urce neîncetat o stâncă pe un munte din Infern, iar când izbutea să-și ajungă scopul, stânca, printr-o putere divină, era prăvălită în vale, și din nou bietul Sisyphus era obligat să o urce până în vârful muntelui.

Tantalus era un rege din Lidia. Primind odată vizita zeilor, el îi pofti la masă. Crezând, însă, că zeilor le plac sacrificiile omenești, puse să taie pe fiul său Pelops și să-l servească la masa zeilor. Așezându-se la masă, Ceres, mai flămândă, începu să mănânce, și mănâncă o parte din umărul copilului, fără să bage de seamă Jupiter. Când acesta a descoperit faptul, ceilalți zei n-au mai gustat din mâncare.

La ordinul lui Jupiter, Mercur luă membrele copilului, le băgă într-o căldare magică, de unde Parca Clotho scoase pe copil întreg. Îi lipsea însă un umăr. În locul acestui umăr, mâncat de Ceres, Jupiter îi puse un umăr de fildeș.

Tantal își primi pedeapsa pentru barbaria sa. El fu

aruncat în fundul Tartarului unde, având o sete nebună, stă în mijlocul apelor fără să le poată bea.

Îndată ce-și apleacă gura, apele se retrag. De asemenea, fiind chinuit de foame, niște pomi cu poame delicioase se apropie de el, însă când să le prindă cu mâna, poamele se retrag. Astfel Tantal e chinuit, pentru veșnicie, de sete și foame.

Danaidele. Belus, un rege din Egipt a lăsat după sine doi fii, pe *Aegyptus,* după care s-a numit țara Egipt, numită mai înainte țara Melampozi, și pe *Danaus.* Cel dintâi avea să domnească în locul lui Belus în Egipt, cel de al doilea în Libia. Aegyptus avea cincizeci de băieți, iar Danaus cincizeci de fete. În urma unei revoluțiuni, pricinuită de fiii lui Aegyptus, Danaus nemaifiind sigur acasă, plecă cu cele cincizeci de fiice ale sale și ajunse în Argos.

Aci domnea *Gelanor,* căruia îi ceru să-i lase tronul. Poporul din Argos se împotrivi la aceasta. Întâmplându-se, însă, ca tocmai atunci un lup să omoare un taur într-o turmă

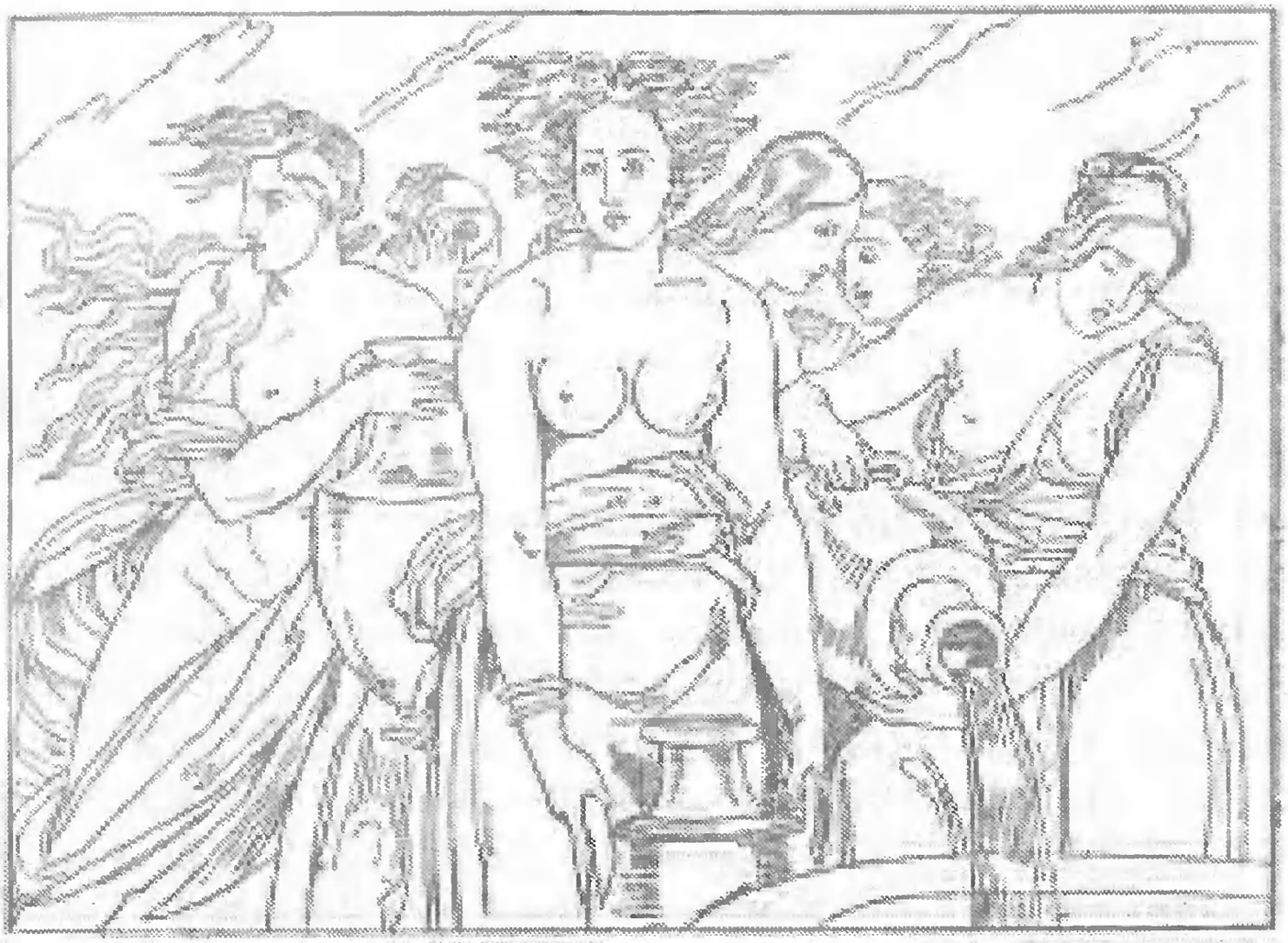

Danaidele.
Tablou de Mauzaisse, Muzeul Luxembourg, Paris.

de vite, Danaus caută să dovedească că lupul fiind străin a biruit taurul acasă la el și că aceasta este un semn al voinței zeilor. Poporul atunci se lăsă convins și proclamă de rege pe Danaus.

Fiii lui Aegyptus sosesc într-aceea la Argos și cer în căsătorie pe fetele lui Danaus, pe verele lor. Regele se învoi, crezând că a sosit momentul să se răzbune; de aceea dădu ordin fetelor sale, ca fiecare să-și omoare bărbatul în noaptea nunții. Danaidele, după ce-și omorâră bărbații, le aruncară trupurile în lacul Derna, iar capetele le aduseră părintelui lor, arătând cum i-au îndeplinit porunca. Una singură nu s-a supus ordinului. Era Hypermnestra, soția lui Lynceus.

După această ispravă, Danaus vesti în toate părțile curse de cai și curse cu carele, făgăduind că va da învingătorilor pe fetele sale în căsătorie. În același timp, caută să pedepsească pe fiica sa neascultătoare, pe Hypermnestra. De aceea, o aruncă în închisoare; poporul însă pronunțând achitarea ei, a fost chemat Lynceus, care, spre a-și răzbuna pe frații omorâți, ucide pe Danaus împreună cu toate fiicele lui, Danaide. Zeii au condamnat pe aceste Danaide ca, în Infern, să umple cu apă necontenit un butoi fără fund.

*

Câmpiile Elysee erau locașul celor fericiți. Iată cum le descrie poetul Vergiliu:

Intră în fericele locuri și în lunca cea verde de-a pururi,
Codrii meniți desfătării, locaș al eternului bine.
Etern-nvăluie câmpul de-aici în lumină mai largă
Purpură-i zarea; și soarele-i altul și altul e cerul.
Trupul o seamă la luptă-și deprind pe praturi de iarbă
Jocuri de întrecere fac și frământă nisipul cel galben.
Alții frământă pământul cu tropot de horă și cântă.
Însuși în hainele-i lungi, cântându-le tracicul preot
(Orpheu)
Bate cu osul de fildeș o dată și o dată cu mâna
Tactul pe coardele lirei cu plânset de șapte răsunuri...

Iată pe aproape și scuturi și coifuri și carele goale;
Suliți se văd implântate în pământ și pe șesuri de-a lungul
Roibii răzleți rătăcesc. Iubirea pe care-au avut-o
Pân-au trăit și de car și de coif și de scut, și iubirea
Cailor, dânșii și-o duc în mormânt și o păstrează și în moarte[1]

1. Vergilius, *Aeneis*, VI, trad. G. Coșbuc.

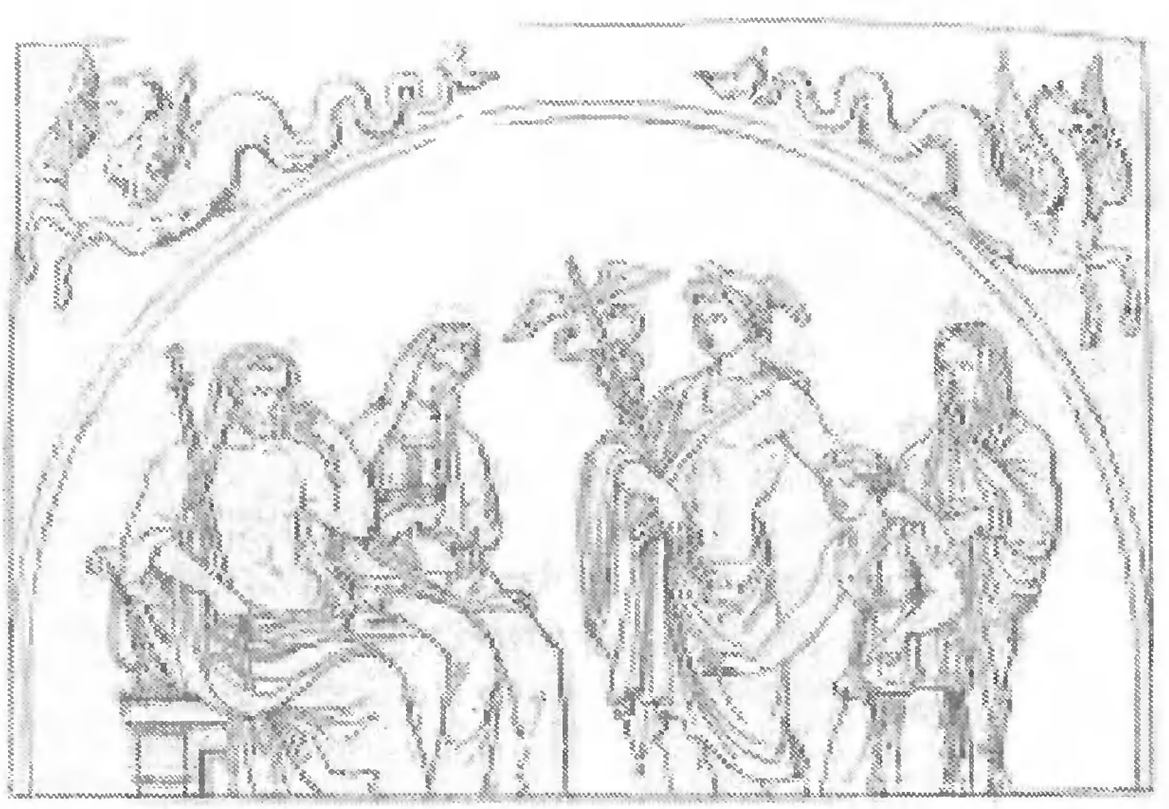

Mercur conducând un suflet în regatul lui Pluton.

VI. DEMETER-CERES

Demeter,
sec. IV î. Chr., Halikarnas.

1. Naşterea zeiţei Ceres

Ceres a fost a doua fiică a lui Saturn şi a Rheei. Fiind născută în mănoasele câmpii ale Siciliei, lângă oraşul Enna, avu şi ea aceeaşi soartă ca şi ceilalţi fraţi ai săi, de a fi înghiţită. În urmă, când Metis dădu lui Saturn un vomitiv, a fost scoasă, şi ea, la lumina zilei.

Ceres a fost întruchiparea pământului. E sora şi soţia lui Jupiter, cu care avu o fiică, pe *Proserpina* sau *Persephona* sau *Cora,* zeiţa vegetaţiunii. Ca zeiţă a cerealelor avea ca semn al ei deosebit un fir de mac, un spic de grâu şi un porc. Ea a fost cea dintâi care a învăţat pe oameni să cultive pământul, să semene, să strângă grâul de pe câmp şi să facă pâinea; cu un cuvânt, ea era zeiţa agriculturii şi a cerealelor.

Ceres,
după o pictură de la Herculanum.

Ceres a fost iubită şi de Neptun, care o urmărea cu dragostea lui peste tot locul. Ca să scape de stăruinţele acestui zeu, pe care nu putea

să-l sufere, s-a transformat într-o iapă. Zeul a băgat aceasta de seamă, și de aceea se transformă și el într-un armăsar. Din unirea lor se născu vestitul cal Arion.

Supărată din pricina aceasta, Ceres se îmbrăcă în haine de doliu și se retrase într-o peșteră, unde rămase mai multă vreme.

Lumea, în timpul acesta, fiind lipsită de binefacerile zeiței, era să se prăpădească de foame. Într-un târziu, zeul Pan găsindu-se la vânătoare, descoperi într-o peșteră din Arcadia pe zeiță și încunoștiință despre aceasta pe Jupiter.

La intervenția Parcelor, zeița a fost îmbunată și, în urmă, s-a întors iarăși în mijlocul oamenilor, pe care i-a scăpat de foamete și de pieire.

Cora. Marmură pictată.
Acopole, Atena, cca 530 î. Chr.

Demeter-Ceres.
Statuie, muzeul de la Dresda.

2. Răpirea Proserpinei-Persephonei

Cupidon, zeul amorului, la îndemnul mamei sale, Venus, a aruncat o săgeată în pieptul lui Pluton, în momentul în care acest zeu, stăpân al Infernului, părăsind regatul său de sub pământ, străbătea Sicilia, să vadă nu cumva s-a zăticnit ceva din fundamentele muntelui Etna, sub care gigantul Typhaon se zbătea grozav.

Proserpina, frumoasa fiică a [zeiței] Ceres, culegea tocmai în vremea aceasta flori, când fu zărită de Pluton. Împreună cu tovarășele sale alergau pe câmp să adune flori, pe care să le împletească în cunune sau să facă buchete pe care să le poarte la sân.

Pluton cum o vede, o și iubește și o și răpește în carul său. Proserpina, îngrozită, cheamă în ajutor pe mama sa, pe tovarășele sale, pe toată lumea, dar în zadar, căci Pluton da frâie cailor și cu o lovitură de toiag își deschise un drum prin mijlocul pământului spre împărăția sa.

Totuși, nimfa Cyana, cea mai vestită dintre nimfele Siciliei, ieșind până la brâu din undele apei sale, văzu furtul și recunoscu pe zeu. „N-ai să mergi mai departe, zise ea, și n-ai să fii cu de-a sila ginerele zeiței Ceres. Trebuia să petești pe Proserpina, nu să i-o răpești. Și eu, dacă e permis să compar cele mici cu cele mari, și eu am fost iubită de Anapis, dar m-am măritat petită, nu furată".

Astfel grăi și întinzându-și brațele în două părți, îi opri drumul lui Pluton. Fiul lui Saturn nu-și putu conteni mânia,

dete bice cailor și cu mâna sa puternică, aruncă sceptrul în vâltoarea apei. Pământul, cutremurându-se, deschise un drum până în Tartar și primi carul zeului.

Cyana începe să plângă și plânge răpirea zeiței și ocara adusă undelor sale. În mintea sa tăcută poartă o rană adâncă și din cauza lacrimilor sale se sfârșește de tot, dispare în apa a cărei nimfă fusese mai înainte. Puteai să vezi cum membrele i se înmoaie, cum oasele i se înconvoaie și unghiile își pierdeau tăria lor. Sa preface toată în apă. Pluton spre a se scăpa de o denunțare ce ar fi putut să facă acest martor indiscret, transformă pe zeița Cyana într-un izvor.

Răpirea Proserpinei.
Grup statuar de Girardon, în parcul de la Versailles.

3. Ceres în căutarea Proserpinei

Ceres, îngrozită de soarta fiicei sale, o caută zadarnic pe toate mările și prin toate țările. Nici Aurora, cu părul ei cel roșu, nici Luceafărul de seară n-au văzut-o zăbovind pe undeva.

Zeița atunci aprinse două facle la flăcările Etnei și fără zăbavă cutreieră cu ele întreg întunericul cel rece al nopții; iar când lumina strălucitoare a astrului zilei făcea să pălească stelele, ea căută încă pe fiica sa de la soare răsare, până la soare apune.

Într-una din zile, istovită de oboseală și mai moartă de sete, zeița căuta un izvor, unde să se răcorească. Întâmplarea îi aduce în cale un bordei acoperit cu trestie. Bate la ușă. O babă iese dinăuntru și vede pe zeița care cere să-i dea ceva de băut. I se aduse o băutură dulce.

Pe când Ceres bea încet băutura oferită, un băiat urât și obraznic, cu numele de *Stellio*, se oprește înaintea ei, râde de ea și o numește setilă. Zeița supărată aruncă restul băuturii în față băiatului care vorbea mereu. Fața lui stropită de această băutură se umplu numaidecât de pete; în loc de brațe capătă două labe, o coadă se adaogă la membrele lui transformate; capătă o formă mică, ca să n-aibă putere de a face oamenilor rău. Scăzând de tot, n-a rămas decât o *șopârlă*. Baba cu lacrimile în ochi, se miră de această minune. Vrea să se apropie de el. Acesta fuge însă și se ascunde într-o crăpătură a zidului. Numele și-l trage de la

culoarea pielii, pe care petele băuturii fatale sunt presemănate ca stelele. *Stellio* (latinește, șopârlă) se prefăcu în șopârlă.

Ar fi prea lung să spun pe câte mări și pe câte țări a cutreierat zeița, căutând pe fiica sa. Tot pământul l-a străbătut. În cele din urmă se întoarce în Sicilia și cercetând mereu, ajunge la malurile Cyanei.

Dacă n-ar fi fost metamorfozată, nimfa i-ar fi istorisit totul... În zadar, însă, voia să grăiască: n-avea nici gură, nici limbă, nici un alt mijloc de a fi înțeleasă. Totuși, îi dă indicații sigure, arătând zeiței brâul fiicei sale, care, căzând din întâmplare în undele ei sfinte, înota la suprafața lor. Ceres îl recunoscu.

Numaidecât, ca și cum pentru prima oară ar fi aflat atunci despre răpirea fiicei sale, zeița începe să-și smulgă părul despletit și să se lovească în piept cu pumnii.

Neștiind în ce parte a pământului se găsește, ea blestemă pământul întreg, îl acuză de nerecunoștință și-l declară nevrednic de binefacerile sale. Blestemă mai ales Sicilia, unde găsise urmele nenorocirii sale.

Sfarmă cu mâna sa proprie plugul; în mânia sa, caută să prăpădească și pe agricultori și boii, tovarășii agricultorilor. Poruncește câmpurilor să nu mai producă grâne, face să se strice semințele. Piere vestea bogățiilor Siciliei; grâul moare în holdă, sau ars de para soarelui, sau inundat de puhoaiele de ploaie. Vânturile prăpădesc totul; păsările-lacome mănâncă grâul de abia băgat în sânul pământului; neghina, scaiul și buruienele înăbușă spicele de grâu.

Atunci nimfa *Aretusa* își scoase capul din undele sale și, dând la o parte de pe fruntea sa buclele-i umede, strigă: „Mamă a fructelor, mamă a Proserpinei, ce cutreieri tu lumea întreaga? Pune odată capăt oboselii tale. Nu fi supărată pe pământul care îți este credincios. Pământul n-are nici o vină. Fără voia lui, s-a deschis el răpitorului. Nu te rog pentru patria mea. Eu sunt aici numai un oaspe. Patria mea este Pisa, originea mea este, deci, în Elida. Sicilia este pentru mine numai o țară ospitalieră – se credea că izvorul Arethusei din Sicilia este în Elida, în Grecia, și că apa curgea

pe sub mare și ieșea ca izvor în Sicilia – dar această țară e mai încântătoare decât oricare alta și, sub numele de Aretusa, eu îmi am aici casa și locuința. Cruță-mă cu bunătatea ta. Ai să afli într-o zi, cum mi-am schimbat eu sălașul, cum mi-am croit o cale prin mijlocul nemărginitului Ocean până la malurile Siciliei. Povestea va fi mai nimerit să ți-o spun atunci, când liberă de necazuri, supărarea nu-ți va mai posomorî fața.

Pământul îmi deschide căi subterane și rostogolind apele mele prin adâncimile prăpăstioase, îmi ridic capul în aceste locuri, unde eu văd din nou astrele, de multă vreme dispărute dinaintea ochilor mei. Curgând prin fundul pământului, în căile mele învecinate cu vâltorile Styxului, ochii mei au zărit pe Proserpina, fiica ta. Supărarea și spaima sunt încă și acum întipărite pe fața ei. Dar ea e regină, este stăpâna împărăției întunericului, matroana puternică a zeului Infernului".

La aceste vorbe, mama Proserpinei rămase înmărmurită, întocmai ca o stâncă. Mult timp nu se putu mișca din loc. După ce, însă, se dezmetici, se urcă îndată pe carul ei și se sui la locașurile zeilor în Olymp.

Cu fața scăldată în lacrimi, cu părul despletit, cu deznădejdea în suflet, se oprește înaintea templului lui Jupiter. „Am venit să te conjur, stăpâne, pentru odrasla mea și pentru odrasla ta. Dacă eu, ca mamă, am pierdut dreptul la mila ta, ah, cel puțin fiica mea să-ți înduioșeze inima! Nu fi nepăsător la nenorocirea ei, dacă are singura vină că am purtat-o în sânul meu. Iată am găsit pe fiica mea, pe care de mult o căutam, dacă însemnează a o găsi, când ai mai mare siguranță de a o fi pierdut pentru totdeauna, sau dacă a ști unde se află, însemnează a o fi găsit. Am să iert pe răpitor, numai să mi-o dea înapoi. Fiica ta, căci acum nu mai este a mea, nu trebuia să fie răpită".

Jupiter îi răspunse: „Proserpina ne este scumpă la amândoi. Dar, dacă e să vorbim adevărul, răpirea ei nu este o insultă: este o crimă a amorului. Și nu e o rușine de a avea pe Pluton de ginere, în caz că consimți și tu la această căsătorie. Fără a mai vorbi de celelalte, nu e destul că e frate cu Jupiter? Ce-i lipsește lui? Numai eu îl întrec pe el și

aceasta fiindcă soarta a voit așa. Dar, dacă, totuși, ții așa de mult să-i smulgi pe Proserpina din brațe, are să vie îndărăt în cer; însă numai cu o condiție și anume să nu fi atins cu buzele sale nici o mâncare acolo; căci astfel este porunca Parcelor".

Așa grăi Jupiter, iar Ceres era sigură că avea să-și aducă înapoi pe pământ pe Proserpina. Destinul, însă, se împotrivi, căci fiica sa călcase legile abstinenții.

Pe când ea se preumbla, în simplitatea vârstei ei, prin grădinile cultivate ale lui Pluton, luă dintr-un arbore încărcat o rodie și atinse cu gura vreo șapte sâmburi din coaja gălbuie. Nimenea nu o văzuse afară de *Ascalaphus,* Ascalaphus pe care una dintre cele mai frumoase nimfe ale Avernului, Orphne, iubită de Acheron, l-a născut, zice-se, într-o peșteră întunecoasă. O văzu, și în urma unei denunțări infame, a împiedicat pe Proserpina să se poată întoarce la mama sa.

Văzându-se dată pe față, regina Erebului scoase un gemet. Iar pe martorul indiscret îl transformă într-o pasăre cobitoare; pe capul lui, udat de apele Phlegethonului, făcu să crească un cioc, pene și niște ochi mari. Pierzându-și forma de mai înainte, se învelește în aripi gălbinicioase; capul i se mărește, unghiile i se lungesc și se încovoaie. De abia își poate mișca penele crescute pe brațele-i grele. Se preface într-o pasăre urâtă, prevestitoare de doliu și de jale, posomorâta *cucuvae,* care, de câte ori cântă, prevestește o nenorocire. *(Ascalaphos* însemnează în grecește cucuvae).

Motiv decorativ geometric de pe un vas antic,
British Museum.

4. Sirenele

Indiscreţiunea a plătit-o Ascalaphus cu metamorfoza sa în cucuvae, fiicele lui Achelous, însă, fură prefăcute şi ele, tot cu acest prilej, în nişte misterioase zâne marine. Ele se numeau *Sirene* şi făceau parte din ceata Proserpinei, în momentul când zeiţa a fost răpită de Pluton. După ce ele au căutat în zadar pe zeiţă peste tot pământul, au intrat şi în mare să vadă, nu cumva se găseşte ea undeva în apă. S-au rugat, însă, de zei, ca să le dea putinţa să se ţie pe suprafaţa valurilor, pe aripi, întocmai ca şi cu vâslele. Zeii s-au arătat binevoitori faţă de dorinţa lor şi din acest moment trupul li s-a acoperit de pene aurite. Şi, pentru ca să poată cântă cântece, a căror melodie să încânte urechea, le-a lăsat figura de fecioară şi vocea omenească.

Sirenele erau un fel de muze ale morţii, vestite mai ales prin frumuseţe şi prin dulceaţa cântecelor lor. Trăiau pe o insulă în apropierea coastei de miazăzi a Italiei şi, prin cântecele lor, atrăgeau pe călătorii care treceau cu corăbiile pe acolo, îi făceau să debarce, şi apoi se repezeau asupra lor şi îi sfâşiau. De aceea, insula lor era acoperită numai de oase şi de rămăşiţe omeneşti. Numărul Sirenelor era de la trei până la opt.

Un oracol prezisese Sirenelor că ele vor trăi numai atât timp, cât vor putea să oprească pe călători din drumul lor, însă că, îndată ce un călător ar putea să treacă fără să fie oprit de frumuseţea cântecelor lor, ele au să piară.

Sirenă.

Din pricina acestei prevestiri, Sirenele erau mereu neadormite și prin cântecele lor atrăgeau pe toți câți veneau prin apropiere și care aveau imprudența să le asculte cântecele.

Așa de mult fermecau ele prin melodiile lor pe trecători, că aceștia nu se mai gândeau la patria lor, nici la familia lor, nici la ei înșiși; uitau chiar să bea și să mănânce și mureau de foame, dacă cumva la sosirea lor nu-i omorau Sirenele.

Când Argonauții au trecut prin aceste locuri, ele au căutat în zadar să-i atragă. Căci Orpheu luă în mână lira sa și așa de mult le-a fermecat prin cântecul său, că au amuțit toate și și-au aruncat instrumentele lor muzicale în mare.

Când, mai târziu, Ulise a fost silit să treacă cu corabia sa pe dinaintea Sirenelor, fiind înștiințat de puterea lor de către Circe, a astupat cu ceară urechile tuturor tovarășilor săi, ca să nu audă cântecul Sirenelor, iar el a poruncit să fie legat de catart, de mâini și de picioare. În același timp le-a dat ordin să nu-l dezlege, dacă, din întâmplare, auzind pe Sirene, și-ar arăta dorința să se oprească.

Precauțiunea sa n-a fost fără folos, căci îndată ce a auzit pe cântărețe și melodiile lor cele dulci, deși fusese înștiințat de Circe și deși avea siguranța că va pieri, dădu, totuși, ordin tovarășilor săi să-l dezlege, ceea ce, din fericire, aceștia nu făcură. Sirenele, neputând să oprească pe Ulysee, se aruncară cu toatele în mare și micile insule pline de stânci, în care locuiau, în fața promontoriului Lucaniei, fură numite Sirenuse.

Ni se mai povestește că înainte de a fi trecut pe la ele Ulise, Sirenele, la îndemnul Junonii, pretinzând că ele cântă mai bine decât Muzele, s-au luat cu ele la o luptă de întrecere. Muzele, însă, le-au învins și le-au smuls penele, din care și-au făcut coroane. De aceea, Muzele poartă pe capul lor uneori coroane de pene.

*

Jupiter fiind luat ca arbitru în cearta dintre fratele său Pluton și soră-sa Ceres, împarte anul în două părți egale și poruncește ca Prosperina să stea o jumătate de an la bărbatul său în Infern și o jumătate de an la mamă-sa pe pământ. Fața și inima zeiței Ceres se înveseli numaidecât; fruntea ei, care mai înainte părea tristă, chiar și tristului rege al Infernului, se înveseli deodată, întocmai ca și soarele zilei, care, acoperit de nori posomorâți, iese învingător și radios din mijlocul lor.

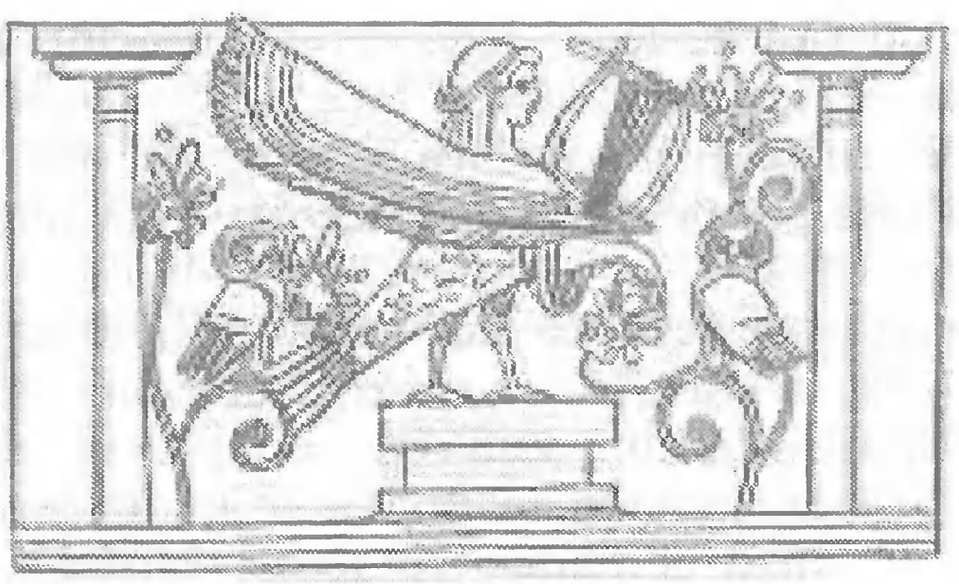

Fig. 51. – Sirenă.

5. Aretusa

Dalba Ceres, fericită că și-a găsit pe fiica sa și liberă acum de orice grijă, voia să afle de la *Aretusa* pricina sosirii ei, din Grecia în Sicilia, și cauza pentru care era socotită ca un izvor sfânt. Undele își opriră murmurul lor, iar nimfa, ridicându-și capul deasupra apelor, își netezi cu mâna părui-i de azur și începu să istorisească iubirea lui *Alpheus,* fluviul care udă țara Elida, din Peloponez:

„Eram una dintre nimfele din Ahaia. Nici una nu știa ca mine să caute în păduri locurile potrivite pentru vânat, nici una nu știa ca mine să-și întindă lațul. Niciodată eu n-am vrut să țin la gloria frumuseții, niciodată nu m-am gândit la altă glorie decât la gloria curajului și, deși nu eram frumoasă, totuși eram socotită ca frumoasă. Puțin, însă, îmi păsa de zvonul frumuseții mele. În simplitatea mea naivă, cu toate că o alta s-ar fi mândrit cu această însușire, eu totdeauna m-am rușinat de ea și, înaintea ochilor mei, darul de a plăcea, trecea drept o rușine.

Într-una din zile, îmi aduc bine aminte, mă întorceam ostenită din pădurea Stymphaliei. Era zăduf mare și oboseala mea făcea zăduful și mai mare. Dau de un pârâiaș care curgea lin și fără nici un pic de zgomot. Era așa de limpede, că puteai cu ochiul să numeri, întocmai ca printr-un cristal, pietricelele din fund și așa de lin că nu puteai ști în care parte curge. Niște sălcii cu foaia albicioasă și niște plopi, a căror verdeață o hrănea apa pârâiașului, țineau umbră malurilor sale povârnite.

Mă apropiai de pârâu și îmi înmuiai mai întâi talpa piciorului în apă; apoi intru până la genunchi. Nu mă mulțumii cu atâta și mă dezbrac. Îmi atârn de craca unei sălcii hainele și, goală, mă cufund în apă. În vreme ce loveam undele cu mâinile mele și plesneam apa în fel de fel de chipuri și în vreme ce o izbeam cu brațele fără preget, aud ieșind din unde nu știu ce murmur. Îngrozită sar repede pe malul de alăturea. «Unde fugi, Arethuso? îmi strigă Alpheu din mijlocul apelor sale; unde fugi tu? îmi repetă a doua oară, cu vocea lui răgușită». Eu fugeam fără haine, așa precum eram; hainele le lăsasem pe cealaltă râpă. El mă urmărește și se aprinde din ce în ce mai mult. Și fiindcă eram goală, credea că mai ușor va pune mâna pe mine. Cu cât mai mult alergam, cu atât mai mult, în nebunia lui, mă urmărea. Fugeam de el precum fuge, cu aripa-i tremurândă, porumbița dinaintea vulturului; alerga, însă, și el după mine, precum aleargă după o porumbiță îngrozită vulturul. Putui să fug până la Orchomenos și la Psophis și la Cyllene și la Menal și până la înghețatele vârfuri ale Erimanthului și până la câmpiile Elidei. El, însă, nu era mai iute decât mine. Dar, nefiind puternică ca el, nu puteam să suport multă vreme osteneala; el putea, însă, să o ducă mai mult. Totuși am alergat peste câmpii și peste munți și peste pietre și peste stânci și prin locuri pe unde nu era nici o potecă.

Soarele era îndărătul meu; înaintea picioarelor mele văzui cum se întinde o umbră mare, afară dacă nu cumva mi se va fi părut de frică că e o umbră. Dar sunt sigură că auzeam pașii lui îngrozitori și că el îmi atingea cu suflul gurii sale panglicele ce purtam pe cap. Istovită de puteri din cauza fugii, strigai: „Ajutor, Diano, mă prinde, dă ajutor nimfei care îți duce armele, care ți-a purtat de atâtea ori arcul și tolba cu săgeți".

Zeița m-a auzit și din înălțimea cerului trimite un nor gros care să mă acopere din toate părțile.

Îndată ce am fost învelită de nor, râul Alpheu, neștiind unde sunt, mă caută în toate părțile prin norul ușor. De două ori făcu el ocolul norului, fără însă să mă găsească, de două ori strigă el, «*Io Aretusa, Io Aretusa!*».

Câtă groază nu m-a cuprins atunci, sărmana de mine! Eram ca o mieluşa, când aude lupul urlând împrejurul staulului, eram ca un iepuraş care, ascunzându-se într-o tufă, vede haita de câini colţoşi şi de frică stă în nemişcare. Alpheu nu se depărtează de lângă nor, căci nu văzuse nici o urmă a paşilor mei. Se uită stăruitor şi la nor şi de jur-împrejur.

Pironită în loc, o sudoare rece îmi trecu prin tot trupul şi picături albăstrui începură să curgă din membrele mele. Un lac se face sub picioare-mi; din părul capului meu picura rouă şi, mai repede decât povestea mea, sunt metamorfozată într-un izvor.

Fluviul Alpheu, însă, mă recunoscu şi, după ce am fost prefăcută în apă, a început să mă iubească şi în starea asta. Părăsindu-şi şi el figura sa de bărbat pe care o luase, se transformă în undă, ca mai înainte, pentru ca să se amestece cu apele mele.

Atunci Diana făcu să se deschidă pământul; eu sunt dusă spre ţărmurile Ortygiei (Sicilia) şi această insulă,– scumpă pentru mine, căci ea poartă numele Dianei-Ortygia, care m-a scăpat, – îmi vede mai întâi apele izvorului meu".

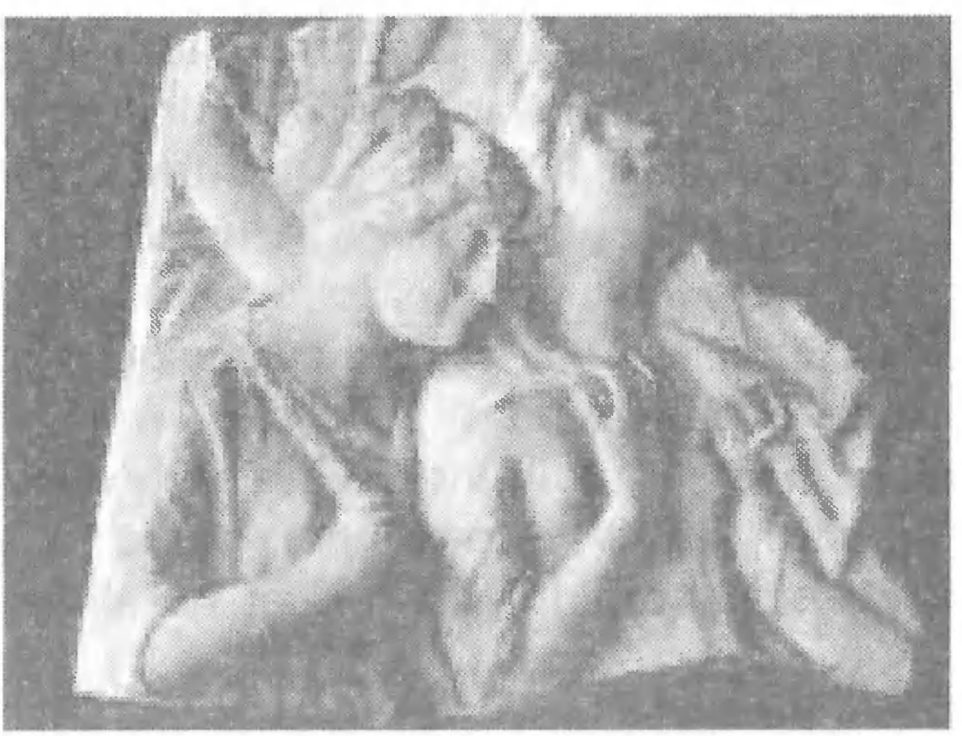

Demeter şi Cora (Proserpina).
Basorelief antic.

6. Triptolem

Zeița Ceres colindase toate mările și toate țările, în căutarea scumpei sale fiice, Proserpina, răpită de zeul Infernului, Pluton.

Într-una din zile, plină de deznădejde, ajunse la locul unde este *Eleusis,* în Attica.

Întreaga câmpie de aici era, pe vremea aceea, proprietatea bătrânului *Celeus.* Moșia sa era destul de mare, dar, pe timpurile acelea vechi, când ogoarele erau întinse, iar cultura lor destul de restrânsă, proprietarul ei era socotit ca un om sărac, fiindcă ducea o viață sărăcăcioasă.

Când Ceres ajunsese la Eleusis, bătrânul Celeus se întorcea tocmai de la câmp acasă, ducând în spate o cârcă cu găteaje, cu care să-și încălzească căminul; într-o traistă avea ghindă, iar într-o cofiță mure. În urma lui, o copilă a bătrânului, mâna dindărăt două căprițe, care păscuseră pe o colină. Acasă rămăsese, în ziua aceea, soția unchiașului, împreună cu un copilaș bolnav în leagăn.

Bătrânul și fiica sa, întâlnind dinaintea bordeiului lor pe zeița Ceres, care luase chipul unei babe, o poftiră să găzduiască la ei, în bordeiul lor, oricât de sărăcăcios ar fi fost el.

Zeița primi invitația, povestindu-și la rândul ei amarul, cum căuta fără zăbava pe unica sa fiică pierdută sau furată. Bătrânul, înainte de a intra în bordei, preveni pe musafiră

că a lăsat acasă un copil bolnav. Și unul și altul își aveau, deci, păsurile, își aveau necazurile lor.

Intrând în colibă zeița văzu doliu. Mama, cu lacrimile în ochi, stătea la căpătâiul fiului ei, care își dedea ultima suflare.

Ceres o salută, se apropie de leagăn și cu buzele-i divine atinge gura băiatului. Deodată, ca prin farmec, paloarea dispăru de pe fața acestuia, puterile îi veniră din nou și părinții, pe neașteptate, plini de bucurie, văd cum copilul lor este scăpat. Zeița îl ia în brațe, îl dezmierdă și șoptind câteva vorbe neînțelese și pline de mister, îl duce la vatră, unde, sub cenușă, ardea focul. Atâtând focul, zeița îl vârî în el ca să-l curețe de păcate, să-l purifice, și astfel partea nemuritoare din copil să o despartă de partea cea muritoare, de partea materială.

„Ce faci acolo", țipă mama, ca o nebună, smulgându-și copilul din mijlocul flăcărilor? – „Ai greșit fără să vrei", îi zise Ceres. Teama ta de mamă a zădărnicit binefacerile mele. Acest copil va fi deci muritor. El însă va fi cel dintâi om în

Triptolem între Ceres și Proserpina.
După o pictură pe un vas antic.

Triptolem în carul înaripat, cu spicele de grâu date de Demeter, în mână, sec. V î. Chr.

lume care va ara, va semăna și va culege fructele pământului cultivat; va fi *cel dintâi agricultor*".

Zicând acestea, zeița făcu să se arate un nor, se ascunse numaidecât în el, își luă carul tras de balauri și dispăru în văzduh.

Acest copil, numit *Triptolem,* făcându-se mare, a primit de la Ceres o înaltă chemare, chemarea de a cutreiera pământul în lung și lat, învățând pe oameni agricultura, o meserie nouă, care până atunci nu exista. Zeița dându-i semințe pentru semănat, îi poruncește ca o parte din ele să le arunce în pământ, iar o altă parte să le păstreze pentru mai târziu, pentru țarinele care aveau să primească o a doua cultură.

Mergând pe sus, pe carul într-aripat, *Triptolem* străbătu toate ținuturile Europei și toate regiunile Asiei. În cele din urmă se oprește deasupra Scythiei, unde domnea regele *Lyncus* și se duse de-a dreptul la palatul acestuia. Regele îl întrebă îndată, pe unde a venit, care e motivul sosirii sale, cum îl cheamă și care îi este patria.

– „Patria mea, îi răspunse tânărul, este Atena, numele îmi este Triptolem, iar ca să ajung aci n-am străbătut nici marea cu corabia, nici pământul cu picioarele. Drumul meu mi l-am făcut prin văzduh. Aduc cu mine darurile [zeiței] Ceres care, aruncate în sânul pământului, produc secerișuri mănoase și hrană bună".

Acestea le spuse Triptolem; iar barbarul rege Lyncus, plin de gelozie de atâtea binefaceri, și dorind să aibă el

meritul unei descoperiri atât de însemnate, pofti cu gânduri rele pe tânăr la sine în gazdă.

Pe când dormea, regele se repezi la Triptolem, cu arma în mână, ca să-l omoare. Era cât pe-aci să-i străpungă pieptul, când zeița Ceres, protectoarea lui Triptolem, prefăcu pe barbar într-un râs *(lynx)*.

Lyncus metamorfozat în râs o luă la fugă prin păduri, iar Triptolem își continuă drumul prin văzduh cu carul său într-aripat. Țara Scythiei rămase, deci, multă vreme lipsită de binefacerile agriculturii și ale civilizației celei noi.

Întors în patria sa, în Atena, Triptolem primi o parte din teritoriul părintesc de la Eleusis și institui sărbătoarea Thesmophoriilor, cea mai mare sărbătoare a agricultorilor din Grecia și la care nu puteau lua parte decât femeile măritate. Dacă un bărbat ar fi intrat în templu, în timpul acestor sărbători, primea cea mai mare pedeapsă, moartea.

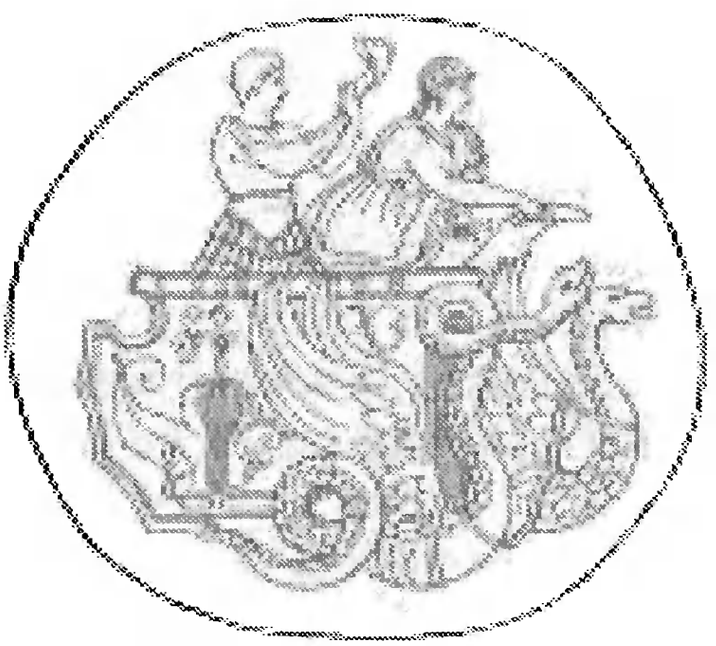

Ceres și Triptolem.
După o piatră antică gravată.

7. Ceres la Eleusis

Nouă zile și nouă nopți cutreierase zadarnic amărâta *Ceres* pământul, cu facla în mână, căutându-și pe fiica sa Proserpina, pierdută prin câmpiile mănoase ale Siciliei.

În vremea aceasta ea și-a lepădat chipul de zeiță și s-a prefăcut într-o simplă femeie muritoare. În colindările ei a ajuns și în Attica și s-a oprit la *Izvorul Fecioarelor,* în apropierea orașului *Eleusis,* nu departe de Atena.

La acest izvor aveau obiceiul fetele din împrejurimi să vină să ia apă și de aceea s-a și chemat acest izvor, Izvorul Fecioarelor.

Aci Ceres întâlni pe fetele regelui din Eleusis, pe fetele lui *Celeus.*

Numaidecât acestea, fără să bănuiască cine este străina, o întrebară de unde vine, ce cată și cum o cheamă.

Zeița le răspunse: „Mă cheamă *Dos* și am fost răpită din țara mea de niște pirați, care m-au adus în aceste locuri. Pe când piraților își pregăteau mâncarea la țărmul mării, eu, fără să bage ei de seamă, m-am furișat prin păduri și am ajuns astfel aici. De aceea, vă rog, aveți milă cu mine, primiți-mă în serviciul vostru. Mă pricep să cresc copii și aș putea să fiu o bună menajeră".

Fetele auzind-o, au alergat numaidecât acasă și au istorisit mamei lor, regina *Metaneira,* întâmplarea. Aceasta a primit propunerea străinei și repede fetele s-au întors la izvor și au luat cu ele la palatul regal pe zeița Ceres.

Metaneira o primi ca guvernantă a micului ei copil *Demophon.*

Pe drum, Ceres avuse pe cap un voal negru și era îmbrăcată în haine cernite, căci cernit îi era și sufletul, din cauza pierderii scumpei sale fiice.

După ce a intrat, însă, în palat, și-a arătat toată puterea ei divină. Ridicându-și de pe cap voalul, casa întreagă s-a umplut de o strălucire neobișnuită.

Metaneira se scoală îndată de pe scaunul ei și poftește pe zeiță să se așeze pe tronul regal. Zeița, însă, își ia numaidecât chipul de mai înainte, chip de femeie sărmană și nu voiește să primească onorurile ce i se făceau.

Sclava *Jambe* îi aduce atunci un scaun obișnuit, pe care Ceres se așează în liniște; își trage apoi pe față voalul cel negru și nu mai voi nici să mănânce nici să scoată vreo vorbă. I se aduse înainte vin, dar zeița refuză totul. Nu gustă decât o băutură făcută din apă, făină și zarzavat, un fel de bragă, care era socotită ca un fel de libațiune, făcută pentru zei.

Când *Metaneira* îi aduse pe micul *Demophon,* ca să-l îngrijească, îi spuse zeița că ea știe să apere de descântece și de vrăji. De aceea, crescu pe copil nu cu mâncări pământești, ci îi dădu de mâncat ambrozie și de băut nectar.

În timpul nopții însă, pe când toți cei din palat dormeau, zeița lua copilul și îl vâra în flăcările focului ce ardea pe căminul casei, căutând astfel să-l dezlege de partea trupească, de partea muritoare și să-l facă nemuritor și veșnic tânăr.

În adevăr, copilul devenea din zi în zi tot mai frumos și Metaneira și toți ceilalți din casă se mirau de această neașteptată prefacere.

De aceea, într-una din nopți regina se puse la pândă, și când își văzu copilul vârât în mijlocul flăcărilor, cuprinsă de groază, scoase un țipăt de disperare.

În această clipă se zădărnici toată lucrarea zeiței, care dezamăgită grăi aceste cuvinte: „Oameni proști și nebuni ce sunteți! Voi nu pricepeți nici binele nici răul. Acum și tu și copilul tău aveți să ispășiți prostia ce ați făcut. Îți jur pe

Styx, că aveam de gând să fac nemuritor și veșnic tânăr pe fiul tău Demophon. Acuma, însă, trebuie să se supună și el morții și legilor destinului omenesc. Totuși, fiindcă a fost ținut pe genunchii mei și fiindcă a dormit la sânul meu, va avea o glorie veșnică.

Eu sunt Ceres, zeiță adorată, care aduc folos și bucurie și zeilor și oamenilor".

După aceste vorbe se arătă iarăși în toată strălucirea sa divină. Porunci să se ridice un templu și arătă locuitorilor din Eleusis modul cum avea să fie adorată pe viitor.

În urmă dispăru, iar Celeus puse numaidecât să se ridice templul, vestitul templu de la *Eleusis,* unde se serbară în urmă faimoasele *mistere Eleusine.*

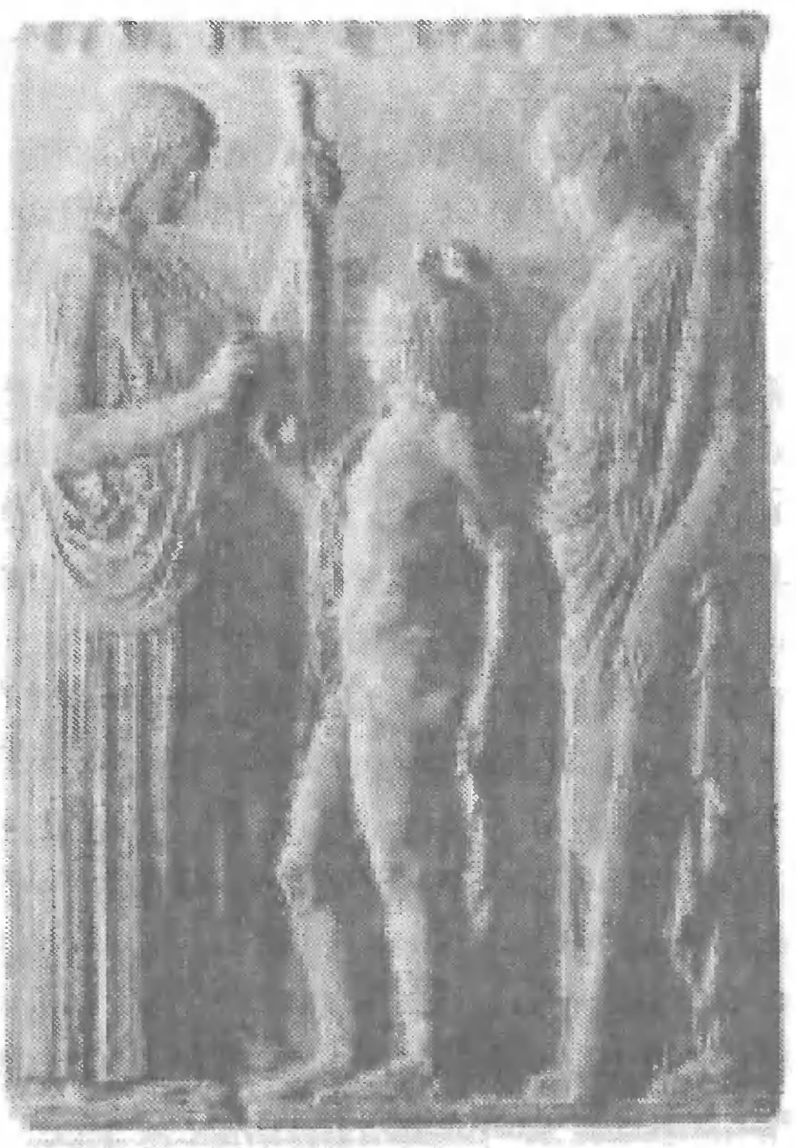

Demeter și Persefona îl inițiază în mistere pe Triptolem,
basorelief în marmură, sec. V î. Chr.

8. Erysichthon

Erysichthon era fiul lui Triopas și nepotul lui Neptun, zeul mărilor. După ce ajunse rege în Thessalia, în locul tatălui său, începu să se poarte semeț cu supușii și îngâmfat cu zeii. Ba încă merse așa de departe cu disprețul său pentru zeii cerești, că dădu poruncă aspră locuitorilor regatului său să nu mai ardă tămâie pe altarele acestora.

Se zice chiar că odată punând mâna pe o secure, se duse singur să profaneze o pădure închinată zeiței Ceres și să taie, singur, în persoană, cu fierul ascuțit tulpina copacilor, cruțați cu sfințenie de veacuri întregi.

Aci, în această pădure a zeiței, se înălța maiestuos un stejar enorm, un stejar care singur părea a fi o pădure întreagă. Cucernicia oamenilor împodobise acest copac cu bentițe, cu ghirlande de flori și, cum se făcea pe vremea aceea, cu tăblițe pe care erau scrise versuri: toate acestea ca recunoștință pentru marea bunătate a zeiței față de locuitorii țării aceleia.

Nimfele Dryade, în zilele de sărbătoare, veneau adeseori aici să joace dansurile lor, la umbra acestui stejar; și uneori chiar, apucându-se de mâini, în horă, întocmai ca fetele noastre, făceau cerc împrejurul tulpinii lui, tulpină care singură avea o grosime de 15 coți, iar în înălțime se ridica peste ceilalți copaci atâta, pe cât aceștia se înălțau peste buruienele ce creșteau la umbra lor.

Frumusețea și sfințenia maiestuosului stejar, însă, n-a putut să împiedice pe fiorosul fiu al lui Triopas să se rețină

măcar de la acest odor al zeiței. De nimic nu vrea el să știe. Dă poruncă strașnică slujitorilor săi, ca să-l taie numaidecât.

Cum însă aceștia, mai buni la inimă și mai respectuoși pentru cele sfinte decât stăpânul lor, nu îndrăzneau să lovească, regele furios smulge toporul din mâinile sfioase ale unui sclav și adăugă și aceste vorbe nesocotite: „Acest copac, oricât de scump ar fi el pentru zeița Ceres, acest copac, fie el chiar Ceres însăși, astăzi va atinge pământul cu vârful său înverzit". Cu aceste vorbe ridică securea cu două tăișuri și izbește cu putere în trunchiul stejarului.

Arborele se clătină și un gemăt prelung se auzi; în același timp începu să pălească deodată și frunzele și ghinda și crengile lui cele lungi. La întâia lovitură, care făcu o rană trunchiului și făcu să se desfacă coaja, un val de sânge năpădi din rana copacului, țâșnind în depărtare, întocmai cum țâșnește, într-un potop întreg, sângele din rana unui taur ce cade ca victimă la picioarele altarului unui zeu.

Minunea aceasta umplu de groază pe toți cei ce erau de față. Unul singur dintre ei – numai unul avu acest curaj – voi să împiedice crima și să oprească nelegiuirea ce se făcea. Erysichthon, însă, în tulburarea sa, aruncându-i o privire plină de ură și mânie, îi zise: „Na și tu, primește-ți și tu răsplata cucerniciei tale" și cu lovitura ce avea să izbească în copac, îi reteză capul bietului thessalian. În urmă, izbind mereu, izbuti să dea jos frumosul stejar.

Din măduva mândrului copac se auziră ieșind aceste cuvinte: „Sub acest lemn mă ascundeam eu, cea mai scumpă nimfă a [zeiței] Ceres; murind, îți proorocesc pedeapsă pentru nelegiuirile tale; ea se apropie; ea singură este mângâierea morții mele".

Această amenințare nu-l oprește de la fapta sa criminală. Loviturile nenumărate și mereu repetate doborâră la pământ stejarul care, în prăvălirea sa, culcă la pământ o mare parte din pădure.

Suratele sale, celelalte nimfe, Dryade, mâhnite și plângând cu toatele de batjocura suferită de sora lor, cu lacrimile în ochi și în haine de doliu, se duc la stăpâna lor, la zeița Ceres, și cer, într-un glas, să nu lase nepedepsită fapta nelegiuită a lui Erysichton.

Ceres, puternica zeiță a cerealelor, le împlinește rugăciunea și scuturându-și capul său maiestuos, făcu să se scuture deodată toate semănăturile de pe câmpii. O foamete cumplită avea să îndure poporul stăpânit de cumplitul rege.

Ca să pedepsească, însă, și pe regele criminal, zeița născocește o tortură vrednică de milă, dacă milă ar merită fărădelegea lui. *Foamea* avea să fie chinul și tortura lut Erysichton.

Dar, *Ceres* nu se putea întâlni în persoană cu *Foamea.* Destinul n-a îngăduit ca cele două zeițe să se vadă vreodată. Unde era una, nu putea să fie și cealaltă. De aceea, zeița Ceres chemând la sine pe una dintre nimfele munților, pe una din *Oreade,* i se adresă cu următoarele cuvinte:

„În fundul înghețurilor Scythiei se găsește o regiune stearpă, fără cereale, fără fructe; un pământ cu totul pustiu. Acolo își are locașul său și *Frigul* fără vlagă, și *Paloarea* cea galbenă, și *Frica* cea înghețată, și *Foamea* cea scofâlcită. Mergi și-i spune acesteia să se vâre în măruntaiele lui Erysichton, să biruie toate bogățiile lui, oricât ar fi ele de mari, să mă biruie chiar pe mine, Ceres, zeița abundenței. Pleacă, iar dacă cumva te sperii de lungimea drumului, ia carul meu, ia balaurii mei și mână-i cu frâiele prin înălțimea văzduhului".

Nimfa se suie numaidecât pe carul zeiței și, străbătând mările și țările, ajunse în Scythia. Aci își opri balaurii pe vârful înghețat al Caucazului și-i deshămă de la car.

Căutând *Foamea,* o zărește în mijlocul unui câmp plin de pietriș, smulgând cu unghiile și cu dinții câte un firicel de iarbă ce de-abia se găsea pe ici pe colea. Chipul ei era îngrozitor: avea părul zbârlit, ochii în fundul capului, obrajii galbeni ca ceara, buzele vinete, dinții mâncați de rugină, pielea aspră și așa de subțire că puteai să vezi prin ea mațele din fund; oasele n-aveau deloc carne pe ele și-i ieșeau din șale; în loc de pântece, o mare gaură; pieptul credeai că-i atârnă și că e numai agățat de șira spinării. Slăbiciunea făcea ca membrele ei să pară mai mari; dura genunchilor era enormă, iar călcâiele peste măsură de lungi și ieșite.

Când a zărit-o nimfa, n-a cutezat să se apropie de ea; din depărtare îi spuse poruncile Ceresei. Deși de abia sosise

și deși stătea la o distanță destul de mare de Foame, totuși începu să-i simtă puterea. De aceea, fără zăbavă, își înhămă balaurii și se întoarse repede, străbătând văzduhul, în Thessalia, de unde venise.

Foamea, cu toate că e dușmana de moarte a [zeiței] Ceres, totuși de astădată se grăbește să-i dea ascultare, supunându-se poruncilor ei. Un vârtej de vânt, luând-o pe sus, o duse într-o clipă la bogatul palat al regelui Erysichthon.

Fără multă paradă, intră în palatul regesc. Era noapte. Erysichthon dormea adânc. Foamea îl îmbrățișează cu cele două aripi ale sale, suflă asupra lui venin și adierea aceasta a ei îi umple și gura și gâtul și pieptul. Foamea se răspândește îndată în toate măruntaiele regelui. Apoi, părăsește repede acest locaș, unde nu era de ea, locaș unde domnea bogăția și se îndreptă spre pustietatea sa sălbatecă, spre sărăcăcioasa sa peșteră.

Somnul cel dulce dezmierda încă cu aripile sale drăgălașe pe regele adormit. Măcar că era în somn, el cere de mâncare, mestecă cu gura, macină cu dinții. Gâtul său înghite și în loc de alimente, el devorează aer. După ce s-a deșteptat, îl cuprinse o poftă nebună de mâncare. Gâtlejul îi e înfometat; înfometate îi sunt și măruntaiele. Cere să i se dea numaidecât mâncări care cresc și trăiesc în apă, mâncări care cresc pe pământ, mâncări care cresc în aer. I se aduc tot felul de bucate, pe care le mănâncă, le mănâncă mereu și totuși se plânge că moare de foame. Cere mâncări peste mâncări. Nu ajung nici bucatele care ar putea să sature orașe întregi, care ar putea să sature un popor întreg. Și cu cât se îndopa mai mult, cu atât era mai flămând.

Întocmai ca și întinsa mare și ca și întinsul Ocean care primesc în sânul lor toate fluviile pământului și care înghit apele lor, fără, însă, să-și poată potoli setea și întocmai ca focul mistuitor, a cărui furie nemăsurată mistuie arbori fără număr și cu cât mistuie mai mulți, cu atât mai mult ar mistui și chiar prin această mistuire devine mai furios, tot astfel gura nesăturată a nelegiui-tului Erysichthon, cu cât mânca mai mult, cu atât ar fi mâncat mai mult. Fiecare mâncare ațâța în el o nouă poftă de mâncare și golul stomacului, pe care voia să-l umple, nu face decât să se mărească mereu.

Core,
sec. V î. Chr., Muzeul Acropole, Atena.

În burta lui, dispăruse acum toată averea rămasă moștenire de la bogații săi părinți. Foamea îngrozitoare, însă, a rămas tot nestinsă. Focul gurii sale a rămas tot nepotolit.

În sfârșit, după ce și-a păpat toate averile, i-a mai rămas o singură fiică, o fiică care ar îi fost vrednică de un părinte mai bun. În sărăcia sa, însă, caută să o vândă și pe aceasta.

Mândra fată refuză să aibă un stăpân, să fie sclavă. Într-una din zile, pe când se afla ea lângă o apă, își întinse cu deznădejde albele sale brațe deasupra râului și zise: „Scapă-mă tu, mare zeu, de sclavia ce mă amenință".

Neptun se milostivi de ea și o dărui cu un dar neprețuit, îi dete puterea să se metamorfozeze, cum o vrea ea.

Numaidecât, în clipa în care marele stăpân al apelor își întoarse de la ea fața, *Metra,* – căci așa se chema fata, – se prefăcu într-o iapă frumoasă și alergă să întâlnească pe tatăl său. Acesta, mort de foame, o vându, ca să mai câștige ceva ce să mănânce.

Tânăra fată se schimbă mereu, ba în câine, ba în pasăre, întruchipându-se în mii și mii de forme și înapoindu-se totdeauna la tatăl său, când era din nou vândută. Ea era acum singurul mijloc de câștig al nenorocitului ei părinte. Curând, însă, și acest mijloc deveni neîndestulător și Erysichthon nemaiputând să-și sature cruda foame ce-l mistuia, sfârșește prin a se mânca pe sine însuși.

Erysichthon este pământul care înghite semințele.

Minotaurul.
După o gravură antică.

VII. PHOEBUS-APOLLO

Apollo Piombino,
sec. V î. Chr., Luvru.

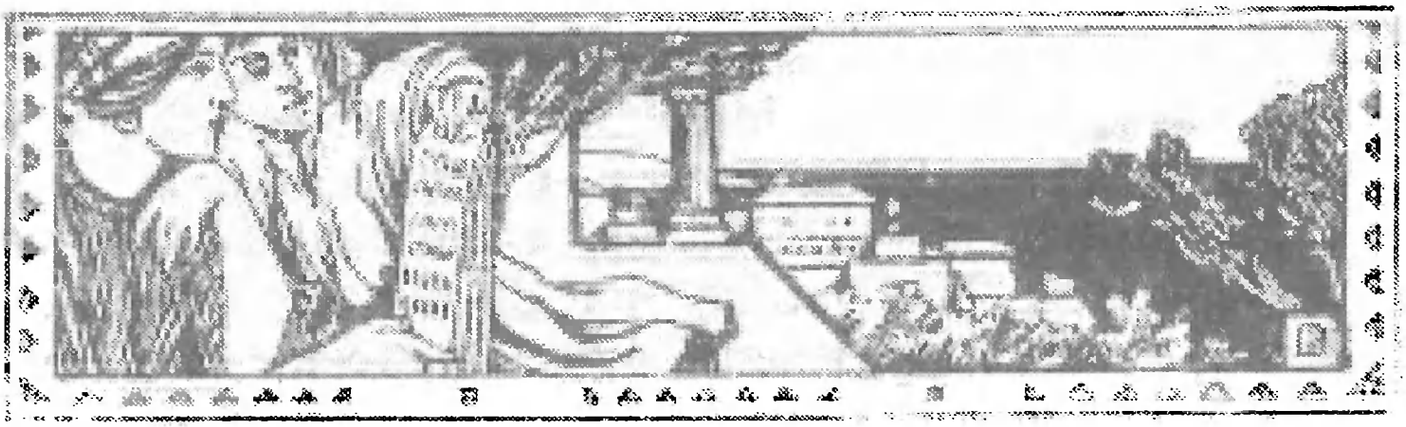

1. Leto-Latona

Latona era fiica titanului Coeus. Fiind iubită de Jupiter, ea avea să devie mama lui Apollo și a Dianei.

Junona, însă, soția legitimă a lui Jupiter, din gelozie, a urmărit-o cu ultima ei răzbunare, deși zeița nu făcea decât bine. Astfel, în toată viața sa Latona n-a fost decât o victimă a Junonei.

Ca să nu aibă nici o liniște și nici un locșor, unde să poată da naștere celor doi copii ce-i purta în sânul său, Junona a pus toate țările și toate insulele să-i jure că nu vor primi pe Latona. Ca să vadă dacă poruncile îi sunt îndeplinite sau nu, porunci ca fiul său Marte să stea pe un munte înalt, iar Iris, curcubeul, pe un altul, de unde să observe și să-i comunice toate, și în sfârșit a trimis un șarpe să o urmărească.

Neptun, zeul mării, văzând că nenorocita zeiță nu găsește nicăieri și la nimeni nici un adăpost sau un scut de apărare, a fost cuprins de milă și a poruncit să iasă din adâncimile mării o insulă, insula *Delos,* până atunci necunoscută. Aceasta era o insulă plutitoare și Junona o trecuse cu vederea și nu i-a cerut să jure că nu va primi nici ea pe Latona. Îndată ce zeița rătăcitoare a pus piciorul pe pământul acestei insule, se ridicară din mare patru coloane colosale, pe care s-a sprijinit pe viitor insula și a rămas astfel de atunci fixată și mica insulă Delos.

Fiind cuprinsă de durerile nașterii, timp de nouă zile și

nouă nopți, s-au adunat împrejurul ei toate zeițele cele mai ilustre, ca Diona, Rhea, Themis și Amphitrite.

Numai Junona, cea cu brațele de fildeș, rămase în palatul lui Jupiter și ținea într-un nor de aur pe *Ilithya,* zeița nașterilor, care nu știa nimic de cele petrecute în Delos.

Gelozia Junonei o reținea aici, în Olymp, căci nu putea să sufere ea, soția marelui Jupiter, ca Latona să dea naștere unor copii atât de puternici, iar, fără Ilithya, Latona n-ar fi putut să nască.

Atunci zeițele ținură sfat și rugară pe Iris, curcubeul, mesagera Junonei, căreia îi făgăduiră un colier de aur, lung de nouă coți, să se ducă și, fără știrea Junonei, să poftească pe Ilithya.

Iris, mai iute decât vântul, se repezi prin văzduh și într-o clipă și ajunse la Olymp. Aici găsind pe Ilithya, o pofti să vină cu ea și amândouă, ca niște porumbițe, veniră la Delos. Ilithya dezlegă aici pe Letona de povară.

După naștere, zeița Themis oferi copilașilor nectar și ambrozie divină, iar celelalte zeități cântară în cinstea lor cântece religioase.

Junona, însă, nu putea să ierte pe rivala sa, de a fi fost iubită de Jupiter, de aceea făcu să se ridice împotriva ei un șarpe îngrozitor, numit *Python,* fiu al pământului.

La îndemnul și sfaturile Junonei, Python urmări fără preget pe nenorocita zeiță, care scăpă, însă, de el numai punând înaintea lui copiii ce-i ținea strâns în brațe. Zeița fuge îngrozită, iar copilașii nebănuind pericolul, își întind micile lor mânuțe către monstru (Fig. 55).

Într-una din zile, pe când zeița cutreiera toată lumea, urmărită de neîndurata Junona, ținând în brațe pe cei doi copilași ai săi, ajunse în *Caria.*

Aici, la poalele muntelui Chimera, care aruncă flăcări din vârful său, – munte plin de lei, capre și șerpi, din care poeții au întruchipat un monstru cu cap de leu, cu corpul de capră și cu coada de șarpe – aici, la poalele acestui munte, pe când soarele fierbinte dogorea mai cu tărie, făcu zeița un popas, istovită de oboseală și de drumul său cel lung.

Din pricina căldurii și fiindcă copilașii îi supseră tot

laptele, o cuprinse o sete sfâșietoare. Uitându-se în toate părțile, zărește în fundul unei văi adânci, o baltă cu apă limpede și curată. Niște țărani strângeau pe acolo trestii de papură și alge.

Zeița se apropie de baltă și punându-și genunchiul pe pământ, s-a aplecat să-și astâmpere setea cu apă răcoritoare. Țăranii însă o opresc.

Zeița atunci îi întreabă cu blândețe: „De ce mă opriți să beau apă, căci apa doar este comună pentru toată lumea. Buna natură a lăsat ca soarele, aerul și apa să fie ale tuturora; eu am venit să mă bucur de un lucru comun. Cu toate acestea, vă rog să-mi dați voie să beau, ca și când mi-ați da de la voi un dar. Eu n-am căutat să-mi spăl trupul, nici membrele obosite în aceasta apă, ci numai să-mi potolesc setea. Chiar acum, când grăiesc aceste vorbe, gura mi se usucă de sete, gâtul mi s-a uscat de tot și de abia îmi mai trece glasul prin el. O înghițitură de apă ar fi pentru mine nectar și voi mărturisi în toată lumea că mi-ați dat viață; căci cu această apă voi viață îmi dați. Ar trebui cel puțin să vă înduioșeze acești mititei, care își întind către voi mâinișoarele lor". – Și din întâmplare copilașii își întindeau mânuțele spre ei.

Pe cine n-ar fi înmuiat vorbele dulci și blânde ale Latonei? Țăranii însă, stăruiesc în refuzul lor. Ba încă o iau și la înjurături, la ocări, dacă nu pleacă mai repede. Nu numai atâta; chiar și apa din baltă o tulbură cu mâinile și cu picioarele lor. Sărind cu răutate în apă, tulburară nămolul din fundul lacului.

Zeița se supără grozav și supărarea îi potoli setea și necăjită nu i-a mai rugat mai mult pe acești țărani nevrednici de rugăciunile unei zeițe, ci, ridicându-și mâinile spre cer, zise: „Să trăiți de-a pururi în acest lac".

Dorința ei s-a împlinit. Cu toții s-au aruncat în baltă și, când își afundau membrele cu totul în fundul lacului, când își scoteau capetele deasupra undelor, când înotau numai la suprafața apei. Acum stăteau pe malurile lacului, acum săreau din nou în mijlocul apei pline de nămol. Și încep să se gâlcevească cu limbile lor și, goniți sub apă, sub apă

încearcă să se certe între ei. Vorba însă acum le este răgușită, gâturile umflate și lărgite. Gâturile le dispar și capul se leagă de-a dreptul de trup. Spatele li se înverzește, burta le capătă o culoare albicioasă și, transformați în *broaște,* sar în mocirla lacului. Astfel s-a născut neamul broaștelor.

De aici, niște lupi, mai omenoși decât oamenii, conduc pe Latona pe malurile Xantului, unde zeița se purifică cu apa din acest râu, care de atunci a fost închinat lui Apollo, fiul ei.

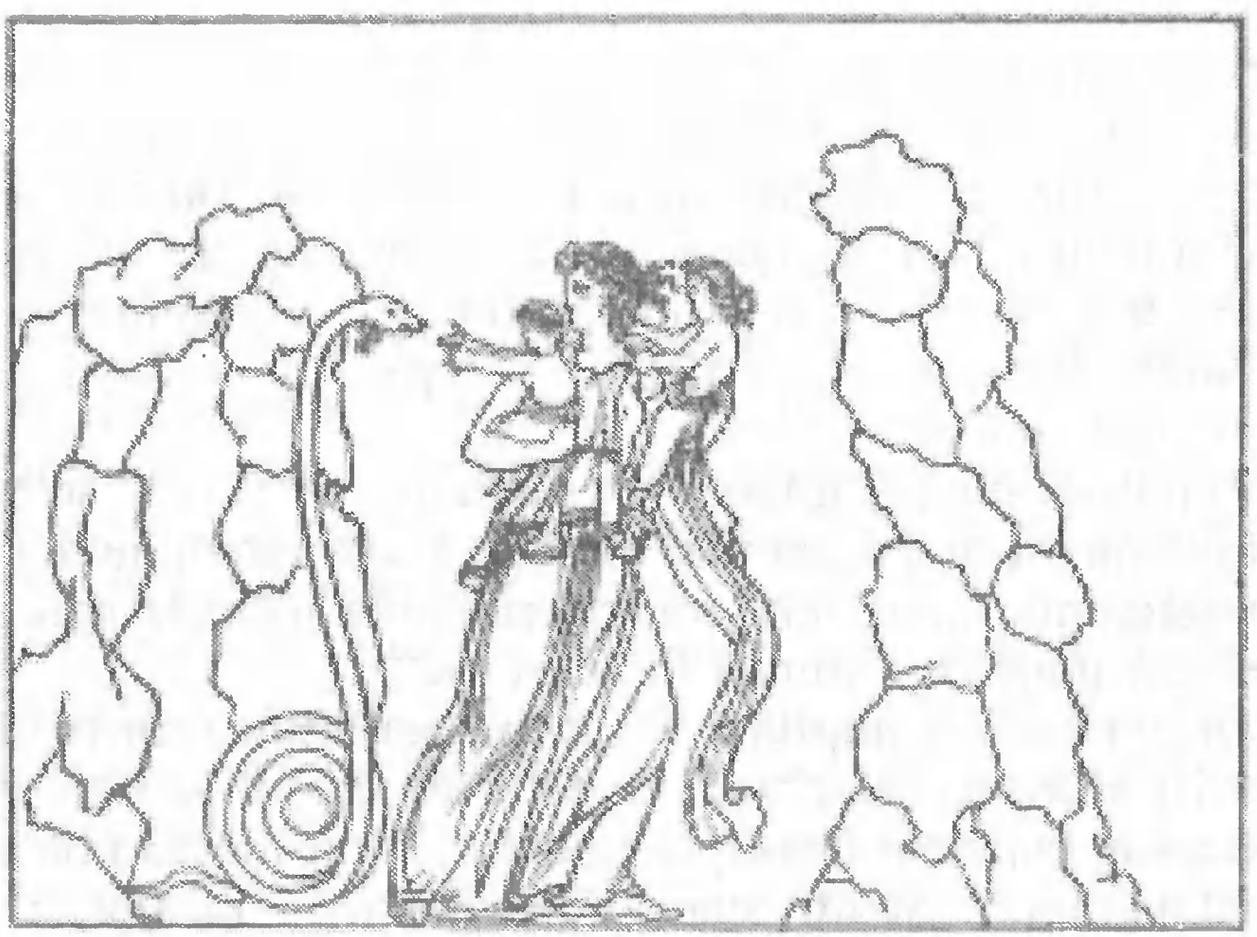

Latona urmărită de șarpele Python.
După o pictură.

2. Delphi

La poalele muntelui Parnas se găsea un templu, numit templul pythic și zidit de Apollo.

Aci, într-un colț de pământ sălbatic, înconjurat de toate părțile de stânci ce-ți dădeau fiori de spaimă, era o peșteră din care se ridicau neîncetat aburi deși și amețitori de pucioasă.

Iată care este povestea descoperirii acestei peșteri. Pe locul unde se găsește acum sanctuarul intern al templului – zice un scriitor din antichitate – era o peșteră. O turmă de capre păștea împrejurul acesteia.

Cum se apropia vreo capră de peșteră și privea în ea, începea să facă niște sărituri neobișnuite și să scoată niște behăituri deosebite de cele de până atunci.

Ciobanul acestor capre, cuprins de mirare de această întâmplare curioasă, se duse mai aproape de peșteră și privi înăuntru să vadă ce este.

Dar iată că și lui i se întâmplă același lucru, ca și caprelor sale. Acestea săreau ca inspirate, iar el, păcurariul, prevestea întâmplările viitoare.

Când se lăți vestea între locuitorii țării despre această întâmplare, veniră cu toții în acest loc și se apropiară de peșteră. Fiecare voia să afle despre această minune și cu toții deveneau inspirați.

Acest fapt produse credința că acel loc este un loc de oracol și profețiile de acolo le atribuiră zeiței Gea.

Câtăva vreme, cei care voiau să aibă o prevestire, aveau obiceiul să se apropie de acel loc și își dădeau, unul altuia, oracole.

Fiindcă însă, cu timpul, mai mulți au sărit în peșteră și nu s-au mai întors îndărăt, locuitorii ținutului găsiră cu cale, pentru ca să nu se mai primejduiască atâta lume, să așeze în acel loc o singură femeie, care să dea profeții pentru toți.

De jur-împrejurul acestei prăpăstii s-a zidit, încetul cu încetul, orașul *Delphi* în formă de amfiteatru. Tot ținutul era așa de sălbatic și așa de romantic, că vizitatorii erau plini de curiozitate și așteptau prevestirile cuprinși de o adâncă tulburare. Căci, dinspre miazănoapte, Delphi era umbrit de vârfurile Parnasului, care se ridicau până la cer; dinspre răsărit și dinspre apus două stânci colosale făceau să nu pătrundă acolo razele de soare, iar la miazăzi, un munte amenința să cadă deasupra orașului. În acest cazan răsunau nenumărate ecouri, iar groaza celui ce se cobora aici era mărită, tocmai de priveliștea deosebită a acestor locuri.

La început, grecii socoteau că zeița Gea este aceea care prezicea aici viitorul; mai târziu, însă, s-a atribuit aceasta lui *Apollo*.

Deasupra peșterii s-a zidit un mic templu, care, în urmă, în timpul războaielor persice, s-a transformat într-un templu de marmură de Paros, construit cu cheltuiala tuturor grecilor și a cărui valoare era colosală. Pe poarta de la intrare erau scrise numai vorbele: „Tu ești" iar pe frontonul templului: „Cunoaște-te pe tine însuți". În centru era Pythion, sanctuarul în care se înălță mândru statua de aur a lui Apollo. Peste peșteră, din care ieșeau mereu vapori, era așezat un trepied, scaun cu trei picioare, pe care stătea preoteasa Pythia care împărtășea străinilor voința zeului.

La acest oracol, grecii și alte popoare găseau, la vremuri de nevoie, sfat și mângâiere. Chiar și persoane particulare și trimiși ai regilor străini, puteau să afle aici voința zeilor și să cunoască viitorul.

Vizitatorii erau cuprinși din depărtare de un adânc respect religios, căci de jur-împrejurul templului, pe înălțimile munților înconjurători, străluceau acoperișurile

lăcașurilor[1] sfinte și statuile de aur, de argint și de marmură, ridicate aici de nenumărați vizitatori.

Dacă veneai, însă, mai aproape și te coborai în căldarea munților, unde era templul propriu-zis, dădeai de o dumbravă sfântă, în care erai înconjurat de dafini deși și de măslini răcoritori. Aerul era plin de miresme și un vâjâit sălbatic îți izbea urechea, întocmai ca o muzică.

Vizitatorii, înainte de a putea intra, trebuiau să se pregătească prin jertfe, prin băi și prin posturi și mai ales prin darurile nelipsite ale lui Apollo.

Jertfele se făceau în așa fel că, dacă n-ar fi ieșit favorabile de prima dată, trebuiau să se repete; aceasta pentru ca preoții templului să aibă timp să ispitească și să cerceteze pe oaspeți.

O jertfă numai atunci era socotită ca favorabilă, dacă vita, stropită cu apă rece tremură din tot corpul său. În sfârșit, se vestea vizitatorului, că zeul îngăduie intrarea.

Îmbrăcați în haine de sărbătoare, în mijlocul unei muzici zgomotoase, având pe cap și în mâini cununi și flori de dafin, purtând în palme o farfurie împodobită de asemenea cu flori și pe care era scrisă întrebarea, vizitatorii erau introduși în templu și aci, conduși într-o capelă, despărțită numai printr-un zid de sanctuarul zeului.

Preoții lăsau pe străini aici singuri, iar ei duceau în Pythion farfuriile la Pythia, – așa se numea preoteasa întrebuințată de preoți la oracol.

Ea era foarte simplu îmbrăcată și, înainte de a intră în templu făcea o baie în izvorul Castaliel, se încununa cu dafin și mânca foi de dafin (sau laur) din dafinul [de] dinaintea templului.

După această pregătire, se așeza pe tripod, unde o cuprindeau aburii ce se înălțau din peșteră. Atunci o părăseau simțurile, preoții puneau mâna pe ea să o ție să nu cază, iar ea scotea niște urlete și răcnete. Gura începea să-i spumege, ochii să i se rotească în cap și părul să i se zburlească. Din urletele ei se-auzeau vorbe izolate, pe care preoții le însemnau cu grijă și sfințenie. Uneori furia și convulsiunile Pythiei erau așa de violente că preoții, deși obișnuiți cu astfel

1. În text: „localurilor" (*n. ed.*).

de scene, fugeau plini de groază. Din această cauză, s-a orânduit, cu timpul, ca să slujească la acest altar trei preotese.

După ce Pythia era luată de pe tripod și adusă la simțire, preoții căutau să tălmăcească cuvintele rostite și împărtășeau răspunsurile zeului, în versuri, într-o răstălmăcire atât de echivocă, încât vizitatorii niciodată nu știau în mod lămurit înțelesul răspunsului; aceasta pentru ca preoții să poată tălmăci în urmă în alt înțeles răspunsul, dacă nu se potrivea cu cele ce se întâmplau în realitate.

Din pricina multelor și bogatelor daruri ce au trimis aici regii și oamenii avuți, s-au îngrămădit la Delphi bogățiile colosale. În afară de statui de aur și de argint care împodobeau toate locurile din apropierea templelor, s-au adunat aici tot felul de daruri din partea regilor și a popoarelor lor.

Astfel, când, odată, locuitorii din Phocida s-au năpustit asupra templului de la Delphi și l-au jefuit, numai din aurul și argintul topit au câștigat peste 13 milioane de taleri.

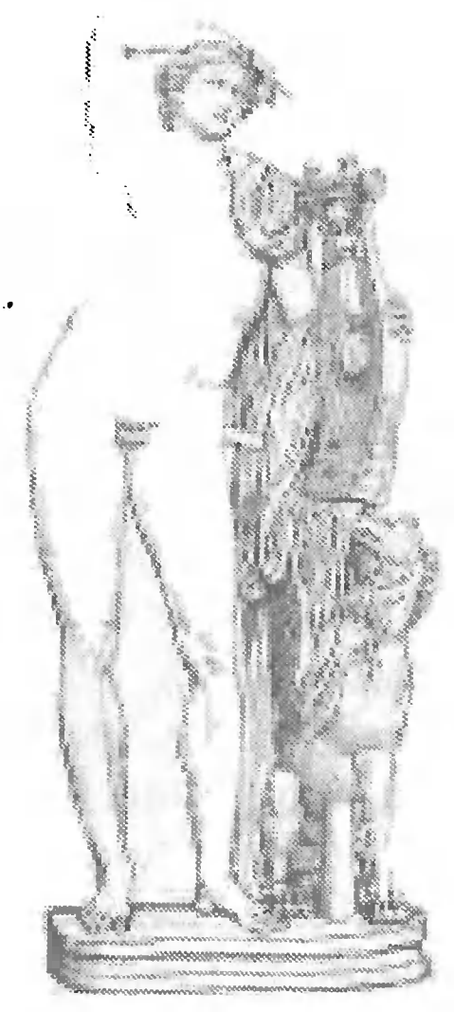

Apolon și grifonul.

3. Naşterea lui Apollo

Apollo era fiul lui Jupiter şi al Latonei, născut în insula *Delos,* pe muntele *Cynthus.*

Îndată după naşterea sa, nimfele îl învăliră în scutece de mătase şi în giulgiuri şi-l înfăşară cu faşe de aur, iar zeiţa Themis îl dădu ca băutură şi mâncare nectar şi ambrozie divină. Aceste mâncări cereşti făcură ca zeului să-i cadă îndată faşa şi scutecele şi să păşească, ca un flăcău în floarea vârstei, vestind în gura mare că el e stăpânul chitarei şi al arcului care loveşte la distanţă.

Când s-a coborât de pe munte la şes, şi când l-au văzut zeii aşa de frumos, s-au minunat de o aşa făptură deosebită, iar insula Delos nu mai putea de bucurie că zeul şi-a ales aici locuinţa-i favorită.

Cu chitara în mână – chitară din care scotea sunete divine – cu capul încununat cu raze, îmbrăcat în vestminte de aur, Apollo veni în mijlocul zeilor care îl primiră cu admiraţie şi cu o bucurie nespusă.

Primirea lui Apollo s-a făcut cu un mare alai. Din toate părţile răsuna muzica şi cântecul. Graţiile şi Horele jucau, iar Muzele umpleau văzduhul cu cântecele lor. Junona şi Venus se puseră la joc, iar Artemis-Diana, sora geamănă a lui Apollo, prinse chitara fratelui ei şi cânta.

Din acest moment, Apollo luă un loc de frunte printre zeii din Olymp şi de câte ori intra între ei cu arcul său întins, toţi zeii se sculau de pe fotoliile lor şi-l salutau cu respect.

Numai Latona, mama sa, și Jupiter, tatăl său, îl priveau stând pe scaune. Latona se scula apoi, îi lua tolba de pe umeri și o punea la o parte, iar arcul i-l atârna pe o coloană în sala zeilor și în urmă îl poftea să șadă. Jupiter îi oferea cupa cu nectar.

Din Olymp, se duse Apollo mai întâi în Pieria, partea de miazăzi a Macedoniei, o țară plină de văi încântătoare. De aci se coborî în Thessalia, apoi în insula Eubea, dar nicăieri nu găsi un loc potrivit pentru templul său. De aceea, plecă spre Beoția, care, fiind acoperită pe vremea aceea cu păduri dese, nu era locuită de picior de om.

Ajungând la izvorul Delphusa, voi să fundeze aci un templu: nimfa izvorului, însă, temându-se ca nu cumva gloria ei să fie întunecată de a zeului, i se adresă cu următoarele cuvinte: „Vrei tu în adevăr, Apollo, să-ți construiești aici un templu? Să știi că nenumărați cai vin să se adape la izvorul meu. Aceștia au să-ți tulbure liniștea templului, iar oamenii, care ar veni la tine, s-ar uita cu admirație mai mult la carele și caii care vin la mine, decât să se roage la altarele tale. De ce nu te duci mai bine la *Parnas,* unde nu se aude nici zuruit de căruță, nici tropot de cal? Acolo ai putea tu să-ți zidești în liniște templul tău".

Apollo primește sfatul nimfei, se duce în Parnas și pune temelie de piatră templului său, templu zidit în urmă din marmură albă, de oamenii care din toate părțile alergau acolo.

Nu departe de aci era un izvor, unde stătea la pândă un balaur, numit *Python.* Acest balaur vestit s-a născut din nămolul ce rămăsese pe pământ după potopul lui Deucalion, și trăia în peșterile muntelui Parnas, în apropiere de Delphi.

Fiindcă, însă, acest șarpe se luase după muma sa Latona și o persecutase pe aceasta peste tot pământul, Apollo îl izbi cu arcul său. Monstrul îndată ce se simți atins, fu prada celor mai vii dureri. Trântindu-se în țărână scotea niște șuierături îngrozitoare. Se zvârcolea în toate părțile și muri exalând din gura sa înveninată aburi ucigători.

Iar Apollo, învingător, strigă în gura mare: „Trupul tău sleit de puteri putrezească pe acest pământ roditor; de acum

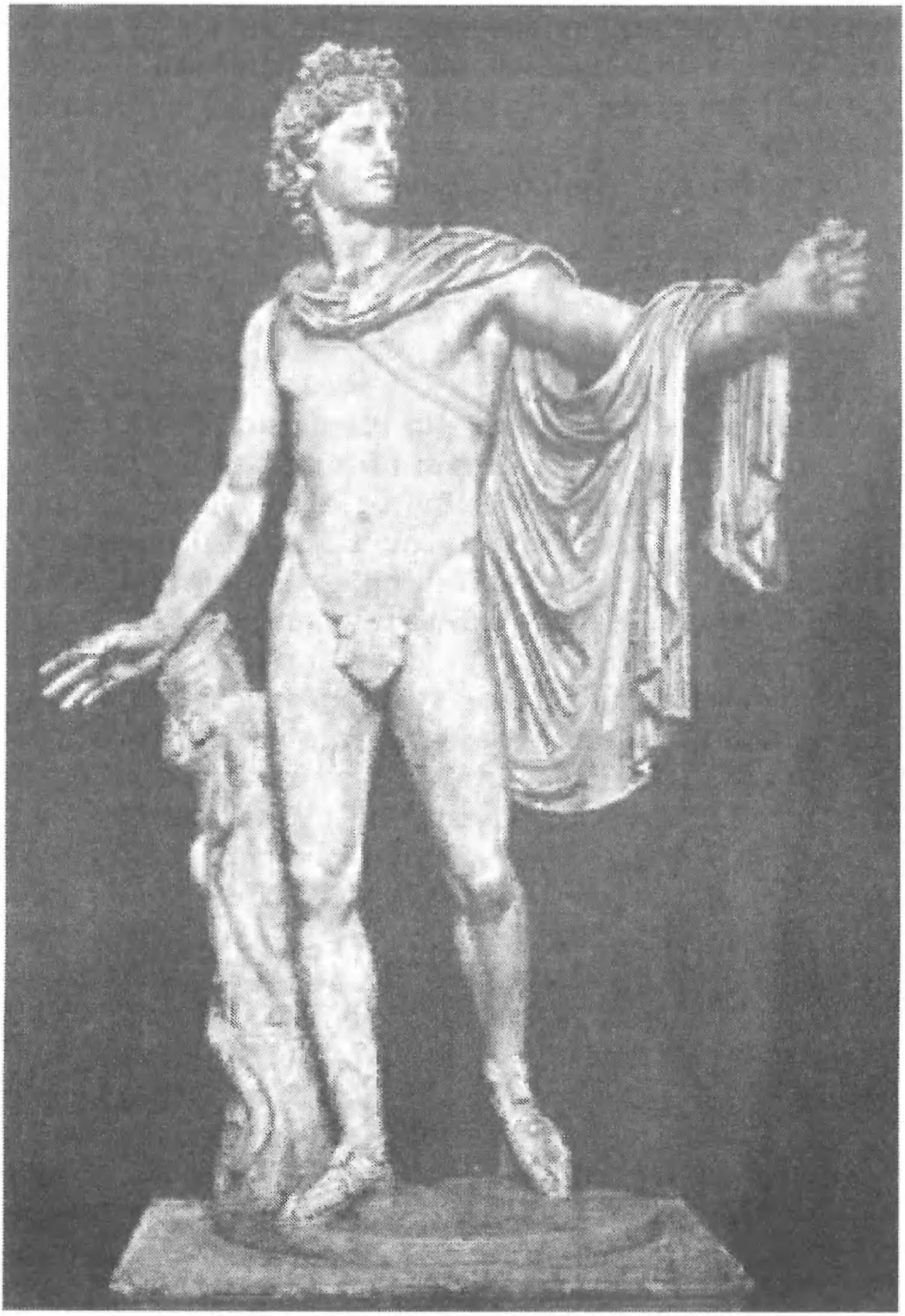

Apollo de la Belvedere.
Statuie, Muzeul Vatican, Roma.

înainte tu nu vei mai fi urgia oamenilor. Aceștia se vor hrăni pe viitor din rodul acestei țarini nemărginite. Ei vor veni să-mi jertfească aici hecatombe mărețe. Nici îngrozitorul Typhaon, nici înspăimântătoarea Chimera nu te vor mai putea smulge de la această moarte; iar pământul și soarele, în drumul său ceresc, vor face să putrezească aici cadavrul tău cel hâd".

De atunci zeul Apollo s-a numit *Apollo phyticul.*

Apolon, Diana și Latona,
apud Flaxmann.

4. Hyacinthus

Apollo a avut mai mulți prieteni, între care pe *Hyacinthus,* cel mai tânăr dintre fiii regelui Amyclas din Sparta.

Îndată ce Apollo zări pe drăgălașul băiat, căpătă pentru el o simpatie deosebită. Ba chiar se gândea să-l ridice în cer, să-l aibă totdeauna aproape, lângă sine. O întâmplare nenorocită însă, se împotrivi acestui plan și frumosul băiat muri în floarea vârstei.

Adeseori Phoebus-Apollo părăsea Delphi, orașul consacrat sieși, pentru ca pe malurile râului Eurotas, în apropriere de Sparta, să se bucure de societatea scumpului său prieten. Lira și arcul erau uitate, în fața jocului vesel, și nu-i era rușine zeului să cutreiere, împreună cu Hyacinthus, înălțimile sălbatice ale Taigetului, alergând după vânat.

Într-una din zile, pe când soarele se afla în zenit, la o egală distanță de răsărit și de apus, cei doi amici își dezbrăcară hainele, își unseră membrele cu untdelemn și începură lupta cu discul. Apollo începu întâi. După ce avântă de câteva ori discul, îl azvârli cu atâta putere că acesta, după ce străbătu văzduhul pe o mare distanță, căzu, după un timp îndelungat, la pământ, pe care îl făcu să se zguduie. Numaidecât Hyacinthus, naivul, se repezi, împins de dorința de joc, să prindă discul; dar respins de pământul elastic, discul se ridică și lovește pe Hyacinthus în frunte, în fruntea lui atât de frumoasă.

Copilul îngălbeni și odată cu el și zeul. Acesta îl prinse

în brațele sale. Încearcă să-l aducă la viață, să-i sece rana din care curgea sângele șiroi. Aplicând ierburi, căuta să rețină suflarea care se ducea pentru totdeauna. Doctoria era degeaba, rană fără vindecare.

Precum mor viorelele, precum moare într-o grădină udată macul, precum mor crinii când sunt călcați de piciorul omului; – degeaba mai atârnă floarea de vrejul îngălbenit, el își pleacă capul îngreunat, nu se mai poate ținea în sus și se înclină cu fruntea spre pământ, – tot astfel Hyacinthus, murind își lasă capul în jos, puterile îl părăsesc, capul îi este o povară și-i cade pe umeri.

„Tu, fiu al lui Amyclas, te prăpădești secerat în floarea vârstei, zise Phoebus, iar eu, eu am pe veci înainte-mi și rana ta și crima mea. Tu îmi pricinuiești o mare durere și o mare remușcare. Mâna mea a fost cauza morții tale. Eu sunt autorul acestei morți nenorocite.

Dar ce vină am eu? Poți numi o crimă faptul că cineva a iubit? Ah, dacă aș putea să-mi dau viața pentru tine, dacă aș putea să mor împreună cu tine! O lege fatală, însă, nu mă lasă. Dar, vei fi totdeauna cu mine, vei fi totdeauna în gura mea. Vei trăi în cântecele mele, vei trăi în sunetele lirei mele. Vei purta, ca o floare, gemetele mele și va sosi un timp când, spre a-ți înălța gloria ta, un erou viteaz[1] își va scrie numele său pe foaia de hyacint".

Astfel grăi Apollo cu gura sa de prooroc. Iată, însă, sângele care se răspândise pe pământ dispare și răsare o floare mai strălucitoare decât purpura de Tyr. Ia o formă de crin, dar o culoare de purpură, nu ca a crinului argintie.

Hyacintul *(zambila)* s-a născut din sângele frumosului tânăr. Dar nu e destul aceasta pentru Apollo. Zeul însemnează pe foile crinului regretele sale: *Ai, Ai,* (vai, vai); aceste litere trăiesc pe floarea care reamintește dureroasa silabă de „vai".

Nu, frumosule Hyacinthus, Spartei nu îi e rușine că îți

1. Din sângele lui Aiax, fiul lui Telamon, mort în războiul troian, a răsărit o floare, purtând pe petalele sale literele *Ai,* inițialele numele eroului. *Ai* înseamnă, în același timp, *vai.*

este patria ta. Sărbătoarea ta dăinuiește până și astăzi, – zicea poetul Ovidiu, – și după obiceiul de odinioară, în fiecare an se reîntorc și acum sărbătorile vesele ale lui Hyacinthus.

Cântul de laudă, numit *paean* în onoarea lui Apollo, era însoțit, cu această ocazie, de chitară și de jocuri pantomimice. Sărbătoarea *Hyacinthia* se făcea primăvara, o dată cu răsărirea acestor flori.

Lupta lui Apolon cu Hercule, care a furat trepiedul de la Delphi, basorelief antic, Luvru.

5. Daphne

Cea dintâi aventură de dragoste a zeului Apollo a fost cu nimfa *Daphne,* fiica fluviului Peneu – malurile acestui fluviu din Thessalia sunt acoperite cu dafini.

Patima lui Apollo pentru această fată n-a fost o simplă întâmplare, ci o răzbunare a zeului amorului, a lui Cupidon.

Într-una din zile, Apollo, mândru din cauza isprăvii sale împotriva balaurului Python, zărește pe Cupidon, pe când se căznea să-și întindă arcul cu săgeți și luându-l în bătaie de joc, îi zise: „Dragă băiețele, de unde și până unde tu cu arme așa de grele? Tolba aceasta a ta se potrivește mai de grabă cu mine, care pot să pricinuiesc răni sigure și fiarelor și dușmanilor, mie care am culcat la pământ, acum de curând, prin nenumărate săgeți, chiar pe năprasnicul Python, cel ce acoperea cu pântecele său molipsitor atâtea pogoane de pământ. Tu mulțumește-te să aprinzi cu flacăra ta, nu știu ce amoruri, și nu aspira la gloria noastră".

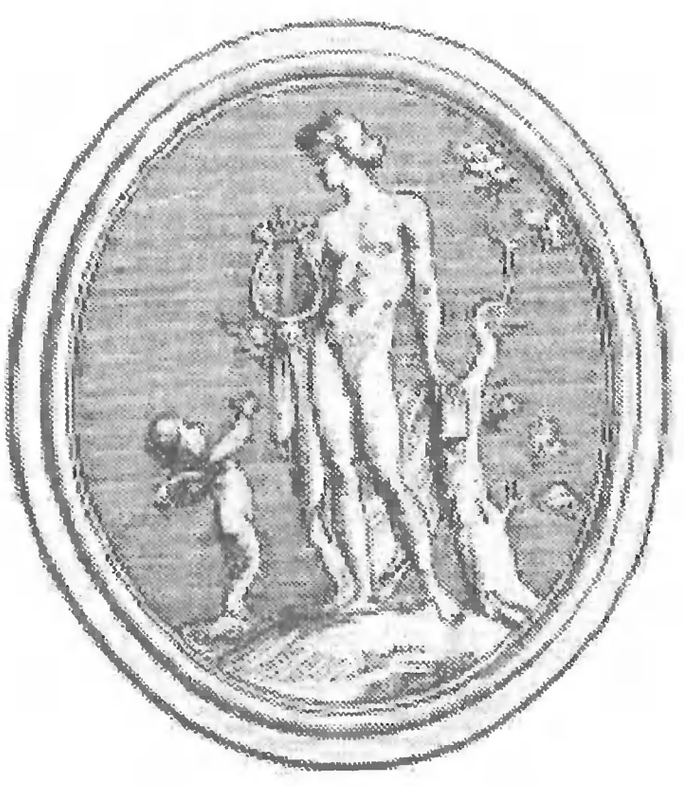

Apollo și Amor.
După o piatră antică gravată.

La aceasta, fiul Venerei răspunse: „Arcul tău poate el să rănească orice; al meu te

Bernini, *Apollo și Daphne.*

rănește pe tine: și pe cât fiarele sunt mai prejos decât un zeu, pe atât meritul tău este mai mic decât al meu".

Astfel grăi și, spintecând văzduhul cu aripa sa ușoară, se opri pe vârful umbros al Parnasului. Scoase din tolba sa două săgeți cu puteri deosebite: una din ele inspiră dragostea, cea de a doua o gonește. Cea dintâi este de aur și are vârful scânteietor, cea de a doua este neascuțită și poartă în vârful ei plumb. Cu cea dintâi rănește pe Apollo, și-l străpunge până în măduva oaselor, cu cea de a doua atinge pe fiica lui Peneu, pe Daphne. Apollo e cuprins de patima iubirii, iar Daphne nu putea nici să audă de numele zeului. Astfel se răzbună Cupidon.

Nimfa Daphne își petrecea, în vremea aceasta, timpul prin păduri, întocmai ca și Diana, vânând la fiare sălbatice și gătindu-se apoi cu blănile lor.

Mii de pețitori îi cerură mâna; ea însă îi refuză pe toți, nevrând să știe nici de iubire, nici de căsătorie.

Tatăl ei adesea îi zicea: „Dragă copilă, tu îmi datorești un ginere, tu îmi datorești nepoței".

Daphne, însă, rușinoasă respingând, ca o crimă, gândul de a se mărita, se înroșea până după urechi și se arunca de gâtul tatălui ei și dezmierdându-l îi zicea: „Dragă tată, lasă-mă să trăiesc toată viața ca fată mare". Și Jupiter a făcut fiicei-sale Diana acest hatâr, de a nu se mărita niciodată.

Apollo, în lungile sale preumblări, zări odată pe Daphne și, cum o văzu, se și aprinse de patima de a o avea de soție.

Fusese rănit de săgeata de aur a lui Cupidon. Degeaba însă, căci și Daphne fusese atinsă de săgeata ce purta în vârful ei plumbul cel rece.

Inima zeului era mistuită de flacăra iubirii, întocmai cum mistuie focul în timpul verii o șiră de paie sau o grămadă de trestie uscată. Vede cum cosițele de păr din capul nimfei cădeau neîngrijite pe umerii ei cei albi. „Ce ar fi, își zicea el, dacă aceste bucle ar fi și pieptănate și ar fi și potrivite cu măiestrie". Vede ochii ei strălucind ca două stele, vede buzele ei rumene, – nu-i destul să le vadă – îi admiră și degetele și mâinile și brațele pe jumătate goale și ceea ce nu putea vedea îi aprindea și mai mult imaginația.

Daphne, însă, fuge de Apollo. Fuge mai repede decât vântul și degeaba căută el să o oprească cu vorba: „Nimfă Peneană, oprește-te, te conjur. Nu e un dușman cel ce se ia după tine. Oprește-te, nimfă, oprește-te. Mielușeaua fuge de lup, cerboaica fuge de leu, porumbița tremurând fuge dinaintea vulturului; fiecare caută să scape de dușmanul său. Eu, însă, nu-ți sunt dușman; iubirea mea cea mare mă face pe mine să te urmăresc. Nenorocitul de mine! Vezi să nu-ți sângereze vreun ghimpe picioruşele tale delicate. N-aș vrea să-ți fiu vreo pricină de durere. Potecile, pe care tu alergi, sunt aspre. Umblă, te rog, mâi încet; potolește-ți fuga și îmi voi potoli și eu fuga mea, te voi urmări mai încet. Cel puțin cunoști tu pe cel ce te place pe tine? Eu nu sunt nici vreun țăran bădăran de la munte, nici nu sunt vreun cioban, ori vreun păcurar de rând al unor cirezi de vite. Nesocotito, tu nu știi de cine fugi și de aceea fugi. Pământul de la Delphi este al meu, al meu este și Delos și Tenedos, al meu este și palatul de la Patara. Jupiter îmi este tată, prin gura mea se cunoaște și trecutul și prezentul și viitorul. Eu am meșteșugul de a potrivi versurile cu melodia lirei; săgețile mele nimeresc sigur; numai o săgeată este mai sigură ca săgeata mea, acea care mi-a rănit inima. Medicina este invenția mea, sunt doctorul lumii întregi; puterea tămăduitoare a ierburilor și buruienilor mie mi se supune. Ce păcat că amorul meu nu se poate lecui prin nici o buruiană! Doctoriile care folosesc tuturor oamenilor nu pot să folosească stăpânului lor".

Astfel grăia el, iar nimfa, ca și când ar fi avut aripi la picior, fuge, fuge iute, lăsând îndărăt pe Apollo cu discursurile lui neisprăvite.

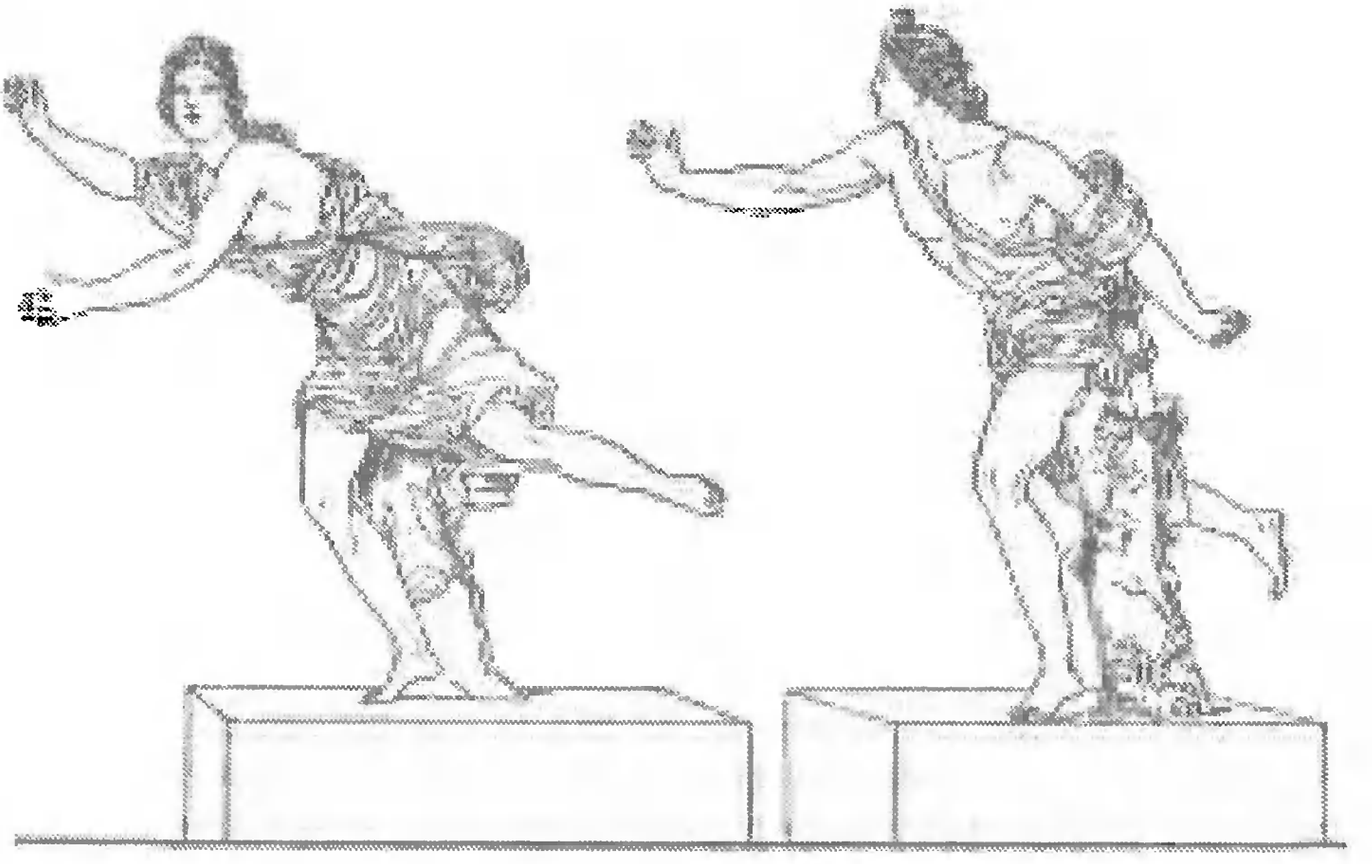

Daphne, Apollo.
Statui de Guillaume Coustou (în grădina Tuilleries). Paris.

În fuga-i nebună haina ei, mai subțire decât pânza de păianjen, i se desface de pe corp; zefirul face ca părul ei despletit să-i cadă ca un torent auriu pe trupul ei alb ca laptele și o fac și mai fermecătoare.

Ajutat de aripa iubirii, Apollo începu să-și iuțească pașii, alergând, întocmai cum aleargă fără suflare un ogar când a zărit un iepure fricos. Urmărea pe nimfă fără preget și puteai să vezi cum cosițele ei fluturând îi mângâiau acum fața, iar ea simțea respirația înflăcărată a zeului, care mai-mai era să pună mâna pe fată.

Deodată, însă, Daphne își pierde orice putere. Obosită de atâta fugă și de atât străpat, încetează de a mai alerga și de a se mai împotrivi. Își întoarce atunci iute privirile spre apele străvezii ale tatălui său Peneu și îi strigă, cerându-i ajutor:

„Dragă tată, dacă e adevărat că și râurile au putere dumnezeiască, ajută-mă, tată; iar tu, pământule, deschide-te și primește-mă în sânul tău, sau prăpădește cel puțin această frumusețe a mea, care mă face atât de plăcută și atât de dorită, care este cauza nenorocirii mele".

Zeul rămâne încremenit. Un mister se săvârșește; căci

abia rostise ea aceste cuvinte, când membrele începură să-i amorțească. O scoarță ușoară îi învelește sânul ei delicat; părul i se transformă în frunze, brațele i se lungesc și se prefac în ramuri, piciorușele-i mai înainte așa de repezi, prind acum rădăcini și se înțepenesc în pământ; un vârf de copac îi încoronează capul; nu mai rămâne din ea decât strălucirea frumuseții ei trecute.

Apollo o iubește și așa, metamorfozată, și strângând în brațele sale arborele cel nou, nemaicunoscut până atunci, parcă simțea, și sub coajă, bătând încă inima frumoasei Daphne. Încarcă de sărutări arborele care, și acum, părea că îi respinge dragostea și rostește următoarele cuvinte duioase:

„Dacă nu mai poți să-mi fii soție, fii cel puțin arborele meu. De aci înainte, scumpă Daphne, frunzele tale să încunune și buclele capului meu și lira mea și tolba mea cu săgeți. Să fii pe viitor podoaba generalilor romani, când aceștia, în mijlocul cântecelor de victorie și veselie, vor urcă, în cortegiu triumfal, înălțimele Capitoliului. Și, precum capul meu încărcat de bucle, este semnul veșnicei tinereți, tot așa și tu, poartă veșnica cinste a frunzelor verzi".

Laurul (dafinul - Daphne[1]), la aceste vorbe își înclină blând delicatu-i creștet, în semn de aprobare pentru deosebita cinste ce i se făcea.

Astfel a ajuns ca laurul să încununeze fruntea tuturor acelora care se luptă pentru cinstea și mărirea patriei și a neamului lor.

1. **Daphnis,** fiul lui Mercur, este socotit ca inventatorul poeziei ciobănești, a *poeziei pastorale.* A trăit în Sicilia, iubit de nimfe, iubit mai ales de nimfa *Licke* (Lumina). Căsătorindu-se cu aceasta și nerămânându-i credincios, a fost orbit chiar de ea, de soția sa. De aici înainte, a căutat necontenit să-și mângâie durerea, cântând duioase melodii cu fluierul său ca două țevi. În cele din urmă, într-o seară, rătăcindu-și pașii, căzu de pe o stâncă și muri. – Soarele, care își paște turmele sale, razele, – în dimineața vieții iubește și e iubit de aurora; aceasta îl părăsește și, apoi, noaptea îi orbește, și, în cele din urmă, el dispare după o stâncă.

6. Chiparosul

Cyparissus, fiul lui Amiclaeus, din insula Cos, iubea o mică cerboaică pe care o îmblânzise și cu care se juca toată ziua, departe de concetățenii săi și de prietenii săi de aceeași vârstă.

O lua de gât, se suia pe ea călare, o gonea prin înverzitele pajiști ale insulei și se lăsa să fie gonit de ea.

Astfel își petrecea tânărul Cyparissus tot timpul său de dimineața și până seara.

Într-una din zile cerboaica, obosită de căldură și de alergare, s-a așezat pe iarba verde, la umbra unui copac stufos, să-și odihnească membrele sale delicate.

Tânărul Cyparissus, însă, s-a supărat că cerboaica a curmat deodată jocul și, mai mult în glumă decât în serios, a pus o săgeată în arcul său și a tras în cerboaică, cu gândul să o sperie. Nelegiuita săgeată, însă, s-a înfipt în trupul fraged al blândului animal și îl răni de moarte.

Bietul Cyparissus în zadar mai căuta acum să o readucă la viață; animalul își dădu suflarea pentru totdeauna. Nebun de durere plângea cu lacrimi de sânge pieirea scumpei sale tovarășe. Totul era însă în zadar. Nimeni nu mai putea să readucă la viață pe draga lui cerboaică.

Zeii din cer, însă, văd toate câte se petrec pe pământ și zeului Apollo i se făcu milă de atâta tânguire a bietului Cyparissus. Veni să-l mângâie, dar, ce mângâiere mai putea să încapă față de disperarea lui cea mare? Când s-a potolit vreodată, prin sfaturi, adevărata durere? Nenorocitul Cy-

parissus umpluse văzduhul, umpluse câmpiile, umpluse și pădurile, cu tânguirile sale îndurerate. Totuși ceru un singur lucru de la protectorul său Apollo; ceru hatârul de a nu-i curma niciodată plânsul său de veci. Zeul îi ascultă rugăciunea și cu inima înduioșată îi făgădui că-i va împlini dorința.

Deodată, o minune se săvârșește. Chica tânărului care până acum se răsfira ușor pe tâmplele lui albe ca laptele, se preface într-o coamă zburlită, într-o coamă țepoasă. Din lacrimile sale ce curgeau necontenit, căzând pe pământ, răsări un arbore falnic, totdeauna verde, a cărui frunte semeață se ridică spre înălțimile cerului. Din când în când, bătută de vânt, își apleacă fruntea, cătând spre pământul din care a ieșit.

Tânărul se transformase într-un frumos *chiparos*. Orice durere, de aci înainte, este simbolizată de acest copac, orice cale a plângerii este împodobită, de aci înainte, cu acest chiparos.

Astrul radios al zilei, *Soarele,* privindu-l plin de întristare îi zice: „Tu, pe care te voi plânge veșnic, tu vei fi arborele doliului și simbolul durerilor, al tânguirilor și al întristării".

De atunci a rămas obiceiul de a se pune pe morminte chiparos sau tuie.

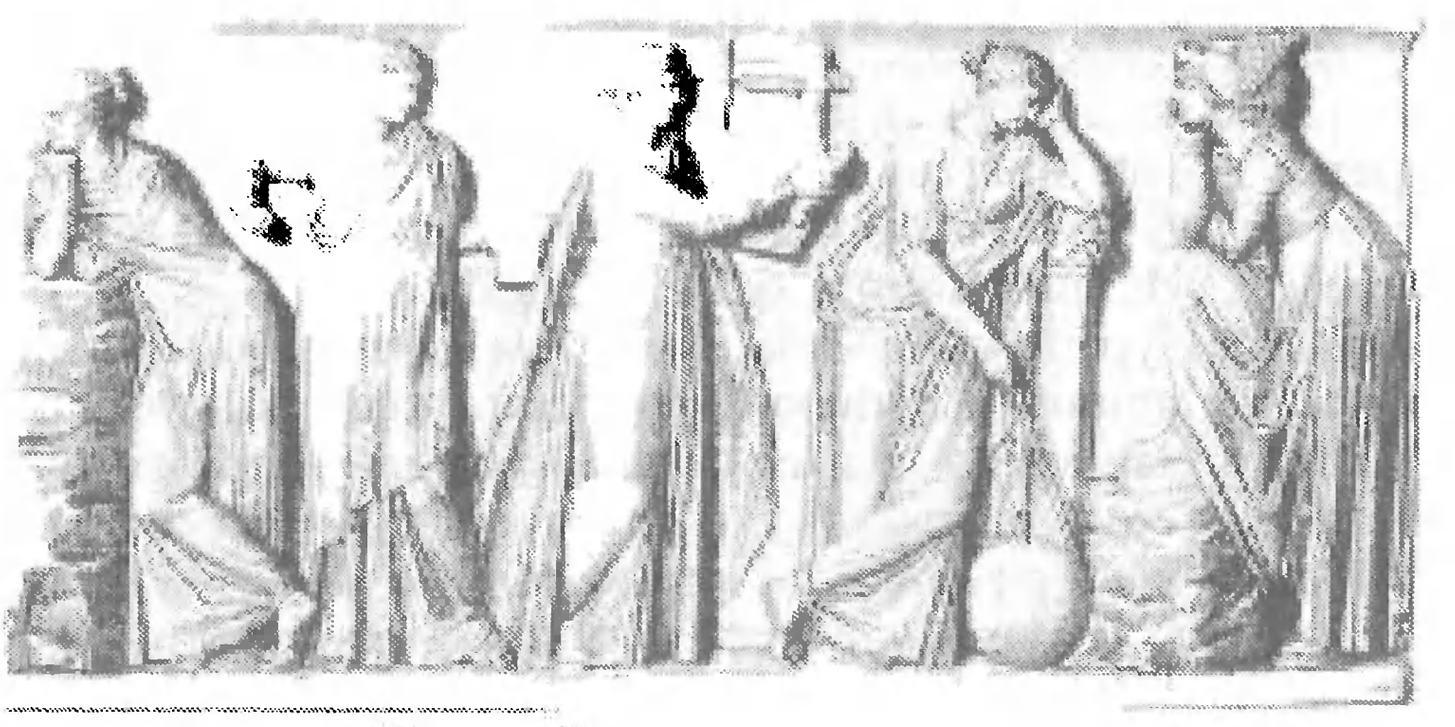

Muzele.
Basorelief pe un sarcofag antic, Luvru.

7. Leucothea și Clitia

Apollo, soarele, care vede toate, care străbate întreg universul în fiecare zi o dată, băgă de seamă, el cel dintâi, dragostea tainică a Venerei, zeița frumuseții, cu Marte, zeul războiului. El, cel dintâi, descoperi soțului ofensat, lui Vulcan, trădarea soției lui.

Ca să se răzbune pentru aceasta pe zeul luminii, Venus inspiră în pieptul lui Apollo o neînvinsă iubire pentru nimfa *Leucothea,* fiica regelui perșilor, Orchamus, al șaptelea descendent al lui Belus.

„Tu, Apollo, care arzi cu focul tău tot pământul – cântă poetul Ovidiu –, ești ars și tu acum de un foc nestins; tu care ești hărăzit de soartă să vezi toate, nu mai vezi acum decât pe Leucothea și-ți ațintești numai asupra acestei singure fecioare ochii tăi, pe care îi datorezi universului întreg; uneori te ridici pe cer mai devreme decât Aurora, alteori apui prea târziu în valuri; îți uiți de tine, ca să o privești pe ea și faci ca zilele de iarnă să fie mai lungi chiar decât cele de vară. Câteodată, nu te mai vezi deloc și cu întunericul înspăimânți piepturile oamenilor; și nu pălești, fiindcă ți se împotrivește imaginea lunii, care este mai aproape de pământ; desigur iubirea îți dă această culoare". Atât de răpit era Apollo de grațiile nimfei Leucothea!

În regiunile Apusului se întind pășunile grase ale cailor soarelui. Aci, în țara Hesperiei, în loc de iarbă crește ambrozie. Aceasta îi hrănește și le repară membrele obosite din timpul zilei.

Pe când patrupezii mâncau hrana cerească și pe când noaptea își făcea rândul, zeul pătrunde în camera de culcare mult dorită, transformat în chipul Eurinomei, mama nimfei și vede pe Leucothea între cele 12 servitoare ale sale, torcând cu fusu-i dibaci urzeală subțire.

După ce, întocmai ca o mamă sărută pe scumpa sa copilă, zise servitoarelor: „Plecați voi, avem o taină; nu răpiți mamei putința de a vorbi în secret cu fiica sa".

Servitoarele se supuseră, iar zeul rămase fără martori în odaie. „Eu sunt acela, îi zise, care văd toate, și prin mijlocirea căruia locuitorii pământului văd toate: *eu sunt ochiul lumii.* Crede-mă, îmi placi".

Copila se înspăimântă și, de frică, îi cad din mână și furca și fusul. Apollo numaidecât își ia fața adevărată și strălucirea-i obișnuită. Frumoasa nimfă, când a văzut scânteierea supraomenească a celui mai măreț dintre nemuritori, nu se mai împotrivi și consimți să-l ia de bărbat.

Înainte de Leucothea, Apollo, în lungul său drum, iubise însă, în Asia, pe nimfa *Clitia,* invidiată și invidioasă. Aceasta, când simți trădarea necredinciosului ei Apollo, nebună de gelozie și de răzbunare, se îndreaptă către bătrânul tată al rivalei sale și-i denunță cele petrecute.

Nefericitul părinte, Orchamus, zdrobit de durere și de supărare, amenință cu moartea pe fiica sa Leucothea. În zadar căuta nimfa să se dezvinovățească, că fără voia ei a devenit soția zeului, căci nici lacrimile, nici scuzele ei nu putură să îmblânzească furia părintelui obidit.

Orchamus, scos din fire, îngroapă de vie pe fiica sa și grămădește deasupra ei o movilă de pământ și de nisip.

Apollo, însă, este mai puternic decât tatăl ei și dă la o parte pământul îngrămădit pe mormântul care zdrobea trupul Leucotheei și, aruncând deasupra ei binefăcătoarea căldură a razelor sale, se silește să dea viață membrelor înțepenite ale adoratei sale. Contra morții, însă, zeul nu poate lupta și cu o voce disperată îi strigă:

„De vreme ce nu ai putut trăi într-alt fel, te vei preface, scumpă nimfă, în plantă și cu delicatul tău vârf vei atinge cerul". Zise și stropi cu nectar divin corpul neînsuflețit al Leucotheei și pământul în care zăcea. Îndată un vlăstar

mirositor îi despică mormântul, își întinse prin pământ rădăcinile sale cele lungi, își înălță fruntea spre cer și de atunci crește pe pământ *libanotul* (planta care produce tămâia).

După transformarea Leucotheei, Apollo începu să urască pe Clitia, pentru denunțarea ei, ca una care a fost cauza morții fiicei lui Orchamus. Și, de atunci, a început să fugă de dânsa, deși ea îl iubea cu aceeași patimă.

Nenorocita Clitia, zdrobită de greaua durere a disprețului, arsă de nebuna-i pasiune pentru luminosul zeu al zilei, fuge de societatea celorlalte nimfe și singură, rătăcind prin locurile deșerte, cu cosițele despletite, căzute în valuri pe umerii ei de marmură, urmărește cu ochii pe amantul ei care fuge, fuge necontenit de înflăcăratele ei îmbrățișări.

Nouă zile întregi rămase fără să mănânce, fără să bea și fără să se miște din locul ce-și alesese, privind de acolo pe Apollo, care străbătea regulat regiunile eteriane.

Se spune că picioarele ei s-ar fi înțepenit în pământ; palida culoare care cuprinse figura ei deznădăjduită, colorează acum rotunda floare ce-i ține loc de față.

S-a transformat în *floarea soarelui* și deși este ținută de rădăcini, se întoarce mereu către iubitul său soare și cu toate că s-a metamorfozat, mai păstrează încă iubirea ei înflăcărată de odinioară.

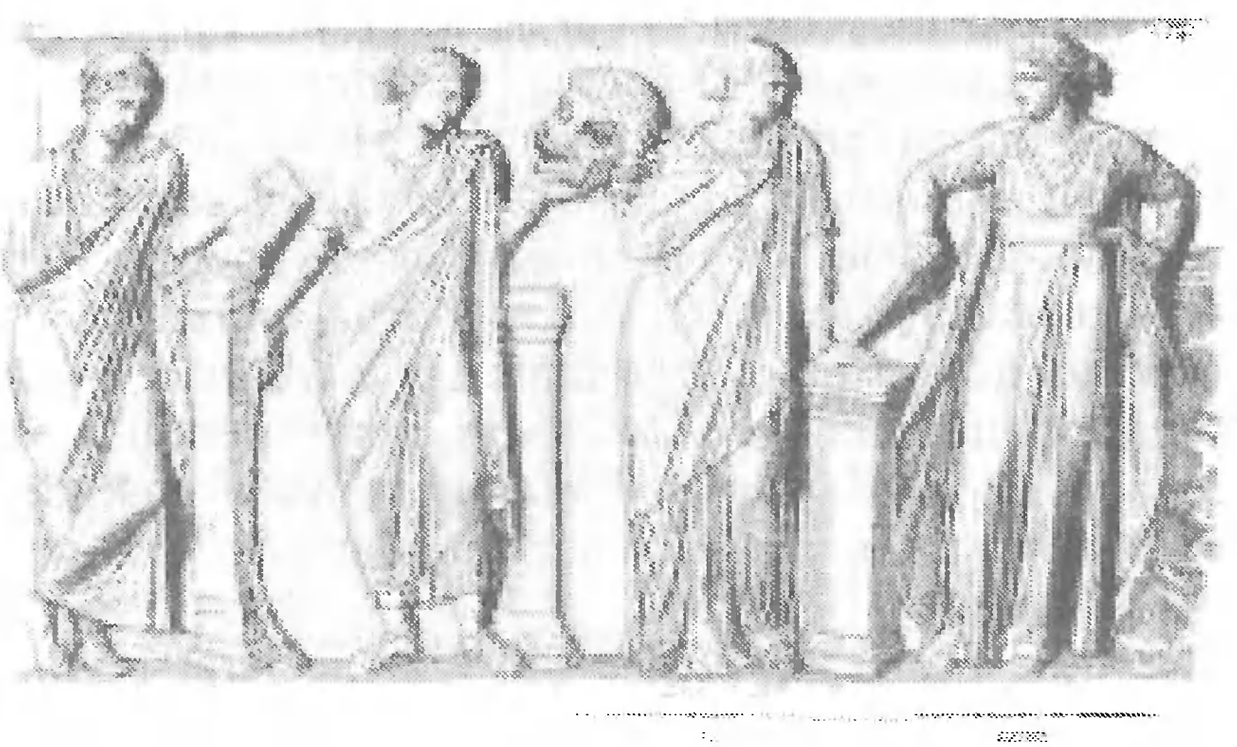

Muzele.
Basorelief pe un sarcofag antic, Luvru.

8. Marsyas

Marsyas era personificarea muzicii frigiene și mai ales a *flautului,* față de liră, care era întrebuințată în Europa.

Marsyas cânta așa de bine cu flautul său că, la invaziunea galilor din Galatia în Frigia, făcu să inundeze, la sunetul flautului său, apele fluviilor și astfel își scăpă țara de o cucerire sigură.

Îngâmfat de talentul său, Marsyas a îndrăznit să se întreacă în cântec chiar cu Apollo și s-au înțeles ca cel învins să fie la bunul plac al învingătorului. Ca judecători au fost alese Muzele.

La început, zeul cântă o arie pe lira sa. Marsyas în urmă suflă în flaut și judecătorii încântați de dulceața și noutatea sunetelor pe care acesta le scotea, îi dădură întâietate.

Apollo, însă, izbutind să câștige să li se încuviințeze o nouă probă, adause pe lângă sunetele lirii și cele ale vocii sale divine. Muzele se pronunțară acum pentru Apollo. Marsyas protestă, zicând că a fost vorba numai de cântec cu instrumentul și că e o nedreptate să se compare o singură artă, arta instrumentală, cu două arte, instrumentul și vocea.

La aceasta zeul răspunse că nu se va folosi de alte mijloace decât cele întrebuințate de Marsyas și anume de gură și de degete.

La a treia probă Apollo fu din nou declarat învingător. Nenorocitul Marsyas fu spânzurat de un pin și jupuit de piele fără milă.

Satirii și nimfele plânseră mult moartea lui Marsyas, îl

plânseră atâta, până ce lacrimile lor formară un fluviu, care de atunci îi poartă numele: *fluviul Marsyas.*

Flautul nenorocitului frigian căzu în acest fluviu și fu luat de curentul apei. Astfel ajunse flautul la malurile Sicyonei. Un cioban îl luă și-l consacră templului, dedicat aici lui Apollo.

Din pielea lui Marsyas s-a făcut un burduf, care fu dus în orașul Celene, patria lui Marsyas și așezat pe o coloană. Când cineva cântă din flaut, instrument frigian, acest burduf se mișcă în semn de satisfacție, când, însă, se cântă din liră, instrument european, burduful rămânea într-o desăvârșită nemișcare.

Marsyas este reprezentat de obicei împreună cu tânărul Olympus, căruia îi dă lecții de muzică.

Apollo și Marsyas.
După o piatră antică gravată.

9. Midas

Midas, fiul lui Gordius, regele Frigiei, era vestit pentru bogățiile sale nenumărate. Colinele muntelui Tmolus și malurile râului Pactolus erau acoperite de nemărginitele lui vii, care produceau un vin de care se dusese pomina în toată lumea.

Zeul Bacchus, însoțit de droaia satirilor și bacantelor [a] sale, se duse odată să viziteze aceste bogății, se duse să vadă văile roditoare și împrejurimile mănoase ale râului Pactolus care, pe vremea aceea, încă nu purta, ca astăzi, nisip de aur în undele sale.

Din ceata zeului făcea parte și Silen. Acesta, despărțindu-se din întâmplare de zeu, s-a pierdut pe drum. Dar, niște păcurari din partea locului, l-au găsit, clătinându-se din cauza vârstei și mai ales din pricina vinului. Băuse cam mult bietul om. Cum era el cu capul încununat cu flori, ciobanii l-au dus mai mult pe sus la regele Midas, care fusese inițiat, adică introdus în cultul lui Bacchus de către poeții Orpheus din Thracia și Eumolpus din Atena.

Midas a recunoscut numaidecât pe tovarășul lui Bacchus, – întruchiparea butoiului – și, timp de zece zile și zece nopți, n-au mai contenit ospețele din cauza sosirii și găzduirii unui oaspe atât de vesel și atât de plăcut.

În ziua a 11-a, când luceafărul de dimineață făcea să pălească armata strălucitoare a stelelor de pe cer, Midas plin

Apollo Musagetul.
Muzeul Vaticanului, Roma.

de bucurie aduce pe bătrânul Silen și îl dă lui Bacchus, care se găsea în roditoarele câmpii ale Lydiei.

Vesel că și-a regăsit tovarășul pierdut, zeul, după ce mulțumi lui Midas, îi dădu voie să-și exprime o dorință, pe care el, zeul, avea să i-o împlinească, o dorință, oricare ar fi fost ea.

„Fă, doamne, zise Midas în prostia sa, ca tot pe ce voi pune mâna să se prefacă în aur".

Bacchus îi împlini numaidecât dorința, deși îi păru rău că regele nu și-a ales ceva mai bun.

Luându-și ziua bună, Midas pleacă acasă vesel, bucurându-se de ceea ce era o adevărată nenorocire pentru el.

Nu-i venea să creadă în puterea ce o avea și se gândi să facă numaidecât o probă. Într-un stejar nu prea înalt, atârnă o ramură verde. O trase jos; ramura se făcu de aur. Luă o piatră de la pământ; în mâinile sale ea se îngălbeni. Atinse o glie; și aceasta se prefăcu într-un bulgăre de aur. Puse mâna pe un spic de grâu; spicul se făcu de aur. Dintr-un pom luă un fruct: numaidecât ai fi crezut că fructul e un măr din grădina Hesperidelor. Ajunse acasă; atinse cu degetele ușile palatului său; de aur străluciră ușile. Își băgă mâinile în apă; apa ce curgea din mâinile sale era ca și ploaia de aur ce înșelase pe Danae.

Nu mai putea de bucurie. Lacomul rege nu vedea decât aur. Slujitorii îi întinseră o masă bogată, plină de mâncări și fructe.

Când însă atinse cu mâinile sale darurile [zeiței] Ceres, acestea încep să se întărească și să se prefacă în aur. Când voi să macine cu dinții săi cei lacomi mâncările, acestea, în gura lui se prefăceau în lame de aur, în care degeaba își înfigea dinții. Apa și vinul în gura lui se prefăceau tot în aur.

Îngrozindu-se de această teribilă nenorocire, el care era și bogat și sărac în același timp, voi să se lipsească de acel dar al zeului. Dorința lui cea mai mare, devenise acum nenorocirea lui cea mai mare. Nimic nu-i mai putea potoli foamea și o sete grozavă îi usca gâtul; era chinuit de aurul pe care acum nu-l putea să-l mai sufere.

Ridicându-și atunci spre cer mâinile și brațele, care străluceau încă de aurul ce-l atinsese, adresă lui Bacchus această rugăciune: „Iartă-mă, doamne, iartă-mă; iartă-mă, căci am greșit. Ia-mi înapoi amăgitorul tău dar, pe care mi l-ai dat".

Zeii sunt totdeauna buni și lui Bacchus făcându-i-se milă, a iertat lui Midas greșeala mărturisită, dezlegându-l de darul ce-i dăduse și pe care, desigur, nu i l-ar fi dat, dacă n-ar fi trebuit să-și ție promisiunea către rege: de a-i împlini orice dorință.

„Dacă vrei, îi zise zeul, să te dezbraci de acest dar, cu care te-a îmbrăcat dorința ta nesăbuită, du-te la râul Pactolus, care udă puternicul oraș Sardes, și suie-te în susul acestei ape, pe colinele munților, până ce vei fi găsit izvorul lui. Aici, la izvor, de unde apa iese mai cu putere, vâră-ți capul în unda plină de spume. Spălându-ți trupul, îți vei spăla și greșeala".

Midas dădu ascultare poruncii zeului. Darul ce-l avea regele, trecu acum în apa fluviului.

De atunci fluviul Pactolus a început să se îngălbenească. Și, chiar acum, – zice poetul Ovidiu, – în undele fluviului Pactolus curge aur; iar malurile apei sunt galbene din pricina acestui metal prețios.

După ce Midas a scăpat de nenorocitul dar ce-i dăduse zeul vinului, a început să urască bogățiile, a început să-și părăsească somptuosul său palat și să petreacă mai bucuros în mijlocul naturii, prin livezi și prin câmpii.

Aici, începu el să adore pe zeul câmpenesc *Pan,* care petrecea în singurătate prin peșterile munților. Inteligența regelui, însă, rămase aceeași, ca și mai înainte, și prostia sa avea să-i facă încă o dată pocinogul, avea să-i fie fatală pentru a doua oară.

Deasupra mării se ridică măiestuos înaltul munte *Tmolus,* ale cărui coline se sfârșesc de o parte la poalele orașului Sardes, de altă parte la poalele micului Hypaepis.

Aici, pe coastele muntelui Tmolus avea obicei Pan, zeul cu picioare de țap, să cânte nimfelor adunate în jurul său cântece din fluier și să scoată melodii pline de armonie din

trestia sa legată cu ceară. Nimenea nu putea să se întreacă în cântec cu zeul Pan: ba, odată, el a avut curajul să provoace la luptă pe însuși zeul muzicii, pe marele Apollo.

Ca judecător, în această luptă de întrecere a lor, a fost ales bătrânul zeu al muntelui Tmolus.

Acesta, având pe părul său alb ca zăpada, o cunună de stejar, se așeză pe o stâncă înaltă, fiind înconjurat de jur-împrejur de nimfe drăgălașe, de oameni muritori și de femei muritoare. Între aceștia era și regele Midas. Tmolus, întorcându-și capul spre zeul turmelor, îi zise: „Judecătorul este gata". Atunci Pan își umflă siringa. Sunetele ei câmpenești încântară și fermecară urechile lui Midas.

După ce a isprăvit Pan, Tmolus se întoarse spre Phoebus; pădurea întreagă – căci capul zeului Tmolus era înconjurat de o întreagă pădure – se întoarse și ea.

Phoebus, cu buclele-i împodobite cu laur din Parnas, cu tunica-i de purpură de Tyr, ce-i atârna până la pământ, având în mâna stângă lira împodobită cu fildeș și pietre nestemate, iar în dreapta arcușul, în ținută de artist, atingea cu degetele lui măiestre coardele armonioase ale lirei.

Tmolus, judecător priceput, fiind fermecat de accentele divine pe care le scotea Apollo, se rosti pentru superioritatea lirei.

Toată lumea, întreg norodul de muritori, întreaga ceată de nimfe a aprobat judecata zeului Tmolus, numai Midas se ridică împotriva ei, strigând în gura mare că e nedreaptă.

Delianul Apollo nu putu să mai rabde ca niște urechi atât de proaste să mai aibă forma urechilor omenești. De aceea, făcu să se lungească urechile lui Midas, să se acopere cu peri albicioși și să fie mișcătoare.

Midas e om în restul corpului; e pedepsit numai în această parte a trupului, să aibă adică urechile unui măgăruș leneș.

Sărmanul rege, fiindu-i rușine de aceste urechi de măgar, atârnate pe fruntea sa regală, caută să și le ascundă sub o bandă de purpură. Servitorului, însă, care obișnuia să-i taie părul, n-a putut să-i rămână acest lucru tăinuit. Dar nu îndrăznea să divulge secretul, cu toate că grozav ar fi vrut să grăiască.

Totuși, ca să-și ușureze sufletul, se duse la malurile unui râu, săpă aici o groapă în pământ, își șopti în ea secretul stăpânului său, acoperi în urmă gaura și plecă liniștit și ușurat de acolo acasă.

Această taină, însă, nu ținu mult, căci din acea groapă răsări o pădure deasă de trestie, ale cărei vrejuri, la adierea zefirului, șopteau: „Regele Midas are urechi de măgar, regele Midas are urechi de măgar".

Astfel fu trădat secretul.

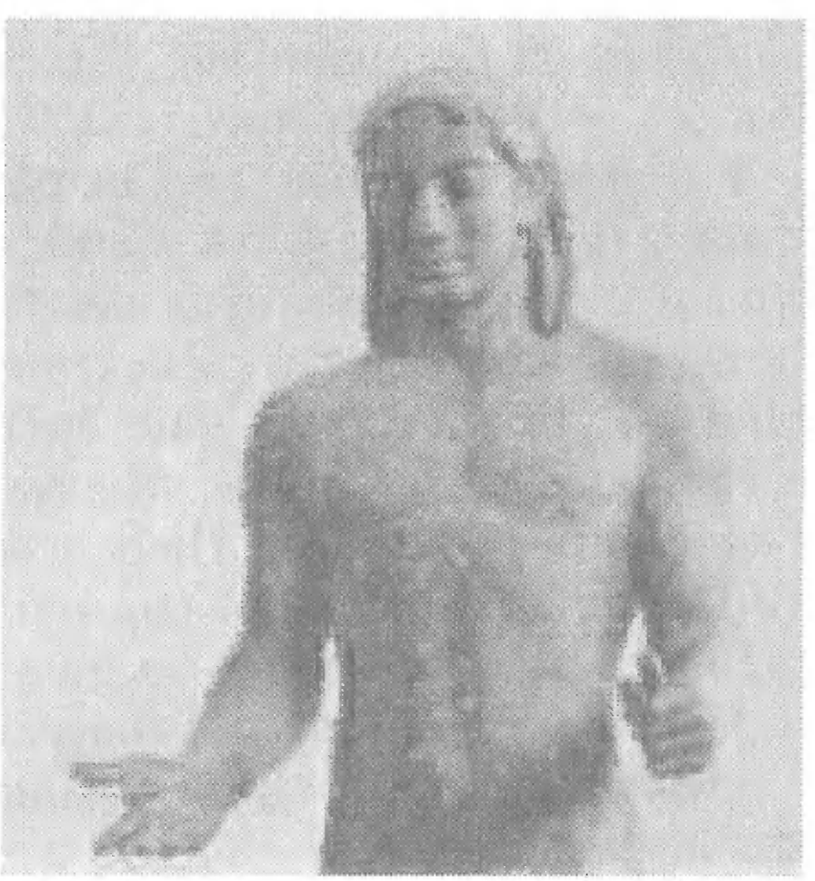

Apolon.
Statuie de bronz descoperită în Pireu,
sec. VI î. Chr., Muzeul Național, Atena. Detaliu.

10. Niobe

Toată Lidia era îngrozită de întâmplarea că Arachne fusese prefăcută de zeița Minerva într-un păianjen.

Vestea despre aceasta se răspândise prin toate orașele Frigiei și nimenea nu vorbea decât de această întâmplare. *Niobe,* regina Beoției, cunoscuse pe Arachne înainte de a se mărita, când, ca fată, trăia la părinții săi, în Maeonia. Dar, pedeapsa Arachnei n-a învățat-o minte să cedeze zeilor și să-și pună frâu gurii, să nu mai clevetească împotriva lor. Multe lucruri o făceau să fie îngâmfată; dar, nici talentul în cântec al bărbatului ei *Amphion,* nici nașterea strălucită a amândurora, – a ei și a soțului ei – nici nemărginita putere a regatului lor nu o scoaseră atâta din minți, cât au scos-o copiii ei cei mulți și frumoși. Niobe ar fi fost cea mai fericită dintre mame, dacă nu s-ar fi crezut ca cea mai fericită.

Fiica lui Tiresias, profeta *Manto,* care cunoștea viitorul, inspirată de o dumnezeiască pornire, strigase într-o zi, în gura mare, pe toate ulițele orașului: „Thebanelor, alergați cu toatele și aduceți Latonei și celor doi copii ai ei, rugăciuni și tămâie; împletiți-vă părul cu laur; prin gura mea grăiește Latona". Ascultând de îndemnul ei, toate thebanele își împodobesc fruntea cu laur, ard tămâie pe altare și rostesc rugăciuni pioase în cinstea zeiței.

Dar, iată că vina Niobe în fruntea unei cete numeroase. E îmbrăcată într-o haină de purpură, țesută cu fir de aur; e frumoasă, deși e supărată; își mișcă maiestuos capul și

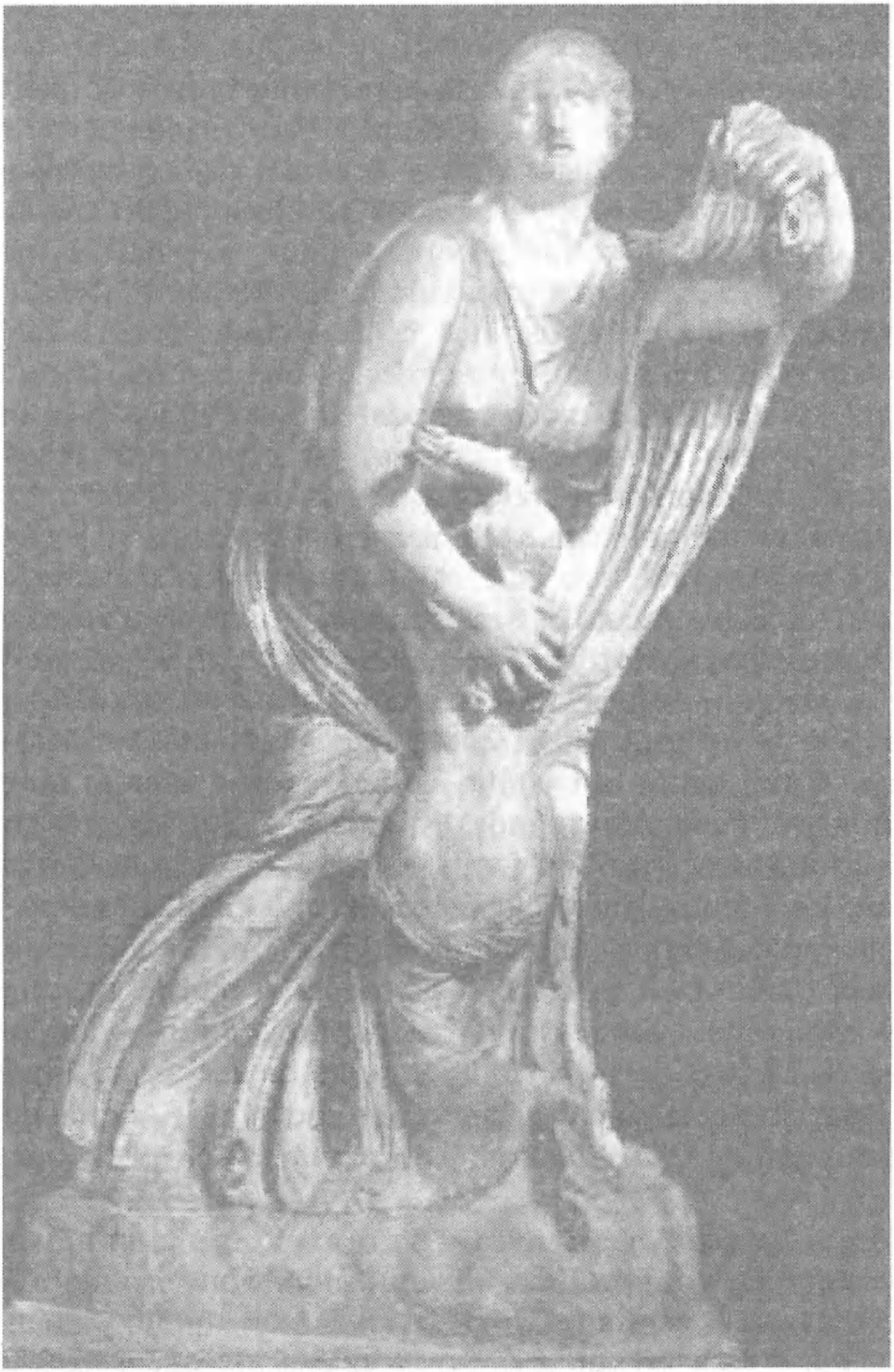

Niobe.
Statuie. Muzeul din Florența.

cosițele lăsate pe ambii ei umeri. Se oprește și, după ce, plină de îngâmfare, își aruncă privirile-i mândre de jur-împrejur, zise:

„Ce nebunie v-a cuprins să puneți mai presus de zeii pe care îi vedeți, pe niște zei despre care ați auzit numai vorbindu-se? De ce Latona să fie adorată, să i se facă jertfe pe altare, iar eu să fiu fără tămâie? Tatăl meu a fost Tantal, care singur dintre toți muritorii a putut să stea la masă alături de zei. Mama mea este una dintre Pleiade, iar puternicul Atlas, care poartă pe ceafa sa bolta cerească, este bunicul meu. Jupiter îmi este al doilea bunic și mă făles că tot pe dânsul îl am de socru. Popoarele din Frigia, fosta mea patrie, se tem de poruncile mele, iar acum sunt stăpâna orașului lui Cadmus din Beoția. Acest oraș al Thebei, zidit la cântecul melodios al soțului meu Amphion, și poporul care locuiește aici, sunt sub stăpânirea mea și a bărbatului meu. În palatul meu, ori în care parte ți-ai arunca ochii, nu vezi decât bogății nenumărate.

În sfârșit, frumusețea mea este demnă de o zeiță; mai adăugați la această glorie șapte fete și tot atâția flăcăi și, peste puțin timp, tot atâția gineri și tot atâtea nurori. Gândiți-vă bine, ce mândră trebuie să fiu; și voi mai îndrăzniți totuși să-mi preferați pe fata lui Ceus, un oarecare Titan, pe Latona, care, într-o vreme, n-a putut găsi, pe tot întinsul pământului, un singur colțișor, unde să poată da naștere copiilor ei! Și cerul și pământul și mările au refuzat un locșor zeiței voastre. Ea a fost izgonită de lumea întreagă, până ce Delos, de milă, îndurându-se de pribeagă, îi oferi un loc și acela încă nestatornic, zicându-i: «amândouă suntem pribege, tu rătăcitoare pe pământ, eu rătăcitoare pe mare».

Ea a devenit mamă numai a doi copii, de abia a șaptea parte din câți am purtat eu în sânul meu. Sunt fericită! Cine ar putea să tăgăduiască, și fericită voi rămânea pentru totdeauna, cine ar putea să se îndoiască de aceasta? Atâta avuție câtă am, mă pune la adăpost de orice nevoie; sunt mai mare decât ca soarta să mă poată atingă. Oricât de multe mi-ar răpi ea, tot mult mai multe îmi vor rămânea; bunurile

mele covârșesc orice teamă. Închipuiți-vă că din acest popor de copii ai mei s-ar putea răpi ceva; această pierdere nu m-ar putea reduce la doi, ca pe Latona. Cât are ea, e aproape de nimica. Haideți, haideți, părăsiți altarele ei, destule sacrificii ați făcut pentru ea, dați jos laurul de pe frunțile voastre!"

Thebanele se supun și lasă sacrificiile neisprăvite. Fac, însă, ceea ce pot să facă: se închină la divinitate în tăcere și pe ascuns.

Latona, supărată și plină de indignare, se urcă pe muntele Cynthus și se adresă celor doi fii ai săi cu următoarele cuvinte:

„Iată eu, mama voastră, așa de mândră de a vă fi dat viață, eu care în tot Olympul nu dădeam pasul decât uneia singure dintre zeițe, Junonei, acum mă îndoiesc chiar de divinitatea mea, mă îndoiesc dacă mai sunt sau nu zeiță. Aceste altare, pe care am fost cinstită de veacuri, pe viitor vor sta, dragii mei copii, fără jertfe, dacă nu-mi veniți voi într-ajutor. Și nu e numai atâta pricina durerii mele: fiica lui Tantal v-a adus și vouă cuvinte de ocară, a îndrăznit să vă pună pe voi mai prejos decât copiii ei; a cutezat chiar să zică că eu sunt o mamă fără copii; o, de ar cădea asupra ei o atare nenorocire; a vorbit ca și tatăl ei Tantal".

Latona ar fi adaus și rugăciuni pe lângă aceste vorbe, dacă Phoebus nu i-ar îi curmat vorba zicând: „Destul. O tânguire mai lungă ar întârzia prea mult pedeapsa ce ea merită".

Tot astfel grăi și Diana și, numaidecât, amândoi înfășurați într-un nor des, despicând repede văzduhul în zborul lor, se coboară deasupra fortăreței zidite de Cadmus, deasupra Thebei.

Aproape de oraș se întinde o vastă câmpie, bătătorită de umbletul necontenit al cailor, și frământată de roțile carelor ce alergau aici la curse. În această câmpie, o parte din cei șapte fii ai lui Amphion încălecaseră pe cai ageri și se așezaseră pe șei cu oblânc de purpură și stăruiau la fugă cu frâiele pline de fireturi de aur.

Unul dintre ei, *Ismenos,* cel dintâi pe care mama sa îl purtase odinioară în sânul ei, pe când voia să întoarcă calul

într-un anumit cerc și pe când căută să facă să asculte de frâu gura plină de spume a animalului, strigă deodată: „Vai" și o săgeată se înfipse în mijlocul pieptului său. Scăpând frâiele din mâna-i muribundă, alunecă încet pe șoldul drept al calului, căzând de-a lungul lui. Cel de al doilea, *Sipylus,* la zgomotul săgeții care răsuna prin văzduh, dete frâiele calului, întocmai ca un pilot când, la vederea unui nor ce aduce ploaie, dezleagă toate pânzele de pe catart, ca să prindă în ele și cea mai mică adiere de vânt. Totul e în zadar; săgeata care nu poate fi înlăturată, îl ajunge și-i străpunge gâtul. Și cum alerga aplecat pe gâtul calului, care fugea mâncând pământul, se rostogolește de-a lungul gâtului și umplu pământul de sângele său cel cald. Nefericitul *Phaedimus* și *Tantalus,* moștenitorul numelui bunicului său, după ce au isprăvit cursa lor obișnuită, descălecară în arenă, pentru ca să se ia la luptă. Își unseră membrele cu untdelemn și, în trânta lor, se țineau strânși unul de altul, piept la piept, când o săgeată, aruncată din arcul întins, îi străpunse pe amândoi deodată. Amândoi scoaseră un geamăt adânc, amândoi își lăsară la pământ membrele încovoiate de durere. Amândoi lungiți jos își deteră sufletul.

Alphenor îi vede lovindu-se cu pumnii în piept, aleargă la dânșii, ca să ridice în brațe membrele înghețate ale fraților săi; cade însă și el, împlinindu-și această pioasă datorie.

Delianul Apollo îi înfipse o săgeată mortală în cele mai adânci măruntaie. Fierul pe care îl trase din rană, scoase și o parte din plămâni, împreună cu sufletul care se împrăștie în aer, deodată cu sângele său.

Pe *Damasichton,* cel cu chica ca de fată, nu-l doboară o singură rană. Fiind lovit în picior deasupra pulpei, pe când căuta să smulgă săgeata fatală, o altă săgeată îl lovi în gât. Țâșnitul sângelui o scoate și pe aceasta afară și o aruncă în sus, spintecând aerul în depărtare.

Cel din urmă dintre toți, *Ilioneus,* își ridicase brațele sale rugătoare spre cer, – deși nimic nu aveau să-i folosească – și începu să implore pe zei. „Ajutați-mă, o, zei, vă rog pe toți, – neștiind că nu era nevoie să-i roage pe toți, – cruțați-mă!"

Apollo purtătorul de arc fusese mișcat de aceste vorbe, dar săgeata aruncată nu mai putea fi oprită. Totuși Ilioneus căzu din pricina unei răni ușoare, căci săgeata nu-i pătrunse adânc inima.

Fiind vestită de această nenorocire neașteptată, și prin zvon și prin doliul poporului și prin lacrimile amicilor săi, Niobe se miră că zeii au îndrăznit atâta față de ea. Amphion, bărbatul ei, însă, implântându-și un pumnal în piept, a pus capăt, în același timp, și durerilor și vieții sale.

Vai, câtă deosebire este acum între această Niobe și acea Niobe, care mai adineaurea gonise pe popor de la altarele Latonei și, plină de îngâmfare, își purta semeții ei pași prin mijlocul Thebei, mândră de ai săi.

Odinioară invidiată de prieteni, acum inspiră compătimire până și dușmanilor ei.

Se aruncă asupra cadavrelor înghețate ale fiilor ei și, la întâmplare, le dă ultimele sărutări, apoi ridicându-și spre cer brațele-i învinețite, zise:

„Satură-te acum de durerea mea, crudo Latonă! Satură-te de lacrimile mele, satură-ți inima ta cea fioroasă! Eu mor acum de șapte ori. Tresaltă de bucurie și triumfă, dușmană biruitoare! Dar de ce biruitoare? Deși nenorocită, totuși mie îmi trăiesc mai mulți decât ție, care ești fericită: după atâția morți, eu tot te întrec pe tine".

Astfel grăi și o săgeată vâjâi din arcul întins. Zgomotul îngrozi pe toată lumea. Numai Niobe rămase nemișcată. Îndrăzneala ei creștea, cu atât mai mult, cu cât îi creștea și nenorocirea. Fiicele ei, în haine cernite, cu părul despletit, stăteau în fața rugurilor fraților lor.

Una din ele, pe când voia să smulgă din pieptu-i o săgeată ce-o lovi pe neașteptate, căzu murind peste fratele său. A doua, căutând să mângâie pe nenorocita ei mamă, amuți deodată și corpul ei izbit de o mână nevăzută, se aplecă spre pământ. A treia căutând să fugă, căzu moartă peste corpul surorii sale. Una caută să se ascundă, alta aleargă din colț în colț. După ce moartea făcu șase victime, lovite de diferite răni, mai rămăsese una, una singură, pe care mama acoperind-o peste tot corpul cu hainele sale, zise:

„Lasă-mi una! Din atâtea fete nu-ți cer decât una singură, pe cea mai mică, singura care mi-a mai rămas". (Fig. 61).

Pe când se ruga, aceea pentru care se ruga, se prăvăli la pământ. Rămase Niobe cuc între atâția morți: copii, copile și bărbat și, din pricina nenorocirilor, înțepeni și ea.

Adierea vântului nu-i mai mișca părul, sângele nu-i mai colora obrajii, ochii îi stăteau nemișcați sub tristele-i gene. Nimic nu mai este viu în ea. Limba îi stă lipită de cerul rece al gurii. Vinele îi stau fixe. Nici gâtul nu se mai poate îndoi, nici brațele nu mai pot face vreo mișcare, nici picioarele nu mai pot să umble. Chiar măruntaiele din înăuntrul trupului ei sunt împietrite. Totuși ea plânge.

Un vânt puternic o luă și o duse în patria ei de odinioară. Aici a fost țintuită pe un vârf de munte și până și astăzi lacrimile curg pe trupul ei de marmură.

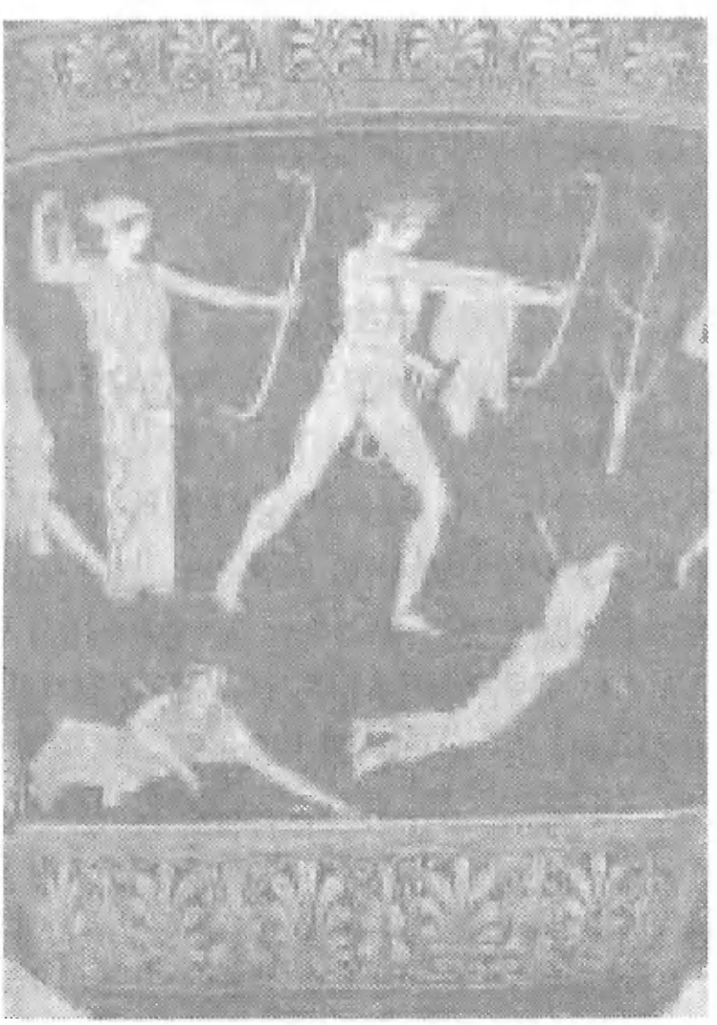

Artemis și Apollo ucid copiii Niobei,
desen pe un vas antic, sec. V î. Chr., Luvru.

11. Muzele

Apollo este conducătorul și protectorul celor nouă *Muze,* nouă surori, fiice ale lui Jupiter și Mnemosynei (memoria).

La început, muzele au fost nimfe, nimfe ale izvoarelor, care, însă, fiindcă au inspirat pe poeți și pe artiști, fiindcă prin darul lor divin au făcut ca poeții și artiștii să făurească lucrări de o frumusețe uimitoare, lucrări ideale, s-au ridicat peste rangul celorlalte nimfe și s-au prefăcut în muze.

Iată cum le descrie poetul Hesiod:

„În Olymp Muzele farmecă prin melodii sublime pe înțeleptul lor părinte, când, cu toate împreună, cântă prezentul, trecutul și viitorul.

De pe buzele lor curg, cu o dulceață nemărginită, cântece neîntrerupte; ele umplu de veselie palatul lui Jupiter, stăpânul fulgerului, palat în care fac să se reverse accentele lor armonioase și să răsune vârfurile pline de zăpadă ale Olympului, lăcașul zeilor.

Gura lor divină, când se deschide, înalță în slavă și familia cerească a *Geei* și pe *Uranus* cel nemărginit și pe copiii acestuia și pe zeii creatori ai tuturor bunătăților din lume.

Ele cântă pe Jupiter, tatăl zeilor și al oamenilor, începând și sfârșind cu laudele lui, celebrând în el pe cel mai tare și pe cel mai puternic dintre zei.

Ele cântă neamul omenesc, ele cântă și neamul îngrozitor al Giganților.

Astfel farmecă în Olymp inima lui Jupiter, aceste zeițe

Olympiene, pe care Jupiter însuși le-a făcut să se nască, pe care în Pieria i le-a dăruit Mnemosyna, stăpâna colinelor roditoare din Eleutheria, aceste fiice ale zeiței memoriei, care aduc cu sine uitarea necazurilor și potolirea durerilor.

De nouă ori a vizitat marele Jupiter pe Mnemosyna, iar când anul fu pe isprăvite, când se împliniră cele nouă luni, zeița dădu naștere la nouă fecioare, animate de același suflet, libere de orice grijă și având un singur gând, acela de a cânta.

Mnemosyna le dete naștere, nu departe de vârful cel înalt al Olympului plin de zăpadă. Aici își au ele palate strălucitoare, aici au ele teatrul danțurilor lor; și tot aici, în apropiere de ele, se găsesc locuințele Grațiilor și ale Plăcerii. Aici, în mijlocul ospețelor pline de veselie, vocea lor fermecătoare cântă legile Universului și viața divină a nemuritorilor zei.

Mândre de glasul lor frumos și de accentele lor melodioase, se urcă de aici în Olymp. Pământul cel negru răsună la glasul lor și sub picioarele lor se ridică un zgomot plin de farmec, când își îndreaptă pașii spre autorul zilelor lor, spre Jupiter, care, stăpân pe fulgerul scânteietor și pe tunet, biruitor al tatălui său Cronos, a împărțit cu dreptate tuturor zeilor sarcinile și onorurile cuvenite.

Acestea le cântă în Palatul Olympului muzele, cele nouă fiice ale marelui Jupiter: *Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsichora, Erato, Polyhymnia, Urania* și *Calliope,* cea mai frumoasă și mai puternică dintre cele nouă surori.[1] Aceasta din urmă locuiește alături de regii cei mari.

---

1. *Clio;* muza istoriei, ține în mână o carte.
Calliope, cea cu fața frumoasă, era muza poemelor, destinată să preamărească pe eroi. Șade pe o stâncă din Parnas și pare că se gândește și se pregătește să scrie versuri pe o tăbliță ce o ține în mână.
Melpomene, muza tragediei, ține în mână o mască.
Terpsichora, muza dansului și a poeziei lirice, ține în mână o liră.
Erato, muza poeziei amoroase, poartă în mână o liră cu nouă coarde.

Melpomene.
Statuie, muzeul Vatican, Roma.

Când fiicele marelui Jupiter voiesc să favorizeze pe vreunul din acești regi, îndată după nașterea acestora, ele varsă pe limba lor rouă dulce; din gura lor cuvintele curg atunci mai dulce decât mierea. Norodul – când ei judecă certurile și-și pronunță judecata lor cea dreaptă – îi admiră. Ei vorbesc atunci cu autoritate, și înaintea vorbelor lor cad îndată cele mai mari vrăjmășii.

Căci în aceasta stă înțelepciunea unui rege, ca să facă dreptate popoarelor apăsate și, când vorbește el în piața publică, toți să se supună vorbelor lui convingătoare. Când merge prin oraș, să fie cinstit, ca și un zeu, cu respect și iubire, și în mijlocul mulțimii el să fie cel dintâi.

Astfel sunt darurile pe care le dau oamenilor Muzele.

De la Muze și de la Apollo ne vin poeții, stăpânitorii lirii; de la Jupiter vin zeii.

Ferice de muritorul pe care îl îndrăgesc Muzele. Din gura lui curge vorba dulce.

Când aveți vreun necaz, când sunteți triști, când vreo durere seacă inima voastră, dacă vreun preot al Muzelor vă cântă povestea celor dintâi oameni și binefacerile locuitorilor Olympului, vă uitați de supărări, nu vă aduceți aminte de necazuri și numaidecât vă schimbați prin binefacerea divină a acestor zeițe".

Locuințele Muzelor erau pe munții Helicon, Parnas, Pind și Pierus. Calul într-aripat *Pegas,* pe care nu încalecă decât poeții, păștea de obicei pe acești munți.

Euterpe, muza muzicii, ține în mână un flaut.

Thalia, muza comediei, încununată cu iederă, având într-o mână un baston, în cealaltă o mască comică, era prezentată ca o fată tânără, în plină veselie.

Polyhymnia, muza elocinței și a muzicii, era îmbrăcată într-o mare manta și încununată mai întotdeauna cu o ghirlandă de trandafiri. (Fig. 64)

Urania, muza astronomiei (Uranos, cer), era îmbrăcată într-o haină de azur, cu capul încununat cu stele și ținea în mâini un glob, pe care părea că-l măsoară.

Thalia.
Statuie, muzeul Vatican, Roma.

12. Pieridele

Muzele stăteau odinioară de vorbă cu zeița Minerva, când deodată dintr-un copac înalt se păru că o voce salută pe zeiță.

Fiica lui Jupiter își ridică ochii și caută să vadă de unde vin aceste sunete așa de bine rostite; credea că e o voce de om. Era însă de pasăre. Era un glas de *coțofană,* una din cele nouă surori, prefăcute în coţofene, care își plângeau soarta și care agățate pe crăci de arbore, imitau vocea omenească. Minerva fu cuprinsă de mirare. Una dintre Muze, însă, îi povesti următoarele:

Acestea, fiind biruite de curând într-o luptă, au sporit numărul păsărilor. Tatăl lor a fost bogatul *Pierus,* rege în câmpiile de la Pella, iar de mamă au avut pe Evippe din Paeonia. Îngâmfându-se prostește de numărul lor, străbătură orașele Haemoniei și ale Achaei și veniră până aici, provocându-ne la luptă cu următoarele vorbe obraznice: „Încetaţi odată de a mai păcăli norodul nepriceput cu dulceața goală a cântecelor voastre; dacă vă încumetați, poftiți de vă luaţi la întrecere cu noi. Nu o să ne biruiți nici prin măiestria cântecului, nici prin glas, și apoi și numărul nostru e egal cu al vostru. Dacă veți fi învinse, să ne lăsați nouă *Izvoarele Hippocrenei* și *Aganippei,* iar dacă veți fi învingătoare, luați în stăpânire câmpiile Emathiei până la munții Paeoniei, acoperiți de-a pururi cu zăpadă. Judecători fie-ne nimfele".

Polyhymnia.
Statuie, muzeul Vaticanului, Roma.

Ne era rușine să ne luăm la luptă, dar și mai rușine să refuzăm lupta. Nimfele, alese ca arbitri, jurară pe fluvii și se așezară pe scaune tăiate în stâncă vie.

Apoi, ridicându-se fără să fi fost aleasă prin sorț, Pierida, care ne provocase la luptă, începu să cânte războaiele zeilor; ridică în slavă, pe nedrept, pe Giganți, înjosește faptele puternicilor zei, istorisește cum Typhaon, ieșit din măruntaiele pământului, a băgat în sperieți pe locuitorii cerului, cum aceștia au luat-o la, fugă, cum de abia și-au găsit un refugiu în Egipt, pe malul Nilului.

Povestește cum monstrul, născut din măruntaiele pământului, a venit și aici și cum zeii, ca să scape, au trebuit să se metamorfozeze în diferite chipuri de animale. Șeful turmei, zicea ea, era însuși Jupiter, de aceea este el cinstit, până în ziua de astăzi, în Libia, sub forma lui *Ammon,* cu coarne în frunte. Apollo se prefăcuse într-un corb, fiul Semelei, Bacchus, într-un țap, sora lui Phoebus în pisică, fiica lui Saturn într-o vacă albă, Venus în pește, iar Mercur se ascunse sub aripile și penele unui ibis.

Așa cântă fiica lui Pierus, iar la vocea sa se adăuga și sunetul de liră. Trebuia să începem acum noi. Dar, poate, ziseră muzele Minervei, tu n-ai răgaz să asculți și cântecele noastre. – „Nu, răspunse Minerva, nu vă opriți de a-mi cântă subiectul cântecelor voastre", și se așează la umbra unui copac, pe care îl adia vântul. Muza începu să cânte misterioasa răpire a Proserpinei.

Cântecul Muzelor era parcă dumnezeiesc. Cerul și pământul ascultau cu urechile ațintite. Stelele se opriră din mersul lor, ca să asculte și ele. Marea și râurile își opriră murmurul. Heliconul de bucurie începu să se umfle și ar fi atins, înălțându-se, chiar cerul, dacă Neptun, zeul mării, n-ar fi trimis pe Pegas ca să împiedice urcarea muntelui. Acesta veni și lovi Heliconul cu copita sa. Muntele atunci se potoli. Din lovitura de copită ieși izvorul *Hippocrene,* din a cărui apă toți câți beau deveneau inspirați.

Nimfele, în unanimitate, se rostiră pentru cântecul Muzelor. Pieridele însă începură să insulte divinitățile Heliconului. „Fiindcă pentru voi, zice atunci Calliope, este

prea puțin de a fi fost biruite, și fiindcă ne mai și insultați, nu vom mai răbda ocara voastră și vă veți lua pedeapsa".

Pieridele primesc amenințarea Muzelor cu un hohot de râs.

Voiau să vorbească și, pe lângă insultele lor, aveau să mai adauge și amenințări obraznice.

Deodată, însă, se văd transformate în *coțofane*. Păstrând mereu aceeași dorință de a vorbi, ele fac să răsune pădurile de strigătele lor cârâitoare.

Muza Terpsihora,
piatră antică gravată.

13. Phaethon

Helios – soarele – a avut cu frumoasa nimfă *Clymena* un fiu, numit *Phaethon,* strălucitorul. Acesta era grozav de fudul și de îngâmfat din cauza nașterii sale. Într-una din zile, luându-se la sfadă cu Epaphus, un fiu al lui Jupiter, acesta ridică bănuieli în privința originii lui, spunându-i că e îndoială dacă este fiu de zeu.

Cu lacrimile în ochi, la sfatul mamei sale, băiatul Phaethon se duse să găsească pe tatăl său, pe care să-l roage să dea lumii întregi o probă că în adevăr el este fiul său.

Soarele, mișcat de mâhnirea și supărarea fiului său, se jură pe Styx, fluviu din Infern, că îi va da orice probă ar cere.

Phaethon îi ceru numaidecât carul, ca să lumineze lumea pentru o zi.

Soarelui i-a părut rău de jurământul ce a făcut, și clătinând de trei ori din capul său plin de raze, zise; „Dorința ta arată că făgăduiala mea a fost nesăbuită. Ah! dacă aș putea să nu o îndeplinesc! Îți mărturisesc, dragă băiete, că numai acest lucru ți l-aș refuza. Totuși, am datoria să-ți atrag luarea-aminte cât de primejdioasă este dorința ta. Ceri un lucru prea mare, dragul meu Phaethon, care nu se potrivește nici cu puterile tale, nici cu vârsta ta de copil. Tu ești muritor, iar ceea ce ceri este treabă de zeu nemuritor. Tu, în nesocotința ta, ceri mai mult decât nu îndrăznesc nici chiar zeii să ceară. Oricâtă încredere ar avea fiecare în puterile

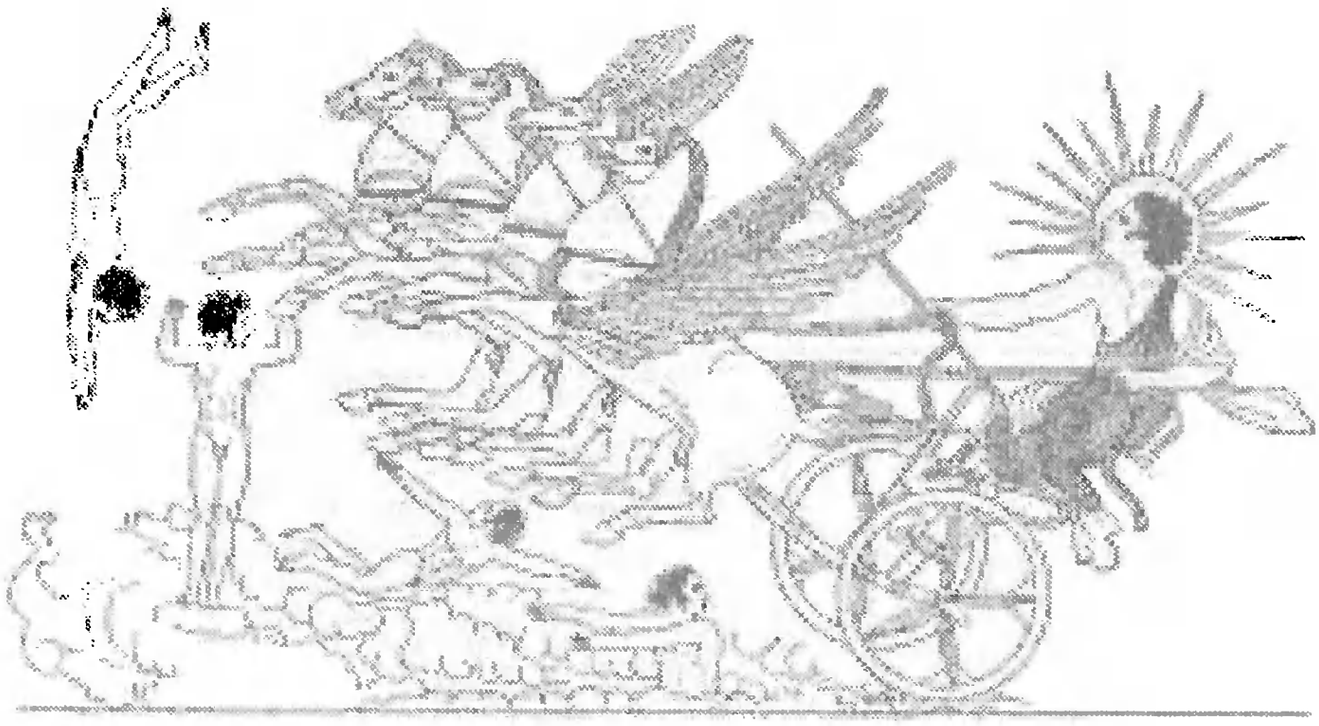

Helios și Stelele.
Desen pe un vas. Muzeul britanic, Londra.

sale, nimenea afară de mine nu poate să stea în carul de lumină. Nici chiar Jupiter, stăpânul Olympului, care cu mâna sa teribilă aruncă fulgerele nimicitoare, n-ar putea să conducă acest car. Și pe cine avem noi mai mare decât pe Jupiter?

La începutul cursei, drumul este greu, drum pe care dimineața de-abia pot să-l urce caii odihniți. În mijlocul cerului, înălțimea este colosală. Din această înălțime, privind marea și pământul, eu însumi mă cutremur și inima-mi rece mi se zbate de groază. Spre sfârșit, calea e repede și are nevoie de un cârmaci priceput. Chiar zeița mării, Thetis, care de obicei mă primește în brațele sale umede, se teme să nu cad peste cap. Mai pune pe lângă aceasta că și cerul se învârtește necontenit și târăște după sine stelele cele înalte și le face să se învârtească cu o mare iuțeală. Eu mă las pe spate și numai astfel pot să birui iuțeala ametitoare.

Închipuiește-ți că ți-am dat carul. Ce o să faci? Vei putea tu să lupți împotriva învârtirii polilor și să învingi repeziciunea osiei cerului? Tu îți închipuiește poate că ai să întâlnești în drumul tău dumbrăvi și orașe și palate și altare încărcate cu daruri. Calea e presărată de primejdii și monștri îngrozitori. Telegarii mei, vărsând foc din gură și din nări, sunt greu de mânat; de abia mă rabdă pe mine, când se înfierbântă, și gâturile lor nu suferă hățurile. De aceea, dragul

Soarele.
După o statuie antică.

meu, nu mă face să-ți dăruiesc un dar primejdios. Câtă vreme mai ai putință, schimbă-ți această dorință. Fără îndoială, tu vrei o dovadă că ești născut din sângele meu. Chiar această teamă a mea poate să-ți slujească drept dovadă că îți sunt tată. Ia, privește în fața mea. O, de ar da zeii ca ochii tăi să poată pătrunde în adâncul sufletului meu și să poată desprinde de acolo îngrijorările mele părintești.

În sfârșit, privește bogățiile lumii și cere ceva din atâtea și atât de mari bunuri din cer, de pe pământ și din mare. Nimic nu ți se va refuza. Numai acest singur lucru, te sfătuiesc să nu-l ceri, lucru care pe adevăratul său nume este o pedeapsă, nu o cinste; o pedeapsă ceri, dragă Phaethon, nu un dar... nenorocitule, de ce îmi strângi gâtul cu brațele tale dezmierdătoare. Nu mai sta la îndoială; am jurat pe undele lui Styx și vei primi ceea ce ți-am făgăduit. O, dacă ai dori ceva mai cuminte!"

Astfel grăind, își sfârși povața.

Phaethon stăruiește totuși în hotărârea sa și arde de dorința de a se sui pe carul tatălui său. Phoebus se împotrivi cât putu, dar în cele din urmă cedând, a condus pe tânăr la car, opera măiastră a marelui Vulcan.

Osia carului era de aur, de aur oiștea, de aur obezile, spițele de argint. Chrisoliții și pietrele nestemate, așezate cu măiestrie, străluceau de lumina clară a soarelui.

Pe când îndrăznețul Phaethon admira și examina cu de-amănuntul lucrarea, iată că Aurora, care veghează necontenit, deschide porțile purpurii ale Răsăritului roșatic și sălile

cele vaste pline de trandafiri. Stelele se risipesc. Cetele lor le strânge Luceafărul, care, el cel din urmă, se retrage de pe bolta cerească.

Când soarele văzu universul înroșindu-se și oarecum întunecându-se coarnele lunii, poruncește Horelor iuți să înhame caii.

Zeițele grăbite îi aduc la îndeplinire porunca; aduc de la ieslele cerești telegarii ce vărsau foc și, sătui de sucul de ambrozie, îi înhamă cu hamuri zăngănitoare.

În urmă, Phoebus stropi pe fruntea fiului său câteva picături de esență divină și-l făcu astfel să nu-l atingă razele arzătoare ale soarelui și-i puse pe cap cununa sa de raze.

Apoi, scoțând din pieptul sau un suspin adânc, îi zise: „Dacă ai putea să asculți cel puțin de ultimele sfaturi ce-ți dau! Folosește-te cât mai puțin de bici și cât mai mult de frâie. Caii merg de la sine; toată greutatea stă în a ști să-i oprești".

Cei patru cai ai soarelui Pyrois, Eous, Aethon și Phlegon umplură văzduhul de nechezatul lor și de flăcările lor și loviră cu piciorul barierele Răsăritului. Simt, însă, numaidecât că, în carul pe care îl trag, nu se găsește vizitiul

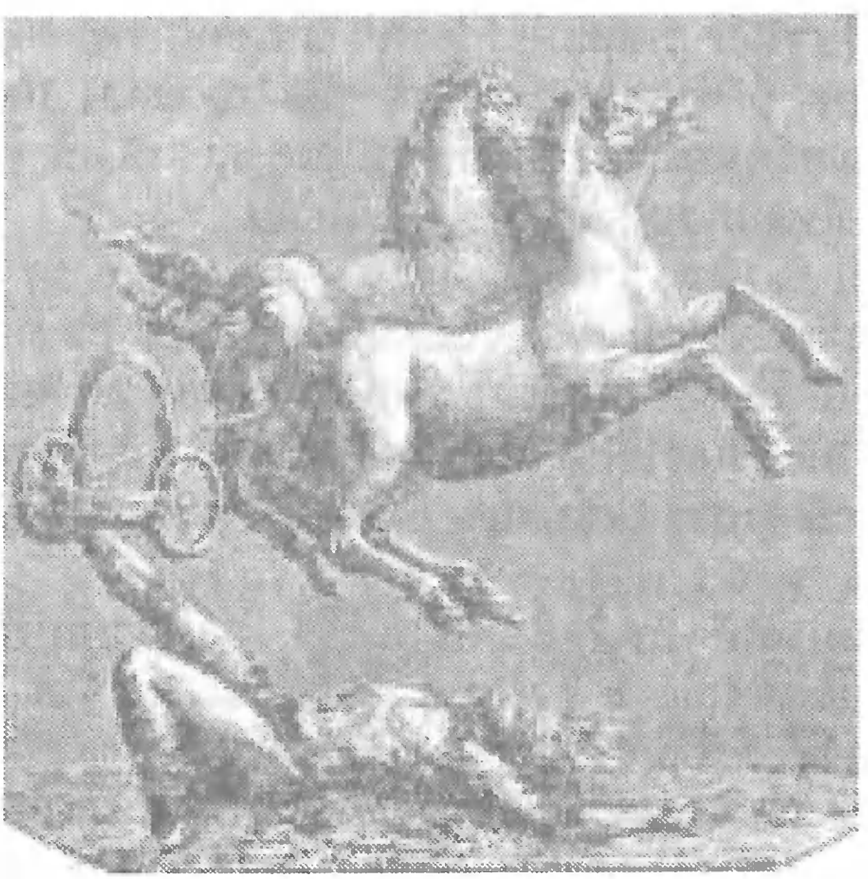

Căderea lui Phaethon.
Piatră gravată, Muzeul din Florența.

de mai înainte și, părăsind calea pe care ei erau obișnuiți să umble, o apucă cu o iuțeală uimitoare pe drumuri necunoscute. Phaethon băgând-o pe mânecă, îngălbenește; când, însă, observă zodia Scorpionului, care părea că-l amenință cu coada încovoiată și ascuțită, groaza ce o simți îl făcu să lase frâiele.

Caii simțindu-le libere pe spatele lor și văzându-se fără conducător, se ambalează înspăimântător și acum se ridică până la stelele de pe cer, acum se coboară spre pământ, pe care aproape îl ating. Iarba se usucă, arborii sunt arși, pământul se scorojește, orașele se aprind, pădurile și munții sunt în flăcări, ținuturi întregi sunt uscate pentru totdeauna; mări întinse seacă și deșerturi de nisip le iau locul.

De atunci locuitorii din Africa s-au înroșit la piele și culoarea ce au primit-o cu acest prilej nu li s-a mai putut schimba. Nilul îngrozit se retrase la marginea lumii și-și ascunse izvorul, care de atunci n-a mai putut fi descoperit.[1] Nimfele se uită buimăcite cum izvoarele lor seacă, iar fluviile nu-și mai pot rostogoli în torenți apele lor. Neptun mâniat, de trei ori voi să-și scoată din mare brațele sale vânjoase; de trei ori zăduful îl sili să-și caute un refugiu în adâncimea apelor sale.

Văzând Jupiter prăpădul lumii întregi, voi să facă să cadă ploile sale pe pământ, dar nu mai existau nici nori, nici vapori. Atunci puse mâna pe fulger și trăsni pe Phaethon, care căzu prăvălindu-se din carul său.

Sărmanul soare, cuprins de durerea care i-o pricinui moartea fiului său, nu mai voi să lumineze pământul și nu-și reluă serviciul decât după un ordin sever al lui Jupiter.

Surorile lui Phaethon atât de mult se mâhniră de moartea fratelui lor, că, timp de patru luni, nu putură să-i părăsească mormântul.

Cum plânseră mereu în acest loc, simțiră încetul cu încetul că picioarele lor prind rădăcini, ca un arbore, și că trupurile lor se acoperă cu coajă.

Lacrimile ce curgeau din acest arbore nou se întăriră la soare și deveniră tot atâtea boabe de *chihlimbar*.

1. În antichitate nu se cunoșteau izvoarele Nilului.

Eridanul le primi în apele sale și de aceea erau căutate aci, pentru ca din ele să se facă giuvaericale pentru damele romane.

Regele *Cycnus,* un prieten al lui Phaethon, fu martorul tuturor acestor minunății. Catastrofa ce s-a întâmplat fiului soarelui, atât de mult l-a mișcat că, în ura sa pentru foc, a trăit mereu cufundat în apă rece.

Nepărăsind deloc apa, corpul său a început să se metamorfozeze. S-a prefăcut în *lebedă. (Cygnus* = cygne, lebedă).

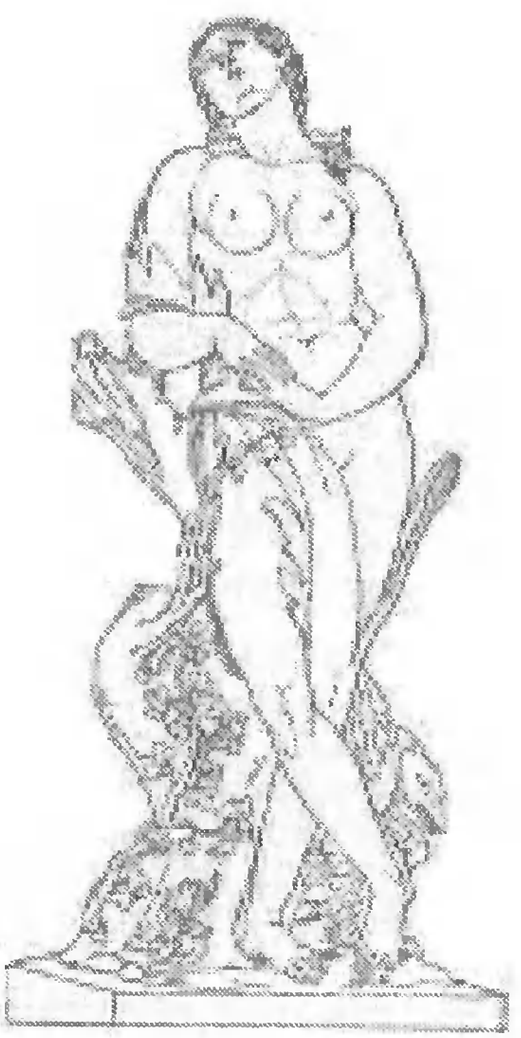

Phaëthusa.
După o statuietă de Théodon, Muzeul Luvrului, Paris.

14. Asclepius-Aesculapius

Coronis era o nimfă de o frumusețe răpitoare. Apollo văzând-o, a îndrăgit-o. Corbul, însă, pasărea favorită a zeului, alergă într-o zi la stăpânul său și-i spuse că a văzut pe Coronis în brațele unui flăcău din Thessalia.

La auzul acestei nelegiuiri, Apollo lasă să-i cadă cununa de lauri de pe cap, se schimbă la față, lira îi alunecă din mână, îngălbenește și o ură nebună îi frământă sufletul. Pune mâna pe armele-i cunoscute, întinde arcul încovoiat și străpunge pe Coronis cu o săgeată ucigașă.

Esculap, statuie antică.

Nimfa rănită scoate un gemet, trage fierul din rană și un val de sânge înroși membrele ei cele albe. „Trebuia să-mi ispășesc greșeala, o, Phoebus, strigă ea, însă numai după ce aș fi devenit mamă. Doi inși murim acum deodată". Astfel grăi; și, împreună cu sângele său, i se scurse și viața; moartea cea rece îi cuprinse trupul ei neînsuflețit.

Bietul Apollo se căi de fapta sa; era însă prea târziu. Se blestemă pe sine că a dat crezământ destăinuirii și că s-a înfuriat până într-atâta.

Asclepios-Aesculapius.
Statuie, muzeul din Neapole.

Blestemă și pe corb, că îi aduse acea învinuire urâtă și că a fost pricina furiei sale; își blestemă și săgeata și arcul și mâna și, împreună cu mâna, lovitura-i nebună. Apoi, cu sufletul îndurerat ridică pe Coronis de jos, o strânge în brațe și cu leacuri cam târzii, caută să înlăture legile destinului. Degeaba, însă, întrebuințează el toate secretele artei sale doftoricești. Zadarnică îi rămâne orice încercare.

El vede pregătindu-se rugul, pe ale cărui flăcări aveau să ardă ultimele rămășițe ale iubitei sale. Atunci scoase din adâncul inimii sale gemete – căci lacrimile nu se cade să scalde fața zeilor nemuritori – întocmai precum mugește o juncă, când vede legănându-se în aer maiul, care are să izbească cu o lovitură puternică capul vițelului său de lapte.

După ce a stropit trupul femeii cu miresme, destul de neplăcute pentru sine, după ce i-a dat ultima sărutare, după ce a plătit tributul durerii pentru fapta sa nedreaptă, Apollo n-a îngăduit ca același rug să prefacă în cenușă și fructul amorului său. De aceea, a scos fătul din pântecele mamei și din flăcări l-a dus în peștera *Centarului Chiron,* căruia i l-a dat să-l crească.

Pe corb, însă, care se aștepta să-și primească răsplata pentru credința sa, l-a pedepsit, oprindu-l de a se arăta printre păsări în pene albe, cum era până atunci.

Centuarul era tare mândru că avea de elev o vlăstare de zeu și slujba sa îi producea o mare plăcere. Iată, însă, că sosește gătită cu bucle blonde ce-i atârnau pe umeri, fiica Centaurului, născută odinioară de nimfa Chariclo, pe malurile unui fluviu repede și pe care mama sa o botezase *Ocyrhoe* (care curge repede).

Nu numai că aceasta cunoștea secretele tatălui său, dar chiar putea să cânte legile viitorului.

Îndată ce a simțit aprinzându-se în sufletul ei de fecioară delirul profetic, îndată ce s-a încălzit de suflul zeului, pe care îl purta la sân, aruncându-și ochii spre copil strigă: „Crești, copile, pentru mântuirea lumii întregi! Câți oameni nu o să-ți datorească ție viața! Tu vei putea să readuci sufletele în trupurile moarte. Dar, îndrăznind să faci aceasta odată împotriva voinței zeilor, fulgerul bunicului tău te va îm-

Hygia.
După o piatră antică gravată.

piedica de a o mai face în urmă. Din zeu ce ești, vei ajunge un corp fără suflare. Apoi iarăși te vei face zeu și de două ori îți vei reînnoi destinul. Și tu chiar, prea scumpul meu părinte, Chiron, tu care nu ești muritor și care ai fost creat prin legea nașterii tale, ca să vezi perindarea veșnică a veacurilor, ai să dorești odată să fi muritor, atunci când sângele unui șarpe veninos, străbătând în corpul tău printr-o rană, te va face să suferi dureri grozave – (O săgeată de a lui Hercule, înmuiată în sângele hydrei căzându-i pe picior, îi făcu o rană incurabilă; din cauza chinurilor se rugă zeilor să-l lase să moară, ceea ce nemuritorii îi împliniră, făcându-l să apară pe cer sub *Constelațiunea Săgetătorul)* – deși nemuritor, zeii te vor supune legilor morții și cele trei Parce vor tăia firul zilelor tale".

Îi mai rămânea să dezvăleascâ și alte mistere; un suspin adânc îi ieși din piept și lacrimi îi începură să-i curgă pe obraji. „Destinul mă oprește, zise ea, mă împiedică de a vorbi mai mult. Nu mă mai pot folosi de limba mea".

Ocyrhoe plăti scump destăinuirea zeilor. Mânia lor o simți numaidecât, căci fu transformată într-o *iapă.*

Voi să geamă, dar nu putu decât să necheze. Degetele i se adunară într-una, unghiile reunite se rotunjiră în copită, gura i se mări, gâtul i se lungi, trena rochiei i se transformă în coadă, iar din părul capului ei se formă o coamă ce-i atârna pe partea dreaptă a gâtului.

*

Vestea despre nașterea unui zeu care poate să vindece toate bolile și chiar să învieze morții, s-a răspândit îndată.

Lume din toate părțile venea la *Epidaur,* locul de naștere al zeului, ca să fie vindecată de arta lui miraculoasă.

Dar mai ales învierile i-au făcut lui *Esculap* o reputație colosală.

Când, însă, voi să învieze pe Hippolit, fiul lui Theseu, omorât de un monstru, zeul Infernului Pluton se duse la Jupiter și se plânse că Esculap impietează asupra drepturilor sale și că, de la nașterea acestui zeu, i se împuținează supușii.

Jupiter găsi fondată plângerea fratelui său Pluton și cu fulgerul său fulgeră pe Esculap. Partea divină se ridică în cer, iar partea omenească muri.

Când a aflat Apollo că fiul său Esculap a fost fulgerat de Jupiter, s-a supărat grozav și, luându-și tolba și săgețile, a plecat să se răzbune. S-a dus de-a dreptul la Cyclopi, cu gândul să-i omoare pe toți, deoarece ei au făurit fulgerele lui Jupiter.

Jupiter, însă, îl goni din cer, pentru această răzvrătire, și-l sili astfel să ducă o viață de muritor, fiind obligat să-și câștige pâinea de toate zilele păscând turmele lui Admet, regele Thessaliei.

Higia,
statuie antică.

După ce petrecu astfel mai mult timp pe pământ, într-o condițiune destul de umilită, Jupiter îl iertă, în cele din urmă, și-i dădu voie să se urce iar în cer.

Esculap (Fig. 68), însoțit de obicei de fiica sau soră-sa Hygia (Fig. 69), (de unde numirea de Higienă) este reprezentat având în mână un baston, împrejurul căruia este încolăcit un șarpe. Șarpele este socotit ca emblemă a medicinii.

Într-una din zile, se zice că Esculap, găsindu-se la un bolnav, un șarpe veni la el și se

Apolon Pitias, pe Omfalos.
Monedă grecească de argint, sec. IV î. Chr.,
Antiken Museum, Basel.

încolăci împrejurul bastonului lui. Zeul îl omorî. Nu mult după aceea, un alt șarpe sosi, aducând în gură o iarbă care învia șarpele mort. Esculap văzându-i minunata însușire, luă iarba și se folosi de ea.

De altfel, niciodată șerpii din Epidaur nu făceau rău omului. În templul zeului, din acest oraș, se adunau oamenii, în orele lor libere, întocmai cum se adună astăzi oamenii prin cafenele.

La Roma, pe la anul 292 înainte de Christos, bântuia cu furie o mare epidemie. Nu se putu găsi nici un leac pentru această boleșniță. Atunci alergară să ceară sfat de la oracol.

Acesta le dădu povața să aducă pe Esculap de la Epidaur și să-i zideascâ un templu. O deputațiune fu trimisă numaidecât în orașul din Argolida.

Pe când deputațiunea stătea și admira statua zeului, ieși un șarpe de sub ea, se furișă prin oraș și de aici se îndreptă spre corabia romanilor, încolăcindu-se în cabina soliei romane.

Aci stătu nemișcat în tot timpul călătoriei spre Roma, și când corabia se apropie de țărmul Tibrului, șarpele sări din ea și se furișă între trestiile din insula Tiberină. Molima încetă îndată.

În locul unde se furișă șarpele, se zidi un templu zeului Esculap.

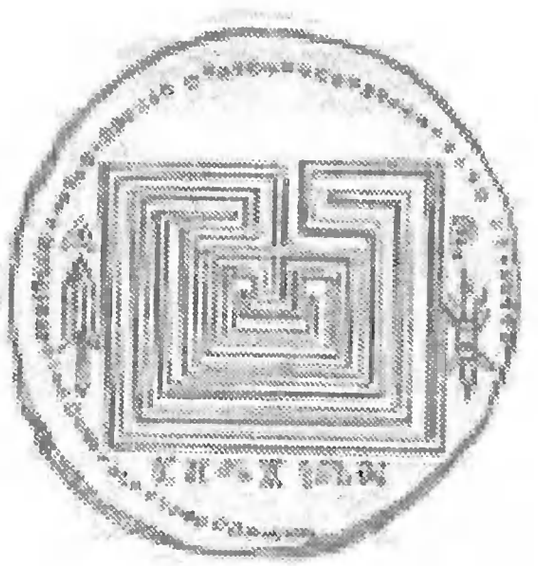

Labirintul.
Pe o monedă antică.

VIII. ARTEMIS-DIANA

Artemis,
Tarent, sec. V î. Chr.

1. Nașterea și caracterul zeiței

Fiică a lui Jupiter și a Latonei, s-a născut deodată cu fratele său Apollo, în insula Delos.

Pe când era încă mică și stătea pe genunchii tatălui său, începu să-i facă următoarea rugăciune: „Prea bunule tată, fă ca fiica ta să rămână totdeauna fecioară, să aibă tot atâtea nume cât are și fratele meu Phoebus. Dă-mi ca și lui un arc și săgeți. Nu trebuie tu, iubite tată, nu trebuie tu să înarmezi pe fiica ta. Se vor grăbi desigur Cyclopii să-mi făurească arcuri, să-mi fabrice săgeți. Dă-mi ca semn deosebit al meu, să port o faclă, să îmbrac o tunică cu ciucuri, nu mai lungă decât până la genunchi, pentru ca să nu mă împiedice în mersul meu, când voi fi la vânat. În suita mea să ia parte șasezeci de Oceanide, în vârstă de a nu avea cingătoare – fetele purtau cingătoare numai după ce ajungeau în vârstă de măritat. – Fă ca alte douăzeci de nimfe să fie în serviciul meu, ca să-mi păzească încălțămintea și câinii mei credincioși, când nu voi fi la vânat de râși și de cerbi. Dă-mi mie munții. Orașe nu cer, decât doar unul singur, după alegerea ta. Diana se va coborî rareori în orașe. Locuința mea vor fi munții, în orașe nu mă voi duce decât atunci când mă vor chema femeile“.

Diana numită și *Phoebe* se confundă uneori cu *Semele,* luna, după cum fratele său, Phoebus-Apollo, se confundă cu Helios, soarele.

Semele era o fecioară care iubea pe un tânăr, *Endymion,* soarele adormit, când se ridică pe cer luna.

Acest tânăr, întruchiparea somnului, era un păstor de o frumusețe rară, care dormea necontenit în răcoroasele peșteri ale muntelui Latmus din Asia Mică.

Luna îndrăgindu-l venea în fiecare noapte să-l privească și să-l admire și nu putea să-și sature patima de a se uita la el. Cu razele sale îi smulgea pe furiș câte o sărutare, fără însă să-i tulbure somnul.

În timpul zilei, Endymion se ocupa cu vânătoarea și, când se obosea, venea să se culce la umbra unui arbore în peștera-i obișnuită.

Astfel ducea acest păstor tânăr o fericire, pe care i-o invidiau și zeii și oamenii.

Era fericit, căci era veșnic tânăr și frumos. Se zice că Jupiter dându-i să-și aleagă felul de viață ce i-ar fi convenit mai mult, Endymion ceru să fie nemuritor, să nu îmbătrânească niciodată și să fie afundat într-un somn fără sfârșit.

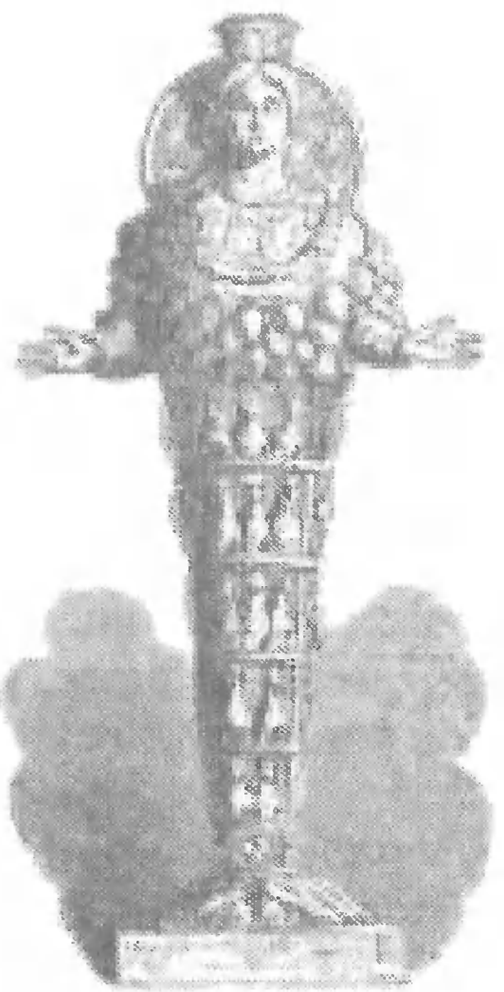

Diana din Ephes.
După o statuie de marmură. Muzeul Vatican, Roma.

Diana din Versailles.
Statuie, Muzeul Luvrului, Paris.

2. Acteon

Autonoe, fiica regelui Cadmus, din Theba, a născut cu Aristeu, zeul turmelor și al semănăturilor, un copil de o frumusețe rară, pe *Acteon,* pe care l-a dat să-l crească centaurul Chiron.

Acesta a învățat pe copil multe lucruri folositoare, dar, mai presus de toate, l-a deprins cu vânătoarea, pentru care Acteon căpătă cu timpul o adevărată patimă.

Acteon.
Grup statuar din marmură,
Muzeul Britanic, Londra.

După ce se făcu mare și se întoarse acasă, în Theba, la mama sa, și-a continuat aceeași ocupațiune și aci.

Ținea acasă o haită de cincizeci de câini, de cea mai bună rasă și, fiind muntele Citheron în apropierea orașului Theba, tânărul Acteon în fiecare zi o pornea de dimineață la vânat acolo.

După ce se obosea, se așeza pe o stâncă lângă un izvor cu apa limpede, numit *Gargaphia,* izvor care multă vreme a purtat numele tânărului Acteon.

Nimfă.
Statuie, Muzeul Vatican, Roma.

Dar, tot acest izvor era consacrat și zeiței Diana. Aci, în apele limpezi și cristaline ale izvorului, venea și zeița să se scalde și să se răcorească de oboseală, după o zi de vânat.

Aci, zeița se dezbrăca și însărcina pe o nimfă cu paza armelor sale și pe o a doua cu paza hainelor.

Alte două nimfe îi descălțau sandalele din picioare. Nimfa Crocale îi lega cosițele cu o bentiță. Nimfele Nephele, Hyale, Rhanis, Psecas și Phiales scoteau apă în urnele lor și-i stropeau corpul ei obosit.

Într-una din zile, pe când Diana se spăla în apa obișnuită, iată că, din nenorocire, Acteon, nepotul lui Cadmus, sfârșind de vânat, veni la izvorul răcoros al Gargaphiei.

De abia a intrat în peștera de unde șipotește apa izvorului, când nimfele rușinându-se că le-a văzut un om, începură să se lovească în piept, să umple dumbrăvile de țipetele lor neașteptate și, strângându-se împrejurul Dianei, să o acopere cu corpurile lor. Dar zeița, mai înaltă decât ele, le întrecea pe toate.

Cum e culoarea unui nor, așezat în fața soarelui și izbit de razele lui, cum e culoarea Aurorii purpurii, tot astfel a fost și culoarea obrajilor Dianei, când a fost văzută goală de privirile unui muritor. Deși a fost acoperită de mulțimea tovarășelor sale, totuși se opri cu coasta spre tânăr și-și întoarse fața îndărăt. Cum ar fi vrut ea să-și aibă săgețile gata!

Luă însă, ceea ce avea la îndemână, luă apa cu care stropi capul și fața tânărului, adăogând aceste cuvinte prevestitoare de nenorocire:

„Acum să povestești, dacă mai poți să povestești, că m-ai văzut goală, dezbrăcată de haine".

N-a mai rostit și alte cuvinte de amenințare: îi pune pe capul stropit cu apă coarne de cerb sprinten, îi dă un gât lung, îi ascute urechile, îi preface mâinile în picioare, brațele le subțiază, îi acoperă corpul cu o blană pătată și îi vârî în suflet frica.

Acteon începe să fugă și se miră el însuși de iuțeala picioarelor sale. Când își văzu, însă, într-o apă chipul și coarnele de cerb, era să zică: „Nenorocitul de mine", dar nu

mai avea glas, care să-i împlinească aceasta dorință. Gemetul ținea acum loc de cuvinte. Numai lacrimile îi mai curgeau pe față; din trecutul său de om nu-i mai rămăsese decât mintea.

Ce era să facă? Să se întoarcă acasă în palatul său regal sau să se ascundă în pădure? Rușinea îl împiedica de la una, frica de la cealaltă.

Pe când se gândea astfel în sine, l-au zărit câinii săi. Măi întâi Melampus și inteligentul Ichnobates, unul de rasă cretană, celălalt de neam spartan, dădură alarma prin lătratul lor. După ei năvăliră, mai iute decât adierea vântului, Pamphagus, Dorceus și Oribasus, toți trei din Arcadia și puternicul Nebrophonus și neîmblânzitul Theron și Lelaps și Pterelas cel iute și Agre cel cu mirosul fin și fiorosul Hyle, lovit de curând de un mistreț sălbatec și Nape, zămislită dintr-un lup și Poemenis, care altă dată mergea după turme și Harpyia, însoțită de doi căței și Ladona din Sicyonia cu coastele lovite și Dromas și Canace și Sticte și Tigris și Alce, și Leucon, cu părul alb ca zăpada, și Asbolus cel negru și puternicul Lacon, și Aello, neîntrecută în fugă și Thous și Lycisca cu fratele său Cyprius și Harpalos având în fruntea-i neagră o pată albă și Melaneus și Lachne cu părul zburlit și Labrus și Agriodus, născuți dintr-un tată din Creta și dintr-o mamă din Laconia și Hylactor cu glasul ascuțit și alți vreo douăzeci, pe care nu-i mai amintesc.

Această haită de câini, în pofta lor de pradă, îl urmăresc prin râpe și prin stânci, prin poteci pline de bolovani, prin higiuri neumblate și fără de cărări.

Acteon fuge prin locuri pe unde odinioară urmărise el însuși vânatul său.

Vai, el fugea de ai săi! Voia să le strige: Sunt Acteon, recunoașteți pe stăpânul vostru. Cuvintele însă îi lipseau. Văzduhul răsuna de lătrături. Melanchaetes îl răni cel dintâi pe la spate, apoi Theridamas, în urmă Oresitrophus îi înfige colții în umăr. Aceștia ieșiseră mai târziu, dar o potecă care tăia de-a dreptul peste munte îi lăsă să ajungă înainte. Pe când aceștia opreau pe stăpânul lor, sosi și cealaltă droaie și se repeziră cu colții lor asupra lui Acteon. Curând îl răniră

peste tot locul. El mugește și scoate un geamăt care, deși nu e geamăt de om, totuși n-ar putea să-l scoată un cerb.

Cu gemetele sale umplu toți munții dimprejur. Tovarășii săi îi strigă din toate părțile, îl strigă să se bucure de prada ce făcuseră. La auzul numelui de Acteon, cerbul își ridică capul. În urmă câinii îl înconjurară din toate părțile și, cu boturile înfipte în stăpânul lor, îl sfâșiară până îl omorâră.

Astfel s-a răzbunat Diana pe sărmanul Acteon, pentru o greșeală a cărei vină o purta numai întâmplarea.

După moartea stăpânului lor, câinii lui Acteon străbătură zile întregi de-a rândul munții și văile, urlând necontenit cu urlete tânguitoare.

Ajungând în cele din urmă la peștera lui Chiron și acesta bănuind cele ce se întâmplaseră, le arătă o statuie a stăpânului lor și, numai cu chipul acesta, credincioasele animale amăgite, își potoliră urletele lor jalnice.

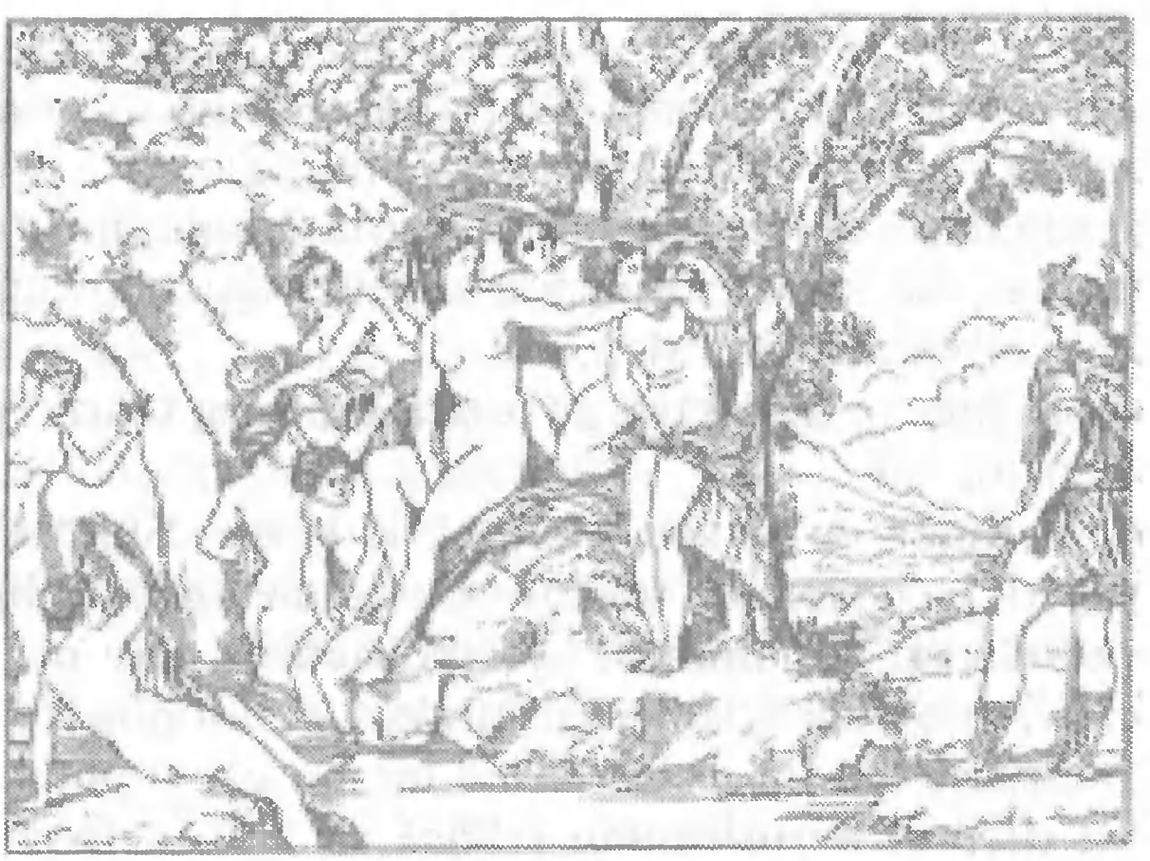

Diana și Acteon.
Tablou de l'Albane, Muzeul Luvru, Paris.

3. Eos-Aurora

Aurora este sora lui Helios, soarele.

Când noaptea dispare, ea, îmbrăcându-se într-o haină de șafran, având pe cap o stea, în mână o faclă, iese înaintea fratelui său și-i deschide porțile Răsăritului cu degetele ei de roze.

Are un car cu doi cai, care umblă pe cer înaintea carului soarelui și se duce să se culce în Ocean, la Apus.

Apoi, după ce a făcut acest drum, pleacă îndărăt, prin ținuturile de Miazănoapte ale pământului, spre Răsărit, pentru ca să apară iarăși a doua zi.

De bărbat, Aurora are pe *Tithon,* fratele lui Laomedon, regele Troiei.

Deoarece Aurora, după ce a văzut pe Tithon, l-a iubit cu înfocare, a rugat pe Jupiter să i-l dea de bărbat, acordându-i în același timp și nemurirea.

Jupiter i-a împlinit rugăciunea; dar, fiindcă zeița uitase să ceară pentru soțul său și o tinerețe veșnică, acesta, cu timpul, se făcu așa de slab, urât și scârbos, că toată iubirea Aurorei pentru el dispăru.

De aceea, îl închise într-o cameră, unde îl auzea lumea gemând și văitându-se de povara bătrâneților.

Degeaba s-a rugat el de zei să-i ia darul nemuririi, căci legile destinului se împotriveau la aceasta.

În cele din urmă, făcându-i-se milă zeiței de el, l-a prefăcut în *greier.*

De atunci Aurora n-a mai încetat cu plânsul, și lacrimile ei produc roua dimineții.

Din căsătoria Aurorei cu Tithon s-a născut eroul Memnon, omorât de Ahile în războiul Troiei.

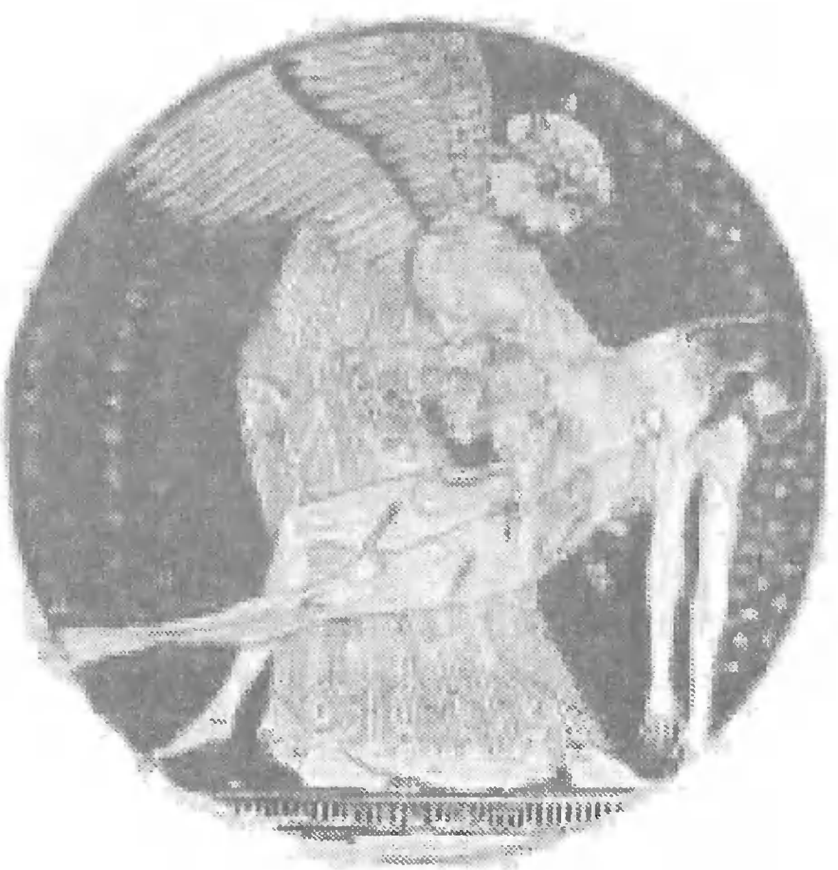

Eos purtând cadavrul fiului său Memnon.

4. Orion

Jupiter, Neptun și Mercur călătoreau odată împreună. Era pe înserate, în vremea când boii se întorc cu plugul întors spre casă, când oile sătule se apleacă ca să sugă mieii.

Bătrânul *Hyrieus,* un mic proprietar de pământ, cum stătea el în picioare în pragul colibei sale, îi vede din întâmplare. „Calea e lungă, le zise, și timpul până la noapte nu mai e mult; casa mea e deschisă pentru oaspeți".

Vorbele sale le-a însoțit și cu o față veselă și i-a poftit la sine.

Zeii îl ascultară, după multă stăruință, dar nu i se dezveliră. Intrară în locuința neagră cu totul de fum, a bătrânului. Într-un tăciune mai era puțin foc din ziua cealaltă. Bătrânul se pune în genunchi și cu suflarea sa aţâță focul. Aduce surcele și le face mărunte. Erau două oale, într-una mai mică era fasole, într-alta zarzavat. Repede-repede le pune la foc și amândouă începură să fiarbă, cum se vedea după capacele pe care le ridicau aburii.

În vreme ce așteptau masa, bătrânul cu mâna-i tremurândă toarnă oaspeților vin roșu. Zeul mării prinse cel dintâi cupa și, golind-o, zise: „Dă-o acum lui Jupiter, să bem pe rând".

Auzind numele de Jupiter, bătrânul a îngălbenit. După ce și-a revenit în fire, se duse să jertfească boul, cu care își lucra micul său ogor și îl frige la un foc mare. Apoi scoate

dintr-un butoi vinul ruginit, pe care îl băgase încă din anii copilăriei. Totul e gata.

Zeii se așezară pe niște paturi de trestie, acoperite cu pânză de in, paturi scunde care de abia se ridicau puțin de la pământ.

Apoi mâncări, apoi vase pline cu vin străluciră pe masa sa. Cupa era de pământ roșu, paharele de fag.

După ce se ospătară, Jupiter pronunță următoarele vorbe: „Dacă ai vreo dorință, spunene-o. Nimic nu ți se va refuza".

Bătrânul răspunse cu blândețe: „Am avut o soție scumpă, iubită de mine din tinerețe. Mă întrebați, unde este? O urnă cuprinde cenușa ei. «Tu vei fi singura mea soție», i-am spus eu jurând și vă iau pe voi de martori, dacă mi-am ținut sau nu făgăduiala solemnă. Am spus-o și îmi țin cuvântul; cu toate acestea, am o dorință, imposibilă de împlinit, să fiu tată, fără să fiu soț".

Zeii îi încuviințară cererea... I-au spus să îngroape pielea boului sacrificat și să nu se atingă de ea decât după nouă luni. La termen Hyrieus găsi în locul pielii un copil, pe care l-a numit *Urion* sau *Orion.*

Acest copil se făcu mare, se făcu colosal de mare. Picioarele îi erau pe pământ, iar capul în nori. Văzând odată uriașul Orion pe *Meropa,* fiica lui Oenopion, o ceru în căsătorie. Fiind însă refuzat, o fură. Oenopion atunci se rugă de Bacchus să nu lase fapta lui Orion nepedepsită. Zeul trimise atunci lui Orion un somn adânc, în timpul căruia Oenopion îi crăpă ochii. Orion rămase astfel multă vreme orb. Fiindcă, însă, un oracol îi prezise că își va recăpăta vederea, dacă se va uita la primele raze ale soarelui, Orion se întoarse spre răsărit și stătea astfel nemișcat, de câte ori răsărea soarele. Cu această ocaziune a fost văzut de *Aurora,* care fu cuprinsă de atâta patimă pentru tânăr, că-l răpi la sine.

Această legătură între Aurora și Orion nu ținu mult, căci Apollo, simțind că soră-sa Diana, luna, a căpătat oarecare simpatie pentru Orion, și temându-se ca din această înclinare să nu se nască vreo pasiune, se hotărî să-l omoare.

Într-una din zile, prefăcându-se că se îndoiește de

priceperea soră-si, în mânuirea armelor, îi arătă la orizont, în răsărit, un punct negru, ce de abia se observa și o puse la probă să vadă dacă poate să nimerească. Era Orion care naviga pe mare. El fu atins de săgeata Dianei și omorât.

Astfel Aurora rămase pentru a doua oară văduvă.

După moartea sa, *Orion a fost așezat între astre,* unde are aparența unui gigant, cu sabie, cu piele de leu și o ghioagă. Apune la începutul lui noiembrie, când furtunile și ploile sunt mai dese.

Diana și nimfele sale.
Pictură de Dominiquim.

5. Cephalos și Procris

Cea mai frumoasă dintre fetele lui Erechtheus era *Procris*. Pe aceasta o iubea cu patimă *Cephalos,* un fiu al lui Mercur.

După ce Erechtheus dete lui Cephalos mâna fiicei sale, toți athenienii socotiră pe cei doi tineri ca cea mai fericită pereche.

Fericirea lor, însă, nu fu de lungă durată, căci după două luni, pe când Cephalos se afla la vânătoare în aurora unei dimineți, zărindu-l *zeița Aurora* se aprinse de atâta iubire pentru el, că-l luă cu sine și-l duse în palatul său strălucitor.

Iubirea zeiței, însă, nu putu să-l despăgubească de iubirea pentru scumpa sa soție Procris. Cu lacrimile în ochi o striga mereu și o ruga pe zeiță să-i dea înapoi pe Procris. Supărarea îl consuma așa de mult că, în sfârșit, Aurora îi îngădui să se întoarcă acasă la soția sa.

La despărțire, însă, îi profeți zeița că va trăi rău cu soția sa și că o să se căiască că a revăzut-o.

Cuvintele i se întipăriră așa de adânc în suflet că, din acel moment, a rămas neclintit și urmărea cu neîncredere toți pașii soției sale.

Spre a pune la încercare iubirea ei, a venit odată la ea travestit, îi declară dragoste și o împinse să-i răspundă tot cu dragoste. Ea i-a dat speranțe și atunci deodată se dezveli cine este și o încărcă cu mustrări întemeiate.

Procris amărâtă îl părăsi și se duse în Creta la regele Minos, care o iubea cu patimă și care îi dărui vestitul său câine *Laelaps*. Acesta putea să fugă ca vântul și să prindă, în fugă, orice vânat. Îi mai dete apoi și o săgeată, care niciodată nu dădea greș. Fiindcă, însă, Pasiphae, soția lui Minos, o urmărea cu gelozie, Procris părăsi iarăși insula și se întoarse la bărbatul ei și fiindcă, travestită cum era, recunoscu iubire la fostul ei bărbat care se căise de ceea ce făcuse, se împăcară, dând bărbatului darurile primite de la Minos.

Dar, odată sfărâmată iubirea prin neîncredere între soți, și prin gelozie, pacea nu mai revine niciodată. Precum bănuia și pândea mai înainte Cephalos pe Procris, tot astfel acum bănuia și pândea Procris pe Cephalos.

Iată cum Cephalos își deplânge nenorocirea, prin gura poetului Ovidiu: „Când soarele atingea cu întâile sale raze vârfurile munților, eu porneam, în focul tinereții mele, la vânat prin păduri. Nu luam ca tovarăși nici servitori, nici cai, nici câini cu nasul fin și nici lațuri pline cu noduri. Îmi era de ajuns sulița. Când mă simțeam obosit de vânat de fiare sălbatice, căutam să mă recreez la umbră de copac și la adierea zefirului, care sufla din fundul văilor răcoroase.

În arșița soarelui, invocam pe dulcea *Aura* (adierea zefirului), pe Aura o așteptam; Aura era recrearea mea de căldură și oboseală. Aveam obiceiul să cânt: «Vino, Aura, cu grațiile tale, intră în sânu-mi cu suflarea ta binefăcătoare; vino, ca întotdeauna și potolește-mi focul care mă arde». Poate adăugam câteodată, – fiindcă așa mi-a fost soarta, – și alte vorbe dulci: «Tu ești dragostea cea mare, tu îmi dai tinerețe, tu îmi dai viață, tu mă faci să iubesc pădurile și aceste locuri încântătoare și gura mea ar voi să soarbă mereu suflarea ta răcoritoare».

Cineva, nu știu cine, a auzit aceste vorbe cu două înțelesuri și numele de *Aura,* așa de des repetat, și a crezut că este al vreunei nimfe, de care aș îi fost îndrăgostit. Numaidecât infamul denunțător s-a dus de-a dreptul la Procris și i-a șoptit ceea ce ar fi auzit.

Amorul e credul. Procris, pierdută de durere, căzu la pământ. Revenindu-și în urmă se blestemă pe sine, ca fiind cea mai nenorocită femeie, își blestemă cruda sa soartă, își blestemă necredința bărbatului.

Tulburată de această învinuire mincinoasă, a prins o groază de ceea ce nu exista în realitate; s-a îngrozit de o himeră. Sărmana, plângea, ca și când ar fi avut o adevărată rivală.

Din când în când, stătea la îndoială; în nenorocirea sa cea mare avea nădejdea că a fost păcălită și nu credea în pârâtor înainte de a fi văzut ea însăși cu ochii, nu trebuia totuși să condamne pe bărbatul său de necredință.

A doua zi, după ce Aurora a gonit noaptea, eu ies, zice Cephalus, și mă îndrept spre păduri. După ce am vânat, mă așez pe iarbă verde și strig: «Auro, vino și ușurează-mi oboseala». Deodată mi se păru că niște gemete se amestecă cu vorbele mele. «Vino, prea scumpo», zisei.

La zgomotul ușor al unei frunze ce căzu, socotind că e o fiară, am aruncat îndată o săgeată. – Era Procris. Având o rană în mijlocul pieptului striga, «Vai de mine».

Când am cunoscut vocea scumpei mele soții, pierdut alerg ca un nebun. O găsesc, nenorocitul de mine, aproape moartă, cu hainele desfăcute și pline de sânge, trăgându-și din rană săgeata pe care ea mi-o dăduse. Ridic, în brațele mele vinovate, corpul ei atât de scump și rupându-i haina de pe piept, îi leg rana și mă căznesc să-i opresc sângele. O conjur să nu mă părăsească pe mine, care eram vinovat de moartea ei.

Lipsită de puteri, cu sufletul pe buze, se silea să-mi adreseze aceste vorbe: «Te conjur pe legătura căsniciei noastre, pe zeii de sus și pe cei la care acum mă duc, te conjur pe iubirea noastră, din trecut, pe iubirea noastră de acum, când mor, nu îngădui ca *Aura* să-mi ia locul, ca soție în casa ta».

Astfel grăi și la aceste vorbe simții, în sfârșit, că o singură vorbă a fost cauza greșelii; dar ce-mi folosea că am mai simțit-o acum?

Delphi.
Tezaurul atenienilor, sec. V î. Chr.

Ea moare și puținele ei puteri o părăsesc deodată cu sângele. Cât timp a putut să mă privească cu ochii, m-a privit; în cele din urmă își dădu sufletul nenorocit în brațele mele, pe buzele mele. Sigură de credința mea, mi se părea că moare cu mai puțin regret". –

Procris e roua pe care o omoară cu razele sale soarele.

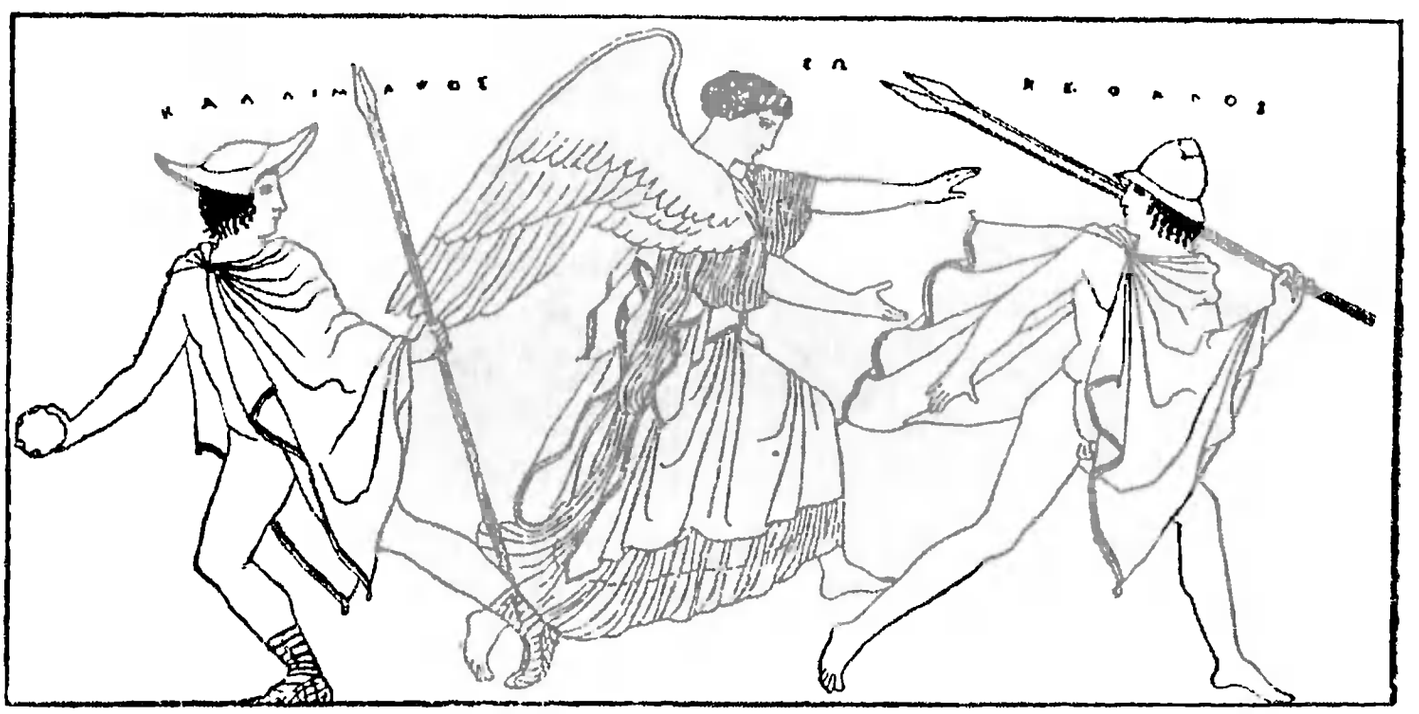

Eos-Aurora urmărind pe Cephalos.
Desen pe un vas grecesc antic.

IX. HEPHAESTOS-VULCAN

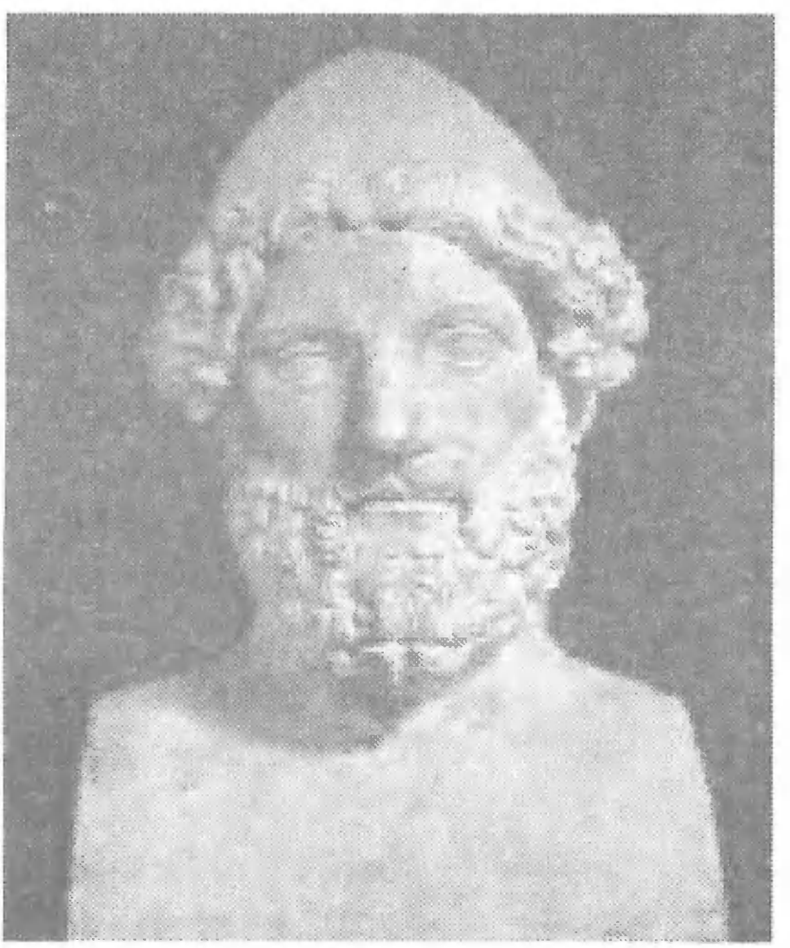

Hefaistos.
Bust, Vatican.

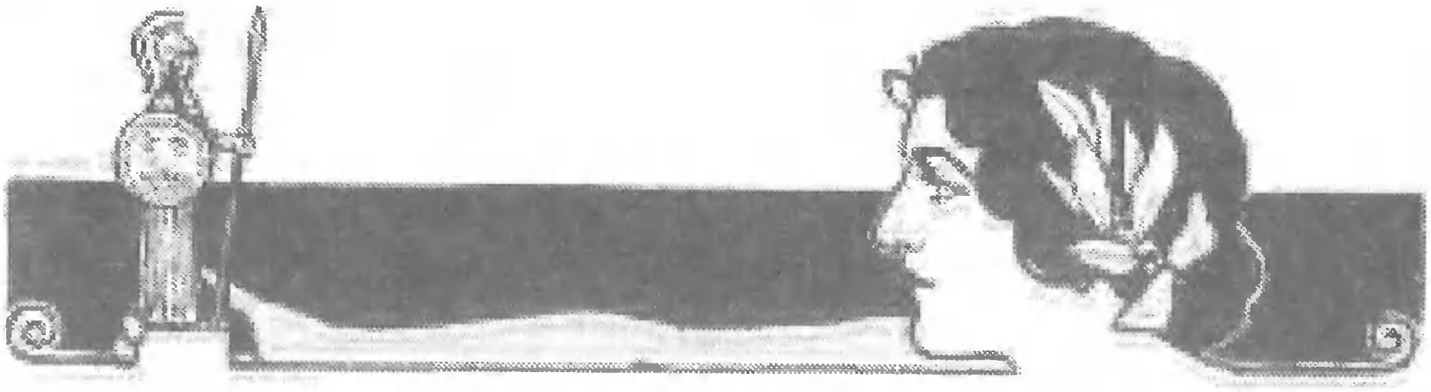

1. Nașterea și caracterul zeului

Vulcan este fiul lui Jupiter și al Junonei. S-a născut pipernicit și șchiop. Mamei sale fiindu-i rușine de a fi dat zilei un copil atât de pirpiriu, l-a aruncat de pe înălțimea Olympului în mare. Aici îl primiră în brațele lor zeițele apelor, Thetis și Eurynoma.

Nouă ani a stat bietul Vulcan aici, în undele mării, fabricând, cu meșteșugul cu care a fost ursit de soartă, giuvaericale și pietre scumpe pentru nimfele valurilor, pentru Nereide.

După nouă ani s-a urcat iarăși la cer, la casa părinților săi. Nu putu, însă, să stea multă vreme la căminul părintesc, căci mama sa, Junona, era cam certăreață și avea adeseori multe răfuieli cu bărbatul ei, Jupiter.

Într-una din zile se iscă între ei o ceartă mare, pentru un lucru de nimic.

Vulcan nemaiputând răbda cearta și ocările ce le aducea Jupiter mamei sale, Junona, luă partea acesteia.

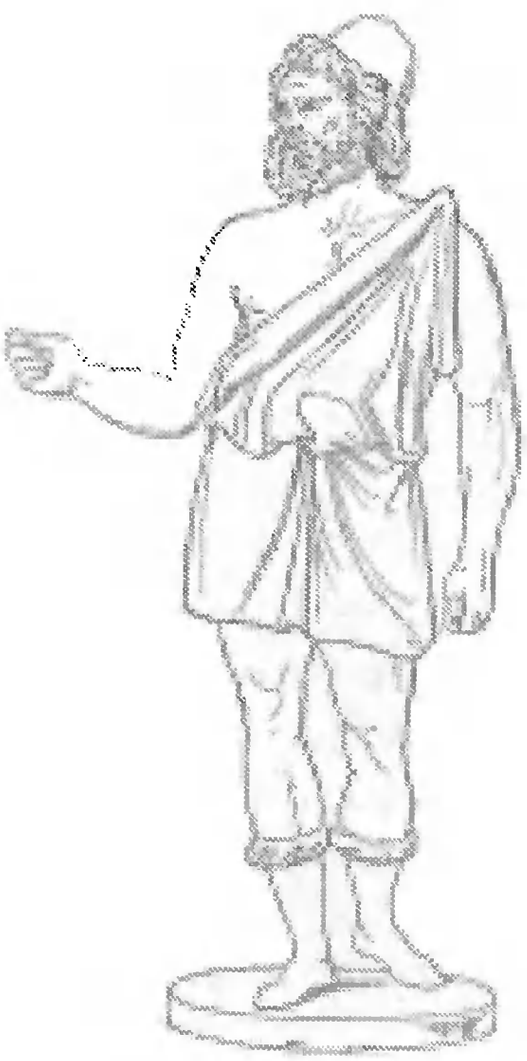

Hephaestos-Vulcan.
Figură de bronz, Muzeul Britanic, Londra.

Jupiter, înfuriindu-se de amestecul băiatului în certele dintre părinți, îl apucă de picior și îl azvârli din cer. O zi întreagă se rostogoli bietul Vulcan prin nemărginitul văzduh și numai spre seară căzu pe pământ, în insula *Lemnos,* mai [mult] mort.

De aci înainte, Vulcan și-a stabilit în această insulă locașul său și aci și-a construit niște ateliere unde, cu ajutorul Cyclopilor, slujitorii săi, și-a continuat meseria de faur și artist al zeilor. Toate lucrările de artă, câte sunt în lume, sunt operele personale ale lui Vulcan, sau opere făcute sub protecțiunea și inspirațiunea acestui zeu.

Vulcan a fabricat prima femeie, pe Pandora, precum Prometheu fabricase pe cel dintâi bărbat. Deosebirea între arta lui Vulcan și a lui Prometheu se vede și din superioritatea, frumusețea și drăgălășenia femeii, față de cea a bărbatului.

Cele mai de seamă lucrări ale lui Vulcan în afară de Pandora, sunt sceptrul și scutul marelui Jupiter, tronul lui Morpheu, zeul somnului, coroana Ariadnei, armele lui Ahile, nebiruitul, carul strălucitor al soarelui și săgețile care nu dau niciodată greș, ale lui Apollo.

Vulcan, însă, nu putea să ierte pe părinții săi, că l-au făcut așa de urât și nu putea să se împace nici cu gândul de a fi fost aruncat de două ori din înălțimea cerului, o dată de mama sa și a doua oară de tatăl său. De aceea, a căutat să se răzbune, în special pe mama sa, care ar fi trebuit să-l iubească, cu toate defectele corporale ce avea.

De aceea, într-una din zile, Vulcan a fabricat un scaun de aur, de pe care, cei ce se așezau, nu se mai puteau scula, fără voia lui.

Junona, mama sa, necunoscând secretul, a venit odată pe acolo și s-a așezat pe scaun, de pe care nu s-a mai putut ridică, nedându-i voie Vulcan.

În zadar mama se rugă de fiu ca să o scape de această pacoste; el nu voia să știe de rugăciunile ei și o ținu astfel țintuită mai multă vreme.

În cele din urmă, sări în ajutorul mamei sale Marte, al doilea fiu al Junonei. Acesta însă, ca zeu nebiruit al

Diego Velasquez,
Fierăria lui Vulcan.

războiului, era mai puternic decât fratele său și, deci, neputându-i rezistă Vulcan, a fost silit să dea drumul Junonii.

Din cauza aceasta, atât de mult s-a necăjit Vulcan, că n-a mai vrut să se urce în cer, n-a mai vrut să știe de adunarea zeilor din Olymp.

Dar, zeii din cer neputând să se lipsească de prezența lui Vulcan, și mai ales de lucrările lui de artă, se hotărâră să-l aducă cu orice preț în cer, oricare ar fi fost jertfele ce li s-ar fi cerut. Atunci Bacchus se oferi să găsească el mijlocul de convingere. Se pogorî din cer, se duse la Vulcan și, cu puterea vinului său, îl îmbată. În urmă îl puse călare pe un măgar și îl conduse în Olymp, unde, în sfârșit, se împacă cu toți ceilalți zei.

Vulcan, cel mai urât dintre toți nemuritorii, a avut de soție pe cea mai frumoasă dintre toate zeițele, chiar pe zeița frumuseții, pe Venus.

Soția sa, însă, îi era necredincioasă.

Venus și Vulcan,
piatră antică gravată.

Marte, zeul războiului, venea adesea pe la soția necredincioasă, până ce odată soarele, care vede toate, a observat și dragostea Venerei cu Marte și a denunțat, într-o zi, soțului înșelat ceea ce văzuse.

Atunci Vulcan se hotărăște să-și surprindă soția. De aceea, făcu din aramă o pânză de o finețe nemaipomenită, mai subțire decât pânza de păianjen, așa de subțire, că nimenea nu o putea vedea cu ochii. După ce a prins

pe cei doi îndrăgostiți în pânza sa, a chemat numaidecât pe Jupiter și pe ceilalți zei și, plin de amărăciune, le-a grăit: „Puternice Jupiter, și voi ceilalți fericiți nemuritori, veniți degrabă și fiți-mi martori la această scenă picantă, care mă costă atât de mult. Fiindcă eu sunt urât, fiica lui Jupiter găsește de cuviință să-mi aducă necontenite insulte. Uitați-vă, cum a îndrăgit pe zeul războiului, fiindcă el e mai frumos și mai sprinten, iar eu sunt urât și șchiop. Cine e de vină la aceasta? Părinții mei singuri sunt pricina acestei nenorociri; ei n-ar fi trebuit să-mi dea viață".

Tovarășii de lucru ai lui Vulcan sunt *Cyclopii* Aceștia erau niște uriași care n-aveau decât un ochi în mijlocul frunții și locuiau în adâncimile vulcanilor. Ei făureau, sub conducerea pricepută a lui Vulcan, fulgerele puternicului Jupiter, carul războinicului Marte, egida adică scutul înțeleptei Minerve și armele eroilor.

Pandora între Hefaistos și Minerva.

Locuința lor era în insulele Eoliene, de lângă Lipare, în Sicilia și, mai ales, în Lemnos.

Iată cum îi descrie poetul Vergiliu:

Lângă Lipare și malul Sicanic se întinde un aeolic
Ostrov, sălbatic și sterp și cu stânci fumătoare de-a pururi:
Bubuie în largi văgăuni și în ponoarele Aetnei cuptoare
Unde lucrează *Ciclopi,* și ciocanul în izbirea puterii
Urlă în adâncuri cu vuiet grozav, și țâșnește spre boltă
Schija fierbinte împroșcând, și în cuptoare se svârcole focul.
Locu-i ţinut de Vulcan și numit e Vulcania locul.
Zeul din ceruri aici scoborât-a, fierarul din ceruri.
Bat cu ciocanele fierul în largile peșteri Ciclopii
Brontes, Sterope și golul de tot, uriașul *Piracmon;*
Încă negata învârtesc, dar neted pe-o lături, un *fulger...*
Alții lui Mars îi cârpesc teleaga cu roțile repezi,
Carul din care răscoală bărbați și cetăți răzvrătește.
Alţii pe groaznica Aegis, cămașa turbatei Minerve
Netedă o fac din balauri cu solzi pe-aștemutul de aur,
Șerpi împletescu-i pe scut, și gătesc pe Medusa la pieptul
Zânei, pe Gorgo cu gâtul tăiat și cu ochii sălbatici....
Cu puternice foale trag aerul unii,
Grabnic izbindu-l apoi; iar alții călesc în copaie
Sfârâitorul oțel; și de vuiet se zguduie stânca.
Brațele goale le înalță vânjos, și izbind nicovala
Bat după tact și învârtesc cu cleștele fierul cel roșu[1].

Cel mai vestit dintre toți Cyclopii a fost *Polyphem* din Sicilia.

1. Vergilius, *Aeneis*, VIII, 424, trad. G. Coșbuc.

2. Prometheus

Titanul Iapet, fiul lui Uranus, a avut mai mulți copii, între care cei mai însemnați au fost *Prometheus, Epimetheus* și *Atlas*.

Prometheus, cel mai de seamă dintre ei, văzând că pe întinsul pământ, populat cu tot felul de animale, lipsește o ființă superioară, care să întreacă pe celelalte printr-o inteligență mai deosebită și care să conducă astfel diferitele

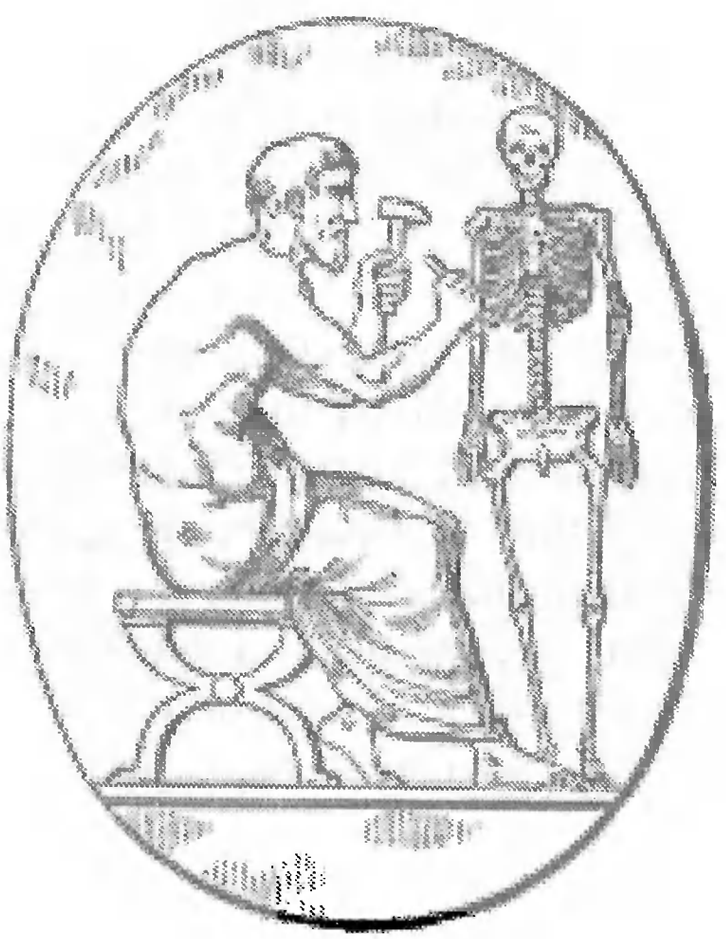

Prometheus creând pe om.
După o piatră antică gravată.

vietăți de pe pământ, s-a gândit să facă o atare ființă după chipul și asemănarea zeilor nemuritori.

S-a pus, deci, numaidecât pe lucru și, luând pământ, l-a frământat în apă și a creat în chipul acesta un animal mai presus decât celelalte animale, dar mai prejos decât zeii din cer, *a creat pe om,* pe bărbat[1].

Înfățișarea omului se apropie mai mult de a zeilor, căci, pe când toate celelalte animale își au capul aplecat spre pământ, omul singur își ridică capul spre cer și-și înalță privirile spre stelele strălucitoare.– Femeia lipsea încă pe acea vreme.

Prometheus era mândru de această creațiune a sa și nu scăpa o clipă din vedere să ia partea oamenilor, când se întâmpla ca aceștia să aibă vreo discuție cu zeii, – pe vremea aceea zeii trăiau pe pământ, nu ca mai târziu în cer.

Discuțiile acestea se judecau la *Sicyona,* în Grecia. Aici, la Sicyona, se gândi odată Prometheus să pună la încercare mintea înțeleaptă a lui Jupiter, să vadă adică, dacă merită sau nu să-i aducă onoruri divine; de aceea, născoci o viclenie.

Pe când se găseau cu mai mulți zei la masă, Prometheus puse înaintea lui Jupiter un bou colosal, pe care, după ce l-a tăiat, l-a împărțit în două părți: o parte, învelită cu piele, conținea carnea și bucățile mai bune ale boului, iar cealaltă parte, oasele goale, așezate cu măiestrie și acoperite cu grăsime.

Jupiter, uitându-se la mâncările așezate înaintea sa, îi zise: „Amice Prometheus, fiu al lui Iapet, tu, cel mai ilustru dintre toți regii, n-ai făcut împărțeală dreaptă".

Prometheus, surâzând de viclenia sa, spuse lui Jupiter sa aleagă. Jupiter luând partea cea mare nu găsi decât oase.

Înfuriindu-se din pricina acestei păcăleli, Jupiter hotărî să se răzbune, dar, fiindcă deocamdată nu putea să facă nimic lui Prometheus, se decise să-l pedepsească indirect, pedepsind pe oameni, creațiunea și opera lui.

De aceea, Jupiter refuză să dea oamenilor focul, fără de care nici un progres nu se putea face pe pământ.

1. Vezi tradiția biblică a *Vechiului Testament.*

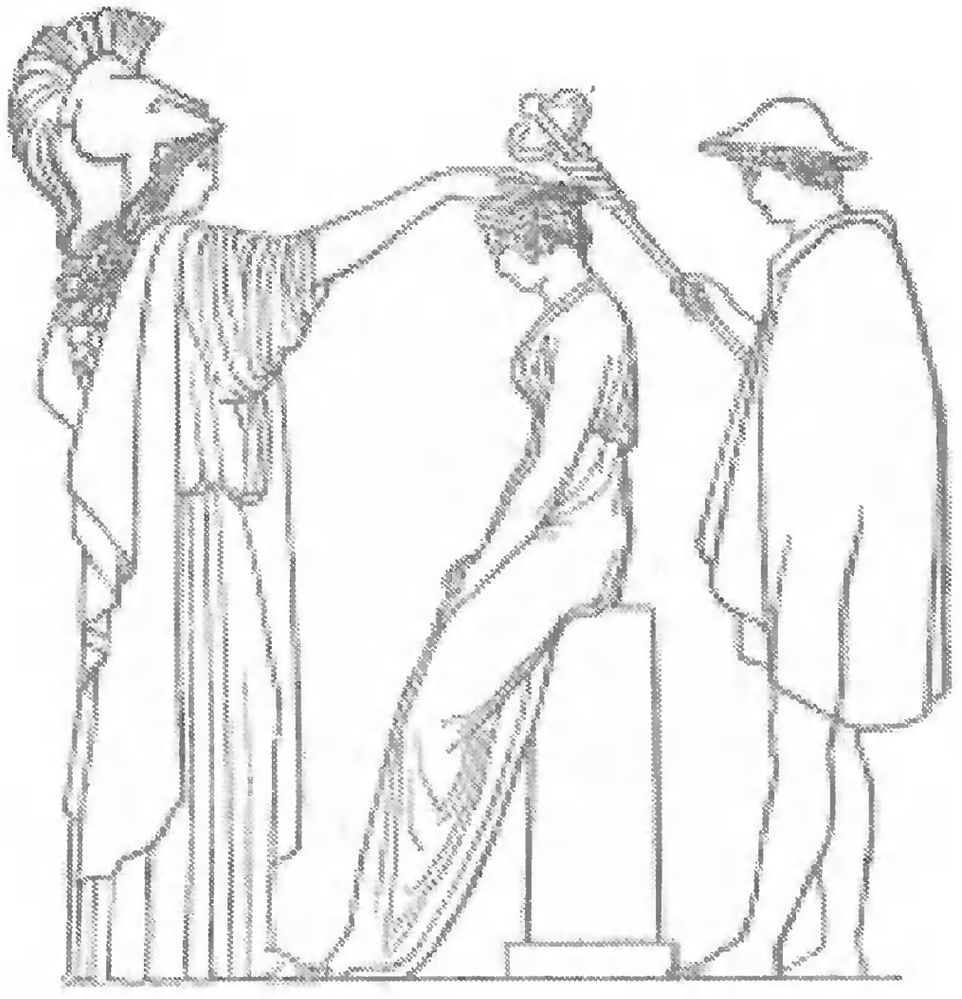

Pandora gătită de Mercur și Minerva.
Compoziție de Flaxman.

Prometheus, însă, nu se dădu bătut și se gândi la o nouă viclenie și, de aceea, închise într-o trestie o scânteie cerească și o aduse dragilor săi oameni de pe pământ.

Când a văzut Jupiter, din înălțimea cerului, cum arde pe pământ, în locuințele oamenilor, focul ce i-a fost răpit, s-a umplut de mânie grozavă și a hotărât să se răzbune amar, atât pe Prometheus cât și pe oameni. Și mai întâi începu cu oamenii.

În mintea sa divină se gândi să dea muritorilor de pe pământ o strașnică nenorocire.

De aceea, se duse numaidecât la ilustrul său fiu, la Vulcan, zeul focului, și-i comandă să-i facă din argilă chipul pudic al unei fecioare.

Toți zeii se grăbiră să aducă daruri și să gătească pe această fată. Minerva, cea cu ochii de azur, îi aduse o tunică albă și o încinse cu un brâu. Puse pe capul fecioarei un voal cu broderii scumpe și-i împodobi părul cu flori și cu ghirlande; pe frunte îi puse o coroană de aur, făcută de

Dioscuri. Gravură pe o monedă antică.

maestrul Vulcan. Mercur, pristavul zeilor și protectorul oratorilor, avea să dea acestui chip de lut darul vorbirii, iar Venus, grația femeii.

Fiindcă această fecioară de lut avea toate darurile o numi *Pandora* (pan-dora, toate darurile).

Pe această fecioară, atât de frumoasă, sub chipul căreia se ascundeau atâtea nenorociri, o aduse Jupiter pe pământ, unde zeii se găseau viețuind împreună cu oamenii. Toată lumea a admirat această operă minunată și nemaivăzută până atuncea. Era cea dintâi femeie în lume. Numaidecât Pandora se duse de-a dreptul la Epimetheus, fratele lui Prometheus, să[-i] dea un dar din partea marelui Jupiter.

Deși Prometheus sfătuise pe fratele său să nu primească nici un dar de la Jupiter, ca nu cumva să sufere din pricina asta oamenii de pe pământ, Epimetheu fie că și-a uitat de sfatul ce primise, fie că n-a putut să reziste, primi cu bucurie pe fecioară, care avea să fie o nenorocire pentru toți bărbații de pe pământ.

Nenorocirea, însă, o simți Epimetheu numai după ce primi darul. Până atunci oamenii, conduși de Prometheu, trăiau liberi de orice boală.

Frumoasa fecioară își avea darul la sine: o cutie închisă. Când veni, însă, la Epimetheu, luă capacul de la cutie și deodată, cu iuțeala fulgerului, se răspândiră în lume o ceată, o cohortă întreagă de bunuri, care erau tot atâtea nenorociri. Un singur bun mai rămăsese ascuns la fundul cutiei: *speranța*. Înainte de a putea ieși și aceasta, Jupiter sfătui pe Pandora să pună capacul și astfel speranța rămase ascunsă pentru totdeauna aici. – Speranța doar i-a mai rămas omului în nenorocirile sale zilnice! – Mizeria, însă, sub toate formele, străbătu pământul, aerul și marea. Boalele de tot felul pătrunseră printre oameni, ziua și noaptea, pe ascuns și în tăcere, fiindcă Jupiter nu le-a dat grai – Boalele nu grăiesc. – Ceata de friguri și moartea, care mai înainte rareori se arătau printre oameni, își puseră acum aripi la picioare,

Templul lui Poseidon,
Sec. V î. Chr., Paestum.

sfatul ce primise, fie că n-a putut să reziste, primi cu bucurie pe fecioară, care avea să fie o nenorocire pentru toți bărbații de pe pământ.

Nenorocirea, însă, o simți Epimetheu numai după ce primi darul. Până atunci oamenii, conduși de Prometheu, trăiau liberi de orice boală.

Frumoasa fecioară își avea darul la sine: o cutie închisă. Când veni, însă, la Epimetheu, luă capacul de la cutie și deodată, cu iuțeala fulgerului, se răspândiră în lume o ceată, o cohortă întreagă de bunuri, care erau tot atâtea nenorociri. Un singur bun mai rămăsese ascuns la fundul cutiei: *speranța*. Înainte de a putea ieși și aceasta, Jupiter sfătui pe Pandora să pună capacul și astfel speranța rămase ascunsă pentru totdeauna aici. – Speranța doar i-a mai rămas omului în nenorocirile sale zilnice! – Mizeria, însă, sub toate formele, străbătu pământul, aerul și marea. Boalele de tot felul pătrunseră printre oameni, ziua și noaptea, pe ascuns și în tăcere, fiindcă Jupiter nu le-a dat grai – Boalele nu grăiesc. – Ceata de friguri și moartea, care mai înainte rareori

se arătau printre oameni, își puseră acum aripi la picioare, ca să meargă mai repede și să secere cât mai multă lume. Acesta fu darul frumoasei fecioare Pandora.

După ce pedepsi cu atâta cruzime pe nenorociții de oameni, se întoarse Jupiter spre Pro-metheu pe care avea să-și răzbune și mai amar.

Îl dădu pe mâna lui Vulcan și a servitorilor acestuia ca să-l pedepsească, cum vor ști ei mai crud.

Aceștia îl duseră în pustietățile Scythiei și-l legară în lanțuri, de o stâncă deasupra unei prăpăstii, pe muntele *Caucaz.*

Un vultur venea zilnic și-i mânca ficatul și carnea care renăștea din nou, pentru ca chinul niciodată să n-aibă sfârșit.

Pedeapsa lui Prometheu, însă, trebuia să aibă și ea un capăt. Hercule omorâtorul atâtor monștri, după ce a omorât vulturul, care îi mânca ficatul, dezlegă și pe Prometheu.

Istoria lui Prometeu, cu nașterea și destinul omului.
Basorelief pe un sarcofag antic, Muzeul Capitolin.

X. HESTIA-VESTA

Vestală,
Roma, apud Seemann.

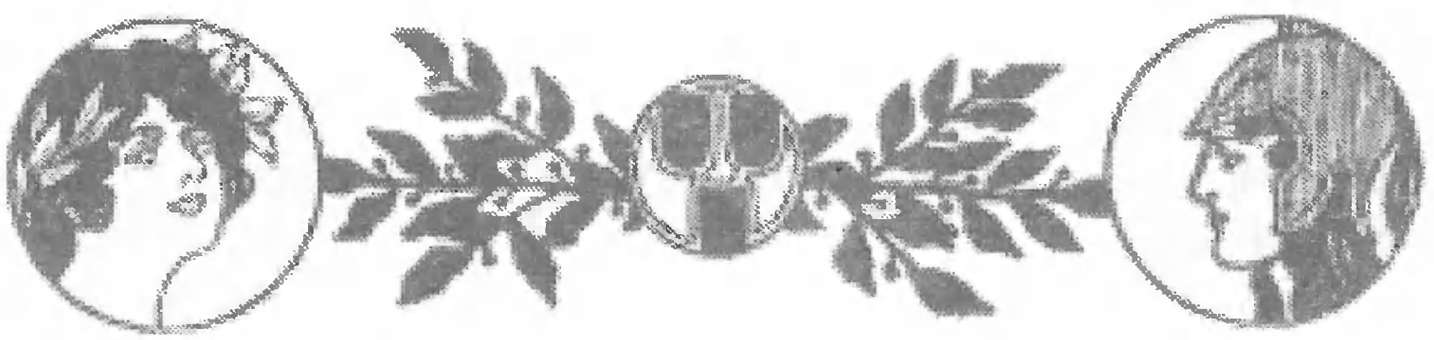

1. Caracterul zeiței; Vestalele

Vesta era zeița focului sacru, a focului care închipuia existența familiei, a orașului și a statului.

În fiecare familie, în fiecare oraș și în fiecare stat trebuia să ardă pe cămin necontenit focul, care era simbolul căsniciei, al legăturii între familii și al dăinuirii statului. Când se stingea acest foc era credința că se stinge și viața familiei, că piere statul sau că, cel puțin, amenință o mare primejdie.

Vesta era fiica lui Neptun și a Rheei și a fost și ea înghițită de tatăl ei, dar, în urma vomitivului zeiței Themis, a fost adusă la viață.

Deși Apollo și Neptun au cerut-o în căsătorie, Vesta a jurat pe capul lui Jupiter că va rămâne totdeauna fecioară. De aceea, preotesele ei, numite Vestale, trebuiau să fie fecioare și să-și păstreze fecioria timp de treizeci de ani.

Vestalele trebuiau să ție aprins necontenit focul sacru de pe altarul zeiței. Dacă o vestală își neglija datoria și focul se stingea, era bătută cu vergi de marele preot, de așa-numitul *Pontifex maximus*. Focul, în cazul acesta, trebuia aprins de la razele soarelui și trebuiau să se facă rugăciuni și să se aducă jertfe zeiței. Cinstea dată vestalelor era foarte mare.

Templul Vestei era rotund, căci rotund este și pământul, cu care se confundă, și statuia ei se găsea odinioară la intrare, în vestibul, – numit astfel după numele zeiței, – (Vesta, *vestibulum),* iar nu în mijlocul templului, ca mai târziu.

Sărbătoarea zeiței era la 8 iunie și se numea *Vestalia.* Cu acest prilej, se atârnau de gâtul măgarilor pâini și cununi de flori. Iată de unde s-a născut acest obicei:

Cybele a poftit odată la sărbătoarea sa pe zei, pe satiri și pe nimfe. *Silen,* deși n-a fost poftit, totuși a venit și el. Sărbătoarea zeiței făcându-se noaptea, au petrecut toți pe iarbă verde. Unii se jucau, alții dansau, iar alții s-au întins pe pământ, ca să se culce. Vesta, zeiță castă și serioasă, și-a pus un mănunchi de iarbă sub căpătâi și a început să aţipească. *Priap,* roșcovanul zeu al grădinilor, făcea curte când zeițelor, când nimfelor. Dar zărind pe Vesta și crezând că este o nimfă, se apropie de ea. În acest moment, din întâmplare, măgarul lui Silen începu să zbiere. Zeița sări drept în picioare. Toți zeii se luară după Priap și ar fi fost vai de pielea lui, de n-ar fi scăpat cu fuga. De atunci locuitorii din Lampsac, patria lui Priap, sacrifică zeului lor favorit un măgar, iar la Roma, măruntaiele măgarului se ardeau pe altarul Vestei și, la sărbătoarea *Vestalia,* se atârnau de gâtul măgarilor pâini și ghirlande de flori.

Vestalele nu trebuiau să se mărite timp de treizeci de ani. Trebuiau să fie caste în timpul preoției lor. Dacă o vestală nu-și păstra fecioria, era îngropată de vie. De la regele Tarquiniu până la împăratul Domițian, timp de 600 de ani, au fost îngropate de vii vreo 12 vestale.

Iată cum a fost odată condamnată la moarte, fără să fie vinovată, vestala *Minucia:*

În anul 232 a. Chr. mai multe semne arătau la Roma, că zeii sunt supărați. S-a început atunci o întinsă și amănunțită cercetare, dar nu s-a putut descoperi nimic. Pe când se continua cu cercetările, un sclav se prezentă marelui preot, denunțându-i că vestala *Minucia* și-ar fi călcat legăturile de castitate și că ar fi făcut sacrificii cu mâini pângărite. În același timp, pârî și pe un oarecare *Florus,* fostul logodnic al Minuciei, de pe când nu era încă vestală. Găteala fetei și vorbele ei, puțin cam libere, făcură pe preoți să dea crezământ pârei.

Numaidecât fu convocat întregul colegiu al preoților. Aceștia aduseră hotărârea ca Minucia să fie oprită de la sacrificii și să fie chemată înaintea tribunalului lor.

Vesta, numită Giustiniani.
Statuie, Muezul Torlonia, Roma.

Vestala, de vreo 20 de ani, veni plină de demnitate și cu sânge rece înaintea judecătorilor. Răspunsurile ei erau așa fel, că înfundase pe toți acuzatorii. Atunci s-au pornit noi cercetări și mai târziu de toate, au fost prinși și puși la torturi grozave toți sclavii Minuciei și ai lui Florus.

Ca să scape de chinuri și schingiuiri, acești mize-rabili făcură mărturisiri mincinoase care, însă, au servit drept probe înaintea judecătorilor.

Degeaba implora biata Minucia pe zei, degeaba implora pe Vesta, degeaba striga în gura mare că nu poartă nici o vină; judecătorii erau neîmblânziți și atât ea, cât și fostul ei logodnic, Florus, au fost condamnați la moarte.

Mai întâi preoții îi smulg bentițele sacre și o dezbracă de costumul ei de vestală. Apoi o bat cumplit cu vergi. În urmă o împodobesc cu podoabe de moarte, apoi o pun într-o lectică anume făcută pentru astfel de ceremonii funebre.

Lectica era învelită de jur-împrejur cu niște perne, legate cu curele, pentru ca să nu se audă în public țipetele de disperare ale nefericitei fecioare. Nu trebuia să se producă nici o emoțiune de compătimire în cei ce ar fi auzit-o.

Îngrozitorul convoi iese din *Regia,* palatul marelui pontifice, înaintează prin For, îndreptându-se prin Quirinal. Lumea ce întâlnea convoiul era mută, tristă și îngrijorată.

Ajungând în *Comitium,* marele pontifice puse să se execute sentința împotriva lui Florus, condamnat ca seducător al Vestalei. Călăii dezbrăcându-l, îl bătură cu vergi până la moarte, punându-i în gât o furcă, întocmai ca la un sclav de rând. Nenorocitul tânăr nu strigă decât: „Sunt nevinovat, sunt nevinovat".

Convoiul lugubru porni înainte, într-o tăcere de mormânt; nu se auzeau decât pașii mulțimii și, din când în când, bocetele părinților și ale rudelor nenorocitei fecioare.

Ajung la așa-numitul *Agger* al lui Servius, zis și *Campus sceleratus,* numit astfel fiindcă aici se ispășeau de obicei crimele și nelegiuirile. Aici, pe o movilă s-a construit un mic cavou. Sub boltă, în cavou, s-a așezat un pat, un pat al morții, și pe lângă el o lampă aprinsă, o pâine, o carafă cu apă, o ulcică cu lapte și puțin untdelemn. Toate acestea pentru ca să nu se creadă că victima avea să moară de foame.

Templul Herei, II, din Poseidonia.
Fațada de sud-est, sec. V î. Chr.

Lictorii desfac legăturile lecticei, iar marele pontifice pronunță în tăcere o rugăciune. Conduce pe vestală până la scara cavoului, unde lăsând-o pe mâinile călăului, se retrage împreună cu întreg cortegiul de preoți.

Nenorocita Minucia, plină de demnitate, chiar și înaintea morții celei mai îngrozitoare, pășește cu pașii siguri, strigând pentru ultima oară, „Sunt nevinovată".

Călăul îi întinde mâna să o ajute, ca să se coboare pe scară; ea, însă, refuză spre a nu se mânji în ultima clipă a vieții sale și pășește încet, dar mândră, pe scara morții. Abia ajunse în fund, când gâdele trase scara, iar sclavii, nesimțitori și reci, ca și moartea, umplură cu pământ intrarea cavoului.

Mulțimea se scurse apoi încet-încet din acest câmp scelerat, care a înghițit pentru vecie o ființă, pe cât de frumoasă și curată, pe atât de nevinovată și demnă.

Vestală.
Sculptură romană. Detaliu.

XI. PALLAS ATENA-MINERVA

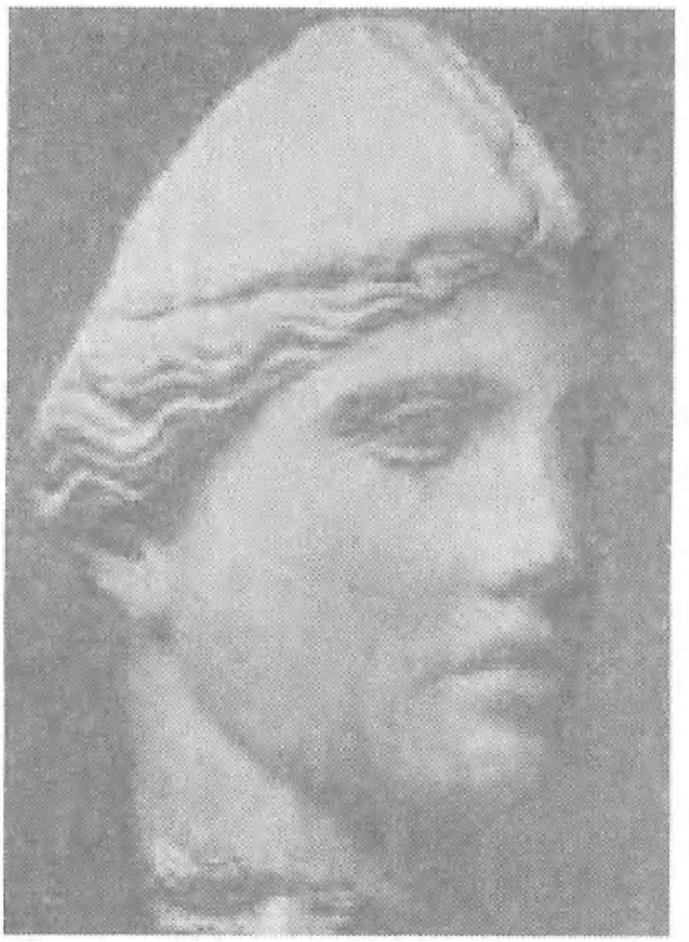

Atena,
Muzeul Baracco, Roma, sec. V î. Chr..

1. Naşterea zeiţei

Zeiţa Metis, întruchiparea înţelepciunii, a fost cea dintâi soţie a lui Jupiter. Simţindu-se însărcinată, prezise soţului său că ea va da naştere mai întâi la o fată şi în urmă la un băiat, care va lua în stăpânire cerul.

Regele zeilor, îngrozit de această prevestire ce-i făcea soţia sa, vru cu tot dinadinsul să scape de primejdia ce-l

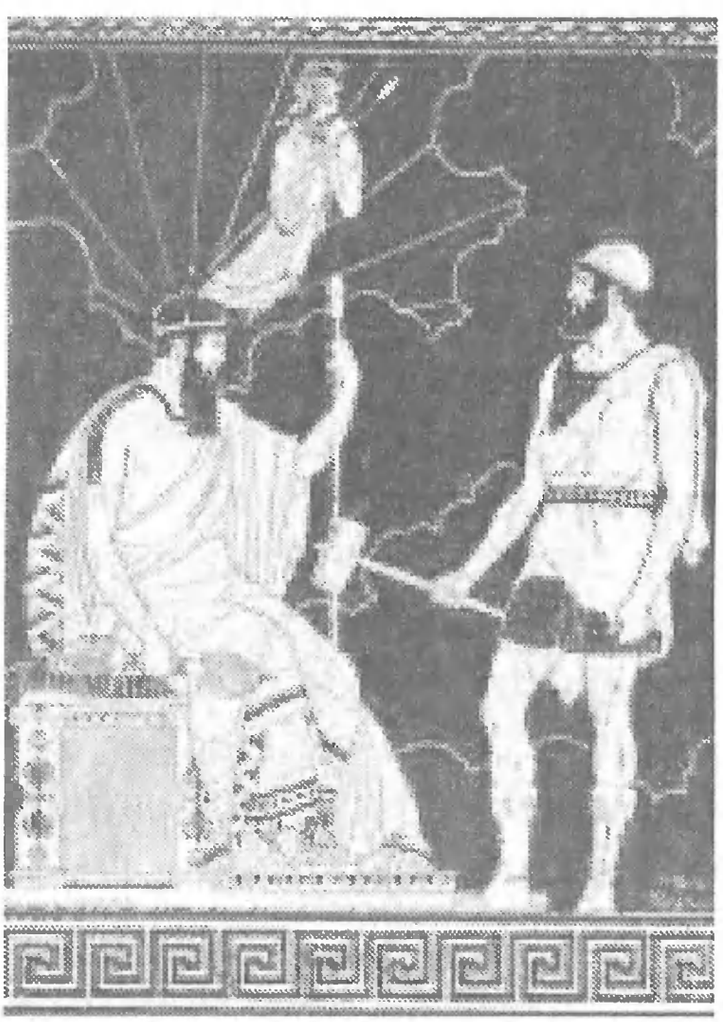

Naşterea Minervei.

amenința. De aceea, nici una nici două, înghiți în încăpătorul său stomac pe nevastă-sa, pe Metis.

Nu mult după aceea, fu cuprins Jupiter de o cumplită durere de cap. Nu știa ce să-și facă bietul zeu, nu știa cum să scape de atâta suferință ce îndura. De aceea, se rugă de fiul său Vulcan, să ia o secure și să-i despice capul, ca să vadă ce e acolo. Între ambii zei se zice că ar fi început următorul dialog glumeț, pe care ni-l dă *Lucian,* un scriitor grec din veacul al II-lea după Christos:

Vulcan. – Ce să fac, Jupiter? Am venit la porunca ta înarmat cu o secure ascuțită, și care, la nevoie, ar putea să despice, dintr-o singură lovitură, un bolovan oricât de tare.

Jupiter. – Bravo, Vulcan. Despică-mi capul în două.

Vulcan. – Îți râzi de mine? Vorbești serios? Ce-am să fac?

Jupiter. – Ți-am spus o dată. Despică-mi capul! Lovește din toate puterile tale și cât mai repede. Nu mai pot trăi cu durerile, care parcă-mi plesnesc capul. Parcă sufăr de muncile facerii.

Vulcan. – Ia seama, Jupiter, să nu facem vreo prostie. O să-ți curgă sânge și nu o să naști fără dureri.

Jupiter. – Lovește odată, Vulcan. Nu te teme de nimic; cât despre rest, asta e treaba mea.

Vulcan. – O fac fără voie. Voi lovi, căci nu pot să mă împotrivesc ție.

...Dar ce văd? O tânără fecioară înarmată din creștet până în tălpi. Nu mă mir că aveai așa de grozave dureri de cap. Nu mai e nici o mirare, că erai așa de nervos, purtând vie de tot, în creierul tău, o fecioară așa de voinică și încă cu totul înarmată. Și, ceea ce este mai mult, așa de frumoasă și bună de măritat. Adevărat că are ochii albaștri, dar coiful ei răscumpără acest cusur. Fiindcă ți-am servit oarecum drept moașă, te rog, Jupiter, dă-mi-o de soție.

Jupiter. – Îmi ceri un lucru peste putință, Vulcan. Ea vrea să rămână fecioară toata viața. De altfel eu nu mă împotrivesc.

Vulcan. – Numai atât îți cer: consimțământul, restul e treaba mea, mă duc să o iau.

Pallas Atena-Minerva.
Statuie găsită la Roma și numită Gitustiniani,
Muzeul Vaticanului, Roma.

Athena Lemnia,
de Phidias, statuie,
Muzeul din Dresda.

Jupiter. – Dacă ești cuminte, nu te prea bucura.

Astfel s-a născut Minerva, zeița războiului, a înțelepciunii și a tuturor artelor.

Ca zeiță a războiului, Minerva a avut de înfruntat mai multe lupte, dar nici una n-a fost mai însemnată ca cea împotriva gigantului *Encelados,* cu ocazia Gigantomachiei.

Acesta era așa de puternic, că ar fi fost în stare să se războiască deodată împotriva tuturor zeilor. Mi-nerva, însă, zeiță a războiului inteligent, zeiță a tacticei de război[1], avu curaj să se măsoare, singură, cu acest monstru uriaș.

Când zeița dădu față cu gigantul, fără să pălească, prinse în mâinile sale Sicilia și o repezi spre monstru, care rămase strivit sub această masă enormă.

Căderea lui Encelados puse capăt războiului cu giganții. Câteodată, monstrul mai încearcă să se mai miște și atunci se produc în acele locuri cutremure de pământ. Capul, după unele tradiții, îi este sub muntele Etna, de unde varsă și acum încă, din când în când, flăcări și foc din gura sa.

Minerva nu s-a măritat niciodată; a fost toată viața ei fecioară. Loviturile zeului amorului nu o puteau atinge.

Chiar Venus a fost cuprinsă de mirare, într-una din zile, că fiul său Amor nu avea nici o putere asupra inimii zeiței Minerva. De aceea, avu odată cu el următorul dialog:

Venus. – De ce, scumpul meu fiu, Amor, tu, care ai răpus prin săgețile tale pe Jupiter, pe Neptun, pe Apollo, pe Rhea,

1. Minerva se confundă adeseori, în tradițiile grecești, cu *Nike-Victoria,* (Fig. 82).

pe mine chiar, mama ta, de ce ai cruțat numai pe Minerva? Împotriva ei facla ta n-are foc, iar tolba îți este goală de săgeți! Nu mai ai tu arc? Nu mai știi să arunci săgeți?

Amor. – Mi-e frică de ea, mamă! E grozavă, mamă. Ochiul ei e teribil, căutătura ei impunătoare, ca a unui bărbat. De câte ori vreau să mă apropii de ea, să-i arunc vreo săgeată, mișcându-și egida, mă bagă în sperieți. Mă cutremur și arcul îmi scapă din mână.

Venus. – Adică, Marte nu e mai teribil ? Totuși pe acesta l-ai dezarmat și l-ai biruit.

Amor. – Da, dar Marte, vine, el de el, înaintea loviturilor mele. El le caută, pe când Minerva se uită la mine întotdeauna cu neîncredere. Într-una din zile, apropiindu-mă din întâmplare de ea, îmi zise: „Dacă te atingi de mine, îți jur pe tatăl meu Jupiter, că am să te străpung cu lancea, ori am să te iau de un picior și te azvârl în fundul Tartarului". – Privirile ei sunt amenințătoare și furioase. Pe lângă asta, pe scutul ei are capul *Meduzei,* plin de șerpi care mă înspăimântă. Cum o văd, o iau la fugă.

Minerva,
statuie antică. Muzeul din Torino.

2. Erihthonios

Vulcan, având învoirea lui Jupiter, că nu se va împotrivi să ia în căsătorie pe fecioara Minerva, se duse numaidecât să o caute și să o pețească. Bănuind că se găsea pe *Acropole,* fortăreața Athenei, o porni de-a dreptul spre acest oraș. Aci o găsi în adevăr. Cum o zări se duse oblu la ea și repede voi să reguleze afacerea. Zeița, însă, îl primi așa fel, că îi tăie pentru totdeauna pofta de a începe să-i facă propuneri.

Bietul Vulcan simți o mare ciudă pentru acest refuz și, ca să-i arate că nu-i pasă și că se poate lipsi de mâna ei, se hotărî să se însoare îndată. De aceea se adresă *Geei,* Pământului, cerându-i să-l ia de bărbat.

Gea primi bucuros propunerea și se mărită după zeul focului. Din căsătoria lor s-a născut un băiat *Erihthonios,* care deveni mai târziu cel mai viteaz rege din Atena.

Gea, îndată ce născu pe copil, îl lăsă jos și nu se ocupă deloc de el, cum se ocupă mamele, ci îl părăsi, ca pe o reptilă sau ca pe un vierme.

Zeița Minerva, zărind pe biata creatură părăsită, se îndură de ea și, plină de milă, o puse într-un coșuleț și voi să o ducă la altarul său.

Pe când Minerva, cu coșulețul în mâini, se ducea către Acropole, spre altarul său, văzu că orașul Atena nu era destul de bine apărat și că dușmanii ar putea să-l cuprindă ușor, neavând fortificațiuni îndestulătoare.

De aceea, intră în casa lui Cecrops, regele de atunci al

Nike-Victoria Peoniana, Olympia.
Întregire de R. Grüttner, Berlin.

Atena Lemnia de Phidias.
Statuie, Muzeul din Dresda.

Athenei. Acesta avea trei fete, pe *Pandrosa, Aglaura* și *Herse.* Minerva le-a încredințat lor coșulețul, spunându-le totdeodată să nu-l deschidă și să nu afle ce se găsește înăuntru.

După aceea, zeița a plecat să fortifice o parte din oraș, aducând pietre și stânci, pe care să le așeze de jur-împrejurul Athenei.

Rămânând singure, fetele regelui, Aglaura și Herse, împinse de curiozitate, vrură să deschidă coșulețul, cu toate împotrivirile stăruitoare ale Pandrosei. Atunci Aglaura, luând în bătaie de joc pe soră-sa, desfăcu coșulețul. Când colo ce să vezi? Înăuntru găsi un copilaș și, lângă el, un șarpe încolăcit.

O cioară care văzuse toate acestea, se duse numaidecât la Minerva și-i istorisi cele ce se petrecuseră. Zeița care se găsea în mâini cu o stâncă, pe care să o așeze în jurul Athenei, ca un zid de apărare, fiind surprinsă de destăinuirea pasării, lăsă să-i cadă stânca din brațe și, de atunci, muntele *Lycabettus* a rămas mai departe de fortificațiile orașului Atena.

Aglaura și Herse fură pedepsite de zeiță, iar Pandrosa, din cauza purtării sale, nu numai că fu iubită de Minerva, nu numai că-i încredință copilul, ca să-l crească, dar chiar fu sorocită pentru onoruri divine, după moartea sa.

De aceea, când Erihthonios sau Erechteus se făcu rege

în Atena, ridică pe Acropole un templu vestit, faimosul *Erechtheum,* în onoarea Minervei și a Pandrosei. Templul avea două părți și, deși i s-a dat foc în timpul războaielor persice, a fost reconstruit în urmă mai măreț de cum fusese până atunci.

Fiica lui Erihthonios a fost Oritia, răpită de Boreas.

Boreas răpind pe Oritia.
Desen pe un vas antic, München.

3. Numirea orașului Atena

Orașul Atena își trage numele de la zeița *Atena,* numele grecesc al Minervei.

Onoarea de a fi dat numele său orașului lui *Cecrops*, a dat naștere unei discuții vestite între *Neptun* și zeița *Minerva.*

Cetatea cea nouă a lui Cecrops trebuia pusă sub ocrotirea unei zeități. Cine avea să aibă această cinste?

După multe discuții s-a hotărât ca acel zeu să fie protectorul orașului, care va fi produs lucrul cel mai folositor. Doi zei au rămas, până în cele din urmă, la dispută, Neptun, zeul mării, și Minerva-Pallas Atena, zeița înțelepciunii.

Neptun, lovind pământul cu tridentul său, creă calul și făcu să țâșnească un izvor de apă de mare, vrând să zică prin aceasta, că poporul lui Cecrops va fi războinic și navigator. Minerva, însă, îmblânzi calul lui Neptun și astfel făcu din el un animal domestic și, lovind și ea pământul cu lancea sa, făcu să răsară un măslin, încărcat de fructe, vroind să arate prin aceasta că poporul său va fi mare prin agricultură și industrie.

Cecrops încurcat întrebă poporul, cărui zeu ar voi el să-i dea precădere. Pe vremea aceea, vreme îndepărtată de timpurile noastre, nimeni nu și-a putut închipui că femeile n-ar avea drepturi de vot egale cu ale bărbaților. De aceea, a votat toată lumea și bărbații și femeile.

S-a întâmplat, însă, ca toți bărbații să voteze pentru Neptun – popor de războinici și de corăbieri – și toate

femeile pentru Minerva – popor de agricultori și de industriași.

Cum, însă, printre oamenii lui Cecrops era o femeie mai mult, Minerva avu precădere.

Neptun protestă împotriva felului cum s-a judecat diferendul, și cheamă la tribunal pe cei 12 zei mari.

Tribunalul zeilor făcu să vie ca martor și Cecrops. Votul constatându-se că a fost regulat, orașul lui Cecrops – *Cecropia* – s-a numit nu după numele lui Neptun – *Neptunia* – ci după cel al Athenei-Minerva – *Atena,* și, deci, a fost consacrat acestei zeițe.

Athenienii, temându-se totuși de mânia lui Neptun care îi amenințase că o să-i înghită, construiră pe Acropole un altar *Uitării,* în semn de împăcare între Neptun și Minerva.

În urmă, lui Neptun i se îngădui să împărtășească onorurile cu zeița Minerva.

Astfel athenienii deveniră un popor războinic și navigator, dar în același timp industriaș și agricultor.

Basorelief cu Athena în centru (Pergamon).

4. Arachne

Arachne era fiica lui *Idmon,* un meșteșugar din *Colophon,* care știa să vopsească lâna în purpură.

Ea s-a făcut faimoasă în țara ei, în Lidia, pentru marea-i dibăcie de a țese și de a coase.

Vestea despre ea se răspândise peste tot locul și nu arareori chiar nimfele, ca să o vadă și să-i admire lucrarea, părăseau dealurile încărcate cu vii ale *Tmolului,* părăseau apele *Pactolului.* Veneau să admire și țesăturile ce le isprăvise și pe cele care le urzea.

Pânza de sub degetele ei era moale ca un nor. Dacă ai fi văzut-o torcând, sau dacă ai fi văzut-o vopsind, ai fi crezut că a învățat-o chiar Minerva, zeița artelor și a meseriilor.

În deșertăciunea ei, însă, Arachne se credea mai presus decât Minerva și socotea chiar ca o rușine să fi primit lecții de la zeiță. „Să vie să se măsoare cu mine, spuse ea într-una din zile, și, dacă m-o întrece, n-am să mai zic nimic".

Minerva, prefăcându-se în babă, își acoperi fruntea cu peri cărunți, își luă un ciomag în mâini și gârbovită se duse la Arachne, căreia i se adresă cu aceste cuvinte: „Bătrânețea n-aduce cu sine numai neputințe, ea e însoțită, în urma anilor trăiți, de o mare experiență. Ascultă-mă, fata mea, și nu-mi lua în nume de rău sfatul ce-ți dau. Poți să întreci în arta ta pe toți oamenii; nu te pune cu zeii. Cere-ți iertare pentru vorbele tale nesocotite. Rugându-i, ei te vor ierta".

Arachne, aruncându-i o privire plină de mânie, lăsă pânza începută și cât pe-aci era să o lovească.

Athena.
Statuie de marmură, Neapole.

Pe fața ei se vedea tot necazul ce avea împotriva bietei babe, căreia îi zise: „Netoato, ai îmbătrânit degeaba; vârsta, care ți-a slăbit trupul, ți-a slăbit și mintea; e o nenorocire și să trăiești prea mult. Dacă ai vreo noră, dacă ai vreo fată, vorbește-le lor astfel. Eu n-am nevoie de sfatul tău. Și, ca să vezi cât de mult mi-a folosit povața ta, să știi că eu sunt tot cea de mai înainte. Nu mi-am schimbat deloc părerea ce am avut. De ce se ferește zeița să se ia la întrecere cu mine? De ce nu vine ea în persoană?“

„A venit“, zise atunci zeița, și lepădându-și chipul ei de babă, se arătă sub adevărata ei maiestate.

Lupta începe. Minuni de artă ies de sub degetele lor îndemânatice. Minerva coase pe pânza-i aurită fortăreața Athenei, împreună cu discuția între zei, care anume să dea numele noii cetăți a lui Cecrops.

Era brodat întregul sfat al zeilor, având în mijlocul lor, mai maiestuos decât toți ceilalți, pe Jupiter. Regele mărilor, stând în picioare, lovește cu tridentul său pământul, din care ieși un cal sprinten. Zeița se desenează ea însăși pe sine, înarmată cu pavăză și lance, cu coif și cu egidă. Izbind și dânsa pământul cu lancea, zeii uimiți văd cum răsare măslinul încărcat de roade și frunze.

Pentru ca totuși semeața sa rivală să simtă ce o așteaptă, în cele patru colțuri ale pânzei sale zeița a brodat patru lupte de o frumusețe răpitoare, atât prin coloritul lor cel viu, cât și prin finețea figurilor.

Într-un colț erau desenați *Haemus* și soția sa *Rhodope* din Thracia, azi munți încărcați cu zăpadă, odinioară muritori înfumurați, care se luaseră la întrecere cu zeii.

Într-al doilea colț, *mama pigmeilor,* transformată în cocor, fiindcă s-a luat la întrecere cu Junona.

Într-al treilea colț, *Antigona,* metamorfozată în cocostârc, fiindcă a îndrăznit și ea să se măsoare cu soția marelui Jupiter.

În ultimul colț era Cinyra, văduvită de asemenea de toți ai ei, fiindcă n-a știut să păstreze smerenia celor mici și neputincioși.

La rândul ei, Arachne într-un șir de cusături desenează amorurile zeilor: răpirea Europei, Asteria în ghearele unui

Atena.
Basorelief, Metopă de la Templul lui Zeus din Olimpia,
sec. V î. Chr., Luvru.

vultur, Leda pe aripile unei lebede, Jupiter transformat în satir vizitând pe frumoasa Antiopa, sau sub chipul lui Amphitryon seducând pe Alcmena; desenase, de asemenea, pe Danae, pe Egina, pe Ceres, pe Neptun, pe Apollo, pe Bacchus și pe Saturn și de jur-împrejur brodase un chenar de iederă și flori.

Atehna la șuetă.

Zeița, de ciudă că nu putu găsi nici un cusur acestei pânze, o rupse în bucăți.

Nenorocita Arachne neputând să rabde atâta ocară, în deznădejdea ei a căutat să se spânzure, agățându-se de un ștreang de tavanul odăii.

Făcându-i-se milă de ea, Minerva îi zise: „Trăiește, nenorocito, trăiește, însă, de-a pururea spânzurată. Aceeași pedeapsă să o aibă toți urmașii tăi".

Cu aceste cuvinte, zeița plecă, aruncând asupra fetei un suc de iarbă veninoasă. Arachne fu transformată în *păianjen,* care de atunci toarce mereu firul din care își urzește pânza (*arachne*-paianjen)[1].

1. Vezi *Legendele Maicii Domnului,* de S. Fl. Marian.

XII. ARES-MARS

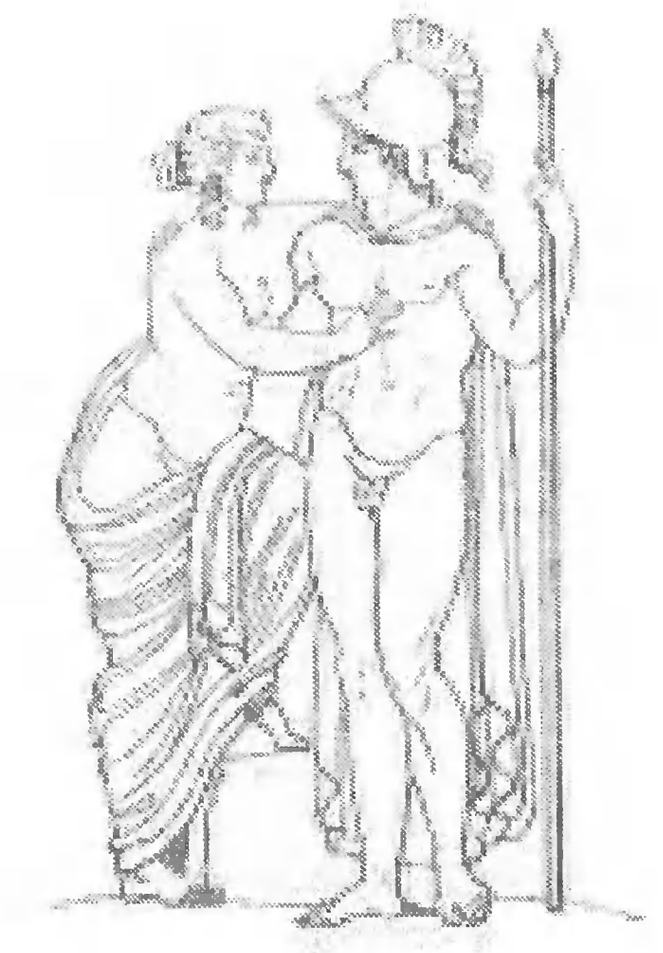

Marte şi Venus,
grup statuar antic, apud. Menard, *Mithologie*...

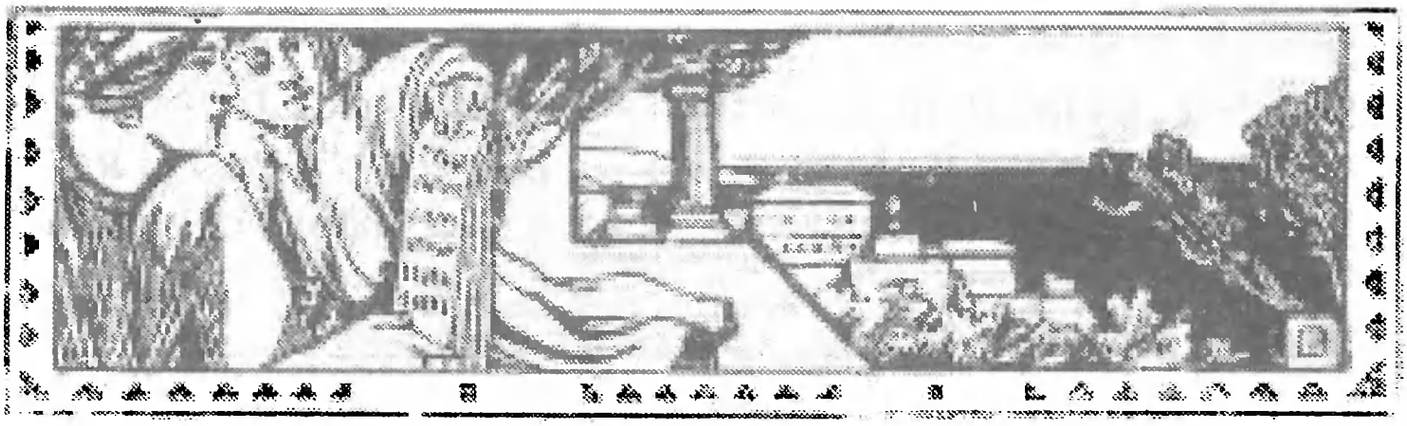

1. Nașterea și caracterul zeului

Marte, fiul lui Jupiter și al Junonei, era zeul războiului.

Multe și mari războaie a purtat acest zeu, între care cel mai vestit a fost cel în contra Giganților. Aceștia, niște ființe monstruoase, de o mărime și putere de nebiruit, sculându-se împotriva lui Jupiter și a tovarășilor lui, toți zei buni și protectori ai oamenilor, Marte se repezi în contra hoardei îngrozitoare, dus pe carul tras de telegarii săi, și cu o lovitură puternică izbi drept în frunte pe monstruosul *Pelorus.*

Doborându-l la pământ, trecu cu carul său peste corpul neînsuflețit al Gigantului. Sângele țâșnindu-i din trupul său enorm, se spune că înroși munții de jur-împrejur.

Pelorus, însă, nu e singur. El are un frate, pe puternicul *Mimas.*

Acesta, pe când se lupta în altă parte, zărește cum a căzut Pelorus și se repede ca o vijelie să răzbune moartea fratelui său. Scufundându-se în mare, vru să smulgă de acolo insula Lemnos și să o arunce asupra zeului, așa putere avea el.

Marte, însă, previne lovitura și cu lancea sa izbește pe Mimas și-i zdrobește creierii, care se împrăștiară în toate părțile, în dreapta și în stânga.

Mai grea a fost lupta lui Marte cu Giganții *Otos* și *Ephialtes,* fiii lui Aloeus. Acești monștri au încercat să escaladeze cerul, punând muntele Ossa peste Olymp și Pelion peste Ossa. Zeii s-au speriat grozav și au fugit mâncând pământul, toți în toate părțile. Diana însăși, ca să

scape, s-a prefăcut în cerboaică și a rupt-o la fugă. Marte însă li s-a împotrivit. Luându-se, însă, la luptă cu ei, a fost biruit, prins și pus în lanțuri, din care n-a scăpat decât după 13 luni.

Iată cum cântă Homer suferința zeului:

> Ares întâi suferi când odraslele lui Aloeus
> *Otos* și acel *Ephialt* în strașnice fiare-l legară.
> Vreme îndelung-a zăcut în temnița neagră de-aramă;
> Și prăpădit ar fi fost el, zeul setos de măceluri,
> Dac-a lor vitregă mamă, nespus de frumoasă *Aribea*
> Nu da de știre lui Hermes: acesta furat-a pe Ares
> Care începuse a se stinge muncit de restriștea robirii.
> Homer, *Iliada,* V, 385, trad. G. Murnu

Monștrii se omorâră între dânșii, cu lăncile lor proprii, când Diana, sub același chip de cerboaică, îi păcăli, arătându-se la mijloc între ei și fugind repede, când către unul, când către celălalt.

Ares.

Ares-Mars.
Statuie, muzeul Boncopagni, Roma.

2. Procne și Philomela

În Atena domnea într-o vreme regele *Pandion,* fiul lui Erichthonius și al nimfei Pasithea.

Pandion se căsători cu frumoasa naidă Zeuxippe, cu care avu doi fii gemeni, pe *Erechtheus* și *Butes* și pe fiicele *Procne* și *Philomela.*

Pornind război din pricina unei certe cu Labdacos, regele Thebei, Pandion a fost biruit și silit să ceară ajutor de la regele Thraciei, *Tereus,* un fiu al zeului Marte. Acesta sosește cu oastea sa și învinge repede pe Labdacos și despresoară orașul Atena, care fusese asediat.

Ca recunoștință pentru ajutorul primit, Pandion dete lui Tereus de soție pe fiica sa Procne.

Dar nici *Hymenaeus,* zeul căsătoriilor, nici Junona, zeița protectoare a soțiilor, nici Grațiile cele drăgălașe nu luară parte la nunta lor. Numai Eumenidele, înfricoșatele zeițe ale morții, și numai cucuvaia s-au apropiat de camera lor nupțială.

Cu toate acestea, noii căsătoriți plecară veseli în patria lor și fură primiți cu bucurie și onoruri de populația de acasă, din Thracia. Iar când Procne născu pe fiul său *Itys,* bucuria și veselia era nespus de mare în toată țara.

Trecură cinci ani, când Procne, cuprinsă de dor pentru țara sa, se adresă cu aceste cuvinte bărbatului său Tereu: „Dacă mă iubești, lasă-mă să mă duc până la soră-mea, sau du-te tu și adă-mi-o să mă vadă. Spune tatălui meu că se va

reîntoarce repede acasă. Fericirea de a o vedea este cea mai mare favoare ce aș putea să primesc de la tine".

Tereu se învoi și porni numaidecât cu corăbiile pe mare, spre Atena. Intră în portul Pireu. Întâlnindu-se aici cu socrul său, se îmbrățișează și veseli pornesc spre oraș.

Pe drum, Tereu spune socrului motivul călătoriei și dorința soției sale. Îi făgăduiește că va aduce îndată pe Philomela înapoi. În acest moment, iată că sosește și ea, strălucind de frumusețe și găteli, mai drăgălașă decât o nimfă. După ce își salută cumnatul, îi pune mii de întrebări despre soră-sa de departe. Inima lui Tereu, însă, se aprinde de iubire, întocmai ca și paiele în apropierea focului, întocmai ca surcelele uscate la dogoarea flacării.

Frumusețea Philomelei ar fi fost îndeajuns ca să-l zăpăcească; dar Tereu mai găsea în sufletul său și un alt imbold pentru amor. Thracii sunt cei mai mari adoratori ai zeiței Venus. El arde de focul din inima sa, arde și de focul de care ard toți cei din țara Thraciei. În patima-i nebună nu se gândește decât să înșele pe tovarășele Philomelei, să păcălească pe bona ei. Vrea să o ispitească prin daruri bogate, vrea să o cumpere, la nevoie, cu prețul regatului său, să o fure cu puterea armelor. Nu e nimic ce n-ar îndrăznii în amorul său neînfrânat și inima sa nu mai poate răbdă flacăra ce-l mistuia. Orice amânare îl neliniștește; îi amintește mereu de dorința arzătoare a soției sale. Dorința Procnei este acum un pretext al dorinței sale pătimașe. Amorul îl face bun orator. Dacă stăruințele sale sunt atât de mari este că Procne o cere; varsă chiar lacrimi, ca și cum Procne i le-ar fi comandat.

Vai, câtă ticăloșie stăpânește inimile oamenilor!

Stăruința lui Tereu, ca să săvârșească o nelegiuire, trece drept o virtute. Această crimă trece în ochii celor dimprejur drept un merit. Dar ce zic? Chiar Philomela, sărmana de ea, se unește cu patima lui. Se aruncă în brațele tatălui său și-i cere cu rugăciuni să o lase să se ducă la soră-sa. Îi cere această favoare pe viața ei, dar, vai, în contra vieții ei. Tereu o privește, o stăpânește cu uitătura. În cele din urmă, bătrânul e biruit de insistențele amândurora, își dă încuviințarea, deși cu inima strânsă.

Philomela, încântată, mulțumește părintelui său și toți trei se duseră în palatul regal, unde se ospătară cu mâncări și băuturi. Soarele apunea, când se despărțiră pentru ca să guste binefacerile somnului.

A doua zi Pandion, luând mâna ginerelui său gata de plecare, îi încredință, cu lacrimile în ochi, pe Philomela cu aceste vorbe: „Prea scumpe ginere, ți-o încredințez ție, fiindcă mă silește dragostea, fiindcă o vor cele două fiice ale mele, fiindcă o voiești și tu. Dar te conjur, pe onoarea ta, pe rudenia noastră, pe zeii nemuritori, îngrijește de ea cu dragoste de tată. Re- dă-mi cât mai repede acest sprijin al bătrâneților mele. Orice amânare va fi pentru mine un veac întreg. Iar tu, Philomelo, e destul că soră-ta e așa departe de noi, grăbește-te să te întorci cât mai curând acasă".

Astfel grăi și, în același timp, încărca de sărutări pe fiica sa, o încărca de rugăciuni și de lacrimi. Prinse într-o mână mâna lui Tereu și în cealaltă pe a Philomelei și le strânse în ale sale. Ca semn de dragoste, le dădu la amândoi sărutări pentru fiica sa și pentru nepotul său de acasă. În sfârșit, de abia putu să le spună ultimul adio, când un oftat adânc și prevestitor de nenorocire, îi ieși din pieptul său zbuciumat. Philomela, însă, era acum pe corabie; lopata despica valurile, iar pământul părea că se îndepărtează sub picioarele sale.

Barbarul rege tresaltă de bucurie. „Am izbutit", își zicea el în inima sa și uitându-se la victimă, nu-și mai putea lua ochii de pe ea, întocmai ca vulturul care, după ce a prins în ghearele sale un iepure crud și l-a așezat în cuibul său de pe stâncă, de unde nu mai poate fugi, își fixează cu lăcomie prada.

Se zăresc țărmurile Thraciei. Corăbierii, obosiți de vâsluire, ies din corăbiile lor și fiecare se duce pe la sine, pe acasă.

Regele, însă, duce pe fiica lui Pandion într-o colibă ascunsă în fundul unei păduri.

Când îl întreabă palidă și tremurând de frică, unde e soră-sa, barbarul cu o durere fățărită îi spuse că Procne a murit și că, spre a cruța pe bătrân, a născocit el povestea cu invitarea, dar că în realitate, a venit să o ia de soție. Deși

prin silă a devenit soția lui, ea tot nu înceta de a chemă în ajutorul sau, prin strigăte neputincioase, pe tatăl său, pe soră-sa și mai ales pe zeii din cer.

Tremura ca o mielușa fricoasă care, fiind rănită și smulsă din gura lupului, nu-și mai găsește liniștea, sau ca porumbelul care palpită de frică la vederea penelor sale înroșite de sânge și are groază de ghearele lacome, pe care le-a simțit odată.

În urmă revenindu-și în fire, Philomela își smulge părul din cap, se lovește în piept cu disperare și ridicându-și brațele spre Tereu, îi strigă: „Barbarule, ce ai făcut? Nici rugăciunile tatălui meu, nici lacrimile lui, nici amintirea surorii mele, nici fecioria mea, nici dreptul de căsătorie, n-a putut să te miște, monstrule crud? Ai profanat totul! M-ai făcut rivală surorii mele, iar pe tine bărbat a două surori. N-am meritat această soartă!

„De ce nu-mi iei viața, perfidule, ca să umpli măsura crimelor tale? De ce nu m-ai lovit înainte de acest incest monstruos? Aș fi murit cel puțin cu cinste!

Dacă zeii văd toate, dacă mai sunt zei în cer, dacă odată cu nevinovăția, n-a pierit totul, atunci va sosi cândva și ziua răzbunării. Eu însămi am să vorbesc, lăsând la o parte rușinea. Dacă voi scăpă odată, voi grăi înaintea mulțimii; dacă, însă, mă vei ținea aici, voi umplea cu tânguirile mele aceste păduri și aceste stânci. O, dacă mi-ar auzi vocea mea însuși cerul și dacă ar mai fi cineva acolo!“

Aceste amenințări umplură de furie și de groază inima tiranului. Cuprins de nebunie, scoase din teacă sabia, prinse pe Philomela care îi întinse gâtul; nădăjduise ea, văzând sabia, că o să o omoare. Pe când striga mereu, invocând pe sora sa, barbarul îi apucă limba și i-o tăie din rădăcină cu fierul. Ea căzu, murmurând încă pe pământul udat de sânge.

Astfel se duse el la Procne, care văzându-și bărbatul, l-a întrebat de soră-sa. Nelegiuitul scoase un geamăt prefăcut, îi vestește moartea Philomelei și prin lacrimi, o face să dea crezământ vorbelor sale. Procne își spintecă hainele împodobite cu aur, se îmbracă în doliu, ridică pentru soră-sa un cenotaf, adică un mormânt gol și, crezând într-o minciună,

aduce jertfe mortuale pentru sufletul Philomelei. Jelește destinul surorii sale, deși altfel ar fi trebuit să jelească.

A trecut un an. Ce putea să facă Philomela? Locuința ei era o temniță adâncă, cu ziduri înalte. Fuga ei o păzeau sentinelele. Gura ei mută nu putea să destăinuiască nenorocirea. Durerea,însă,ascute omului mintea și în nenorocire se arată talentul. Imitând arta acelor vremuri, se apucă să brodeze, pe o țesătură cu fire de purpură, fire albe închipuind crima lui Tereu.

După ce a isprăvit-o, a dat-o unui sclav, pe care l-a rugat prin semne să o ducă reginei.

Sclavul, necunoscând ce avea în mână, o dădu aceleia.

Soția regelui desfășoară țesătura și citi povestea nenorocită a surorii sale! Cine ar putea să o creadă? N-a spus nici un cuvânt. Durerea îi închide gura. Indignarea ei nu putea fi arătată prin vorbe. N-are răgaz să plângă. Furia ei, însă, o face să se gândească la toate. Gândul ei e numai unul: răzbunarea.

Era tocmai vremea când femeile din Thracia sărbătoreau în sărbători orgiastice pe zeul Bacchus. Sărbătorile se făceau noaptea. La umbra întunericului, regina ieși din palatul său și se îmbrăcă, ca și celelalte bacchante, în haine prescrise de ritual. Își acoperă capul cu foi de viță, își pune pe umărul stâng o piele de cerb, iar pe coapsa dreaptă îi atârnă o lance ușoară. Se repede în mijlocul pădurilor, urmată de o ceată de tovarășe, producând groază și furie, din cauza durerii care o simțea în suflet.

Procne imita delirul Menadelor, preotesele lui Bacchus.

Ajunge la lăcașul ascuns al Philomelei, scoate urlete teribile, strigă *Evohe,* sfărâmă porțile, ia pe soră-sa o îmbracă în haine de bacchantă, îi pune pe cap o cunună de iederă și o târăște cu sine în palatul său regal.

Îndată ce a intrat Philomela în această funestă casă, s-a cutremurat de groază și îngălbeni ca ceara. Procne o duse numaidecât într-o odaie retrasă, îi luă de pe față podoabele de bacchantă și-i descoperi figura. Philomela roși de rușine. Procne voi să sărute și să strângă în brațe pe sărmana sa soră. Aceasta, însă, nu îndrăzni să-și ridice ochii către aceea

pe care o credea rivală. Cu fruntea țintuită în pământ, voia să jure, luând de martori zei, că nevinovăția ei a fost biruită de violență. Gândul și-l spunea prin semne.

Regina, aprinzându-se de mânie, spuse Philomelei care plângea: „Nu cu lacrimi trebuie să ne răzbunăm, ci cu sabia, cu o armă mai teribilă chiar decât sabia, dacă există în adevăr vreuna. Da, sunt gata pentru toate, chiar pentru o crimă, dragă soră. Vreau să dau foc acestui palat, cu facla în mână, să arunc în mijlocul flăcărilor pe nelegiuitul Tereu, sau să-i tai limba cu sabia, să-i tai membrele, să-i scot ochii, să fac să-i iasă prin mii de răni sufletul lui criminal. M-am gândit la o faptă mare, dar nu știu până acum, ce anume să fac.

Pe când vorbea astfel, *Itys* aleargă la mama sa și vederea acestui copil o hotărî ce avea să facă. Aruncă asupra lui o privire sălbatică. „Ah, cum semeni tu cu tatăl tău!“ Spunând aceste vorbe tăcu și se pregăti pentru cea mai îngrozitoare crimă. Mânia sa clocotea în adâncul pieptului. Copilul se apropie de mama sa, o salută, se aruncă în brațele ei, o prinde cu mânuțele de gât și, cu dezmierdări de copil, o sărută. Mama se înduioșează, înfrântă se potolește din mânie, ochii i se udă de lacrimi, fără să voiască. Își simțea inima sa de mamă cum i se înmuia în fața copilului.

Întorcându-și, însă, privirea de la copil înspre sora sa, îi măsoară și pe unul și pe celălalt... „De ce, își zise ea, unul mă înduioșează prin dezmierdările sale, pe când celălalt, lipsit de limbă, nu poate să-mi grăiască? El mă numește mamă, de ce ea nu poate să mă numească soră? Fiică a lui Pandion, vezi tu a cui soție ești? Ești o pierdută: față de un bărbat ca Tereu, mila este o crimă“.

Precum o leoaică pe malurile Gangelui smulge puiul ce suge la sânul unei cerboaice, tot astfel ea smulse și târî pe Itys într-un loc ascuns al palatului și, pe când el își întindea mâinile spre mama sa și pe când, prevăzându-și nenorocirea, strigă: mamă, mamă, aruncându-se de gâtul ei, Procne îi implântă un pumnal în piept, fără să-și întoarcă ochii. O singură lovitură ar fi fost de ajuns; Philomela, însă, îi tăie gâtul. În urmă sfâșiară membrele încă palpitând de viață și pe unele le puseră să fiarbă în vase de aramă, pe altele le

fripseră în frigări pe cărbuni aprinși. Pe podină era un lac de sânge.

Procne ascunde lui Tereu crima sa și-i pregătește un ospăț din membrele copilului. Sub pretextul unui banchet sacru, la care, după obiceiurile Athenei, numai bărbatul singur poate să ia parte, ea face să plece toți sclavii.

Tereu, șezând pe tronul său strămoșesc, își mânca pe fiul său. Orbirea sa a fost, însă, atât de mare, că a zis: „Aduceți-mi pe Itys".

Procne nemaiputându-și ascunde bucuria și arzând de dorința de a-i vesti nenorocirea, îi zise: „Pe cine chemi, e cu tine".

Tereu să uită de jur-împrejur și pe când ochii săi căutau în toate părțile și pe când vocea sa strigă necontenit pe Itys, Philomela, cu părul despletit și respirând moarte, se repezi și aruncă capul plin de sânge al copilului în capul lui Tereu.

Niciodată ca acum n-a dorit ea mai mult să poată să vorbească și să-și arate bucuria ce simțea. Regele Thraciei aruncă masa cu un strigăt de oroare și cheamă din fundul Infernului zeitățile Eumenide. Scoase sabia și se repezi după surorile ce o luară la fugă.

S-ar fi zis că au aripi, așa de iute fugeau. Și în adevăr aveau aripi. Una își luă zborul spre păduri, cealaltă, purtând încă urmele sângelui ce o pătase, zbură pe lângă acoperișurile caselor. Una fu prefăcută de zei în *privighetoare,* cealaltă în *rândunică.*

Însuși Tereu a fost transformat într-o pasăre, în *pupăză,* care, purtând o creastă mare în cap și având un cioc ascuțit, urmărește necontenit pe Procne, rândunica, și pe Philomela, privighetoarea.– Itys, zice-se, ar fi fost transformat în *sticlete.*

Dezastrul familiei sale băgă pe bietul Pandion în întunericul Tartarului, înainte de ziua fixată de destin, și înainte de a fi atins o lungă bătrânețe.

XIII. APHRODITA-VENUS

Venus și Amor.
Piatră antică gravată.

1. Naşterea zeiţei

Naşterea zeiţei frumuseţii este plină de mister.

Poeţii din lumea veche ne spun că din sângele ce a picat în spuma mării din rana lui Uranus, când a fost lovit de fiul său Saturn, s-a născut o fecioară de o frumuseţe fără seamăn. Pe această fecioară, numită *Anadyomena* (adică „ieşind din spuma mării") au luat-o valurile şi au dus-o mai întâi în insula *Cythera,* din sudul Peloponezului; de aici, undele au împins-o spre insula Cipru. Când a ajuns în insulă şi şi-a pus picioruşele ei delicate şi udate de apă pe pământul uscat, au început să crească flori mirositoare sub paşii ei cei uşori.

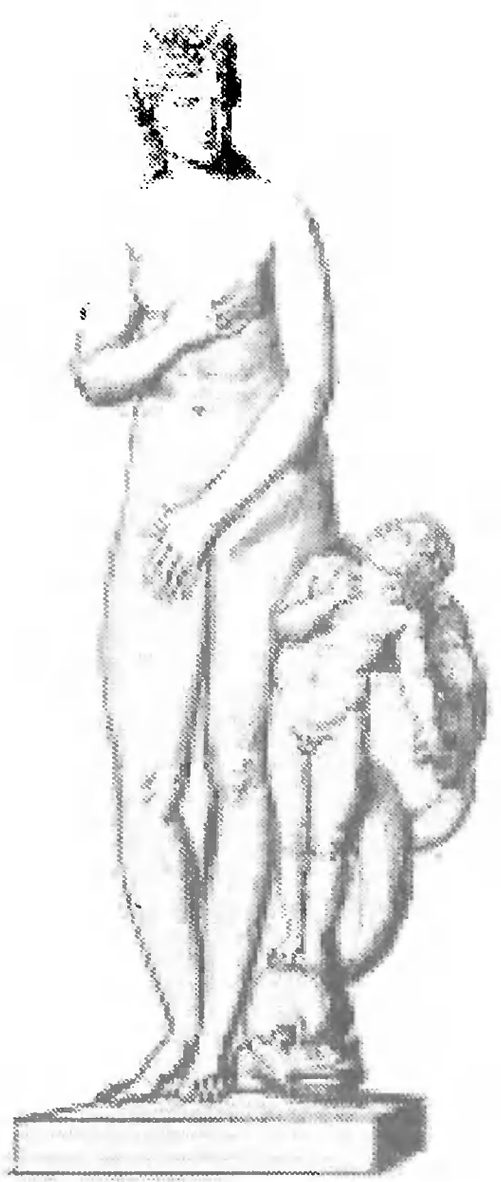

Venus marină, statuie antică.

Venus, zeiţă a frumuseţii, a iubirii şi a prosperităţii, are o putere nemărginită. Împărăţia ei se întinde peste cer, peste pământ, peste vietăţile mării şi peste vieţuitoarele văzduhului. Ea strânge legă-

turile dintre oameni, formând societățile, stabilind legăturile între cele două sexe ale animalelor și, tot ea, face să dea mugurul plantelor și arborilor.

„Berbecele, – ne spune un poet din antichitate – în furia sa se repede cu coarnele-i dușmănoase împotriva altui berbece; se teme, însă, să supere oile. Taurul, ale cărui mugete fac să răsune văile și pădurile, în fața unei junce devine blând ca un miel". Venus, făcând să se îmblânzească moravurile, a scăpat omenirea de sălbăticia de odinioară.

Venus era și zeița amorului divin, a amorului ceresc, numită *Venus Urania,* și zeiță a amorului vulgar, *Venus Pandemia,* închipuită călare pe un țap.

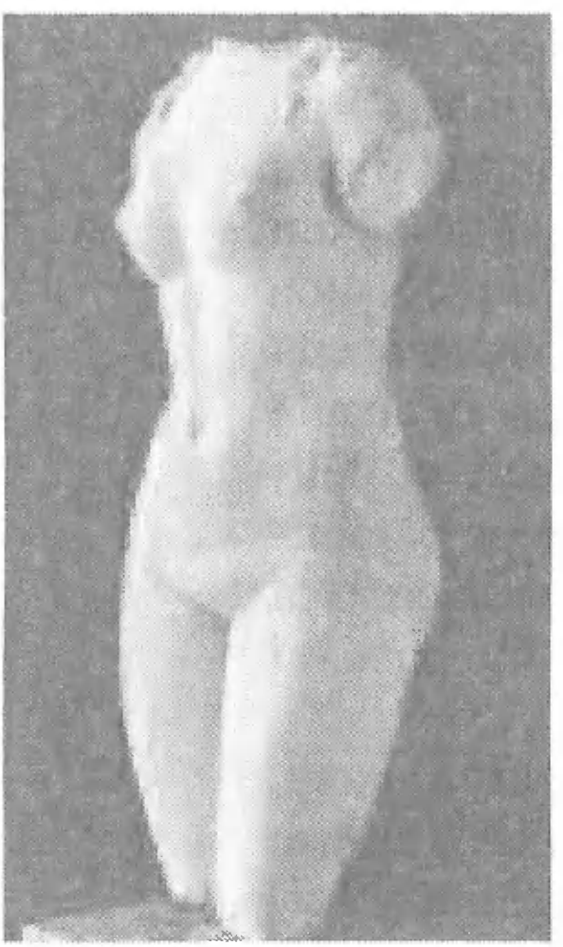

Afrodita.
Statuie de marmură, Grecia, sec. IV î. Chr.,
apud Pierre Grimal,
Dicționar de mitologie greacă și romană.

Aphrodita (Venus genitrix).
Statuie, Muzeul Luvrului, Paris.

2. Amor și Psyche

A fost odată într-o țară depărtată, un împărat și o împărăteasă care aveau trei fete, toate trei foarte frumoase. Dar oricât de frumoase au fost cele două mai mari, totuși puteai să găsești în limbă cuvinte cu care să le numești; cea mai mică, însă, era de o frumusețe atât de răpitoare, că nu puteai găsi în grai vorbe potrivite și vrednice de o atare frumusețe. Locuitorii din acea țară, și străinii chiar, alergau cu grămada ca să vadă această minune de fată și când priveau frumusețea ei dumnezeiască, rămâneau buimăciți și se închinau la ea, întocmai ca la o a *doua Venus.*

Zvonul despre ea se dusese departe, în cetățile vecine și în țările de primprejur, și se vorbea că chiar Venus a venit pe pământ sub chipul unei muritoare. Vestea s-a răspândit repede și toată lumea a început să creadă că era în adevăr Venus în persoană. Nimenea nu se mai ducea nici la Cnidos, nici la Paphos, nici la insula Cythera. Toate altarele zeiței rămaseră goale, nimenea nu-i mai aducea jertfe, nimenea nu se mai ducea pe la templele ei. Când, însă, se arătă *Psyche,* căci așa se chema cea mai mică fată a împăratului, toată lumea îi ieșea în cale, toată lumea i se închina; i se aruncau flori și i se făceau sacrificii.

Venus, văzând din înălțimea cerului toate acestea, se umplu de mânie și, nemaiputându-și conteni necazul, zise: „Ce, eu Venus, mama naturii, originea tuturor elementelor, eu, care fac să rodească lumea întreagă, eu să împărtășesc

cu o femeie, cu o muritoare, cinstea ce mi se cuvine numai mie? Se cade să fiu eu astfel înjosită? Adorată în cer, să fiu eu pângărită pe pământ? Să se împărtășească altcineva din rugăciunile ce mi se cuvin numai mie? Și cine e aceasta? O femeie muritoare! Nu! Are să se căiască ea de această frumusețe ce nu i se cuvine!".

De aceea, chemă numaidecât pe într-aripatul său fiu Cupidon și îi zise: „Dragă băiete, în numele iubirii ce te leagă de mine, răzbună insulta și ocara adusă mamei tale, răzbun-o, însă, pe deplin. O singură rugăciune am: fă ca această fată să se înflăcăreze de iubire pentru cel din urmă dintre oameni, pentru un om nevrednic, ticălos și prăpădit, pentru un om cum nu se găsește un al doilea mai rău pe tot pământul".

În vremea aceasta, cele două surori mai mari ale Psychei s-au măritat după feciori de împărați și fiecare avură câte o nuntă strălucită. Numai ea, biata fată, deși era admirată de toată lumea, nimenea nu se găsea să o ceară de nevastă, nici feciori de împărați și nici măcar un om de rând. Atunci tatăl ei, împăratul, bănuind că trebuie să fie la mijloc urgia zeilor, se duse să întrebe oracolul lui Apollo.

Psyche răpită de Zephir.
Compoziție de Prud'hon.

Acesta îi dădu următorul răspuns: „Fecioara, gătită în haine de nuntă, să fie părăsită pe o stâncă prăpăstioasă și să aștepte acolo o căsătorie funebră. Logodnicul ei nu trebuie să fie un om muritor, ci un monstru cu aripi, ca păsările de pradă, un balaur îngrozitor, de care se tem până și zeii, de care se teme până și Styxul cu undele sale infernale".

Părinții fetei, cu inima obidită, nu putură să se împotrivească voinței zeilor și să nu împlinească voia ursitei.

În loc de facle nupțiale, având torțe de doliu, în loc de cântece de nuntă, scoțând urlete și bocete de înmormântare, conduseră pe biată fată până la locul arătat și o lăsară singură pe vârful stâncii.

Tremurând de groază, Psyche începu să plângă, când deodată suflarea *Zefirului* o ridică pe sus și ducând-o lin o așează într-o vale, unde, pe o pajiște verde plină de flori, adormi.

După ce s-a deșteptat, s-a pomenit într-o pădure deasă, lângă un izvor cu apă cristalină. Lângă pârâu, scăldat de apele acestuia, se înălța un palat mândru, zidit nu de mâini de muritor, ci de un maestru dumnezeiesc. Zidurile erau acoperite cu basoreliefuri de argint, iar pardoseala era un mozaic cu pietre scumpe, tăiate în mii de bucățele și formând fel de fel de desenuri.

Pereții căptușiți cu aur străluceau ca un soare. Părea că este castelul marelui Jupiter, castel pe care a voit să-l aibă pe pământ, ca să locuiască din când în când aci împreună cu oamenii.

După ce privi încremenită și fermecată de atâtea frumuseți, Psyche își luă curajul și călcă pragul palatului.

Ceea ce a mișcat-o mai mult aci, era faptul că n-a văzut pe nimenea înlăuntru și nici n-a găsit acolo vreun zăvor, sau vreo îngrădire sau vreun păzitor.

Dar, atunci deodată, un glas nevăzut îi ajunge la urechi.

„De ce te miri, stăpâna mea, de această bogăție? Tot ce vezi este al tău. Intră în aceste apartamente, o baie este gata pentru tine, ca să-ți recreezi trupul tău obosit, un ospăț împărătesc te așteaptă. Noi, al căror glas îl auzi, suntem în slujba ta, suntem gata să te servim."

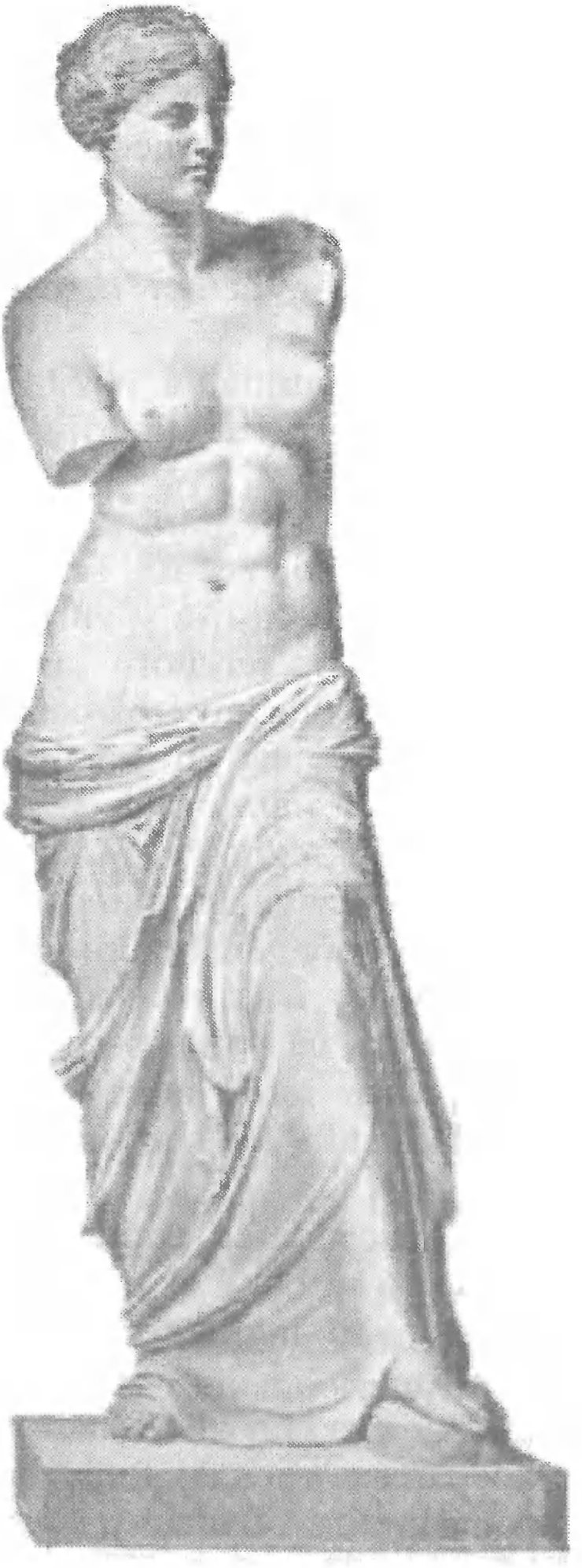

Aphrodita-Venus din Milo.
Statuie, Muzeul Luvru, Paris.

Și, în adevăr, Psyche văzu o masă încărcată de bucate. Se puse la masă; vinurile cele mai scumpe, mâncările cele mai delicate urmau unele după altele, aduse parcă de adierea vântului, căci nici un picior de ființă omenească nu se vedea.

Un concert divin începu să-i farmece urechile; cântăreții, însă, nu se vedeau.

Răpită de această priveliște și totuși plină de groază, biata Psyche aștepta pe mire, dar, acesta nesosind, o cuprinse somnul și adormi.

Când s-a deșteptat, în urmă, a auzit aceleași glasuri misterioase, ca în ajun; de aceleași îngrijiri se bucură ca și în ziua dinainte.

Astfel trecură mai multe zile, fără să vadă pe nimeni și, dacă mirele ei venea să o viziteze, asta se întâmpla noaptea, în timpul când dormea, căci ea n-a văzut niciodată nici pe stăpânul acelui castel, nici pe servitorii care o slujeau.

Deși nu vedea pe nimeni, totuși bărbatul ei exista, căci într-una din zile auzi o voce care îi grăi:

„Dragă Psyche, scumpa inimii mele Psyche, soarta ta te amenință cu o primejdie îngrozitoare. Surorile tale, tulburate de gândul morții tale, te caută pretutindeni și vor sosi în curând și aci. Nu da ascultare văicărelilor lor și nu te supune sfaturilor ce-ți vor da, de a căuta să mă vezi. Această curiozitate de a mă vedea, ne va despărți pentru totdeauna, și te vor cufunda și pe tine într-o mare de nenorociri".

Psyche mulțumi bărbatului de acest sfat și-i făgădui că-i va îndeplini dorința.

Totuși, Psyche, aducându-și aminte de oracolul lui Apollo și gândindu-se că bărbatul ei care, cu toată vorba lui cea dulce, era un monstru îngrozitor, o cuprinse o mare neliniște și nedumerire.

Pe când stătea, într-una din zile, dusă pe gânduri, i se păru că aude în depărtare voci de femei, care gemeau și sughițau și, ascultând mai cu băgare de seamă, recunoscu vocea surorilor sale, care îi plângeau soarta ei nenorocită.

Înduioșindu-se de aceasta și dorind să-și liniștească familia, se rugă în gând de nevăzutul ei bărbat să-i dea voie să poruncească ceea ce o voi Zefirul.

Numaidecât cele două surori sosind la stânca unde fusese părăsită Psyche, au fost ridicate de Zefir pe aripile sale și aduse în palat.

După ce se îmbrățișară, Psyche le arătă toate bogățiile palatului ei, le arătă grădinile superbe și terasele de unde vederea n-avea nici o margine: atâtea minuni nu putură să facă decât să mărească gelozia surorilor sale, destul de geloase de mai înainte și începură sa o ispitească cu fel de fel de întrebări asupra bărbatului care îi dăduse atâtea bogății.

Amor și Psyche.
După un tablou de Gérard,
Muzeul Luvru, Paris.

Sărmana Psyche nu-și văzuse niciodată bărbatul și nu putea să le satisfacă curiozitatea.

În fiecare zi cele două surori veneau în vizită la Psyche, și-i descriau pe bărbatul ei, ca pe un balaur îngrozitor și hidos.

Atunci Psyche se hotărî, în cele din urmă, să caute să-și cunoască și ea bărbatul.

Într-una din nopți, pe când totul părea că e adormit în palat, Psyche aprinde o lampă cu untdelemn, se apropie de pat și vede pe fiul Venerei, pe *Cupidon*.

Lângă el era un arc, o tolbă și săgeți. Luă o săgeată, cu care își pricinui o rană ușoară, inoculându-și o mare doză de amor, chiar pentru zeul amorului, bărbatul ei. Dar, pe când își admira cu înfocare pe fermecătorul ei bărbat, o picătură de untdelemn pică pe umărul amorului, deșteptându-l. De atunci Psyche nu mai are bărbat; Cupidon o părăsește, lăsând-o singură pentru totdeauna.

Psyche deznădăjduită aleargă în câmpii și pierdută se aruncă în valurile unui râu, care curgea pe acolo. Fluviul nu vru să o înghită și valurile o duse sănătoasă la mal.

Atunci zeul Pan, care era pe acolo, îi povesti îngrozitoarele porunci ce dăduse odinioară Venus fiului ei Amor.

A doua zi, surorile Psychei veniră de dimineață la stâncă, pentru ca Zefirul să le ducă la palat, unde să afle rezultatul sfatului lor. Încrezându-se în adierea vântului, se lăsară de pe stâncă și căzură jos pe pământ, unde fură găsite, a doua zi, moarte. Zefirul nu primise nici un ordin de la Cupidon, căci Cupidon era bolnav de arsura căpătată la umăr și gemea pe patul mamei sale Venus, care închizându-l în camera ei, îl certa pentru fapta ce făcuse.

În vremea aceasta, Psyche rătăcea, zi și noapte, căutându-și bărbatul care a părăsit-o.

Izgonită din toate părțile se hotărî să vie la zeiță și să-i ceară iertare.

De aici înainte, însă, încep chinurile Psychei.

Mai întâi zeița o dădu pe mâinile servitoarelor sale *Grija* și *Tristețea* care o legară și o bătură îngrozitor. În urmă îi dădu să împlinească sarcini mai presus de puterile ei. Astfel dintr-un morman de grăunțe de tot felul, amestecate, Psyche a fost silită să aleagă, până seara, toate grăunțele de grâu. Lucrarea fiind peste puterile ei, pe când biata Psyche stătea amărâtă, unei furnici i se făcu milă de ea și chemând pe celelalte furnici, până seara toate grăunțele au fost alese.

Altă dată, zeița porunci Psychei să-i aducă un fulg din lâna de aur de la oile care păsteau singure într-o dumbravă din apropiere. O trestie verde din matca unei râpe începu să vorbească și să-i spună ca nu cumva să se apropie de oi la amiază, căci atunci oile sunt turbate, dar că, mai târziu, răcorindu-se vremea, să scuture crăcile pomilor și vor cădea fulgi din lâna de aur. Astfel împlini și această poruncă a zeiței.

Altă dată îi porunci să aducă un ulcior de apă din izvorul ce udă bălțile Styxului, din Infern. Pe amândouă malurile pârâului se vedeau capete de balauri cu pleoapele nemișcate, dar cu ochii deschiși. Apele înseși strigau: „Înapoi, ia sama ce faci, fugi, ai să mori!“ Pe când ea stătea astfel încremenită, un vultur, lăsându-se din cer, îi luă ulciorul, îl umplu de apă și-l dădu Psychei, care îl aduse acasă zeiței.

În cele din urmă, Venus trimise pe Psyche să se ducă chiar la palatul întunecos al Proserpinei din Infern, ca să-i aducă, într-o cutie, o parte din frumusețea divină a zeiței morților. Era convinsă că nu se va mai întoarce de acolo. Cum să se coboare sărmana Psyche în locașul morților? Plecând, pe drum dădu de un turn înalt, unde se sui cu gândul să-și facă de viață, aruncându-se din vârful turnului; dar, deodată auzi un glas, care o sfătui pe ce cale să apuce și cum să umble, ca să ajungă la Proserpina. O sfătui, însă, nu care cumva să deschidă cutia și să se uite la comoara tainică a frumuseților dumnezeiești.

Psyche trecu râul morților pe barca lui Charon, făcu pe Cerber să nu latre, dându-i o anumită plăcintă gătită cu miere și ajunse la Proserpina, care îi dădu pentru Venus cutia cerută. Dar, la întoarcere, Psyche curioasă și gândindu-se că poate și-ar câștiga din nou iubirea lui Cupidon, împodobindu-se cu frumusețea ce cu atâta greutate aducea în cutie, se hotărî să desfacă capacul.

Cu multă greutate, izbutind să deschidă cutia, în ea nu găsi acea frumusețe divină, ci ieși din ea, deodată, un abur dătător de moarte, care, cuprinzându-i simțurile, o lăsă țeapănă în mijlocul drumului.

Acolo o găsi Cupidon, care izbutind să scape pe fereastră din casa mamei sale, o atinse cu o săgeată și o reînvie. Apoi o trimise la mama sa cu darul Proserpinei.

Cupidon pornește de-a dreptul la palatul lui Jupiter și cu lacrimi în ochi, îl conjură să-i dea de soție pe Psyche. Tatăl zeilor și al oamenilor se învoi și, pe deasupra, îi dădu fetei și nemurirea: sufletul e nemuritor. Din căsătoria lor se născu o fiică, numită *Voluptatea.*[1]

1. Vezi basmul întreg în traducerea noastră din Apuleius, *Amor și Psyche.*

3. Pygmalion și statuia sa

În nici o țară din lume n-a fost mai mare puterea zeiței *Venus,* ca în insula Cipru, și în nici o țară din lume n-au fost mai multe femei ușuratice ca în această insulă.

Ținuta liberă a femeilor și moravurile lor ușuratice au dat de gândit sculptorului *Pygmalion* care, în cele din urmă, s-a hotărât să nu se însoare niciodată, să rămână burlac toată viața, să trăiască adică celib[atar].

În închipuirea sa de artist, femeia trebuia să fie cu totul altfel decât cele pe care le vedea el zilnic; femeia, după el, trebuia să îndeplinească mai ales două condițiuni: castitatea și grația, adică cinstea și drăgălășenia.

O astfel de femeie, ca cea imaginată de el, era o femeie ideală, o femeie cu calități superioare, o femeie care nu se putea găsi în realitate. De aceea, ca sculptor ce era, a sculptat o statuie de fildeș, care întrunea idealul de castitate și în același timp idealul de frumusețe.

Așa de reușită a fost această lucrare, că Pygmalion se înamorează de ea, își îndrăgi statuia, ca și când ar fi fost o ființă vie.

Zăpăcit de iubire, cu inima învăpăiată, artistul se apropie de statuia sa. O atinge cu degetele, o atinge cu mâinile. E un corp cu viață, ori un chip rece de fildeș? Un idol? Nu se poate. Își sărută idolul și i se pare că primește și el sărutări.

Îi vorbește, conversează împreună. Când o atingea cu degetele, i se părea că degetele i se înfig în carne și se temea, totuși, ca nu cumva să-i rămână vreun semn pe corp. O dezmiardă, o gătește cu giuvaericale, îi pune cercei la urechi, inele în degete și brățări la mâini; îi pune pe cap cununi de flori, cununi de mărgăritare; o îmbracă chiar cu haine și o gătește cu fel de fel de podoabe. Dar, totuși, parcă-i șade mai frumos dezbrăcată. O culcă pe un pat învelit în haine de papură. Când o vede pe puful moale, se extaziază înaintea ei. Nici nu-și poate închipui că n-ar avea viață.

Sosise sărbătoarea zeiței Venus. Ciprul întreg, mic și mare, copil și bătrân, femei și bărbați, celebrau această zi frumoasă, această zi de primăvară.

Se făceau jertfe în toate părțile, pe la toate altarele. Sub cuțitul preoților, cădeau victimele împodobite, pe coarnele lor aurite, cu bentițe strălucitoare. Fumul jertfelor se ridica de peste tot locul.

Pygmalion luă și el parte la sărbătoare. Aprinse focul și-și pusese și el ofranda pe altarul închinat zeiței. Își ridică în urmă mâinile și privirea spre cer și zise cu glas tare: „O, zei prea puternici, dacă aveți în adevăr atâta putere, faceți ca să am și eu o nevastă după inima mea".

Nu îndrăzni să amintească de statuia sa de acasă, dar adăugă „să semene cu fecioara mea de fildeș".

Venus, în cinstea căreia se făcea această sărbătoare, i-a auzit rugăciunea și-i înțelese gândul. În semn de aprobare, zeița făcu ca flacăra de pe altar să se aprindă de trei ori, și de trei ori să se ridice în sus spre cer [fiind] o probă aceasta că rugăciunea era primită.

Plin de nădejde și curaj, Pygmalion se întoarse în fugă acasă, la statuia sa cea dragă.

Cum era așezată pe un pat de puf, se aplecă asupra ei și o încărcă de sărutări.

Dar, ce să vezi? Doamne! buzele ei sunt calde. O sărută din nou. Tremurând și plin de duioșie, îi pune mâna pe piept. Inima îi bătea; fildeșul se înmuiase și-și pierduse tăria de altădată. O apăsă cu degetele. Acestea i se înfipseră în carnea

ei. Pygmalion se miră de vedenie, se bucură de fericire, se teme să nu se înșele. Avea, însă, în adevăr viață.

Pygmalion aduce mulțumiri zeiței care a voit să asiste la căsătoria sa. Din această căsătorie s-a născut *Paphus,* întemeietorul orașului cu același nume din insula Cipru, oraș vestit în antichitate pentru cultul Venerei, numită și *Venus Paphia.*

Pygmalion dând viață statuii sale.
După un tablou de Girodet.

4. Eros-Amor (Cupidon)

Amor, numit la romani și *Cupidon,* este fiul Venerei. Puterea sa e nespus de mare. Când mama sa Venus voiește să-și arate influența, și-o arată prin mijlocirea fiului ei Amor.

El a unit pe Uranus și Gea, cerul și pământul, făcând să se nască prima generație de zei; el atrage ființele unele spre altele, el face să se reînnoiască și să dăinuiască rasele de oameni, de animale și de plante.

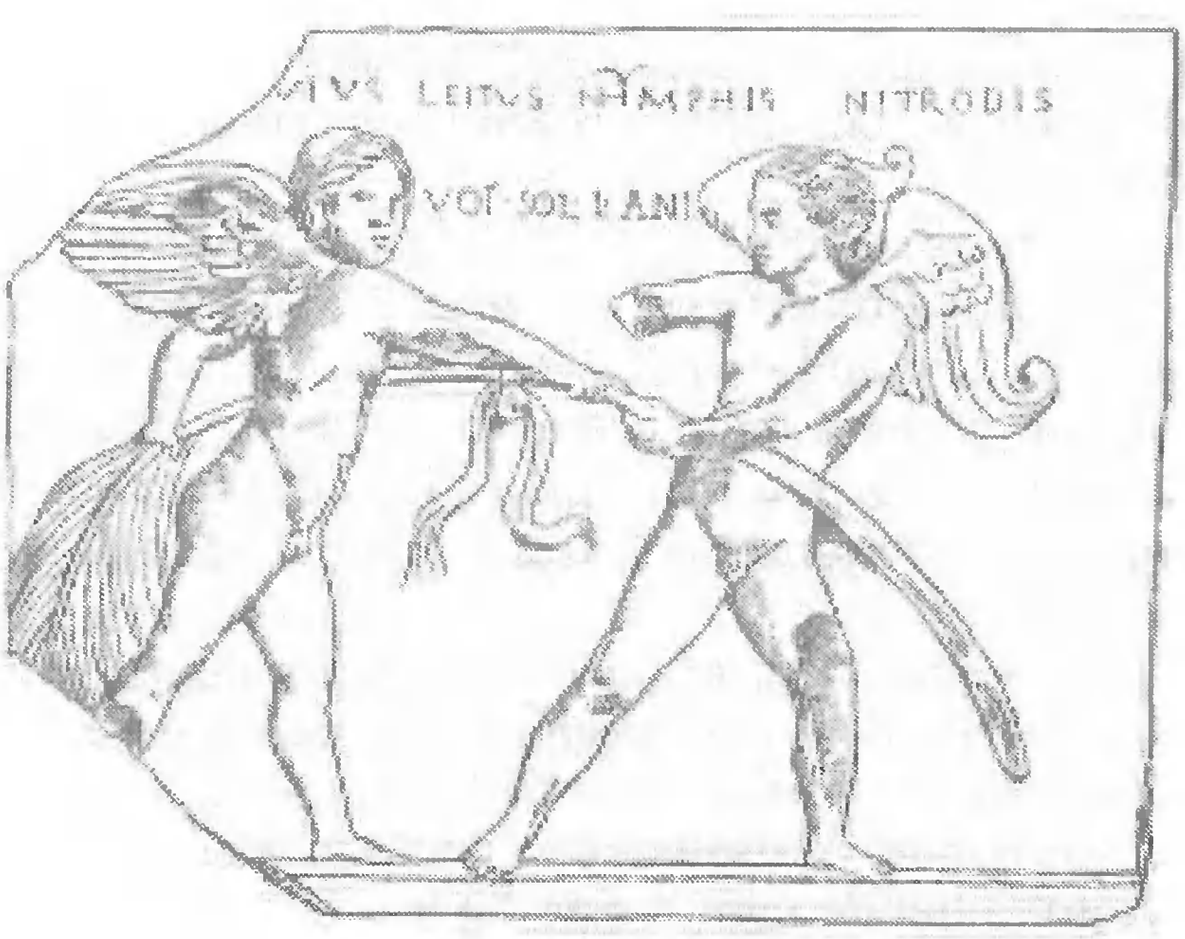

Eros și Anteros.
Basorelief, Neapole.

Amor este, însă, mic, este un pitic.

Pe când toți ceilalți zei creșteau într-o zi cât cresc oamenii într-un an, Amor stătea pe loc. Îngrijorată de aceasta, mama sa, Venus, alergă la zeița Themis, zeița care putea să prezică viitorul, cerându-i un sfat, și rugând-o să o ajute în necazul ei.

Themis răspunse Venerei că fiul ei ar putea să crească, numai dacă ar avea un tovarăș, dacă ar avea un prieten, pe care să-l iubească. Singur singurel, Amorul ar rămânea pe loc, nu ar face nici un progres.

Mama sa îi dădu atunci pe *Anteros,* adică amorul împărtășit. Copilul ei a început atunci să crească, să se facă mare, să facă progrese în societatea acestui Anteros.

Când Eros se găsește împreună cu Anteros crește, când, însă, Anteros îl părăsește, amorul scade, se face mic, devine pitic.

Cupidon este zeul care a îmblânzit fiarele, care a îmblânzit moravurile sălbatice ale oamenilor.

Toată lumea îi știe de frică, până și zeii. Se spune că Jupiter a prevăzut la nașterea lui Amor câte nenorociri va aduce el în lume, și, de aceea, a obligat pe mama lui, pe Venus, să se scape de acest copil, să se desfacă de el, să-l expună undeva, cum era obiceiul pe atunci, ca să se prăpădească.

Venus, ca orice mamă, a căutat să-și scape copilul de mânia marelui Jupiter și, de aceea, l-a ascuns într-o pădure. Aci, neavând cu ce să se hrănească, bietul copilaș a fost nevoit să sugă laptele fiarelor sălbatice. Din această pricină, zeul Amor s-a făcut un zeu crud, un zeu sălbatic și fioros, așa de crud, că toată lumea se plângea de cruzimea lui.

„Dulce Venus, fiică a mării și a stăpânului Olympului, – așa cântă un poet din vechime, – de ce te-ai ridicat împotriva noastră cu atâta patimă? De ce ai dat viață acestei năpaste, lui Amor, zeu sălbatic și neînduplecat? Sufletul lui este cu totul altfel de cum îi este figura. De ce i-ai dat aripi, de ce i-ai dat putere să arunce săgeți așa de departe? Nimeni nu se poate feri de grozavele lui lovituri".

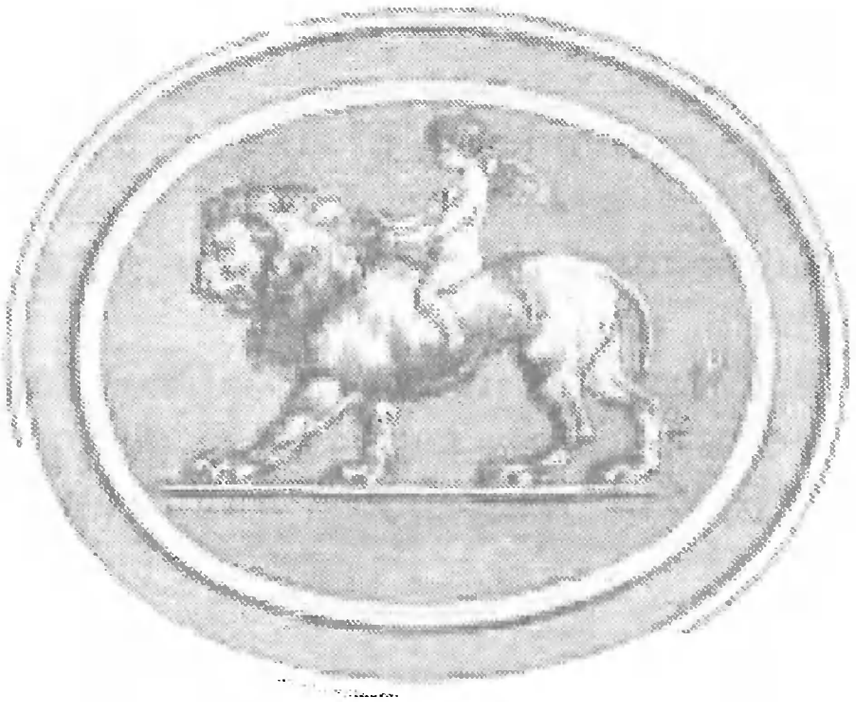

Puterea amorului.
După o piatră antică gravată.

„Pe la miezul nopții, cântă poetul *Anacreon,* când toți muritorii își dorm somnul lor adânc, iată că sosește Amor și, lovind, scutură clanța ușii mele.

– Cine-i acolo? strigai eu. Cine vine să-mi tulbure visurile-mi plăcute la ora asta?

– Deschide, îmi răspunde de afară Amor. Nu te teme, eu sunt un băiat mic. M-a udat ploaia de tot, luna a dispărut de pe cer și m-am pierdut în întunericul nopții.

Auzind aceste vorbe, mă cuprinse mila; aprind lampa, deschid ușa și văd un băiețaș cu aripi, cu arc și tolbă. Îl apropii de căminul meu cel cald, îi încălzesc mânuțele sale, în mâna mea, iar cu cealaltă mână îi șterg frumușel părul udat de ploaie.

După ce și-a revenit puțin în fire, îmi zise:

– Haide să încercăm acest arc și să vedem, nu cumva l-a stricat umezeala?

Îl întinde și-mi străpunge inima, întocmai cum ar face o albină. Apoi sare, râzând plin de răutate:

«Bucură-te, dragă, îmi zise, arcul meu e sănătos, dar inima ta e bolnavă».

Într-una din zile, pe când Amor se juca, ca un copil zglobiu, într-o grădină plină de trandafiri, n-a băgat de seamă că o mică albină culegea miere dintr-o floare. Puse mâna pe

ea. Albina i-a înfipt acul și l-a înțepat în degetul cel mic de la mână.

Țipând, alergă numaidecât, în zbor, la mama sa și îi zise cu lacrimi în ochi:

«Vai de mine, mor, m-a mușcat un șarpe cu aripi, un șarpe căruia țăranii îi zic albină».

Venus mângâindu-l, îi răspunse: «Dacă înțepătura unei muște care face miere, te-a supărat așa de mult, ce trebuie să sufere aceia pe care îi străpungi tu cu săgețile tale?»"

Eros întinzând arcul.
Muzeul Capitolin, Roma.

5. Adonis

Adonis a fost fiul lui Cyniras și al Mirrhei.

Myrrha fiind prefăcută într-un arbore, – arborele din care se extrage mirul – copilul căruia îi dădu ea naștere, neputând fi crescut de mama sa, a fost crescut de nimfele Naiade, pe iarbă moale și stropit de lacrimile mamei sale, roua mirului.

Adonis era frumos ca și un Cupidon, și semăna cu acesta de minune; doar că săgețile îi lipseau.

Vremea trece pe nesimțite. Ea pare că zboară, și nimic nu este așa de repede, așa de iute, ca fuga anilor. Azi suntem copii, mâine bărbați și poimâine bătrâni.

Copilul Adonis, născut de un copac, acest băiat, mai ieri, cel mai frumos dintre băieți, se face acum flăcău, se face bărbat voinic, voinic frumos, cum n-a mai fost un altul. Chiar zeița Venus îl îndrăgi, chiar ea prinse dragoste de el.

Pe când Cupidon-Amor dedea o sărutare scumpei sale mame Venus, o săgeată, ieșind pe jumătate din tolba băiatului, atinse sânul mamei.

De atunci Venus simțindu-se rănită în inimă, fu cuprinsă de iubire, de o iubire pentru un om muritor, pentru Adonis

De aci înainte, Venus își uită de frumoasa sa insulă Cythera, își uită de plăcutele ținuturi ale țării sale. Chiar Olympul nu-i mai place de acum. Pentru ea Adonis e mai mult decât cerul. Peste tot locul însoțește pe tânăr, e tovarășa lui nedespărțită.

Mai înainte de a fi cunoscut pe Adonis, zeița avea o

singură grijă, grija de a-și vedea de frumusețea sa, la umbra răcoroasă a mirtului.

Molatică și plină de nuri, Venus își petrecuse mai înainte vremea numai cu găteala trupului ei zvelt și grațios; acuma, însă, desculță, cu rochia ridicată până la genunchi, ca și zeița Diana, cutreieră împreună cu Adonis munții și pădurile și stâncile. Dar câinii și-i asmuță nu împotriva mistreților, a lupilor, a ursilor și a leilor, ci numai împotriva animalelor neprimejdioase, împotriva iepurilor, a căprioarelor și a cerbilor.

Adeseori găsindu-se la vânat cu scumpul ei Adonis, îl povățuia:

„Fii curagios, dragul meu Adonis, numai cu dușmanii fricoși; nu căuta să-ți pui în primejdie fericirea. Fiarele au de la natură arme de apărare teribile. Nu te vârî în pericole. Crede-mă, nici vârsta ta, nici frumusețea ta, nici drăgălășenia ta nu e în stare să îmblânzească pe lei sau pe mistreții cei grozavi. Fugi, scumpul meu, fugi de fiare și ferește-te, ca să nu-ți fie într-o zi fatal curajul tău".

După ce dădu într-una din zile astfel de sfaturi frumosului ei Adonis, zeița își înhămă la car lebedele și se înălță în văzduh, pornind-o spre înaltul Olymp.

Sfaturile zeiței, însă, nu puteau decât să dea îndemn tânărului și, în loc să se ferească de primejdii, el dimpotrivă – spre a-și arătă voinicia căuta primejdiile. Într-o zi, se luă după un mistreț, pe care îl urmări mult timp cu securea în mână. Înfigându-i în slănină arma ascuțită, porcul sălbatic, înainte de a cădea, se repezi pe furiș asupra tânărului, își înfipse colții în pulpele lui și-l doborî jos, scăldându-l în sângele lui.

Carul ușor al Cythereei aluneca tocmai prin văzduhul nemărginit, când, de departe, simți văităturile și țipetele scumpului ei Adonis, care își dădea sufletul.

Își întoarse numaidecât zborul albelor sale păsări, și coborându-se din înălțimile cerului, zărește, vai... Ce priveliște! Adonis rece ca gheața înota în valuri de sânge.

Zeița deznădăjduită își sfâșie sânul, își smulge părul și se lovește în piept cu palmele sale tremurânde. Totul era în

zadar. „Ah, soartă crudă! zise zeița. Totuși, tu nu vei fi supus legilor ei. Nu, scumpul meu Adonis, tu vei trăi ca o amintire a durerii mele".

De atunci, în fiecare an se sărbătorește în Asia, în Grecia și Italia *Adoniile,* o sărbătoare care ține două zile, primăvara la echinocțiu. Cu această ocazie, se cântau cântece numite *adonice,* care arătau dispariția și învierea vegetației.

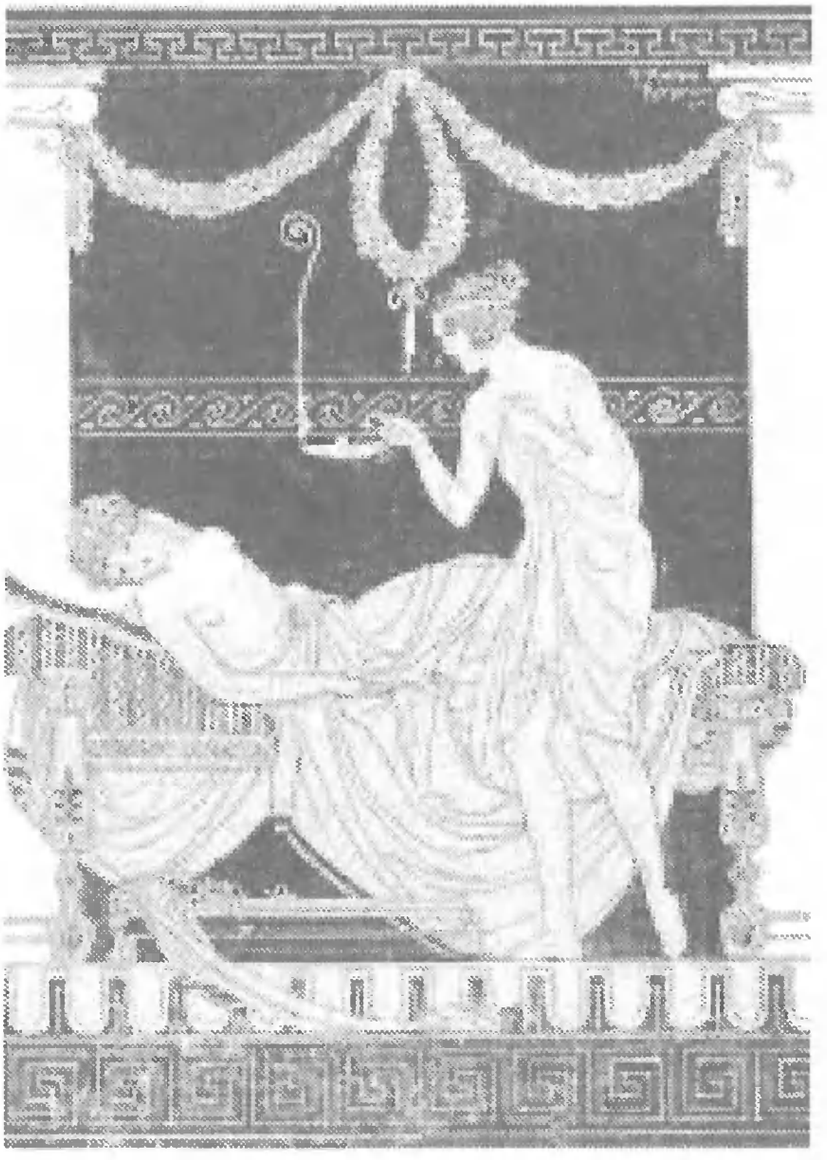

Cupidon și Psyche.

6. Aesacus

Aesacus a fost fiul lui Priam și al soției acestuia Arisbe.

Neplăcându-i viața zgomotoasă de la oraș și luxul regesc de la curtea tatălui său, trăia mai mult prin singurătatea munților și prin liniștea câmpiilor.

La Troia, pe la curtea tatălui său, venea rareori, și când venea, nu știa cum să scape mai repede; cu firea sa blândă și delicată nu se potrivea deloc [cu] fastul curții regale.

Inima tânărului nu era, însă, nesimțitoare. În ea ardea cu bobotaie flacăra iubirii; se îndrăgostise anume de nimfa *Hesperia,* pe care o iubea cu patimă. O urmărea fără răgaz în toate părțile și în tot locul.

Într-una din zile, cam pe la amiază, Aesacus zări, pe malurile înverzite ale unui râu, pe Hesperia, uscându-și, la razele călduroase ale soarelui, cosițele despletite și răsfirate pe umerii ei cei albi ca zăpada.

Surprinsă pe neașteptate de tânăr, fata, înfiorată, o luă la fugă și fugea mâncând pământul, întocmai cum fuge cerbul îngrozit de dintele lupului, întocmai cum fuge rața de baltă de ghearele vulturului, când, departe de lacul ce o adăpostește, acesta dă pe neașteptate peste ea.

Dar și Aesacus e sprinten de picior și el știe să fugă. Pe tânăr îl întețește amorul, îi dă puteri dragostea-i înfocată; pe fată, însă, o fac iute și sprintenă groaza și deznădejdea.

În fuga ei nebună, dă peste o viperă încolăcită în iarbă.

Psyche și Eros.

O calcă. Aceasta o apucă de piciorușul ei desculț și o mușcă. Veninul lăsat în rană face pe biata fată să înceteze de a mai fugi și, în același timp, și de a mai trăi. Moare.

În deznădejdea sa, Aesacus o prinde în brațe și nebun de durere și de căință, îi strigă pierdut: „Nenorocitul de mine, de ce te-am gonit, vai, de ce te-am gonit? Dar, puteam eu să presimt nenorocirea? Aș fi căutat eu să pui mâna pe tine în aceste condițiuni? Sărmanul de mine! Doi inși am uneltit împotriva vieții tale, șarpele cu mușcătura lui și eu cu fuga mea. Ah, dar aș fi mai crud decât această reptilă, dacă n-aș căută să răzbun moartea ta prin moartea mea proprie".

Astfel grăi și disperat se aruncă de pe o stâncă, măcinată de valurile mării, în mijlocul undelor albastre.

Zeița Thetis, însă, cuprinsă de milă pentru nenorocirea flăcăului și pentru inima lui cea simțitoare, îl ușură în cădere și acoperindu-l cu pene, înainte de a fi ajuns în apă, îl scapă astfel de la o moarte sigură.

Supărat foc de această mână ocrotitoare, începe să se vaiete de cruzimea destinului care, nelăsându-l să moară, îl mai silește să trăiască chiar după moartea iubitei sale.

De aceea, se ridică din nou pe aripile sale și plin de furie se repezi cu putere în valuri. Penele, însă, nu-l lasă să se ducă la fund și-l opresc astfel de la pieire.

În necazul său neputincios, se aruncă mereu în apă, caută să se afunde tot mai adânc, dar mereu scapă de la moarte.

Dragostea lui pătimașă îl face, însă, să slăbească. Picioarele încep să i se lungească și să i se subțieze, iar gâtul să i se întindă nebunește.

Se îndrăgostește de apă și, scufundându-se mereu în ea își capătă porecla de *scufundaciu,* – bodârlan.

XIV. HERMES-MECURIUS

Mercur,
statuie antică, Luvru.

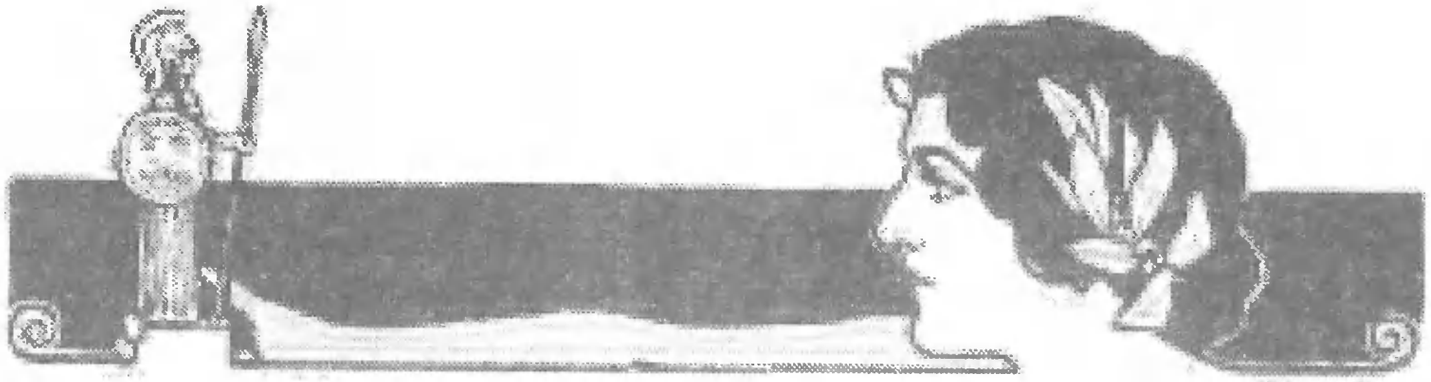

1. Naşterea zeului

Mercur, zeul comerţului, al invenţiilor, al desco-perirlor, al poeţilor, al oratorilor, al hoţilor şi al sufletelor celor morţi, era fiul lui Jupiter şi al *Maiei*, fiica lui Atlas.

De mic, din cea mai fragedă a sa copilărie, se vedea că avea să fie ceva de capul lui, căci, de-abia văzuse lumina zilei, în a patra oră, chiar, de la naşterea sa, mititelul prunc se dezlipi de la sânul mamei sale şi fără să bage cineva de seamă, părăsind leagănul şi peştera *Cyllene,* din Arcadia, unde se născuse, se apucă să facă o hoţie, se apucă să fure frumoasele vaci ale fratelui său Apollo, zeul soarelui.

Mercur.
După o statuie antică.

Iată cum cântă un *himn homeric* naşterea zeului: „Îndată ce Mercur, zeul crepusculului, ieşi din sânul mamei sale, nu stătu liniştit în scutecele sacre, ci, sărind deodată din leagăn, trecu pragul peşterii sale întunecate. Aici, în drum, dete peste o broască ţestoasă, care, târându-şi paşii săi înceţi ciugulea iarbă şi flori de pe livada de la intrarea peşterii. Fiul lui Jupiter, cum o văzu, o luă în mânuţele sale, ca pe o jucărie plăcută, şi plin de bucurie se întoarse acasă.

După ce omorî broasca, goli țăstul cu niște foarfece. Apoi tăie niște trestii de aceeași lungime, pe care le vârî în spatele țăstului. De jur-împrejur îl acoperi cu o piele de bou; apoi îi potrivi o cheutoare căptușită cu piele de capră; în urmă adăugă șapte coarde armoni-oase, făcute din mațe de oaie.

Luând în mâini acest instrument, *(chelys=țăst* și *liră)* îl lovi în cadență cu un arcuș și-l făcu să scoată niște sunete armonioase. În urmă, zeul se puse să cânte, improvizând niște versuri melodioase și, precum flăcăii la petrecerile lor se dedau la tot felul de apropouri, tot astfel Mercur cânta, făcând haz, conversațiunea dintre Jupiter și mama sa Maia, își cânta nașterea sa strălucită, cânta pe tovarășele nimfei, lăcașurile ei bogate, tripozii și bogatele bazinuri, care se găsesc în peștera sa".

Din frageda sa copilărie, Mercur arăta aptitudini pentru a deveni odată *zeu al hoților.*

În prima zi a nașterii sale, a furat tridentul lui Neptun, săgețile lui Cupidon, sabia lui Marte și cingătoarea Venerii. Iar spre seară, chiar în acea zi, se duse în Pieria, unde fură boii pe care îi păzea Apollo, și pentru ca acesta să nu le poată da de urmă, îi făcu să meargă de-a-ndărătele. De aici se duse la Pylos, unde sacrifică doi boi zeilor din Olymp, iar pe ceilalți îi ascunse după un munte, într-o peșteră[1].

Când Mercur a făptuit furtul boilor lui Apollo, n-a fost văzut de nimeni altcineva afară de *Battus,* care păzea, pe acele locuri, turmele bogatului rege din Pylos, *Neleus.*

De aceea, temându-se să nu fie denunțat, se apropie de cioban și cu vorbe ademenitoare îl apucă de mână și îi zise: „Prietene, dacă cumva te-ar întreba cineva despre această cireada de vaci, spune-i verde și răspicat, că n-ai văzut nimic; iar ca răsplată pentru acest serviciu ce-mi faci, uite îți dăruiesc această juncă frumoasă".

– „Fii sigur de tăinuirea mea, îi răspunse Battus, primind junca. Mai curând va trăda secretul această piatră decât mine", – și, în același timp, îi arăta zeului o piatră.

– Mercur se preface că pleacă și după câteva minute se

1. *Mercur* este personificația *crepusculul* de seară, care fură la asfințit razele soarelui, ale lui Apollo.

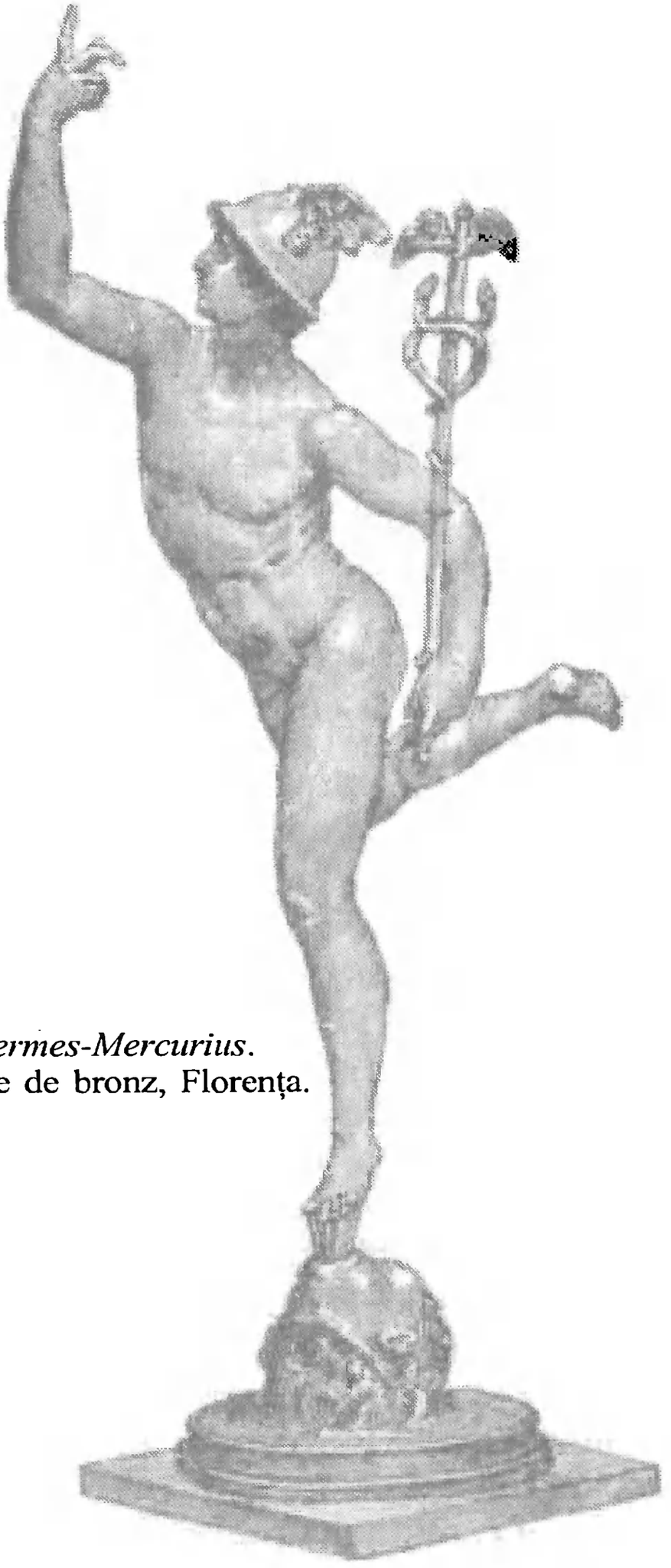

Hermes-Mercurius.
Statuie de bronz, Florența.

întoarce, cu fața și vocea schimbată, și îi zise: „Ia ascultă, păcurariule, nu cumva ai văzut pe aici niște vaci? Te rog, dă-mi o mână de ajutor să le caut și dacă știi ceva, nu-mi ascunde taina unei hoții. În schimb am să te cinstesc cu o juncă și cu un taur".

Bătrânul cioban, văzând că i se dă o îndoită răsplată, decât aceea pe care o primise, îi zise: „Ai să le găsești după acest munte; sunt sigur că se găsesc acolo".

Și în adevăr vacile erau acolo.

Mercur începu să râdă și-i zise: „M-ai trădat, vicleanule!" În urmă îl metamorfoză într-o piatră, care de atunci se numește *piatra de încercare* și care servește să cunoaștem dacă aurul e bun sau fals.

Când se făcu seară, micul zeu se întoarse pe înălțimile muntelui Cyllene, unde s-a născut, și tiptil-tiptil se strecură în locuința sa.

Ajungând aci, în peștera sacră, pășește fără zgomot și pe furiș, cum o fac toți hoții, și ajunge până la leagănul său. Se învelește în scutecele sale și ca un copilaș nevinovat stătea culcat, jucându-se într-o mânuță cu fașa, în cealaltă cu o liră.

Dar zeul nu putu să-și ascundă fuga și de divina sa mamă. De aceea, îi grăi ea astfel: „Blestematule și îndrăznețule, de unde vii tu, copil ce ești, prin întunericul nopții ? Mă tem că puternicul Apollo o să te arunce în lanțuri grele, o să te smulgă din acest locaș, sau o să pună mâna pe tine prin vâlcele, când vei umbla după hoții îndrăznețe".

Mercur, însă, îi răspunse cu aceste vorbe pline de vicleșug: „Scumpă mamă, de ce cauți tu să mă sperii, ca pe un copil nevoiaș, care de abia cunoaște înșelătoria și care tremură la glasul mamei sale. Eu vreau să-mi continuu acest meșteșug, care mi se pare cel mai bun pentru gloria ta și pentru a mea".

Apollo n-a putut să găsească nici o informație în privința boilor și [a] vacilor sale; fiindcă, însă, observase o pasăre care străbătea întinsul cerului cu aripile ei repezi, recunoscu îndată, în calitatea sa de profet și augur, că hoțul nu putea să fie altul decât într-aripatul Mercur, fiul lui Jupiter.

De aceea, se repezi grabnic spre vârfurile muntelui Cyllene și pătrunse în grotă, unde Maia dăduse naștere fiului ei.

Mititelul Mercur, zărind pe Apollo furios, din cauza furtului vacilor sale, se făcu ghem și cu capul și cu mâinile și cu picioarele și se afundă în scutecele sale parfumate.

Apollo, scotocind prin toate colțișoarele, se adresă lui Mercur cu aceste cuvinte: „Copile, tu care te odihnești în acest leagăn, spune-mi repede, unde sunt vacile mele? Altfel o să fie vai de tine, o să te apuc de un picior și o să te arunc în fundul Tartarului, în sânul umbrelor groaznice și oribile. Nici tatăl tău, nici venerabila ta mamă nu o să poată să mi te mai aducă la lumina zilei; o să trăiești de-a pururi îngropat în adâncul pământului".

Mercur îi răspunse cu viclenie: „Fiu al Latonei, de ce îmi vorbești astfel? De ce vii pe aici să cauți juncile tale? Eu nu le-am văzut niciodată și nici n-am auzit vorbindu-se de ele; eu nu pot să arăt pe hoț și nici nu pot să mă gândesc la vreo răsplată ca să-mi dai. Eu nu sunt în vârstă să fur turme de vite. Nu asta e meseria mea. Altă grijă am eu acum. Eu am nevoie de somn dulce, de laptele mamei mele, de aceste scutece care acoperă umerii mei și de băi căldicele. Dar, fă așa ca să nu afle nimenea de această ceartă între noi. S-ar mira toți zeii, că un copil de abia născut, a putut să treacă pragul locuinței tale cu niște vaci și încă neîmblânzite. Ceea ce spui tu este o nebunie. Eu sunt născut de ieri, pietrele ar fi sfâșiat pielea delicată a piciorușelor mele. Dar, dacă vrei, am să fac un jurământ teribil: voi jura pe capul tatălui meu, că nu cunosc pe hoțul vacilor tale: tu ai fost cel dintâi care mi-ai adus această veste".

Apollo totuși nu se dete bătut și, luând în brațele sale pe micul brotan, îl duse la Jupiter, căruia îi ceru boii pe care îi furase fiul său.

Mercur începu să nege cu obrăznicie hoția sa.

Jupiter, însă, care știe toate, îi porunci să-i dea numaidecât înapoi ceea ce îi furase.

Atunci Mercur conduse pe Apollo la grota unde ascunsese vacile.

Aici, în vreme ce Apollo făcea socoteala vacilor furate, micul zeu se puse să cânte din lira pe care o inventase.

Apollo, însă, fu atât de fermecat de acest instrument, că voi numaidecât să-l cumpere.

Mercur, în calitatea sa de zeu al comerțului, prinse ocazia să facă o bună afacere și primi să-i dea, în schimbul lirei, boii ce-i furase.

Apollo învoindu-se, se puse numaidecât să cânte din liră, însă, în vreme ce el scotea acordurile sale, Mercur găsi mijlocul să inventeze fluierul și se puse să cânte și cu acesta.

Apollo voi să aibă și acest instrument, pe care Mercur i-l vându în schimbul *caduceului,* o baghetă magică, înconjurată cu șerpi și care îl servi mai târziu să conducă în infern sufletele morților.

Obrăznicia cu care Mercur știu să mintă, chiar în ziua nașterii sale, și talentul pe care îl puse ca să apere o cauză rea, l-a făcut să fie socotit ca *patron al avocaților.*

Mercur era cel mai ocupat dintre toții zeii.

De aceea într-una din zile începu să se plângă cu următoarele vorbe: „Este, oare, vreun zeu mai nenorocit decât mine? Să ai atâtea lucruri de făcut, să fii singur, îngrămădit și hărțuit cu atâtea afaceri! De dimineață, trebuie să mă scol, să mătur sala de banchete a zeilor; apoi, după ce am așternut covoarele pentru adunarea zeilor și am pus totul în regulă, să mă duc la Jupiter, să-i duc ordinele în dreapta și în stânga, ca un adevărat mesager. De abia întors și plin încă de praf, să servesc ambrozie și, înainte de sosirea paharnicului (Ganymede), pe care l-a târguit Jupiter acum de curând, eram tot eu acela care turnam în pahare nectarul. Dar, lucrul cel mai neplăcut din toate este că eu singur dintre toți zeii nu închid ochii nici chiar noaptea, căci trebuie să conduc sufletele la Pluton, să-i *duc morții* și să asist la ședințele tribunalului.

Nu e destul că iau parte la jocurile din *palestră* (gimnastică), că am însărcinarea de mesager în adunări, că dau lecții oratorilor, dar mai am în seama mea tot ceea ce privește *pompele funebre*".

2. Pan-Faunus

Pan, un zeu vechi al Arcadiei, protectorul turmelor, al pădurilor și al livezilor, este fiul lui Mercur. Nașterea lui Pan produse mare neliniște mamei sale, ba chiar se spune că, atunci când Mercur prezentă pe fiul său celorlalți zei, tot Olympul izbucni în hohote de râs, din cauza conformațiunii noului născut.

În adevăr, Pan s-a născut cu coarne și cu picioare de țap.

Un *himn homeric* ne spune: „Mercur veni în Arcadia, o țară plină de turme. Aci se înalță platoul sacru al Cyllenei. În aceste locuri el, zeu puternic, păzea vitele albe ale unui simplu muritor, căci își pusese în gând să ia în căsătorie pe frumoasa nimfă, fiica lui Dryops, și numai ca păcurar putea să se apropie de ea. În cele din urmă, o luă în căsătorie, și, din unirea lor, se născu Pan, un copil straniu la vedere, un copil cu picioarele de capră și cu fruntea înarmată cu două coarne.

La vederea lui, mama părăsi copilul și o luă la fugă: aspectul oribil al băiatului și barba lui cea deasă o îngroziră.

Mercur îl primi cu bunăvoință, îl luă în mâinile sale și simți o mare bucurie în inima sa. Învelind bine copilul într-o piele de iepure, se duse cu el la lăcașul zeilor și așezându-se înaintea lui Jupiter și a celorlalți zei, le arătă pe micul copilaș.

Pan.
Statuietă de bronz.
Muzeul Național, București.

Toți zeii se înveseliră la privirea lui și mai ales Bacchus, și-l numiră Pan; căci pentru toți (*pan* = tot) el fu un obiect de distracție și de veselie".

Din cauza înfățișării sale urâte, Pan ajunsese de râsul și batjocura tuturor nimfelor. De aceea, zeul hotărî să nu se însoare niciodată.

Într-o zi, însă, răutăciosul Cupidon se luă la trântă cu el, corp la corp, și Pan fu trântit la pământ în râsul tuturor nimfelor, care priveau la această luptă.

Fiind biruit de zeul Amo-rului, Pan, pe când cutreiera, într-una din zile, după obiceiul său, muntele Lyceu, întâlni pe nimfa *Syrinx*. Aceasta nu voia să primească curtea nici unei divinități și nu avea altă pasiune decât vânatul.

Pan se apropie de ea și fără mult ocol îi propuse să o ia de soție.

Pe când voia să-i spună mai multe și să-și dezvelească iubirea, nimfa, nevoind să-l asculte, o luă la fugă. Pan se puse să o urmărească. Biata nimfă ajunse până la fluviul Ladon, părintele său, peste care neputând să treacă, se rugă de celelalte nimfe, surorile sale, să o ajute. Pan, care era pe urmele fetei, voind să o prindă în brațe, în loc de nimfă îmbrățișă o trestie.

Zeii metamorfozaseră pe nimfă într-o trestie de apă. Pan începu să suspine; trestiile agitate scoaseră și ele un sunet dulce și plângător. Zeul, atunci, atins de ceea ce auzea, luă câteva trestii de o mărime neegală și legându-le cu ceară

Pan.
Statuie antică, Muzeul Luvru, Paris.

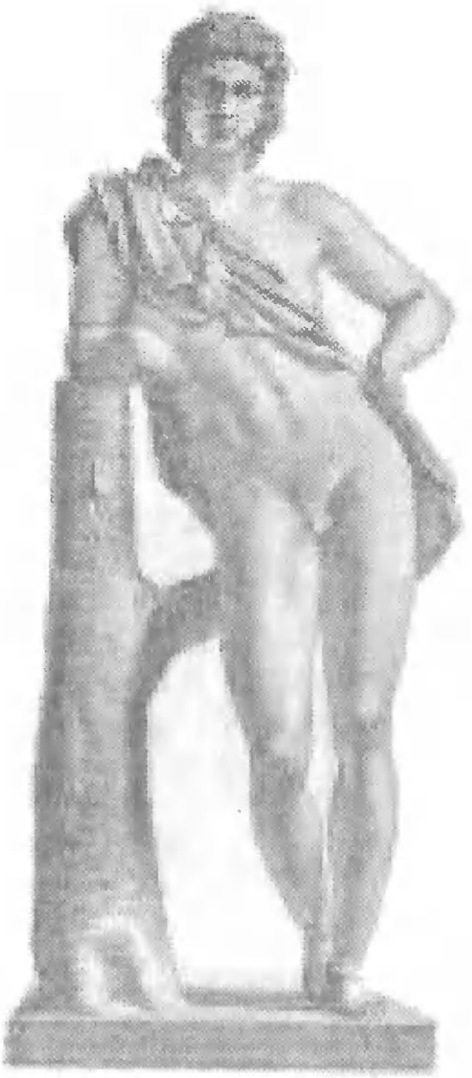

Faunus în repaus.
După o statuie antică, Roma.

formă instrumentul care poartă numele de syrinx, naiul cu șapte țevi. De atunci înainte, Pan nu se mai despărți de instrumentul său muzical favorit[1].

Pan, numit la romani *Faunus,* ajunsese să cânte așa de frumos din nai, că toate nimfele se strângeau la joc împrejurul zeului cornut. Ba încă nimfa *Pitys* părea așa de fermecată de cântec, că Pan căpătă speranța și chiar credința că talentul său îi scuză înfățișarea.

Cântând mereu cu naiul, într-una din zile se duse să cânte singurătatea pe o stâncă prăpăstioasă, pe vârful căreia se așezase. Nimfa se apropie din ce în ce mai mult de Pan, așa că zeul socoti momentul prielnic să-i vorbească. Nu știa nenorocitul că Pitys era iubită de Boreas, teribilul vânt de miazănoapte, care sufla în acest moment cu mare furie.

Văzându-și iubita lângă un zeu străin, Boreas fu cuprins de gelozie și neputându-și conteni furia suflă cu atâta putere, că biata nimfă căzu de pe stâncă și-și sfărâmă de pietre trupul ei cel frumos.

Zeii se îndurară, însă, de ea și nu o lăsară să piară cu totul, ci o prefăcură în *pin.*

De atunci există în lume pin *(pitys* în grecește însemnează pin) și de aceea capul lui Pan este adeseori încununat cu ramuri de pin.

1. *Pan (Faunus)* a fost învingătorul, în arta muzicală, al mai multor zeități câmpenești și între care și al lui *Dafnis.* Prin muzică moravurile sălbatice și grosolane ale oamenilor se îmblânzesc și se civilizează.

Pan, ca zeu al întunericului și al singurătății, pricinuiește adesea oamenilor groază, o groază nemotivată, *panică*.

Astfel de panică a inspirat zeul și perșilor în lupta de la Marathon, unde, învingând athenienii, ca recunoștință, i-au consacrat o grotă pe Acropole.

Pan și Dafnis.
Grup statuar, Muzeul Național, Neapole.

3. Cadmus

Agenor, regele orașului Tyr din Phoenicia, neputând găsi pe fiica sa Europa, pe care o răpise Jupiter, porunci fiului său Cadmus să se pună în căutarea ei, să străbată mările și țările și să nu se întoarcă acasă fără să aducă pe soră-sa.

Cadmus o căută multă vreme, însă, o căută în zadar.

Neputând-o găsi nicăieri, se duse să consulte oracolul lui Apollo, ca să vadă ce are de făcut.

Acesta îi dădu următorul răspuns: „Vei găsi într-un câmp părăsit o juncă. Aceasta nici nu va fi tras pe gâtul ei jugul, nici nu va fi fost pusă la plug. Ia-te după ea și în livada în care se va fi oprit, zidește o cetate. Vei da acestei țări numele de *Boeotia* (*bos,* bou, vacă)"...

De abia ieșise Cadmus din sanctuarul zeului profet, când zări o vacă pe care nu o păștea nimenea și care pășea încet. Pe gâtul ei nu se observa nici o urmă de jug; merse pe urma ei și, călcând încet și apăsat, începu să se roage în tăcere de zeul care îi era călăuz.

Și acum trecuse fluviul Cephisus și străbătuse câmpiile Panopei, când junca se opri și, ridicându-și capul, umplu văzduhul cu mugetele ei puternice. Se uită la cei ce o urmau și se culcă pe iarbă.

Cadmus aduce mulțumită zeului, sărută cu respect acest pământ străin și salută câmpiile și munții până acum necunoscuți. Vru să aducă un sacrificiu lui Jupiter; de aceea numaidecât își trimise tovarășii să-i aducă apă vie pentru libațiuni.

În apropiere era o pădure, în care nu intrase niciodată securea. În mijlocul acesteia era o peșteră acoperită cu mărăcini și păducei; intrarea în ea era foarte joasă.

Din ea ieșea apă din belșug. Aci era adăpostul unui șarpe, al *șarpelui lui Marte.*

Acest șarpe era un balaur, un monstru îngrozitor. Capul îi era acoperit de solzi galbeni, care luceau ca aurul. Din ochii lui aprinși ieșea foc, iar corpul părea umflat de venin. În gâtlej avea trei rânduri de dinți ascuțiți și trei limbi, pe care le agita cu o iuțeală de neînchipuit.

Îndată ce tovarășii lui Cadmus intrară în peștera balaurului, vrând să ia apă, zgomotul ce ei făcură deșteptă pe monstru, care începu să scoată șuierături îngrozitoare. Se repezi la ei.

Nenorociții phoenicieni fură nimiciți cu toții până la unul de șarpele care pe unii îi sfâșia cu dinții, pe alții îi strângea în încolăciturile sale, iar pe alții îi învenina prin suflarea sa ucigașă.

Cadmus, mirându-se că nu se mai întorc tovarășii săi, se puse să-i caute. Îmbrăcându-se cu o piele de leu, își luă în mâini lancea și sulița și intră în pădure...

Aci zări șarpele lui Marte, culcat peste corpurile tovarășilor săi credincioși, sugându-le sângele din răni.

Puse mâna pe o piatră de o mărime colosală și o aruncă asupra monstrului cu atâta putere, că zidurile și turnurile cele mai solide ale unei cetăți s-ar fi dărâmat.

O luptă crâncenă se încinse în urmă între Cadmus și acest șarpe colosal. Înfigându-i sulița în gura-i deschisă, șarpele începu să se retragă până ce dădu cu ceafa de un copac înalt, de care proptindu-i-se gâtul, Cadmus îl străpunse, fixându-i-se sulița în trunchiul copacului.

Pe când eroul se uita la mărimea enormă a șarpelui biruit, auzi vocea zeiței Minerva, care îl îndemnă să ia dinții balaurului și să-i semene de-a lungul brazdelor de pământ, pe care trebuia să-l are.

Cadmus ascultă de acest ordin și numaidecât gliile de pământ începură să se miște și ieșiră din ele o ceată de Giganți, care aveau să se ia la luptă între ei. Se văzu ieșind

din pământ mai întâi fierul lăncilor, apoi coifurile împodobite cu creste; în urmă se văzură umerii, pieptul și brațele lor înarmate, ale acestor oameni noi, care, îndată ce văzură lumina zilei, începură să se lupte unul împotriva celuilalt. Aceeași furie cuprinse întreaga ceată; acești frați nenorociți stropiră cu sângele lor pământul care i-a născut și se omorâră între ei până ce nu mai rămaseră decât cinci.

Aceștia se făcură tovarăși ai lui Cadmus, pe care îl ajutară să fundeze Theba, după porunca oracolului.

Cadmus luă în căsătorie pe *Harmonia,* fiica lui Venus și a lui Marte. La nunta lor luară parte toți zeii și fiecare le aduse daruri bogate. Între acestea cel mai frumos dar a fost colierul dat de Venus, colier faimos în povestirile din Theba.

Una din fiicele lui Cadmus și ale Harmoniei a fost Semele, mama lui Bacchus.

După mai multe nenorociri îngrozitoare, care loviră familia lui Cadmus, regele împreună cu soția sa Harmonia se hotărâră să părăsească cetatea pe care au fondat-o.

După multe și diferite rătăciri, peste mări și peste țări, ajunseră în cele din urmă în Ilyria. Obosiți și amărâți, își povesteau ei aici, într-una din zile, nenorocirile pe care le-au suferit.

Cadmus, gândindu-se la șarpele pe care l-a omorât și socotind că fără îndoială acel șarpe a trebuit să fi fost consfințit vreunei divinități, care acum îl urmărea, se rugă de zei ca să pună capăt necazurilor sale, schimbându-l și pe el în șarpe.

Abia spuse el aceste vorbe, când văzu că trupul său ia această figură și că pielea sa întărindu-se se înnegrește și se acoperă de solzi și de pete mici; numaidecât cade pe foale, iar picioarele sale unindu-se se prefac într-o coadă lungă.

Fiindcă brațele sale nu se transformaseră încă, le întinse spre Harmonia și o rugă să-l mai îmbrățișeze o dată, până mai poate, și înainte ca trupul său întreg să fi devenit șarpe.

Voia să vorbească mai multe, dar limba sa era deja despicată în două și nu mai putu să pronunțe nici o vorbă clară și durerea sa nu și-o mai spuse decât prin șuierat. E singurul glas ce-l mai are acum.

Hermes.
Statuie antică din bronz.
Nuzeul de Arte Fine, Boston.

„Scumpul meu Cadmus, strigă Harmonia, bărbat nefericit, ce devii tu? O, dacă ar face zeii ca să sufăr și eu aceeași transformare".

Pe când se plângea astfel, fu transformată și ea în șarpe. Această minune cuprinse de groază pe tovarășii lui Cadmus, care erau de față.

Cei doi șerpi, cu capul în sus, după ce și-au dezmierdat prietenii, se târâră unul lângă altul și intrară în pădurea învecinată.

De atunci acești șerpi nu fug deloc de oameni și nu le fac nici un rău; blânzi, ei își aduc aminte de ceea ce fuseseră odinioară.

Cadmus omorând, cu ajutorul Minervei, balaurul.
Figură pe un vas antic.

XV. DIONYSOS-BACCHUS

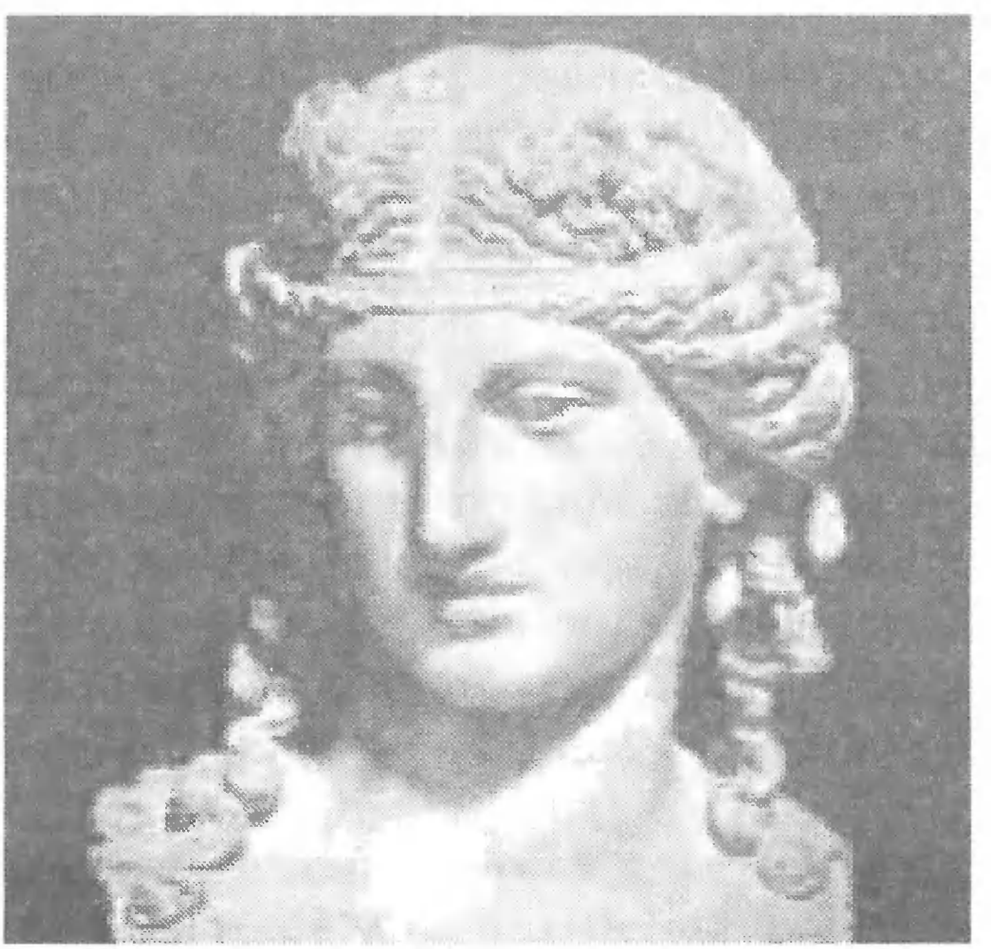

Dionysos,
bust, Capitol.

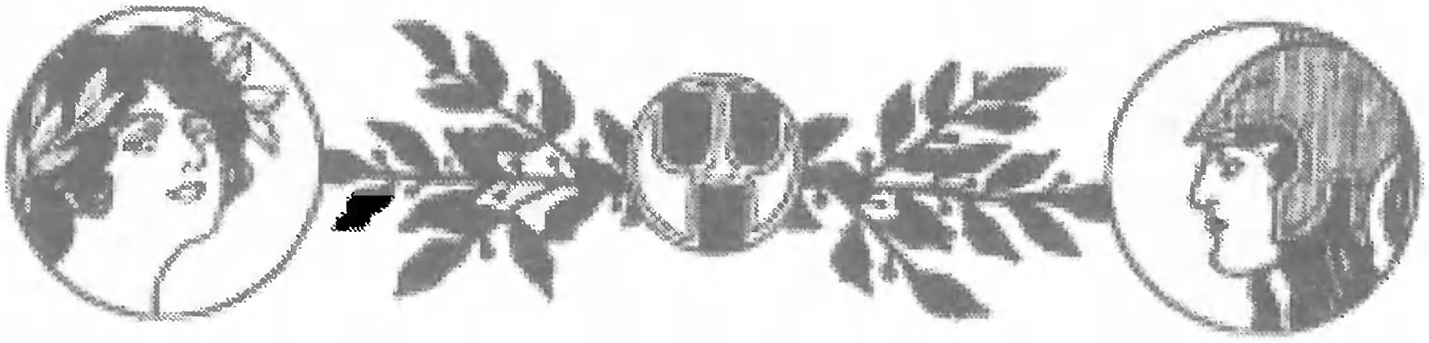

1. Naşterea zeului

Bacchus, numit la Roma şi *Liber,* era fiul lui Jupiter şi al *Semelei,* una dintre fiicele lui Cadmus.

Naşterea zeului e plină de mister.

Pe când copilul se afla încă în sânul mamei sale, Junona, soţia lui Jupiter, se hotărî să se răzbune pe Semela, iubita bărbatului ei.

De aceea îşi zise: „Trebuie să lovesc numaidecât pe rivala mea, trebuie pe orice cale să o pierd cât mai repede, dacă mâna mea e vrednică să poarte un sceptru lucind de pietre scumpe, dacă sunt regina cerului, sora şi soţia lui Jupiter; cel puţin, sora lui. Aş mai fi trecut cu vederea, dacă ea, Semela, s-ar fi mulţumit cu o dragoste tainică, dacă s-ar fi mulţumit să-i fie o simpla ibovnică. Dar acum, ea a conceput în pântecele său, are să devie mamă. Atâta înfruntare nu pot să îndur! Crima ea o poartă azi în sân; cinstea de a fi mamă, cinste pe care numai eu ar trebui să o am, vrea să o aibă chiar de la Jupiter; atât de multă încredere are ea în făptura ei. Dar nu; am să întorc împotriva ei această frumuseţe. Nu; n-am să mai fiu fiica lui Saturn, dacă iubitul meu, Jupiter, nu o aruncă, el personal, în undele Stygiene".

Zicând acestea, se sculă de pe tronu-i de regină a zeilor, se înveli într-un nor de aur şi astfel se coborî la palatul Semelei, din Theba. Aci, însă, îşi puse pe tâmple peri albi, îşi brăzdă obrazul cu zbârcituri şi gârbovită şi cu pas

tremurător intră la Semele. Își schimbă însă glasul, în glas de babă, se preface chiar în *Beroe* din Epidaur, fosta doică a Semelei.

După ce a sosit la ea și după ce au vorbit multe de toate, aduse vorba și despre Jupiter și îi zise: „Aș dori ca acela de care îmi vorbești, să fi fost în adevăr Jupiter; eu însă de toate mă tem; mulți au intrat în case cinstite, spunând că ar fi zei. Și apoi nu e destul ca iubitul tău să fie Jupiter: să-ți dea și un semn al dragostei sale. Cere-i să ți se arate și să te îmbrățișeze, așa precum se arată soției sale, puternicei Juno. Să vie așa precum este, în toată strălucirea măririi sale".

Astfel de povețe dete Juno naivei și nepriceputei Semele, iar aceasta, când veni Jupiter îi ceru o favoare, îi ceru un hatâr fără, însă, să-l numească.

Jupiter îi zise: „Alege ce vrei și nu vei fi refuzată și ca să mă crezi că am să mă țin de făgăduiala mea, iau de martori pe zeii din împărăția Stygiană".

Semele la auzul acestor cuvinte se umplu de bucurie, dar de o bucurie care avea să-i fie o adevărată nenorocire.

Stăpână pe inima iubitului ei și fericită de slăbiciunea lui, îi grăi: „Arată-mi-te așa precum te arăți Junonei, când guști plăcerile iubirii".

Jupiter vroi să înăbușe în gura Semelei vorbele-i nesocotite ce spunea, dar acestea îi ieșiseră deja de pe limbă și zburau în aer. Scoase, însă, un gemăt adânc, fiindcă știa că nu mai poate să revină și să-și calce jurământul dat.

Atunci zeul, întristat, se urcă în înaltul Olymp, și aci, își mișcă chica atrăgând norii, furtunile, fulgerele, vânturile, tunetele și trăsnetul ucigător. Cât putu, căută el, nu-i vorbă, să micșoreze puterea tuturor acestora.

De aceea, nu-și luă trăsnetul, cu care fulgerase pe Typhaon, cel cu o sută de brațe. Fulgerul de acum e cu mult mai ușor. Mâna Cyclopilor, făuritori de fulger, puse de astă dată mai puțină cruzime, mai puțină flacără, mai puțină furie.

Înarmat cu fulgerul cel mic, cum îi zic zeii, intră Jupiter în palatul fiului lui Agenor. Biata femeie n-a putut suporta focul ceresc; ea fu mistuită de darul ce-i dădea iubitul ei din Olymp.

Dionysos-Bacchus.
Statuie, muzeul Luvrului, Paris.

Muri, deci, în para focului, iar copilul pe jumătate format în pântecele mamei sale, fu scos și, dacă e să dăm crezământ legendei, fu închis în coapsa tatălui său, a lui Jupiter, unde împlini timpul ce trebuia să împlinească în sânul mamei sale.

Mătușă-sa *Ino* îl crescu după naștere, pe furiș, într-un leagăn, apoi, mai târziu, îl încredință nimfelor de la *Nysa,* (de aici numirea de *Dionysos*) care îl crescură și hrăniră cu lapte în peșterile lor.

Îndată ce s-a născut Dionysos, se adunară Horele, frumoasele zeițe ale timpului, îi încununară capul cu ghirlande de iederă și îi puseră pe frunte flori și niște coarne de taur.

În timpul sarcinii sale, Jupiter era adeseori luat în bătaie de joc de ceilalți zei, în dialoguri ca cel următor, între Mercur și Neptun, ajuns până la noi prin pana scriitorului *Lucian.*

„*Neptun.* – Pot să intru la Jupiter, Mercur?

Mercur. – Nu, Neptun.

Neptun. – Anunță-mă, totuși.

Mercur. – Nu mă mai zori, te rog; ceasul e rău ales. Nu poți să-l vezi în acest moment.

Neptun. – E poate lângă soția sa, Juno?

Mercur. – Nu, te înșeli. E cu totul altceva. Jupiter e bolnav.

Neptun. – Ce boală are, Mercur? Ceea ce spui tu, e o minune.

Mercur. – Mi-e rușine să-ți spun, dar e așa.

Neptun. – Nu trebuie să te jenezi de mine; eu sunt unchiul tău.

Mercur. – Ei bine, Neptun, e în durerile facerii; naște.

Neptun. – Să nască? el! Haida! Cum? Ținea tăinuit așadar că e de ambe sexe? Pântecele său nu ne-a dat niciodată de bănuit că ar îi însărcinat.

Mercur. – Ai dreptate, dar nu în pântece purta copilul.

Neptun. – Înțeleg, are să nască prin cap, ca pe Minerva. Are un cap fecund.

Mercur. – Ba deloc, în coapsă purta copilul ce l-a avut cu Semele.

Neptun. – O! ce zeu mare, dacă e însărcinat și naște copii prin toate părțile. Dar, cine e această Semele?

Mercur. – O thebană, una din fiicele lui Cadmus; a iubit-o și în urmă a rămas însărcinată.

Neptun. – Și în urmă, Mercur?

Mercur. – Junona, a cărei gelozie o cunoști, coborându-se la Semele, a îndemnat-o să roage pe Jupiter să vie la ea să o vadă cu tunetele și fulgerele sale. Jupiter s-a învoit, sosi eu fulgerul în mână, puse foc casei și Semele pieri în incendiu. Îmi porunci atunci să spintec pântecele acestei femei și să-i dau copilul neformat, care n-avea decât șapte luni. Am ascultat; el și-a deschis coapsa și a pus acolo copilul până sosi termenul. Acum că a sosit termenul, l-a dat la lumina zilei.

Neptun. – Unde e copilul acum?

Mercur. – L-am dus la *Nysa* și l-am dat nimfelor sub numele de *Dionysos.*

Neptun. – Așadar, Jupiter e și tată și mamă a lui Dionysos.

Mercur. – Desigur. Dar mă duc să-i aduc apă să se spele și să-i fac tot ce se face în astfel de împrejurări unei lehuze.“

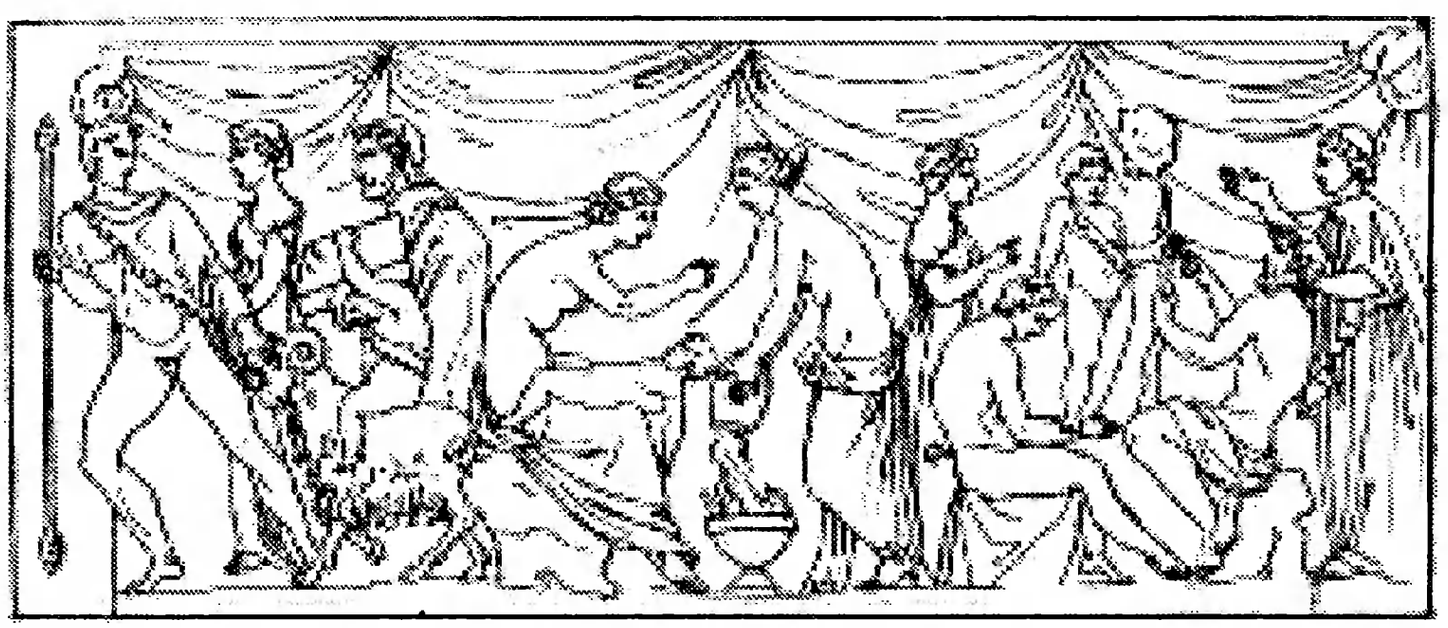

Bacchus scăldat de nimfe.
Basorelief antic. Muzeul Capitolin, Roma.

2. Ino și Melicertes

Îndată ce s-a născut frumosul copil al Semelei, Mercur îl luă repede și, zburând cu aripile sale cele iuți, îl duse la fetele fluviului Lamos, pe care le-a însărcinat cu creșterea lui.

Puternica soție a lui Jupiter, însă, află numaidecât despre odrasla divină a bărbatului ei și plină de furie și patimă, alergă în grabă la fetele lui Lamos, pe care le făcu să simtă îndată efectul teribilei sale mânii. Înnebuniră cu toatele.

Acasă se aruncau asupra tovarășelor lor, la răspântii omorau pe călători; scoteau niște urlete oribile și, în schimonosituri și convulsiuni, își desfigurau înfățișarea. Alergau în dreapta și în stânga și, în nebunia lor furioasă, loveau cu picioarele, lăsându-și părul lor despletit în bătaia vântului. Voalul, galben ca șofranul, de pe pieptul lor, începu să devie alb din cauza spumei ce le cădea din gură.

În nebunia lor, în delirul lor, ar fi făcut bucățele și pe micul Bacchus, dacă Mercur nu l-ar fi smuls, pe furiș și în tăcere, pentru a doua oară, pe aripile sale și dacă nu l-ar fi dus, din nou, în casa lui *Ino,* fiica lui Cadmus și soția lui *Athamas,* regele Thebei.

Aceasta tocmai născuse un copil, pe *Melicertes,* pe care îl ținea pe brațele și pe genunchii săi. Sânul ei umflat făcea să țâșnească un lapte din belșug. Îndată ce Mercur o văzu, i se adresă cu următoarele vorbe, pline de dulceață: „Femeie, iată un copil! Primește-l pe genunchii tăi. E fiul surorii tale

Semele. Strălucirea fulgerului tatălui său Jupiter nu l-a atins deloc, iar scânteile care au pierdut pe mama sa, pe el l-au cruțat. Să rămână la tine ascuns și în întuneric. Să nu-l zărească niciodată ochiul soarelui, în timpul zilei, și al lunii, în timpul nopții. Niciodată să nu iasă din palatul tău strălucitor, ca nu cumva geloasa și furioasa Junona să-l descopere".

Mercur dând pe Bacchus mătușii sale.

Cu aceste vorbe Mercur înălțându-se pe vârful picioarelor sale într-aripate, zbură în văzduhul cerului. Ino îl ascultă. Cuprinse cu dragoste pe copil în brațele sale și la o țâță aplecă pe Bacchus și la cealaltă pe fiul său Melicertes.

Regina Ino dădu pe Bacchus în grija specială a nimfei *Mystis,* sidoniana Mystis, cu cosițe bogate, pe care Cadmus o crescuse din copilărie pentru serviciul particular al fiicei sale Ino.

Mystis, după ce copilul sugea, îl lua de la sân și-l închidea într-o cameră ascunsă și întunecoasă. Deși în întuneric, lumina strălucitoare a frunții copilului vestea îndestul, ea de ea, că pruncul era o odraslă a lui Jupiter. Strălucirea acestui Bacchus invizibil gonea întunericul de peste tot locul.

Ino, toată noaptea asistă la jocurile celor doi copilași și adeseori Melicertes, repezindu-se cu pasul său nesigur, se îndrepta spre Bacchus, care bâlbâia strigătul *Evohe* și venea să apese buzișoarele sale rivale pe mamela vecină.

După ce Bacchus se înfruptă din laptele mamei sale adoptive, Mystis îi mai dedea și alte mâncări și veghea neadormită asupra copilului.

Meșteră în *arta sa mistică,* al cărei nume îl poartă, institui ea sărbătorile nocturne ale lui Bacchus. Spre a înlătura, însă,

somnul de la cei ce îndeplineau, în timpul nopții, cultul zeului, spre a înlătura somnul de la cei inițiați, cum se numeau aceștia, Mystis inventă tobele cele zgomotoase, țimbalele cele răsunătoare.

Ea este cea dintâi care aprinse torțele, ca să lumineze dansurile de noapte, făcute în onoarea zeului și ea e cea dintâi care făcu să răsune puternicul *Evohe!* pentru Bacchus, prietenul nesomnului.

Ea cea dintâi puse pe buclele zeului o ghirlandă de viță și legă împrejurul *tyrsului* foi de iederă și-i ascunse vârful de fier în flori, pentru ca zeul să nu se rănească.

Ea cea dintâi voi ca paloșul de aramă să fie alipit de piepturile goale ale femeilor și ca piei de cerb să le atingă pântecele.

Ea fu cea dintâi care inventă coșulețul mistic, plin de instrumente de inițiațiune divină, jucării ale micului Bacchus.

Și tot ea, pentru întâiașidată, puse împrejurul corpului curelele formate din șerpi.

Ea a instituit pentru întâia dată *Thiasus,* adică dansul jucat de cortegiul lui Bacchus.

Dar și aci, sub supravegherea și sub nenumăratele zăvoare ale tainicei Mystis, într-un colț al palatului, privirile bănuitoarei Iuno descoperiră pe micul Bacchus.

De aceea, jură numaidecât pe unda infernală și răzbunătoare a Stygelui, să inunde cu un potop de nenorociri casa și familia lui Ino; și, fără îndoială, ar fi prăpădit chiar și pe fiul lui Jupiter, dacă Mercur nu l-ar fi luat repede și nu l-ar fi dus în pădurea Cybelei.

Iuno aleargă și aici, dar într-aripatul Mercur zbură mai iute decât ea și când sosi zeița, copilul era deja încredințat în paza Cybelei.

Dacă însă Iuno n-a putut lovi pe Bacchus, a lovit totuși pe cei în grija cărora fusese; de aceea se duse numaidecât în Infern, ca să găsească Furiile, care să lovească de nenorociri pe Ino și pe Ahamas, bărbatul ei, rege al Thebei.

Îndată ce Junona a intrat în lăcașurile întunericului, Cerberul, câine al lui Pluton și portar al Infernului, s-a ridicat în sus și din cele trei capete ale sale a scos un întreit lătrat.

Juno cheamă numaidecât pe cele trei surori, fiicele nopții, zeități neîmblânzite și teribile, *Furiile* sau *Eumenidele,* cum li se mai spune.

Acestea ședeau înaintea porților de diamant, care închid închisoarea Infernului și din perii capului lor pieptănau șerpi negri.

Îndată ce Furiile recunoscură printre umbrele burate pe zeiță se sculară în picioare.

Locul acesta se numește locașul crimelor: ici, era *Tition,* care cu un corp mare de nouă pogoane, își dedea măruntaiele să i le mănânce un vultur; dincolo era *Tantal,* de la ale cărui buze flămânzite și însetoșate se retrăgeau poamele arborilor și undele apelor, deși era cât pe aici să le prindă în mâinile sale; aici *Sisyf,* care odinioară încătușase moartea în palatul său, alergă acum după o stâncă, care se prăvălea mereu, după ce o dusese odată în vârful unui deal; dincolo *Ixion,* străfulgerat de Jupiter, fiindcă voise să seducă pe Junona, se întorcea mereu pe roata sa; dincoace, *Danaidele,* nepoatele lui Belus, care au îndrăznit să-și omoare bărbații, scot, fără încetare, apa ce curge mereu din vasele lor fără fund.

După ce Junona s-a uitat îmbufnată la toți acești condamnați și mai ales la Ixion, care îndrăznise să-i facă curte – aruncându-și ochii de la Ixion la Sisyf, fratele lui Athamas, zise: „De ce, Furiilor, singur el dintre frații săi să

Thiasul lui Dionysos-Bacchus.
Placă de marmură în onoarea lui Marcu Aureliu.
Muzeul Național, București.

sufere un chin veșnie, pe când îngâmfatul său frate Athamas și soția sa Ino să se găsească încă în somptuoase palate și să mă disprețu-iască pe mine?"

În același timp, Junona istorisi pricinile urii și mâniei sale și scopul venirii ei aci. Ceea ce dorea ea era ca pe viitor să nu mai existe palatul lui Cadmus și ca cele trei surori, Furiile, să împingă la fărădelegi și crimă pe Athamas. Și puse Junona pe lângă cele trei surori și porunci și făgăduieli și insistențe.

Tisiphone, în numele celor trei furii, mișcându-și perii cei albi și zbârliți de pe cap și dând îndărăt șerpii, care îi atârnau pe față, zise: „Nu e nevoie de lungi discursuri. Poruncile tale socotește-le ca și împlinite. Iar acum, poți să părăsești această împărăție urgisită și să te duci în regiunile curate ale cerului".

Junona pleacă înapoi veselă și intră în locuința sa din Olymp.

Iris, curcubeul, fiica lui Thaumas, răspândește mai întâi asupra ei apă rourată și astfel o purifică. – Avea nevoie de aceasta, căci se întorcea din lăcașul celor morți.

În același timp, neîmblânzita Tisiphone ia în mână o faclă înmuiată în sânge, se-îmbracă cu o manta înroșită tot de sânge, se încinge cu șerpii care se încolăcesc împrejurul trupului ei și iese din casa-i infernală.

Alături de ea merg *Jalea* și *Groaza* și *Teroarea și Nebunia,* cea cu fața ei tremurătoare.

Se oprește pe pragul lui Athamas. Porțile se zice că s-au cutremurat; ușile de aramă devin palide Soarele însuși fuge din acest loc.

De această minune s-a îngrozit soția lui Athamas, s-a îngrozit însuși Athamas. Tocmai se găteau să iasă de acasă. Una din Furii îi oprește și le închide calea, apoi, întinzându-și brațele împletite cu vipere, își scutură pletele.

Șerpii mișcați se agită cu zgomot, unii pe umeri, alții împrejurul tâmplelor și șuieră îngrozitor, varsă bale și-și scot limbile. În urmă, Furia smulge doi șerpi din mijlocul buclelor și îi aruncă cu mâna sa ciumată. Șerpii se reped numaidecât la sânul lui Ino și Athamas și le insuflă venin ucigător.

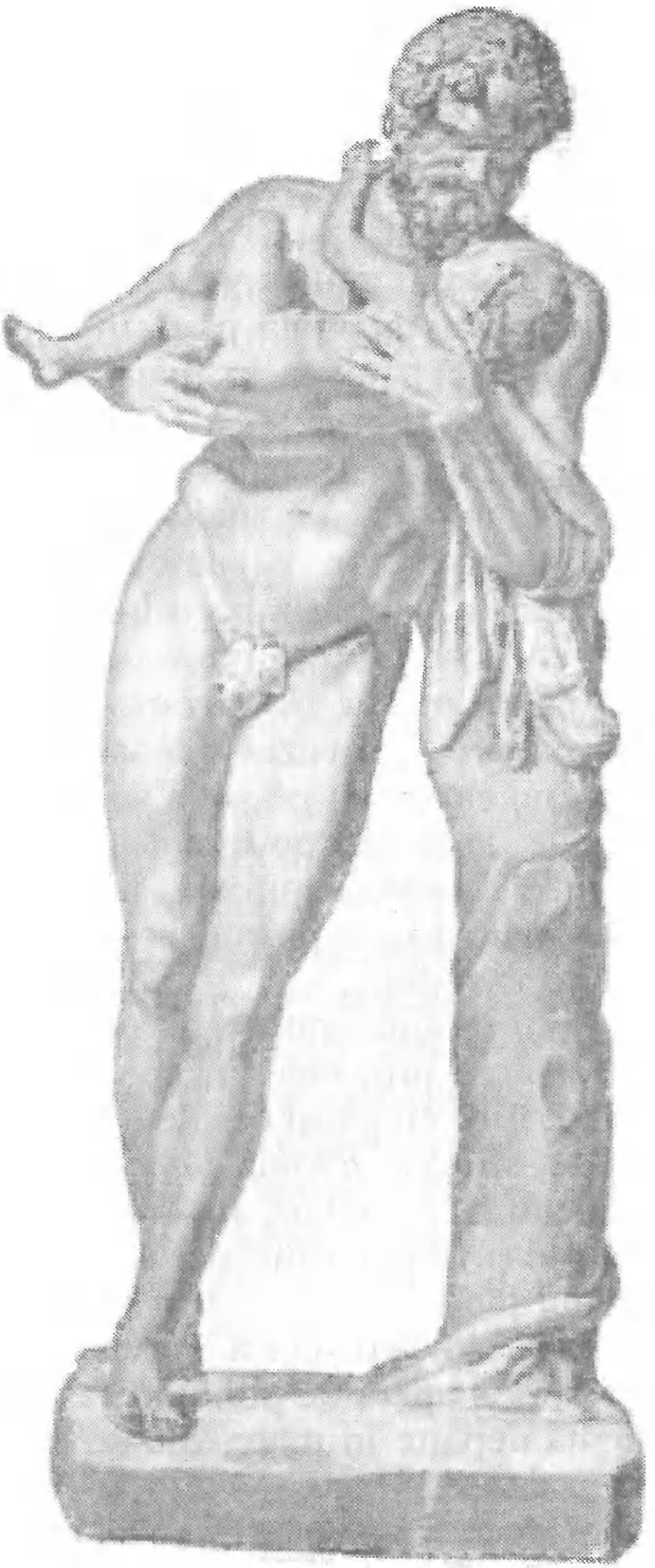

Silen cu Bacchus copil.
Grupă antică, Muzeul Luvru, Paris.

Trupurile lor nu sunt rănite; mintea le este cea care simte loviturile grave ale reptilelor. Căci adusese Erinys-Furia cu sine mai multe otrăvuri: spuma din gura Cerberului, veninul Echidnei, și nebunia și pieirea minții și crima și lacrimile și furia și patima după măcel; toate acestea turnate laolaltă și amestecate cu sânge fuseseră fierte într-o căldare și amestecate cu un beţigaș de cucută.

Pe când ambii soți tremurau ca varga, Tisiphone le varsă în sân venin care le vârî nebunia până în adâncul mărunțaielor lor. Apoi facla ce o avea în mână o roti de câteva ori împrejurul ei.

În urmă, mândră de a fi putut aduce la îndeplinire porunca Junonei, se întoarse pe unde a venit, la locuința puternicului rege al umbrelor, își descinse șerpii cu care fusese încinsă și rămase acolo, la postul ei obișnuit.

Athamas, numaidecât fiind cuprins de furie, începu să strige în mijlocul palatului său: „Io, tovarăși, întindeți laturile voastre în aceste păduri. Am văzut o leoaică cu doi pui".

În nebunia sa, regele crezu pe soția sa o fiară, se repezi asupra ei. Îi smulge de la sân pe micul Learch, care râdea și-și întindea spre el brațele-i mititele, îl învârti în aer de două-trei ori, întocmai ca pe o praștie, și în furia sa sfărâmă de un zid trupul copilașului.

Atunci mama înnebunită, fie de durere, fie din pricina veninului ce-i străbătuse prin vine, începu să urle îngrozitor și, scoasă din minți, fuge cu părul despletit și ducând în brațe pe micul Melicerte, strigă: *„Evohe, Bacche"*.

La auzul numelui de Bacchus, Junona din ceruri râse și apoi grăi: „Primește-ți răsplata din partea copilului pe care l-ai crescut la sânul tău".

Deasupra mării se ridică o stâncă. Partea de jos a acesteia este scobită de valuri și apără de ploi undele pitulate. Vârful ei prețipiș se înalță departe în mare. Ino se urcă pe această stâncă. Nebunia îi dădea putere.

Fără să o împiedece teama sau frica, se aruncă de aci în mare, împreună cu copilașul ce-l purta în brațe. În izbirea sa, unda se acoperi de o spumă albă.

Zeița Venus, însă, cuprinsă de milă de necazurile nemeritate ale nepoatei sale, agrăi cu următoarele vorbe pe

unchiul său Neptun: „Neptune, zeu al mărilor, tu care ai cea mai mare putere, după cea a zeului cerului, ție îți cer un lucru mare; ai milă de ai mei, pe care îi vezi acum aruncați pe întinsul mării Ioniene și așează-i printre zeii regatului tău. Și eu am simțit o parte din binefacerile tale, ca una care, odinioară, am fost formată din spuma mării, în adâncul abisului tău, și care până acum port încă numele apelor tale, (*Anadyomene,* formată din spuma mării)".

Neptun i-a ascultat rugăciunea; luând lui Ino și lui Melicerte partea muritoare și dându-le o maiestate divină, le-a schimbat și numele și înfățișarea. De atunci Ino s-a numit *Leucothea,* iar Melicerte *Palemon.*

Prietenele și tovarășele lui Ino s-au pus pe urmele nenorocitei regine și au zărit ultima ei urmă pe vârful stâncii.

Neîndoindu-se de moartea ei, începură să o deplângă, să deplângă întreaga familie a lui Cadmus, izbindu-se în piept cu mâinile, sfâșiindu-și hainele și smulgându-și părul din cap.

În același timp, aduc învinuiri Junonei nedrepte și grozăviei ei, față de o rivală.

Zeița n-a putut să rabde ocările lor și, plină de mânie, le zise: „Și voi veți fi pilde ale cruzimii mele teribile".

„Vom urmă și noi pe regina în valuri". Și voind, cea dintâi, să sară, n-a putut să se mai miște, rămase atârnată de stâncă. A doua, pe când căuta să se lovească în piept, simți că brațele ridicate îi amorțesc răcindu-se. A treia cu mâinile întinse spre mare, încremeni prefăcându-se în stâncă. O alta, cum căuta să-și smulgă părul din cap, rămase deodată cu mâinile înțepenite în păr.

Fiecare rămase nemișcată în poziția în care metamorfoza o surprinsese.

Celelalte tovarășe ale reginei au fost prefăcute în păsări, care și acum, în acea vâltoare, ating suprafața apei cu aripile lor.

Leucothea.
Statuie antică.

3. Copilăria lui Bacchus

Iuno, mândra și geloasa soție a lui Jupiter, nu putea să ierte lui Bacchus faptul de a fi copilul bărbatului ei. De aceea, căuta prin toate mijloacele să-l piardă, să-l prăpădească sau cel puțin să-l înjosească în ochii lumii.

Nebunia care o insuflase lui Athamas și soției acestuia Ino, i-o insuflă acum și micului lor nepot, Bacchus. Îl făcu nebun și pe acesta.

Spre a se tămădui de boală, zeul se duse la Dodona, unde era un oracol faimos, ca să-i ceară sfat, cum să-și găsească leacul.

Porni la drum, însă în cale, așa ca din senin, i se întinse înainte un lac colosal.

Cu ajutorul, însă, al măgarului, pe care se găsea călare, micul zeu a izbutit să înconjoare și acest obstacol și astfel să ajungă la Dodona.

Oracolul de aici îl povățui să meargă să întâlnească pe Cybele, mama zeilor, căci numai aceasta avea să-l tămăduiască, introducându-l în misterele ei.

După multe și îndelungate rătăciri, fiul Semelei ajunse în Frigia unde era adorată zeița Cybele. Aceasta îl vindecă de boala nebuniei și îl introduse în misterele ei.

De atunci a învățat zeul Bacchus întrebuințarea timbalelor, a tobelor și a faclelor; de atunci a prins obiceiul să fie dus în car, întocmai ca și ceilalți zei ai Orientului, și să fie tras de lei și de alte fiare sălbatice.

La vârsta de nouă ani, Bacchus era un vânător desăvârșit. În fugă era mai iute ca un iepure, iar la vânătoare vâna lei, tigri și alte fiare. Leii îi duceau ca dar zeiței Cybele, care îi înhăma la carul ei.

Aci în Asia, pe când Bacchus se scălda cu satirii în apele fluviului Pactolus și pe când se juca împreună cu ei pe colinele mănoase ale Frigiei, se împrieteni cu un tânăr satir, *Ampelus*. Prietenia lui merse așa de departe, că nu se mai putea despărți unul de altul, ajunseră inseparabili.

Într-una din zile, însă, un taur furios se repezi cu coarnele sale asupra tânărului Ampelus și-l omorî.

Bietul Bacchus neputându-se mângâia de această pierdere atât de simțită, vărsă un suc dumnezeiesc în rana nefericitului său amic, pe care îl metamorfoză în viță de vie.

Acest suc divin este tocmai acela care dă strugurelui puterea de a îmbăta pe oameni. În urmă Bacchus, luând în mâinile sale un strugure din noua viță de vie, îl strânse și scoțând sucul de vin zise: „Prietene, de azi înainte tu vei fi leacul cel mai puternic în contra durerilor omenești".

Bacantă dansând, Capitol.

4. Silenus

Silen era un satir care, după ce a crescut și a instruit pe Bacchus, l-a însoțit în toate părțile. Fiu al lui Mercur și al Geei, a luat parte în lupta dintre zei și Giganți și a adus un mare serviciu zeilor, căci văzând pe Giganți așezați în linie de bătaie, a început să zbiere așa de tare, că Giganții se speriară și o luară la fugă.

Silen este întruchiparea butoiului, a poloboculuí, care ține și hrănește pe Bacchus, adică vinul. El e oarecum tatăl, care dă viață și putere, care dă creștere fiului său Bacchus, adică sucului de viță.

Silen e totdeauna beat, însă o beție inspirată, o beție care poate să prevestească viitorul, o beție religioasă, care cunoaște toate lucrurile și care poate să descopere omului misterele și originea misterioasă a lumii. Iată ce ne spune despre el poetul Vergilius:

> Aide cântați, Pieride, *Mnasyllus* și *Chromis,* doi tineri
> Văd într-o peșteră în somn pe Silen, care prea mult băuse
> Ca-ntotdeauna. Ghirlanda-i căzută din cap, stă departe
> Și de la brâu i-atârnă greaua cupă cu toarta ei roasă,
> Pentru c-adesea bătrânul îi amăgise cu vorba
> Tot promițându-le un cântec, acum ei l-apucă și-l leagă,
> Lanțuri făcând din cununa-i de iederă. Iată că vine
> Încurajându-i și *Egle.* Egie între alte naiade
> Cea mai frumoasă și când deschidea Silen ochii, ea-i
> unge

Fruntea și fața, înroșindu-i cu mure. – „Copii, – le grăiește
Dânsul și râde de-a lor viclenie, – de ce mă legarăți?
Ia dezlegați-mă; că m-ați văzut fără veste, destul e.
Voi mi-ați cerut o cântare; veți auzi-o de îndată.
Pentru voi cântecul; Eglii-i păstrez o altă răsplată".
Zise și-ncepe. Să fi văzut atunci *Fauni* și fiare
Dup-al lui cântec jucând și stejarii mișcând în cadență
Asprele vârfuri. Nici al Parnasului munte pe Phoebus
Nu-l asculta cu atâta plăcere ș-admirat astfel
Nici chiar divinul Orpheu nu era pe Ismar și Rodope.
Căci el spunea-n al său cântec, cum la-nceput s-adunase
Într-un deșert fără margini semințele însuflețite,
Care au dat naștere apei, pământului, focului fluid
Și străveziului aer; și cum elementele acestea
Sunt începutul atoate. Dintâi, ca o moale substanță,
Lumea ia forma rotundă de glob și pe-ncet se-ntărește.
Apele apoi se despart de uscat și pe-ncetul cu timpul
Ies la lumină ființe și lucruri cu feluri de forme,
Înmărmurit stă pământul, când vede lucind noul soare
Și revărsându-se norii din aer în ploi roditoare;
Și cum încep mai întâi să răsară păduri și prin munții
Necunoscuți rătăcesc ici și colo rari animale....
Toate la cântă Silenus, ș-al văilor echo le înalță
Până la stele.)
Vergilius, *Bucol. VI,* 13, trad. M. Strajan.

Satir. Pictură pe un vas grecesc sec. VI î. Chr.

5. Marinarii lui Acoetes

O corabie, venind din Lydia, se opri într-una din zile în insula Naxos.

Acoetes, căpitanul corăbiei, poruncind mateloților să se ducă și să caute apă în insulă, aceștia, când s-au întors, aduseră un copil de o frumusețe rară, pe care îl găsiseră părăsit într-o pustietate.

Copilul, aproape adormit și mai beat, mergea clătinându-se și abia putând să-i urmeze.

După felul cum se prezenta și după mersul său, căpitanul spuse tovarășilor săi convingerea ce și-o formase, că acest copil nu putea să fie altcineva decât un zeu.

Corăbierii, însă, care nu împărtășeau entuziasmul căpitanului lor, ziseră că băiatul este al lor, că ei l-au găsit și că au intenționea să-l vândă, fiind convinși că vor luă pe el un preț bun.

Acoetes încercă să se împotrivească planului lor, spunând că nu va lua pe corabie pe copil; echipajul, însă, se revoltă și nevrând să scape din mâini prada, întinseră pânzele de plecare.

De abia ajunse corabia în mijlocul mării, când se opri deodată. Piloții mirați vâsluiră cu mai multă căldură și întinseră toate pânzele, nădăjduind că astfel vor putea mișcă vasul.

Deodată, însă, foi de iederă acoperiră vâslele lor și întinzându-se asupra pânzelor, le opriră de a-și mai face slujba.

Chiar *Bacchus* apăru, în acest moment, având capul încununat cu struguri, ținând în mână thyrsul său și înconjurat de tigri, lyncși și pantere, cum apare el de obicei.

În același moment, tovarășii lui Acoetes își văzură pielea cum se acoperea cu solzi de pește și membrele lor transformându-se în aripi de pește. Se metamorfozaseră în delfini și, suflând din nările lor unda pe care o înghițiseră, săreau împrejurul corăbiei, în care singur Acoetes mai rămase, îngrozit de ceea ce se petrecea în jurul său.

Zeul, însă, îl liniști și-i ordonă să se îndrepte spre Naxos. Îndată ce ajunse aici, Acoetes aprinse focul pe altarele zeului și se puse să-i celebreze misterele.

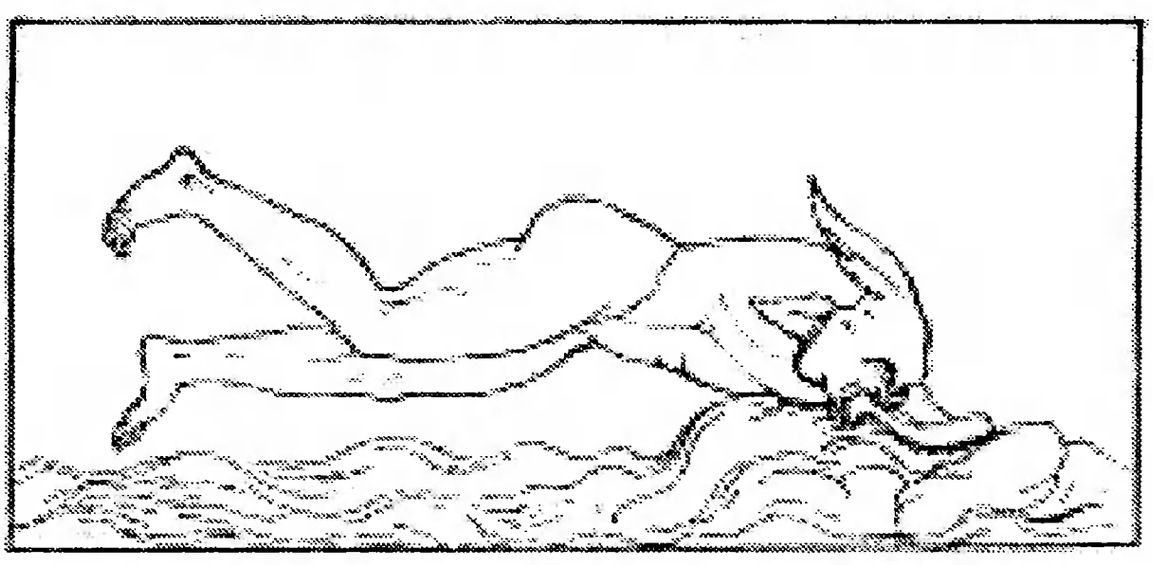

Un tovarăș al lui Acoetes.

6. Pentheus

Pentheus, nepotul lui Cadmus, a voit să se împotrivească la introducerea cultului lui Bacchus în țara sa, în Beoția, peste care era rege.

Câmpiile începuseră să răsune de zgomotul ce se obișnuiește la sărbătorirea tânărului zeu, a cărui sosire apropiată fusese anunțată și toată lumea se îngrămădea să vadă misterele nemaivăzute până atunci; și bărbați și femei, și mame și fiice, și bogați și săraci alergau cu toții împreună să vadă sărbătorindu-se cultul cel nou al lui Bacchus.

Pentheu, văzând aceasta, începu să strige: „Ce nebunie v-a tulburat sufletele, vouă, fii născuți din sângele balaurului lui Marte? – după tradiție, thebanii s-au născut din sânge de șarpe. – Zgomotul de aramă și de flaut, farmecele deșarte până într-atâta v-a făcut să vă pierdeți mintea? Pe voi, pe care nu v-a putut înspăimântă nici vederea armelor, nici strigătele de război ale dușmanilor, vă biruie acum strigătele unor femei, pe care vinul le-a adus în stare de delir? Vă lăsați voi învinși de această trupă de afemeiați, pe care beția îi înnebunește și care fac să răsune văzduhul de tobele lor? Nu mă pot mira îndeajuns, bătrânilor! Voi care ați cutreierat mările atâta vreme, care ați fondat aici un nou Tyr și ați fixat în aceste locuri pe penații voștri rătăcitori, vreți să predați acest oraș fără luptă? Iar voi, tinerilor, a căror vârstă vă apropie de mine, mâinile voastre ar trebui să poarte arme, iar nu *thyrs,* frunțile voastre ar trebui să se acopere de coifuri,

nu de foi de viță! Ah, vă conjur, aduceți-vă aminte de sângele din care ați ieșit, înarmați-vă cu curajul acestui balaur, – balaurul care omorâse pe tovarășii lui Cadmus – care singur făcu atâtea victime. Dacă el a știut să moară pentru apărarea apelor sale și a izvorului său, să știți și voi să învingeți pentru propria voastră glorie; dacă el a știut să omoare atâția războinici oțeliți, alungați pe cei lași și reînviați strălucirea neamului vostru! Dacă destinul a hotărât ruina Thebei, să cadă sub loviturile dușmanilor; pentru a o distruge întrebuințeze ei mașini de război, fierul și focul. Iar dacă va trebui să fim învinși, vom fi niște nenorociți, fără să fim vinovați, și lacrimile noastre vor putea curge fără rușine. Dar, astăzi, această cetate vrea să devie prada unui copil slab și neînarmat, a unui tânăr afemeiat, căruia nu-i plac nici războaiele, nici luptele, nici să conducă caii și pe care nu-l vezi niciodată decât parfumat, încununat cu iederă și îmbrăcat în o rochie de aur și de purpură. Dacă voi nu vă împotriviți planurilor mele, îl vom sili să-și mărturisească minciu-na neamului său, minciuna misterelor sale. *Agrisius* n-a avut el destul curaj să disprețuiască pe acest zeu închipuit și să-i închidă porțile orașului Argos? Vrea acesta ca astăzi să tremure înaintea sa Pentheu și întregul oraș al Thebei?"

Zicând aceste vorbe, Pentheu porunci ofițerilor săi să pună mâna pe zeu și îndată ce-l vor afla să-l bage în lanțuri.

Întreaga sa familie se opuse acestui plan, însă, în zadar, și cu cât aceștia stăruiau mai mult, cu atât Pentheu dorea mai mult să-și puie în practică planul său.

Când ofițerii se întoarseră plini de sânge, Pentheu îi întrebă: „Unde este Bacchus?" Răspunsul lor fu că nu l-au văzut. „Dar iată, ziseră ei, unul din tovarășii lui, unul dintre preoții altarelor lui, căzut în mâinile noastre".

– În același timp îi prezintă cu mâinile legate la spate pe un om care odinioară își părăsise țara, pentru ca să urmeze pe zeul Bacchus.

Pentheu, plin de mânie, îl privește cu ochii săi teribili și deși ar fi vrut să-l omoare numaidecât, totuși îi zice: „Tu ai să mori și moartea-ți va servi de exemplu tovarășilor tăi.

Care e numele tău, familia ta, patria ta? De ce te-ai făcut slujitor acestui mister nou?".

Fără a se teme, străinul îi răspunse: „Numele meu e Acoetes și Maeonia este patria mea; sunt născut din părinți de jos. Tatăl meu nu mi-a lăsat nici câmpuri îngrășate de tauri robuști, nici oi cu lâna bogată, nici alte vite. Sărac și el, ca și mine, susținându-și viața cu firul de in și cu undița, avea ca ocupațiune să înșele peștele din undă și să-l scoată afară, sărind încă în undița sa. Meseria sa îi alcătuia toată averea.

Iată, îmi zise el învățându-mă, iată toată averea ce am eu, fiul meu, moștenitor și urmaș al ocupațiunii mele.

Și murind, îmi dărui apele ca moștenire; aceasta este întreaga mea moșie.

În urmă, ca să nu rămân toată viața legat de aceleași stânci, am învățat să țin în mână și să conduc cârma corăbiilor, să citesc pe cer și să cunosc steaua ploioasă a caprei Amalthea, constelațiunea Taygetului, Hyadele, Ursa, locuința vânturilor și a porturilor potrivite pentru corăbii.

Într-una din zile, îndreptându-mă spre Delos, m-am apropiat de țărmul insulei Chios; și vâsla de aci mă duse la uscat, în insula Naxos; sar ușor și picioarele mele intrară în nisipul cel ud. Aci petrec noaptea.

Când sosi Aurora cu lumina ei, mă scol, sfătuiesc pe tovarășii să ia apă și le arăt poteca care duce la izvoare. Într-aceea mă urc pe o movilă, ca să observ bătaia vânturilor, îmi chem tovarășii și mă întorc la corabie".

În urmă îi povesti lui Pentheu întâmplarea, cum a găsit pe Bacchus și cum tovarășii săi au fost prefăcuți în delfini.

Pentheu porunci atunci oamenilor săi să ducă pe Acoetes în închisoare; însă, în vreme ce ei pregăteau instrumentele de tortură, lanțurile prizonierului se desfac, ele de ele, fără ca cineva să le fi atins, porțile închisorii se deschid, de la sine, și slujitorii regelui găsesc celula goală.

Pentheu văzu atunci cu cine avea a face; totuși nu se lăsă bătut. Furia sa se făcea din ce în ce mai mare. Atunci plecă în persoană pe muntele *Citheron,* unde Menadele săvârșeau cultul zeului, unde se serbau orgiile.

a dintâi bacchantă care îl zări a fost mama sa, care
țiată în secretele zeului și care în beția delirului său,
:ecunoscu pe propriul ei fiu. Îl ia drept un monstru,
:nea să tulbure orgia bacchică și strigă îngrozită; „Uite
țul îngrozitor, uite-l". Tovarășele sale cu părul despletit
i, scoțând urlete îngrozitoare și, smulgându-i mem-
îl sfâșie în bucăți. Când s-a auzit la Theba de soarta
)citului rege, toate femeile alergară la altarele lui
us, și poporul întreg primi cultul zeului.

Menadele dansând.
Desen pe un vas antic.

7. Bacchus și Ariadna

După ce Theseu a omorât minotaurul din Creta și după ce a scăpat din Labirint cu ajutorul Ariadnei, fiica regelui Minos, a plecat spre patria sa Atena împreună cu Ariadna. Când ajunse, însă, în insula Naxos, insulă încărcată de vii, – a părăsit aci, lăsând pe țărm, pe mireasa sa și s-a dus singur, însoțit numai de tovarăși, spre Atena. Ariadna picota de somn, singurică, când sosi Bacchus, care, îndată ce o văzu, începu să admire frumusețea tinerei fete. Amorul se uni cu admirațiunea. Zeul îi ascultă plângerile și se apropie de nimfă în toată strălucirea divinității sale.

Năvalnicul Eros, însă, o lovi cu săgețile arcului său și îi inspiră un amor mai aprins decât cel dintâi, pentru Theseu; el voia să unească pe Bacchus cu fiica lui Minos.

Zeul mângâie pe Ariadna, care, în bucuria sa, uită cu totul pe cel ce a trădat-o și primește căsătoria cu zeul vinului. Eros prepară patul nupțial. Totul înflorește împrejurul ei; corul de nuntă începu să răsune; dănțuitoarele din Orchomenos înconjoară Naxosul de verdeață de primăvară: Hamadryadele cântă, iar nimfele izvoarelor și Naiadele desculțe și cu părul despletit celebrează unirea Ariadnei cu zeul vinului. Casta Diana scoate chiote vesele în onoarea lui Bacchus, fratele lui Phoebus, care o protege, intonează un imn nupțial și joacă, în mijlocul valurilor. Eros face din roze strălucitoare o coroană care sclipește întocmai ca astrele. Un roi de amorași sar împrejurul soției lui Bacchus.

Ariadna adormită.
Statuie, muzeul Vatican, Roma.

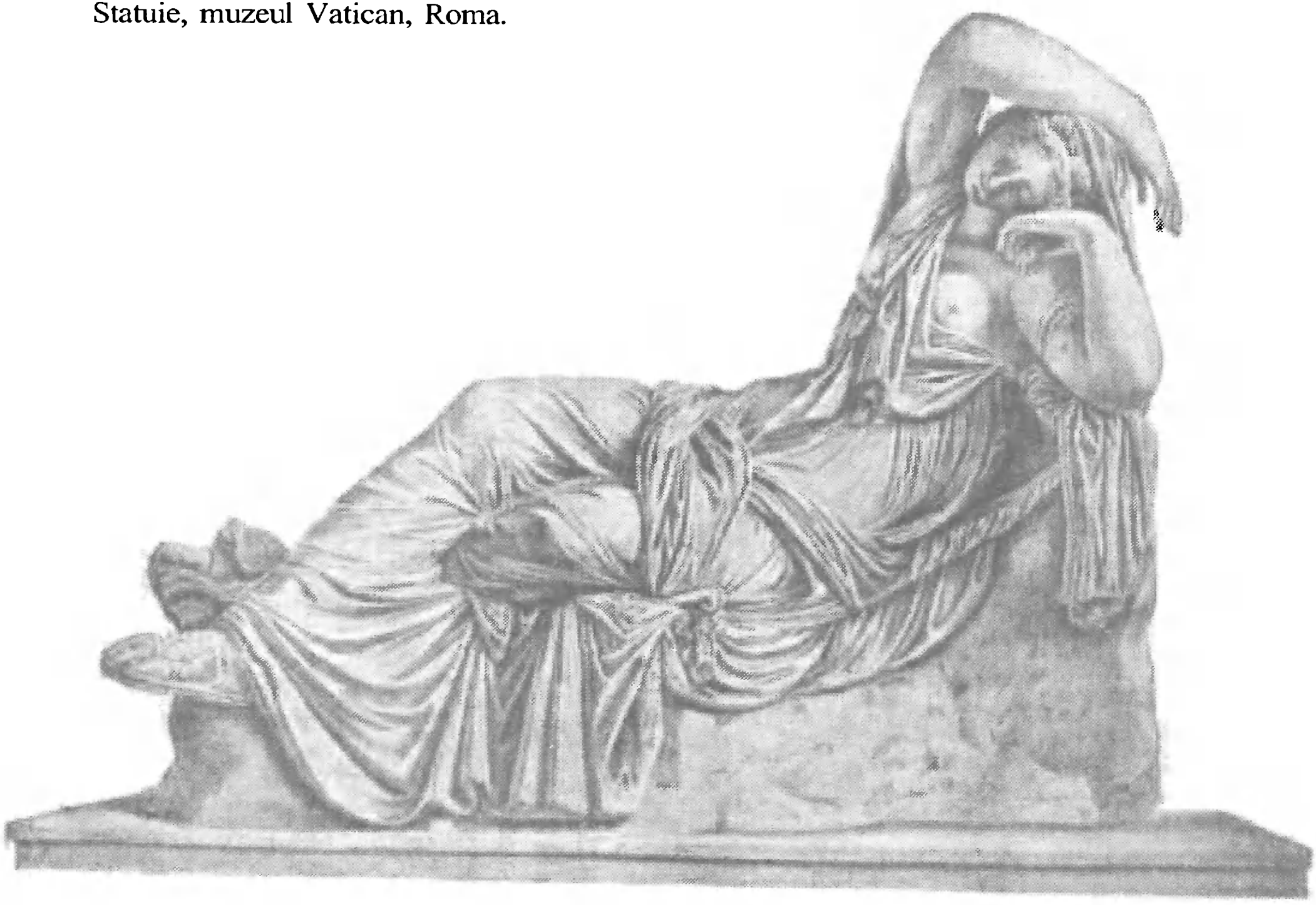

8. Bacchus în Thracia și în Atena

În vremea aceasta, Bacchus, ducându-și cultul în Thracia a fost urmărit de Lycurg, regele țării, care era îngrozit, probabil, de efectele produse de beție. De aceea, regele porunci să se smulgă vița din țara sa.

Bacchus însuși, ca să scape, fu silit să se arunce în mare, unde fu primit de zeița Thetys, căreia îi dete ca preț al ospitalității o cupă de aur, făcută de Vulcan. Toate bacchantele și toți satirii, tovarășii zeului, fură aruncați în pușcărie. De aceea, zeul făcu ca întreg ținutul acesta să fie lovit de stârpiciune și Lycurg înnebunind își omorî pe propriul său fiu, pe Dryas.

Oracolul fiind consultat, spuse că țara nu va mai veni la rodul ei de mai înainte, câtă vreme va fi în viață regele Lycurg. De aceea, supușii săi îl încătușară pe muntele Pangeu, unde fu călcat în picioare de caii sudiților săi. Bacchantele, în urmă, fiind scoase din închisoare, învățară din nou cultul zeului.

În Attica, Bacchus veni pentru întâia dată sub domnia lui *Pandion,* fiul lui Erechteu. În vizita aceasta a sa a fost însoțit de Ceres, zeița agriculturii.

Sosind aci, Bacchus trase la un athenian, numit *Icarius,* care îl primi foarte bine; ca răsplată pentru această ospitalitate, învăță pe Icarius să facă vinul. Icarius, după ce fabrică vinul, îl dădu țăranilor din apropiere ca să-l bea. Aceștia îl găsiră delicios. Dar, fiindcă se îmbătară cu toți, se crezură

otrăviți, de aceea puseră mâna pe Icarius și-l aruncară într-un puț.

Icarius avea o fată foarte frumoasă, numită *Erigona*, și Bacchus, cât timp stătu la el, se îndrăgosti de fată. Pentru ca să-i devină soție, Bacchus se transformă într-o ciorchină de strugure și îndată ce fata îl văzu sub această formă, alergă la el și îl mâncă. Astfel ea deveni soția lui Bacchus, de la care avu un fiu numit *Staphylos,* ceea ce în grecește însemnează strugure. Acest Staphylos învățâ pe oameni că, amestecând vinul cu apă, nu mai produce beție.

Dionysos-Bacchus.
Cap de marmură, Muzeul Național, București.

Erigona nu știa nimic de moartea tatălui său și porni să-l caute. De aceea se luă după o mică cățelușă a sa, numită Moera, care se opri urlând îngrozitor lângă puțul unde fusese aruncat Icarius. Când Erigona văzu nenorocirea tatălui său, fu cuprinsă de disperare și se spânzură – vița spânzurată de araci. – Bacchus supărat trimise athenienilor un delir nebun care avea să facă pe toți athenienii să se spânzure, în locul unde murise Icarius și fiica sa. Oracolul fiind consultat, răspunse că răul va înceta numai atunci când vor fi fost pedepsiți vinovații și se vor fi adus onoruri divine celor morți. Jupiter puse pe Icarius printre stele și făcu din el *Constelațiunea Boariul* (Bootes). Erigona deveni *Constelațiunea Fecioarei,* iar cățeaua Moera, *Constelațiunea Canicului.*

9. Fetele lui Minyas

În vreme ce cultul lui Bacchus a fost îmbrățișat de toți locuitorii și de toate popoarele din Grecia. *Fetele lui Minyas* se încăpățânară și nu vrură să știe de divinitatea zeului. În loc de a lua și ele parte la sărbătorirea zeului, ele stăteau acasă și lucrau, bătân-du-și joc de misterele sacre. Într-una din seri, pe când se veseleau și făceau haz de cultul lui Bacchus, auziră deodată un zgomot nedeslușit de tobe, de flaute și trompete. Se mirară de aceasta, cu atât mai mult, cu cât nu vedeau pe nimeni. Un miros de myrrhă și de șafran se răspândi în odaie și pânza pe care ele o țeseau se acoperi deodată de verdeață: din ea dete viță de vie și foi de iederă.

Firele pe care le băgau în suveică se prefăcură în butași încărcați cu struguri, iar strugurii căpătară culoarea de purpură.

Era înspre seară, timpul când începe să se arate întunericul și să dispară lumina zilei, timpul când nu se știe de e zi sau de e noapte. Un zgomot îngrozitor se auzi în toată casa. Ea păru deodată plină de făclii aprinse și de mii de focuri care străluceau din toate părțile; se auziră urlete, ca și când casa ar fi fost plină de fiare sălbatice. Fiicele lui Minyas, îngrozite, fugiră să se ascundă de foc și de lumină; însă, în timp ce ele căutau locurile cele mai retrase ale casei, o membrană foarte subțire le acoperi membrele și aripi delicate se întinseră pe brațele lor. Întunericul, unde se găseau, nu le lăsa să vadă că ele s-au schimbat la figură. Cu

Panteonul lui Ictinos și Calicrates,
sec. V î. Chr.

toate acestea, ele se ridică în aer, unde, fără a avea pene, se susțin cu aripile lor formate dintr-o piele subțire și transparentă. Voiau să vorbească, dar nu putură scoate decât un sunet slab. Un fel de murmur plângător este toată vocea care le-a mai rămas spre a exprima tânguirile lor. Le place încă și acum locuința caselor și nu se duc deloc în păduri, ca celelalte păsări; dușmane ale luminii de care fug, ele nu zboară decât noaptea: sunt *Liliecii* de noapte, în care le-a prefăcut zeul Bacchus pentru necredința lor.

Bacantă.
Gravură antică pe o piatră semiprețioasă.

Cuprins

Trilogia mitologică a lui G. Popa-Lisseanu 5
Notă asupra ediției 11

MITOLOGIA GRECO-ROMANĂ
LEGENDELE ZEILOR

Prefață 15
I. CREAȚIUNEA 21
1. Destinul 23
2. Facerea lumii 27
3. Nașterea zeilor 32
4. Saturn pe pământ 35
5. Vârstele omenirii 38
6. Rhea-Cybele 42
7. Hippomenes și Atalanta 45
II. ZEUS-JUPITER 51
1. Nașterea și copilăria lui Jupiter 53
2. Titanomachia 56
3. Gigantomachia 58
4. Atotputernicia lui Jupiter 66
5. Pedeapsa lui Lycaon 68
6. Philemon și Baucis 69
7. Potopul. – Deucalion și Pyrrha 74
III. HERA-JUNONA 79
1. Căsătoria și căsnicia lui Jupiter cu Junona 81
2. Soțiile lui Jupiter 90

3. Callisto 94
4. Io 97
5. Europa 103
IV. POSEIDON-NEPTUN 109
1. Nașterea și caracterul zeului 111
2. Amphitrita, delfinul 115
3. Arion 120
4. Galatea și Polifem 123
5. Echo (Eco) și Narcis 129
6. Pyramus și Thisbe 136
7. Salmacis și Hermaphroditus 140
V. HADES-PLUTON 143
1. Infernul 145
2. Tartarul 150
VI. DEMETER-CERES 155
1. Nașterea zeiței Ceres 157
2. Răpirea Proserpinei-Persephonei 160
3. Ceres în căutarea Proserpinei 162
4. Sirenele 166
5. Arethusa 169
6. Triptolem 172
7. Ceres la Eleusis 176
8. Erysichthon 179
VII. PHOEBUS-APOLLO 185
1. Leto-Latona 187
2. Delphi 191
3. Nașterea lui Apollo 195
4. Hyacinthus 199
5. Daphne 202
6. Chiparosul 207
7. Leucothea și Clitia 209
8. Marsyas 212
9. Midas 214
10. Niobe 220
11. Muzele 227
12. Pieridele 232
13. Phaethon 236
14. Asclepius-Aesculapius 242
VIII. ARTEMIS-DIANA 249
1. Nașterea și caracterul zeiței 251

2. Acteon 254
3. Eos-Aurora 259
4. Orion 261
5. Cephalos și Procris 264
IX. HEPHAESTOS-VULCAN 269
1. Nașterea și caracterul zeului 271
2. Prometheus 277
X. HESTIA-VESTA 283
1. Caracterul zeiței; Vestalele 285
XI. PALLAS ATENA-MINERVA 291
1. Nașterea zeiței 293
2. Erihthonios 298
3. Numirea orașului Atena 302
4. Arachne 304
XII. ARES-MARS 309
1. Nașterea și caracterul zeului 311
2. Procne și Philomela 314
XIII. APHRODITA-VENUS 321
1. Nașterea zeiței 323
2. Amor și Psyche 326
3. Pygmalion și statuia sa 334
4. Eros-Amor (Cupidon) 337
5. Adonis 341
6. Aesacus 344
XIV. HERMES-MECURIUS 347
1. Nașterea zeului 349
2. Pan-Faunus 355
3. Cadmus 360
XV. DIONYSOS-BACCHUS 365
1. Nașterea zeului 367
2. Ino și Melicertes 372
3. Copilăria lui Bacchus 380
4. Silenus 382
5. Marinarii lui Acoetes 384
6. Pentheus 386
7. Bacchus și Ariadna 390
8. Bacchus în Thracia și în Atena 392
9. Fetele lui Minyas 394

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

2025